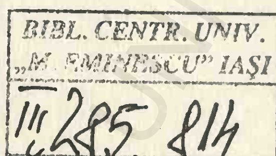
Adriana Stoichițoiu-Ichim

VOCABULARUL LIMBII ROMÂNE ACTUALE

Dinamică / Influențe / Creativitate

ALL



Adriana Stoichiţoiu-Ichim

VOCABULARUL LIMBII ROMÂNE ACTUALE

Dinamică, influenţe, creativitate



VOCABULARUL LIMBII ROMÂNE ACTUALE:
dinamică, influență, creativitate
Adriana Stoichițoiu-Ichim

ISBN 973-571-600-3

Editura **BIC ALL**: Bd. Timișoara nr. 58,
sector 6, cod 061317 – București
Tel.: 402 26 00
Fax: 402 26 10
Departamentul distribuție: Tel.: 402 26 34
Comenzi la: comenzi@all.ro
www.all.ro

Redactor: E. TOMESCU

Procesare copertă: Stelian STANCIU

Adriana Stoichiţoiu-Ichim

VOCABULARUL LIMBII ROMÂNE ACTUALE

Dinamică, influenţe, creativitate







VOCABULARUL LIMBII ROMÂNE ACTUALE:
dinamică, [illegible]
Adriana Stoichițoiu-Ichim

ISBN 973-571-[illegible]-3

Editura BIC ALL — Bd. Timișoara nr. 58, sector 6, cod 061317 – București
Tel.: 402 26 00
Fax: 402 26 10
Departamentul distribuție — tel.: 402 26 [illegible]
Comenzi la: comenzi@all.ro
www.all.ro

Redactor: E. TOMESCU
Procesare computer: [illegible] STANCIU



CUPRINS

MOTTO:

„La néologie est à la fois un bien et un mal. Un bien, parce qu'elle montre que la langue est capable de s'adapter à des conditions nouvelles, qu'elle n'est pas figée dans une sorte de perfection qui serait le contraire même de la vie. Un mal, parce qu'elle rompt sans cesse l'équilibre qui est à la base de la notion même de système, parce qu'elle oblige le locuteur à s'adapter sans cesse, et non seulement le locuteur, mais aussi l'auditeur: pour que la communication garde son efficacité, il faut que tous les usagers s'adaptent ensemble à la nouvelle situation. Il faut ou il faudrait..."

(André Goosse,
La néologie française aujourd'hui, p. 69).

INTRODUCERE

Lucrarea de faţă este rezultatul unor preocupări didactice şi ştiinţifice de lungă durată ale autoarei, în domeniul lexicologiei, al semanticii lexicale şi al stilisticii funcţionale.

Bazată pe o bogată bibliografie românească şi străină*, cartea valorifică rezultatele cercetărilor personale, concretizate în numeroase studii şi articole, publicate în reviste de specialitate şi în volume colective sau prezentate în emisiuni de radio şi televiziune pe teme de cultivare a limbii.

Obiectul acestei cercetări – *dinamica vocabularului românesc*, aşa cum se reflectă ea în presa scrisă şi audio-vizuală a deceniului 1990–1999 – este unul cu multiple implicaţii interdisciplinare, care interesează deopotrivă lingvistica teoretică şi pragmatica actului de comunicare.

Pentru alcătuirea corpusului (de circa 10 000 de fişe) am recurs la investigarea limbajului publicistic, unanim recunoscut drept cel mai sensibil seismograf al schimbărilor apărute în plan politic, socio-economic, cultural şi al mentalităţilor. Prin larga sa audienţă, prin autoritatea cuvântului tipărit sau rostit la microfon, presa a avut şi continuă să aibă un rol însemnat în difuzarea şi impunerea inovaţiilor lingvistice, fie ele creaţii interne, fie împrumuturi**.

Precizăm că selectarea surselor este subiectivă şi aleatorie, neimplicând vreo judecată de valoare cu caracter generalizator privind corectitudinea exprimării din respectivele publicaţii sau de la posturile de radio şi televiziune citate.

În primele cinci capitole, sunt examinate unele dintre *cele mai productive procedee interne de îmbogăţire a vocabularului*, *împrumuturile recente din engleză* şi *principalele tipuri de mutaţii semantice*. În centrul atenţiei se află cuvinte, sintagme şi sensuri „de ultimă oră" (multe neînregistrate în dicţionare), proprii stilului publicistic sau preluate de acesta din alte registre ale limbii (din stilul tehnico-ştiinţific, din limbajul familiar sau din argou).

Includerea unui capitol referitor la *argoul actual* se justifică prin interesul pe care îl prezintă acest registru funcţional pentru înţelegerea mecanismelor înnoirii lexicale, dar şi prin tendinţa, tot mai evidentă, de pătrundere a argotismelor în discursul publicistic.

---

* Din raţiuni de spaţiu tipografic, am preferat să indicăm o *bibliografie selectivă* (în locul uneia exhaustive), completată – în cadrul fiecărui capitol – cu referinţe bibliografice asupra unor aspecte particulare ale problemelor discutate.

** „Presa mânuieşte un limbaj extrem de receptiv (deci deschis inovaţiilor), menit să reflecte realitatea lingvistică actuală; în plus, acesta are calitatea de a influenţa în gradul cel mai înalt limba vie de astăzi" (*Prefaţă* la DCR_2, p. 9); vezi, în acelaşi sens, opiniile exprimate de participanţii la dezbaterea *Limba română actuală*, în „Caiete critice", 1991, vol. 8–9 (45–46), pp. 35–48.

CUVÂNT ÎNAINTE

În mod obişnuit, conceptul de „dinamică a limbii" este asociat cu reprezentarea unor intervale de timp, în decursul cărora se produc modificări semnificative ale mijloacelor verbale de care dispunem pentru a comunica. Lucrarea **Adrianei Stoichiţoiu-Ichim** ne demonstrează cu argumente explicite, de ordin practic, că schimbările au loc, de fapt, sub ochii noştri şi ne face conştienţi de drumul parcurs de română în ultimul deceniu. În ce direcţie? Aşa cum ne spune chiar autoarea, în direcţia modernizării şi internaţionalizării vocabularului.

Cartea constituie o ilustrare convingătoare a interrelaţiei dintre limbă şi societate: epocile de mari prefaceri în viaţa unei societăţi sunt epoci de mari prefaceri ale formelor de expresie lingvistică folosite în mod curent, îndeosebi la nivelul lexicului. O serie de cuvinte şi sensuri ies din uz sau capătă conotaţii specifice, se produc inversări ale modului de valorizare (pozitiv sau negativ) a anumitor termeni şi, mai ales, apar cuvinte şi sensuri noi. Asemenea epoci sunt epoci de intensă creativitate lexicală – pe baza fondului existent – şi de mare deschidere spre noi surse de împrumut.

Structura actuală – vocabularul românesc – aşa cum ne-o înfăţişează lucrarea de faţă – reflectă fenomenul specific epocii pe care o trăim: ieşirea din izolare. Preferinţa pentru anumiţi formanţi (sufixe, prefixe, sufixoide, prefixoide), extinderea anumitor procedee de îmbogăţire a lexicului (compunere, abreviere), numărul mare de împrumuturi şi de calcuri după engleză, modificarea poziţiei elementelor de argou, toate acestea sunt tendinţe active în limbi extrem de diverse.

Bogăţia faptelor lingvistice aduse în discuţie – extrase din presa scrisă şi vorbită –, pertinenţa distincţiilor şi a comentariilor ne-o înfăţişează pe autoarea lucrării drept un observator atent şi subtil al schimbărilor din lexicul românesc. Privind cu luciditate avalanşa de inovaţii din limbajul publicistic, autoarea le evaluează şansele de supravieţuire prin comentarii şi explicaţii, fără a se situa pe poziţia rigidă a „normatorului" de limbă, care etichetează fiecare formă drept corectă sau incorectă.

Ne aflăm în faţa unei lucrări originale, clare şi sistematice, a cărei consultare poate fi profitabilă nu numai pentru lingvişti – îndeosebi pentru lexicologi, lexicografi şi semanticieni – şi pentru studenţi filologi, ci şi pentru toţi cei care sunt preocupaţi de problemele comunicării, lucrează sau se pregătesc să lucreze în domeniul mass media. Experienţa didactică acumulată o ajută pe **Adriana Stoichiţoiu-Ichim** să găsească o foarte bună cale de acces spre cititor, ocolind erudiţia aridă şi pretenţioasă „fără a face însă concesii sub raportul rigorii ştiinţifice".

Prof. univ. dr. LILIANA IONESCU-RUXĂNDOIU,
Facultatea de Litere, Universitatea din Bucureşti

Perspectiva abordării este una dublă – *descriptivă* şi *funcţională*, prin care inovaţiile lexico-semantice sunt examinate în raport cu diversele determinări lingvistice şi extralingvistice, precum şi cu creativitatea vorbitorilor.

Întrucât lucrarea a fost concepută ca o „radiografie" a stării actuale a lexicului românesc, ea nu şi-a propus în mod expres să facă observaţii cu caracter normativ sau previziuni asupra viitorului tuturor faptelor de limbă prezentate. Cititorul atent va putea însă deduce, în majoritatea cazurilor, poziţia noastră exprimată adesea implicit.

Cartea se adresează, în mod prioritar, *studenţilor, doctoranzilor şi cadrelor didactice* de la facultăţi cu profil filologic (Litere, Comunicare şi Relaţii Publice, Jurnalistică). Ea poate interesa însă un cerc mult mai larg de cititori preocupaţi de ameliorarea şi eficientizarea comunicării sociale sau interpersonale printr-o mai adecvată utilizare a resurselor lexicului. Între aceştia se numără *profesorii de limba română din învăţământul preuniversitar, candidaţii la admiterea* în învăţământul superior filologic şi juridic şi, *last but not least*, diverse categorii de *profesionişti ai comunicării* scrise şi audio-vizuale (publicişti, redactori, specialişti în relaţii publice, propagandă, publicitate, traducători).

Pentru *lingvişti (lexicologi, semanticieni, lexicografi)*, lucrarea oferă un material de studiu – în bună parte inedit – care va putea fi utilizat în alcătuirea unor viitoare dicţionare, pentru cercetarea tendinţelor limbii actuale sau pentru elaborarea unor lucrări de cultivare a limbii.

Bucureşti, septembrie 1999

ADRIANA STOICHIŢOIU-ICHIM

SIGLE ŞI ABREVIERI

A	– „Adevărul”
Ant 1	– Postul TV „Antena 1”
AP	– „Atac la persoană”
AUBLLR	– „Analele Universităţii Bucureşti. Limba şi literatura română”
BBC	– *BBC English Dictionary*, BBC English and Harper Collins Publishers Ltd, London, 1993
C	– „Cotidianul”
C R	– „Cronica Română”
D	– „Dimineaţa”
DAEF	– Volceanov, Anca, George Volceanov, *Dicţionar de argou şi expresii familiare ale limbii române*, Livpress, Bucureşti, 1998
DALR	– Croitoru Bobârniche, Nina, *Dicţionar de argou al limbii române*, Editura Arnina, Slobozia, 1996
DCR_2	– Dimitrescu, Florica, *Dicţionar de cuvinte recente*, ediţia a doua, Logos, Bucureşti, 1997
DEX	– *Dicţionarul explicativ al limbii române*, Editura Academiei, Bucureşti, 1975
DN_3	– Marcu, Florin, Constant Maneca, *Dicţionar de neologisme*, ediţia a treia, Editura Academiei, Bucureşti, 1978
DSin	– Seche, Luiza şi Mircea Seche, *Dicţionarul de sinonime al limbii române*, Editura Academiei, Bucureşti, 1982
DSL	– Bidu-Vrănceanu, Angela, Cristina Călăraşu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaş, Gabriela Pană-Dindelegan, *Ştiinţe ale limbii* [în seria *Dicţionar general de ştiinţe*], Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1997
EM	– „Expres Magazin”
engl.	– englezesc
EZ	– „Evenimentul Zilei”
FCLR	– „*Formarea cuvintelor în limba română* I (1970), II (1978), III (1989), Editura Academiei, Bucureşti
fr.	– francez
gr.	– grecesc
JN	– „Jurnalul Naţional”
it.	– italian
L	– „Libertatea”
lat.	– latinesc
LL	– „Limbă şi literatură”
LLR	– „Limbă şi literatură română”
LR	– „Limba română”

MDTA – Uritescu, Dorin, *De la chioşcari la vesternizare. Mic dicţionar de termeni actuali*, Humanitas, Bucureşti, 1993
N – „Naţional"
PL – *Le Petit Larousse en couleurs*, nouvelle édition, Larousse, Paris, 1995
Prima TV – Postul TV „Prima TV"
PRO TV – Postul TV „PRO TV"
PRT V – „Panoramic RTV"
PTV – „Panoramic TV Magazin"
R Act – Postul radio „România Actualităţi"
reg. – regionalism
RL – „România Liberă"
RM – „România Mare"
rom. – românesc
SMFC – *Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, I (1959), III (1962), IV (1967), VI (1972), Editura Academiei, Bucureşti
tc. – turcesc
Tele 7abc – Postul TV „Tele 7 abc"
TTLI – Tandin, Traian, *Limbajul infractorilor*, Editura PACO, Bucureşti, 1993
TVR$_1$ – Postul TV „Televiziunea Română 1".

DINAMICA ÎMBOGĂŢIRII VOCABULARULUI PRIN PROCEDEE INTERNE

1. Observaţiile care urmează privesc *dinamica internă* a lexicului românesc din perioada anilor 1960–1996, aşa cum se reflectă ea în limbajul presei. Materialul analizat provine din ediţia a doua – revăzută şi mult îmbogăţită – a *Dicţionarului de cuvinte recente* de Florica Dimitrescu[1]. Pentru a oferi o imagine de ordin cantitativ, precizăm că DCR_2 (care însumează 5 628 de unităţi lexicale) cuprinde – în plus faţă de DCR_1 – un număr de 1 885 cuvinte şi expresii, la care se adaugă sensuri noi, dezvoltate în perioada 1980–1996, de termenii incluşi în prima ediţie.

Un demers similar cu al nostru a stat la baza unei lucrări (apărute sub egida Consiliului Internaţional al Limbii Franceze), care examinează procesul de îmbogăţire lexicală pornind de la datele oferite de Pierre Gilbert în *Dictionnaire des mots nouveaux* (1971)[2].

Corpusul dicţionarului elaborat de Florica Dimitrescu conţine material lexical excerptat din presa scrisă şi audio-vizuală a anilor 1960–1980 (pentru DCR_1) şi 1980–1996 (pentru DCR_2), la care s-au adăugat inovaţii lexicale din limbajul familiar şi din argou. Propunându-şi să înfăţişeze „starea generală – lingvistică şi sociologică – a vocabularului limbii române" (DCR_2, p. 8) din perioada menţionată, autoarea a inclus în corpus atât cuvinte consacrate, cât şi creaţii ocazionale (aşa-numitele „efemeride lexicale").

2. Perspectiva abordării noastre este una de *tip descriptiv*, vizând evidenţierea principalelor aspecte şi tendinţe ale dinamicii interne a vocabularului românesc din ultimele patru decenii. Cele constatate confirmă, de regulă, rezultatele unor studii anterioare semnate de Florica Dimitrescu, Th. Hristea, Angela Bidu-Vrănceanu, Mioara Avram, Valeria Guţu Romalo. Totodată, consonanţa dintre tendinţele observabile în română şi cele semnalate pentru limba franceză actuală[3] conduce la concluzia că lexicul românesc evoluează în direcţia modernizării şi internaţionalizării, atât sub aspectul procedeelor, cât şi al împrumutului de afixe.

3. Privite *din punct de vedere funcţional*, creaţiile interne din limbajul publicistic (şi îndeosebi cele apărute în presa postdecembristă) se explică prin împletirea celor trei funcţii definitorii pentru discursul jurnalistic – referenţială (informativă), conativă (persuasivă) şi expresivă[4] – ceea ce are drept consecinţă permanenta căutare a ineditului expresiv şi a pitorescului lexical.

4. *Derivarea cu afixe* se caracterizează prin menţinerea pe primul loc – ca importanţă cantitativă şi calitativă – a sufixării şi printr-o sporire marcată a derivatelor cu prefixe. În ambele situaţii, cele mai productive afixe sunt cele neologice, cu etimologie multiplă.

4.1. *Sufixarea* rămâne, în continuare, pe primul loc între procedeele interne, deşi acest fapt fusese contestat în anii '60 chiar de autoarea DCR[5], care semnala tendinţa de trecere de la tipul structural derivativ la unul nou, în care predomină compunerea.

Transpunând în domeniul formării cuvintelor o distincţie propusă de Sextil Puşcariu[6], ne putem referi – sub aspectul motivaţiei – la *derivate „necesare"* şi *derivate „de lux"*. DCR_2 ilustrează printr-un număr impresionant de derivate, ambele categorii, confirmând tendinţele constatate de noi în presa postdecembristă[7].

4.1.1. În domeniul sufixării, derivatele *„necesare"* reprezintă cuvinte cu funcţie denominativă şi sens denotativ, având rolul de a „umple" un „gol" lexical sau de a propune un termen mai adecvat (prin monosemantism sau brevilocvenţă).

Majoritatea derivatelor denotative se realizează cu ajutorul unor sufixe neologice[8]:
– substantivale: *-ism* (*bombasticism, evazionism, mafiotism*) şi corelativul său *-ist* pentru nume de agent (*caloriferist, cenaclist, cimentist, ecluzist, laserist, rulmentist*); *-itate* (*adresabilitate, atracţiozitate, decapotabilitate, directitate, prozaicitate, postumitate*);
– adjectivale: *-bil* (*antologabil, circulabil, jucabil, schiabil*); *-al* (*impresarial, epicentral, timbral*); *-istic* (*estradistic*);
– verbale: *-iza* (*acutiza, aluniza, căminiza, croniciza, esenţializa, secretiza*); de la verbele respective se formează numeroase substantive cu sufixul abstract *-re* (*cartelizare, contorizare, dolarizare, etapizare*).

Dintre sufixele vechi româneşti, se creează derivate cu caracter denotativ în *-ar* (*cuptorar, chioşcar, drumar*), *-iţă* (*barmaniţă, dulgheriţă, primăriţă*), *-a* (*xeroxa, falimenta*), *-i* (*hingheri, pisici*).

4.1.2. *Derivatele „de lux"* sunt creaţii cu caracter expresiv. Majoritatea au caracter ironic sau glumeţ, fiind formate cu ajutorul unor sufixe vechi, populare: *-ar* şi *-tor*, moştenite din latină (*boschetar, dughenar, gărar, scăunar, şmenar, ţepuitor*); *-ac* din slava veche (*răspândac, zvonac*), *-ui* din maghiară (*şmenui, ţepui*), *-giu* din turcă (*bancagiu, tarabagiu*).

Sub aspect stilistic, efectul de surpriză asupra receptorului este mai puternic în situaţiile când derivatul realizează un contrast între un sufix neologic şi un cuvânt-bază vechi şi popular (*dughenizare, maidanez, sufletist, tupeist, urechist*) sau invers (*aplaudac, buticar, clovnesc, coşmăresc, panicos*).

Sensuri peiorative proprii limbajului publicistic se creează cu ajutorul unor sufixe neologice (sau chiar livreşti) specializate: *-ită*, preluat din terminologia medicală (*spionită, televizionită*), *-iadă*, cunoscut din terminologia sportivă (*cuponiadă, dosariadă, mineriadă*).

4.1.3. Vitalitatea derivării sufixale este demonstrată de capacitatea afixelor respective de a se ataşa la *o mare varietate de cuvinte-bază*.

Sub aspect structural, bazele sunt, de regulă, cuvinte simple (primare), dar numeroase derivate substantivale sau adjectivale au ca bază compuse româneşti (*acupuncturist, deltaplanist*, [[poet] *optzecist, salvamontist, ozenist*) sau străine (*bodyguardism, cowboyesc*). Dacă ne referim la etimologia cuvântului-bază, trebuie

remarcată disponibilitatea de a primi sufixe a unor împrumuturi recente din franceză (*buticar*), italiană (*camorrist*), rusă (*perestroichist*) şi, mai ales, engleză (*lobbysm, folkist, topist, bridgeist*).

Trebuie, de asemenea, menţionat numărul relativ însemnat de derivate sufixale având ca bază antroponime şi, mai rar, toponime. Citâm câţiva dintre aceştia, chiar dacă ei reprezintă, în majoritate, creaţii ad-hoc, ocazionale, cu o „speranţă de viaţă" redusă. Cele mai numeroase sunt adjectivele derivate de la nume de persoană cu sufixele *-ian* (*barbian, brebanian, caragian, cărtărescian, dinescian*), *—esc* (*chaplinesc*), *-ist* (*gorbaciovist*); verbe formate cu sufixul *-iza(re)* de la antroponime şi toponime (*barbiza, cehoviza, bulgarizare, cotrocenizare, iugoslavizare*[9]); substantive în *-ism* (*bucureştenism, ceauşism, dejism, stalinism*).

4.2. *Prefixarea*, considerată în anii '60 pe locul al treilea între procedeele interne de îmbogăţire lexicală (după compunere şi pseudoprefixare)[10], a înregistrat în ultimele decenii o creştere constantă, mai evidentă în stilul tehnico-ştiinţific şi în cel publicistic[11].

4.2.1. Deşi cele mai productive sunt prefixele neologice, cu caracter cult şi etimologie multiplă, DCR_2 înregistrează şi un număr (relativ redus) de cuvinte derivate cu *prefixe vechi*, de origine latină ca *în-/îm-* (*îmborcăna, încifra, împoma, înnaveta*) sau slavă veche, precum *ne-* (*nediseminare, neetanşeitate, neprotejat, neşifonabilitate*).

Un caz interesant prin mulţimea derivatelor, dar şi prin fenomenul cunoscut sub numele *„dublete etimologice"*, este reprezentat prin prefixul vechi cu valoare negativă *de(s)-/de(z)-*, moştenit din latină şi consolidat prin împrumuturi de origine franceză, din care româna a detaşat prefixul neologic *de-*. Derivatele (verbale, substantivale, adjectivale) exprimă contrariul cuvântului-bază sau anularea acţiunii verbului (*dezaburire, dezalergizare, desfia, dezideologizare, dezideologizat, decomunizare, dedughenizare, destabiliza, detensiona*).

4.2.2. Între prefixele neologice „la modă" în stilul publicistic (mai ales după 1989) predomină cele *negative*. Ponderea însemnată a acestor afixe a fost pusă în legătură cu conţinutul contestatar şi negator al presei româneşti postdecembriste[12].

Cele mai numeroase derivate substantivale şi adjectivale cu sens negativ, formate pe teren românesc[13], conţin prefixele *anti-* (*antiacademic, antiartistic, antibraconaj, anticancer, anticarie, anticomunism, antijoc, antireclamaţie*), la care se adaugă *contra-* (*contramanifest*); *i(n)-* (*inasortabil*); *non-* (*nonautor, noncarte, nonom*).

4.2.3. O productivitate remarcabilă se observă în cazul prefixelor neologice care exprimă *ideea de superlativ*, dând naştere unor derivate marcate stilistic. Din această categorie, frecvent întâlnită în presă şi în limbajul reclamelor, DCR_2 înregistrează derivate cu prefixele: *super-* (*superaccesorizat, superautomobil, supercalculator, supercupă, superfinisare, supergreu, supergrâu, supersatelit, supertren*); *supra-* (*supraalbire, supracongelat, suprapoluat, suprarapid*); *hiper-* (*hiperdezvoltat, hipersensibilizat*).

4.2.4. Un mare număr de derivate prefixate formate pe teren românesc exprimă *sensuri temporale* cu ajutorul prefixelor latino-romanice: *ante-* (*antecalculaţie, anteprogramat*); *pre-* (*prealabil, preambalare, precomandă, precompetiţional, preconsultare, preorăşenesc, presesiune, prespălat*); *post-* (*postcomunist, postcurativ, postdecembrist, postelectoral, postgaranţie, posttotalitar*).

Alte prefixe neologice productive sunt *co-* (*colider, copatron, coregizor, coscenarist*) şi iterativul *re-* (*reactualiza, realegere, recalifica, refolosibil, revopsire*)[14].

5. *Compunerea* este foarte bine ilustrată în DCR_2, confirmând observaţiile Floricăi Dimitrescu privind creşterea considerabilă a ponderii acestui procedeu în româna actuală[15]. Sporirea numărului compuselor s-a realizat după modele străine (din franceză şi/sau engleză) prin procedee „culte", proprii limbii literare sau limbajelor specializate.

5.1. *Compunerea din cuvinte întregi* este reprezentată de un număr foarte mare de creaţii substantivale şi de o categorie mai restrânsă de formaţii adjectivale.

Compusele de acest tip sunt, de regulă, lipsite de unitate morfologică şi au un grad scăzut de unitate semantică[16]. Ele sunt frecvent întâlnite în presă, fiind creaţii ocazionale, motivate, în principal, prin nevoia de brevilocvenţă proprie stilului publicistic. Printre cuvintele care au dat naştere celor mai numeroase compuse româneşti (conform DCR_2) figurează *femeie* (52), *film* (22), *oraş* (14), *restaurant* (12), *actor* (7).

5.1.1. Compusele de tip substantival (alcătuite din două sau mai multe substantive cu formă de nominativ-acuzativ) au la bază:

– raportul sintactic de coordonare copulativă (de tipul „şi"): *actor-cântăreţ, actor-regizor, adresă-cerere, album-catalog, bibliotecă-vitrină, cabană-restaurant, cântăreţ-compozitor, comodă-scrin, creşă-grădiniţă, magazin-expoziţie, oraş-staţiune*;

– raportul sintactic de subordonare atributivă apozitivă: *actor-vedetă, afiş-reclamă, artist-cetăţean, avion-pirat, emisiune-anchetă, concret-eveniment, partidă-test, partidă-cheie.*

Un număr relativ însemnat de compuse substantivale cu aspect „asintactic" se explică, în realitate, printr-o relaţie de subordonare de tip atributiv substantival (prepoziţional sau genitival): *concert-dezbatere/lecţie* [sub formă de...], *femeie-primar, regizor/sociolog* [cu profesia de...], *oraş-grădină* [cu aspect de ...].

5.1.2. Compusele de tip adjectival proprii stilului ştiinţific şi celui publicistic sunt construite prin:

– *coordonare copulativă* (cu sau fără vocală de legătură) între două adjective: *cultural-artistic, competiţional-turistic, edilitar-gospodăresc, ştiinţific-tehnic, sodomo-gomoric*;

– *subordonare* între două adjective: *alb-ivoriu, alb-argintiu, alb-lăptos, albastru-electric, roşu-fluorescent.*

Compusele adjectivale de tip „asintactic" (caracterizate printr-un grad sporit de expresivitate) sunt create, de fapt, prin subordonare, cu omiterea elementului de comparaţie *ca*: *negru-abanos, verde-iarbă, galben-praz*.

5.1.3. Adjectivele compuse parasintetice – formate simultan prin compunere şi derivare – sunt frecvente în limbajul criticii literare, fiind mai rar întâlnite în presă, datorită aspectului lor greoi, rebarbativ (*anablandian, marinsorescian, nichitastănescian*).

5.2. *Compunerea „savantă"* (cu prefixoide şi sufixoide) a pătruns în presă sub impactul stilului tehnico-ştiinţific şi al unor „modele hibride" cu circulaţie internaţională, atestate şi în franceza actuală[17]. „Modelul hibrid anglo-greco-latin" se defineşte prin prezenţa unui prim element de compunere greco-latin terminat în vocală (care funcţionează ca un substantiv) şi prin topica determinant/determinat (nespecifică limbii române)[18].

În DCR_2, majoritatea compuselor de acest tip aparţin unor terminologii şi reprezintă împrumuturi sau calcuri. Dintre compusele realizate pe teren românesc,

cele mai numeroase conţin prefixoidele *aero-*, *agro-*, *audio-*, *auto₁-* şi *auto₂-*, *bio-*, *cine-*, *electro-*, *foto-*, *macro-*, *micro-*, *radio-*, *tele-*, *video-*. Semnalăm dintr-o bogată serie de asemenea formaţii lexicale: *autoapreciere, autoaprindere, autodotare, autoexigenţă, autobasculantă, autocaravană, autocasetofon, autodubiţă, autogunoieră, auto-moto- velo–sport; microanchetă, microantologie, microbiografie, microcalculator, microcantină, microconcert, microcutremur, microeseu, microfermă, microgrădiniţă, microinterviu; radioceas, radiocenaclu, radioprogram, radiosimpozion; teleanchetă, teleconcurs, telecronicar, teledivertisment, teleemisiune, teleenciclopedie, telefilm, telepublicaţie, teleşcoală.*

Între prefixoidele „la modă", cel mai productiv pe teren românesc (conform DCR_2) este *mini-*, pentru care DN_3 indică o etimologie multiplă (din franceză, engleză şi italiană). Dintre numeroasele formaţii interne, frecvent întâlnite în presă, menţionăm: *miniaparat, miniaragaz, miniaspirator, miniavion, minicabană, minicampionat, minienciclopedie, miniexpoziţie, minifotbal, minihotel, miniinterviu, minioraş, miniparlament, minirobot, minişah, minivacanţă.*

Compusele cu sufixoide sunt mult mai puţin numeroase: *muscacid, imnologie, robotologie, transplantologie, vikingofil.*

Dintre cele având conotaţii peiorative reţinem *sursolog(ie), tracomanie, patalamomanie, secretomanie.*

5.3. *Compusele prin abreviere* – prezente în DCR_2 sub forma siglelor şi a acronimelor[19] – sunt creaţii ale limbii scrise (proprii limbajului comercial şi celui politico-administrativ), care pot fi preluate şi în limba vorbită, datorită economiei de limbaj pe care o realizează.

În română, procedeul s-a dezvoltat mai ales după al doilea război mondial, sub influenţe străine (franceză, engleză, rusă), astfel încât în limba actuală circulă un număr de compuse prin abreviere mult mai mare decât cel înregistrat în DCR_2. În majoritate, acestea au apărut în presa postdecembristă[20].

5.3.1. Acronimele (compuse create din silabe sau fragmente de cuvânt) sunt:

– nume proprii de întreprinderi: *Frigocom* (*frig* + com[erţ]; *Oltcit* (Olt[enia] Cit[troën]; *Confex* (conf[ecţii pentru comerţul] ex[terior]; *Colorom* (color + rom[ânesc])[21];

– nume comune desemnând produse comerciale: *cico* (ci[tric] co[la]); *mentovit* (ment[ă] + vit[amină]); *sintonic* (sin[tetic] tonic); *supco* (sup[ă] co[ncentrată]).

5.3.2. Siglele (compuse formate din literele iniţiale ale unui grup sintactic mai mult sau mai puţin stabil) reprezintă:

– nume proprii de partide, asociaţii, instituţii: *PNL, PNŢCD, CDR, LADO, SRI, USLA;*

– nume comune: *PFL, PNA, SRL, TAB.*

Dintre siglele calchiate care s-au impus – prin intermediul presei – menţionăm TVA (după fr. *taxe à la valeur ajoutée*) şi OZN (după engl. *unidentified flying objects*).

5.3.3. Deşi procedeul *trunchierii* (fr. *troncation, abrègement*) nu este specific românei[22], DCR_2 înregistrează un număr relativ mare de formaţii trunchiate care circulă în limba actuală. Cauzele apariţiei lor sunt: avantajul scurtimii şi al expresivităţii, dorinţa de originalitate (mai ales în cazul argoului) şi influenţele străine[23].

Trunchierile din limbajul presei reproduc un model foarte productiv în franceza actuală[24], constând în detaşarea prefixoidelor din compuse de tip „savant". Ulterior, unele dintre falsele prefixe sunt utilizate ca adjective invariabile sau – prin schimbarea

categoriei gramaticale – ca substantive. Dintre trunchierile cu circulaţie internaţională menţionăm: *afro, disco, homo*[sexual], *mini*[jupe], *midi, maxi, micro*[raion], *moto, porno, retro, video*.

Dintre „creaţiile" româneşti putem cita trunchieri apărute în limba vorbită (*cas*[etofon], *mag*[netofon], *secu*[ritate]) sau în argoul adolescenţilor (*bac*[alaureat], *dirig*[inte], *mate*[matică], *prof*[esor], *naşpa*[rliu]).

6. *Derivarea regresivă* se dovedeşte productivă prin substantive provenite din verbe (*accept, condens*) şi prin verbe provenite din substantive (*antologa, emula*) sau din adjective participiale (*prelimina, dezeroiza*).

7. Deşi în română *conversiunea* este un procedeu mai puţin productiv, DCR_2 înregistrează mai ales adjective substantivizate: *agravantă* ([circumstanţă] agravantă), *anticoncepţional* ([pilulă] anticoncepţională), *audiovizual, antiglonţ* ([vestă] antiglonţ).

8. Forţa creativă a românei actuale este pusă în evidenţă de capacitatea ei de a-şi alcătui *familii lexicale* de la baze vechi, populare (*dughenar, dughenist, dugheniza, dughenizare, dedughenizare*), de la împrumuturi neologice (*sponsor, sponsoriza, sponsorizare; broker, brokeraj, brokerare*) şi de la compuse prin abreviere (vezi seria derivatelor, având, în majoritate, caracter ocazional şi conotaţii peiorative, formate de la sigla FSN: *fesenar, fesenea, feseniadă, fesenie, Fesenilă, feseniot, fesenism, fesenist, fesenire, fesenizare*).

9. *Dinamica sensului* reprezintă un alt aspect al neologiei lexicale, bogat ilustrat în DCR; ediţia a doua înregistrează şi sensuri mai vechi (cunoscute înainte de 1990), dar neincluse în alte dicţionare datorită conotaţiilor politice anticomuniste.

Noile semnificaţii (atestate, în majoritate, în presă) aparţin tuturor registrelor stilistice (literar, popular, familiar, colocvial, argotic).

9.1. Nu vom insista asupra numeroaselor sensuri realizate prin diverse *tipuri de calc*, deoarece acest procedeu mixt de îmbogăţire lexicală nu valorifică decât parţial resursele creative ale limbii române.

Menţionăm , totuşi, câteva exemple, care ilustrează dezvoltarea polisemiei româneşti sub influenţa unor modele străine, adesea cu circulaţie internaţională.

Calcul semantic (împrumutul de sens) stă la baza sensurilor noi (dobândite în română) de cuvintele *întâmplare* „eveniment, fapt" [în domeniul artei spectacolului] (după engl. *happening*); *oportunitate* „ocazie fericită, prilej favorabil" (după engl. *opportunity*, fr. *opportunité*, it. *opportunitáá*); *cârtiţă* „agent infiltrat" (după fr. *taupe*); *plajă* „distanţă între două măsuri sau posibilităţi" (după fr. *plage*).

Dintre sensurile specializate apărute prin calc semantic pot fi menţionate *prefix* şi *impuls* [telefonic] în domeniul tehnic, *echidistanţă* şi *verde* (mai ales la plural – *verzii* „ecologiştii"), în domeniul politic.

Prin *calc frazeologic* au apărut în română *apă plată, bandă desenată, căşti albastre, cuvânt-cheie, limbă de lemn, a spăla bani* (după modele din franceză); *capete rase, gulere albe* (după engleză); *lentilă de contact, lumea a treia, lumină verde, masă rotundă* (după engleză şi franceză).

9.2. O situaţie aparte este reprezentată în DCR_2 de unele cuvinte explicabile formal prin împrumut, dar putând fi considerate inovaţii semantice realizate în interiorul

limbii române: *eveniment* (fr. *événement*) „accident de circulaţie"; *ediţie* (fr. *édition*, it. *edizione*) „serie de manifestări artistice, ştiinţifice, sportive, care se repetă periodic"; *relaţie* (fr. *relation*, it. *relazione*) „traseu" [în domeniul circulaţiei].

9.3. Sensurile cu *caracter denotativ* dezvoltate de cuvintele româneşti aparţin:

– terminologiilor: economico-financiară (*cupon*, *indexare* [a salariilor], *liberalizare* [a preţurilor], *întreprinzător* „patron"); politică (*dosar* [de cadre], *organ* [politic, administrativ], *informator* [al Securităţii]); medicală (*plombă* [în construcţii, arhitectură]: (1) „imobil construit în spaţiul viran dintre alte două imobile"; (2) „umplere a unei gropi din asfalt"); *virus* [în informatică] „program distructiv care 'îmbolnăveşte' calculatorul";

– limbajului literar uzual: *a viziona* (cu nouă sensuri), *a realiza* (cu nouă sensuri), *tichet* [în transport], *treaptă* [în învăţământ];

– limbajului familiar: *a ieşi* [cu cineva], *a vorbi* [cu cineva], *a rămâne* [în Occident], *a trage* [la xerox], *a(-şi) trage* „a obţine ceva pe căi ilicite", *a băga* [marfă, alimente];

– argoului elevilor şi studenţilor: *înfăţişare* „examen", *boabă* „restanţă".

Sensurile denotative au apărut prin diverse *procedee semantice*:

– restrângerea semnificaţiei: *ajutor* (mai ales la plural – *ajutoare*) „donaţie în haine, alimente, medicamente venită din străinătate, în special după Revoluţia din decembrie 1989"; *stranier* (<italiană) „fotbalist care joacă în străinătate". Restrângerea sensului se poate asocia cu elipsa[25] determinatului ([valiză tip] *diplomat*; [pâine tip] *baghetă*; [convorbire telefonică] *adiţională*) sau, mai frecvent, a determinantului (*lucrător* [al Securităţii], *pilulă* [contraceptivă]);

– lărgirile de sens sunt mult mai rare (*body-guard* cu sensul „paznic", considerat impropriu);

– antonomaza (utilizarea unor nume proprii pentru denumirea generică a unor clase de obiecte) stă la baza următoarelor sensuri: *adidaşi* „pantofi de sport"; *delon* „cojoc", *hamleţi* „indispensabili"; *trafalgar* „covoraş de perete"; *xerox* „copiator" şi, ulterior, *copie*;

– metonimia stă la baza unor sensuri apărute în limbajul crainicilor sportivi: *unsprezece* „echipă de fotbal"; *tricolori* „componenţi ai echipei naţionale"; *azzuro* (italiană) „fotbalist din echipa Italiei"; *cap* „lovirea balonului cu capul";

– eufemismul: *a disponibiliza*, *a restructura* „a concedia"; *a sistematiza* „a demola" (înainte de 1989).

9.4. Cele mai interesante mutaţii semantice ilustrează aşa-numita neologie stilistică[26], generatoare de *sensuri conotate*.

9.4.1. Cuvintele care au dezvoltat valori expresive aparţin, în principal, *limbajului vorbit, familiar şi argoului*[27]. În majoritate, noile sensuri sunt realizate prin metaforă[28].

Din zona limbajului vorbit, familiar pot fi semnalate sensurile conotative ale termenilor: *a aburi* („a învălui cu vorbe"); *burtă* („excrescenţă, lungime nedorită" [a unui text]); *gaură* („furt, lovitură"); *turnător, ciripitor* („denunţător"); *fluturaş* („afiş de mici dimensiuni"); *arici* („sistem de închidere"); *a spânzura* [bani] („a cheltui nechibzuit"), *adidaşi* („picioare de porc").

Din argoul infractorilor fac parte termenii ca *fazan* [în expresia *a rămâne/pica de fazan*] („a rămâne păcălit"); *naş* ((1) „controlor de tren coruptibil"; (2) şef de clan mafiot); *ţeapă* („înşelătorie"); *navetist* („hoţ"); *zarzavat* („dolari").

Din argoul tinerilor, al elevilor şi studenţilor, DCR_2 include: *bătrân* („student din anii mari") – în contrast cu *boboc* („student din anul I"); *băută* („petrecere"); *bază* [în expresia *a avea* la bază] „a fi pregătit"; *boabă* („restanţă"); *handicapat* („om neputincios, nedescurcăreţ şi cam sărac cu duhul"); *marfă; de comă; mortal; bestial* („bun, frumos, de calitate")[29].

9.4.2. O inovaţie semnalată de toţi cercetătorii care au urmărit dinamica sensului în presa postdecembristă este prezenţa valorilor stilistice (expresive) în *terminologia politică*[30].

În realitate, DCR_2 demonstrează că fenomenul nu este specific perioadei actuale, deoarece şi înainte de 1989 în limba vorbită circulau numeroşi termeni şi expresii cu caracter figurat. În majoritate, aceştia aveau conotaţii negative, peiorative, ironice sau glumeţe, desemnând realităţi ale regimului totalitar: *băiat cu ochi albaştri; stânjenel; costumaş* („securist"); *cooperativa ochiul şi timpanul; „omu' şi pomu'"* („Securitatea"); *turnător; ciripitor* („denunţător, informator al Securităţii"); *ceauşel; decreţel* („copil [nedorit]", născut după decretul ceauşist din 1966).

„Metaforizarea" termenilor împrumutaţi din limbaje specializate reprezintă modalitatea cea mai productivă de îmbogăţire semantică în presa postdecembristă[31].

Termenii specializaţi — pentru care limbajul publicistic actual manifestă o preferinţă marcată – provin, în principal, din terminologia ştiinţelor exacte: fizico-chimice (*a tensiona/detensiona* [atmosfera] „a produce/elimina încordare[a]"; *emanaţie* (şi întreaga familie lexicală a verbului *a emana*), cu sensul ironic, depreciativ „produs al Revoluţiei din decembrie 1989 şi, prin extensie, orice produs al Puterii de după 1989"; *epurare* „îndepărtare dintr-un post din cauze social-politice"); matematică (*echidistanţă* „lipsă de partizanat politic"); medicină (*hemoragie* [de capital] „curgere, pierdere"; *acutizare* [a conflictului] „ascuţire""; *intoxicare* „dezinformare") etc.[32].

9.4.3. Procedeele prin care iau naştere sensurile figurate, în afara metaforei (vezi *supra*), sunt:

– *metonimia* (asociată, aici, cu *personificarea*): *aurolac* [„marcă de lac pentru vopsit elemente metalice, conţinând solvenţi cu efecte halucinogene"] a căpătat sensul figurat „copii fără cămin, ai străzii, care se droghează cu aurolac"; *costumaş* „securist" [probabil din cauză că securiştii aveau „costume" asemănătoare]; *philips* „delator" [din *aparatura Philips* folosită de Securitate pentru a asculta convorbirile celor suspectaţi];

– *deprecieri ale sensului*: *butic* „magazin de dimensiuni reduse, amenajat fără pretenţii şi care vinde mărunţişuri" [sens dezvoltat după 1989, de multe ori peiorativ]; *shogun* („la origine desemna casta dictatorilor japonezi dintre secolele XII–XIX, care au constituit adevărate dinastii; autohtonizat, termenul desemnează un şef, boss al unei organizaţii criminale"); *lambada* ([dans ritmic brazilian] cu sensul postdecembrist de „pseudo-democraţie zgomotoasă, tragi-comică");

– *înnobilări ale sensului*: *shop* „magazin în care, înainte de decembrie 1989, se vindeau la noi mărfuri, de obicei, de lux, pe valută"; *disident* [folosit cu sens pozitiv după decembrie 1989] „persoană cu opinii opuse celor ale regimului totalitar, opozant"; *golan* (şi familia sa lexicală) „manifestant anticomunist care a participat la fenomenul Piaţa Universităţii".

10. Bogăţia lexicului românei contemporane este ilustrată şi prin prezenţa în DCR_2 a unor perechi de sinonime formate din: două derivate (*antologator/antologiu;*

cascadorie/cascadorism; dughenar/dughenist; lenteţe/lentoare); dintr-un cuvânt împrumutat şi dintr-un derivat (*consulting/consultanţă; cloning/clonare; planning/planificare*) sau dintr-un împrumut şi un calc (*after-shave/*[loţiune] *după ras; black-hole/gaură neagră; self-control/auto-control; UFO/OZN*).

11. Sub *aspect normativ*, creaţiile lexicale pot fi judecate din perspectiva celor două laturi ale normei lexicale: cea *socio-culturală* (privind motivaţia şi funcţia în limbă) şi cea *lingvistică* (privind corectitudinea formală şi acceptabilitatea semantică)[33].

Cauzelor generale ale greşelilor lingvistice (insuficienta cunoaştere a limbii, comoditatea sau „legea minimului efort" şi analogia[34]) li se adaugă explicaţii care ţin de specificul discursului publicistic (viteza cu care se redactează, tendinţa de evitare a cuvântului considerat „banal"[35]).

DCR$_2$ semnalează o parte dintre erori, explicabile prin:

– *etimologie populară*: *specios*, folosit impropriu cu sensul „deosebit, special, specific" [corect – „aparent, amăgitor, înşelător"]; *libertin*, utilizat greşit cu sensul „spontan, sălbatic, liber" [corect – „indecent, uşuratic, desfrânat"];

– *semantism vag, imprecis sau greşit* (în cazul unor neologisme recent împrumutate, cu caracter specializat): *a expanda* „a exprima, a revărsa (figurat)"; *a ingera* „a presa, a face presiuni", *impact* „conflict";

– *caracterul semidoct, preţios al exprimării*:[36] *a lectura* în loc de *a citi*; *a inscripţiona* pentru *a (în)scrie*;

– *termeni derivaţi (cu sufixe)* prost formaţi, rebarbativi sau cu sens imprecis: *bancagiu* şi *bancurist* („persoană care face bancuri"); *calendaritate, ceauşist, clanist, lipiciozitate, odihnist, obsedantist, rotunditate, scenetistic, stimabilitate, stufozitate, ţărănitate, telespectatorime, troglodítism* etc.

12. Este evident că o parte (relativ însemnată) dintre termenii incluşi în DCR$_2$ (şi menţionaţi de noi aici) nu are şanse de a rămâne în limbă. Ei prezintă însă interes pentru înţelegerea dinamicii şi a tendinţelor lexicului actual, aşa cum susţinea Kr. Nyrop, citat de André Goosse într-un moto la lucrarea sa consacrată neologiei în franceza de astăzi: „Les néologismes sont les résultats nécessaires et les marques infaillibles de la vitalité forte et saine de la langue"".

Note

[1] Cele două ediţii vor fi desemnate, în continuare, prin siglele DCR$_1$ (Editura Albatros, Bucureşti, 1982) şi DCR$_2$ (Editura Logos, Bucureşti, 1997).

[2] André Goosse, *La néologie française aujourd'hui. Observations et reflexions*, Conseil International de la Langue Française, Paris, 1975.

[3] Vezi Louis Guilbert, *La créativité lexicale*, Larousse, Paris, 1975; André Goosse, *op. cit.*; Claude Désirat, Tristan Hordé, *La langue française au 20e siècle*, Bordas, Paris, 1988.

[4] Vezi Dumitru Irimia, *Structura stilistică a limbii române contemporane*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986, p. 185.

[5] „Procedeul 'tradiţional' de formare a cuvintelor – sufixarea – a rămas în urmă din punctul de vedere al productivităţii" (Florica Dimitrescu, *Cuvinte şi sensuri noi în presa actuală*, în LR, XI, 1962, nr. 2, p. 397).

[6] Cf. Sextil Puşcariu, *Limba română*, I. *Privire generală*, Editura Minerva, Bucureşti, 1976, p. 371.

[7] Vezi Adriana Stoichiţoiu-Ichim, *Formaţii lexicale noi în limbajul publicistic*, în *Comunicările „Hyperion"*, vol. 3, Editura Hyperion, XXI, Bucureşti, 1994, pp. 170–178.

[8] Pentru etimologia şi sensul sufixelor menţionate, vezi *Studii şi materiale privitoaare la formarea cuvintelor*, I (1959), III (1962), IV (1967), VI (1972), Editura Academiei, Bucureşti.

[9] În cazul ultimelor trei derivate, este evidentă conotaţia peiorativă de tip metaforic.

[10] Vezi Florica Dimitrescu, *Tendinţe ale formării cuvintelor în limba română (Cuvinte noi în presa actuală)*, în LL, vol. 10, 1965, p. 5.

[11] Vezi Adriana Stoichiţoiu-Ichim, *Prefixarea în româna actuală*, în LLR (I) vol. 2, pp. 1–5; (II) vol. 3–4, pp. 12–15.

[12] Cf. Irina Preda, *Îmbogăţirea lexico-semantică a limbii române actuale (cu privire specială la perioada postdecembristă)*, (I), în LR, XLI, 1992, nr. 9, pp. 487–488.

[13] Numărul formaţiilor calchiate (după modele din franceză, engleză, italiană) este mult mai mare; în virtutea caracterului lor analizabil, ele sunt percepute de vorbitorul român nespecialist drept creaţii interne (de exemplu, *anticoncepţional, antidepresiv, antifurt, antiglonţ, antivedetă; contrainterogatoriu, contramanifestaţie, contraproductiv; impronunţabil, indeformabil*).

[14] Pentru alte derivate prefixale realizate pe teren românesc, neînregistrate în DCR_2, vezi Irina Preda şi Adriana Stoichiţoiu-Ichim (articolele citate *supra*).

[15] „Limba presei, limba care oglindeşte şi în acelaşi timp influenţează în cel mai înalt grad limba vie actuală, ne permite să tragem concluzia că drumul urmat de formarea cuvintelor se îndreaptă cu preferinţă spre compunere şi pseudoprefixare, procedee curente internaţionale, lăsând în urmă procedeul tradiţional românesc de formare a cuvintelor, derivarea cu ajutorul sufixelor" (*Tendinţe ale formării cuvintelor în limba română*, p. 245).

[16] Pentru tipologia compuselor, vezi Fulvia Ciobanu, Finuţa Hasan, *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. *Compunerea*, Editura Academiei, Bucureşti, 1970, pp. 43–57.

[17] Cf. Louis Guilbert, *op. cit.*, p. 242.

[18] Cf. Mioara Avram, *Un tip recent de compuse cu sintaxă aparte*, în *Probleme ale exprimării corecte*, Editura Academiei, Bucureşti, 1987, pp. 249–259.

[19] Terminologia este preluată din lingvistica franceză (cf. Louis-Jean Calvet, *Les sigles*, P.U.F., Paris, 1980, p. 7).

[20] Vezi Adriana Stoichiţoiu-Ichim, *Abrevierile în româna actuală: modă sau necesitate?*, în *Comunicările „Hyperion"*, vol. 5, Editura Hyperion XXI, Bucureşti, 1996, pp. 203–210.

[21] Dintre acronimele apărute după 1990 menţionăm: *Agromec, Asirom, Petromin, Romavia, Romsilva, Romtelecom*.

[22] Cf. Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greşelilor"*, Editura Socec, Bucureşti, 1947, p. 248.

[23] Vezi Th. Hristea, *Trunchierea cuvintelor şi fenomenele înrudite*, în LLR, 1997, vol. 1, p. 16.

[24] Cf. Louis Guilbert, *op. cit.*, p. 27.

[25] Procedeul „specializării (particularizării) semnificaţiei prin elipsă" este semnalat în franceza actuală de A. Goosse, *op. cit.*, p. 67.

[26] Pentru precizarea conceptului, vezi Louis Guilbert, *op. cit.*, pp. 41–42.

[27] Pentru o imagine de ansamblu, vezi Anca Volceanov, George Volceanov, *Dicţionar de argou şi expresii familiare ale limbii române*, Livpress, Bucureşti, 1998. În legătură cu expresivitatea termenilor argotici, vezi Elena Slave (*Delimitarea argoului*, în *Probleme de lingvistică generală*, vol. I, Editura Academiei, Bucureşti 1959, p. 114).

[28] Albert Dauzat consideră că metafora este „una dintre principalele forţe creatoare ale argoului şi limbajului popular" (*Les argots. Caractères, évolution, influence. Index alphabétique*, Librairie Delgrave, Paris, 1956, p. 149).

[29] Un fenomen specific limbii actuale (mai evident în stilul publicistic) este presiunea oralului asupra scrisului: „O formă de manifestare evidentă a fenomenului amintit o constituie transgresarea graniţei dintre oficial/public şi familiar/popular/argotic". (Valeria Guţu-Romalo, *Stilul „relaxat" în uzul limbii române actuale*, în LL, 1996, vol. 3–4, p. 23).

[30] Vezi, în acest sens, Irina Preda, *Îmbogăţirea lexico-semantică a limbii vorbite actuale (cu privire specială la perioada postdecembristă)*, II, în LR, XLI, 1992, nr. 10, pp. 545–546; Angela Bidu-Vrănceanu, *Dinamica vocabularului românesc după 1989. Sensuri „deviate" ale termenilor tehnico-ştiinţifici, în* LL, 1995, vol. 1, pp. 38–44; Adriana Stoichiţoiu-Ichim, *Dinamica sensului în limba română actuală*, în *Comunicările „Hyperion"*, vol. IV, Editura Hyperion XXI, Bucureşti, pp. 206–209.

[31] „E de aşteptat ca o metaforă să fie cu atât mai pertinentă cu cât aparţine unui câmp semantic mai restrâns şi invers" (Elena Slave, *Metafora în limba română*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1991, p. 40); vezi, în acest sens, termeni din categoria „tehnica curentă" (pp. 82–89) şi din „instrucţie, ştiinţă, artă" (pp. 89–95).

[32] Precizăm că numărul termenilor specializaţi care circulă în presa postdecembristă este mult mai mare decât cel înregistrat în DCR_2 (pentru exemple, vezi articolele menţionate *supra*, la nota 30).

[33] Cf. Louis Guilbert, *Peut-on définir un concept de norme lexicale?*, în „Langue Française", 1972, no. 16, pp. 39–44.

[34] Valeria Guţu-Romalo, *Corectitudine şi greşeală (Limba română de azi)*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1972, pp. 19–20.

[35] Th. Hristea, *Rolul presei în apariţia şi dezvoltarea inovaţiilor lingvistice negative*, în „Presa noastră", 1976, nr. 3, p. 19.

[36] „Când semidoctismul îşi dă mâna cu preţiozitatea şi cu snobismul se ajunge la greşeli care devin tot mai greu de eliminat" (Th. Hristea, *art. cit.*, p. 21).

[27] Louis Guilbert, op. cit., p. 27.

[28] Procedeul specializării (particularizării) semnificației prin elipsă este semnalat în limba actuală de A. Lorenz, op. cit., p. 67.

[29] Pentru precizarea conceptului, vezi Louis Guilbert, op. cit., [illegible].

[30] Pentru o imagine de ansamblu, vezi Anca Volceanov, George Volceanov, Dicționar de argou și expresii familiare ale limbii române, Livpress, București, 1998. În legătură cu [illegible] formațiilor argotice, vezi [illegible], în Probleme de lingvistică generală, vol. I, Editura Academiei, București, 1959, p. 141.

[31] Albert Dauzat consideră că metafora este „una dintre principalele legi creatoare ale argoului și limbajului popular" (Les Argots. Caractères, évolution, influence, Librairie Delagrave, Paris, 1956, p. 144).

[32] Un fenomen specific limbii actuale (mai evident în stilul publicistic) este preluarea [illegible] Tendința de manifestare evidentă a fenomenului [illegible] dintre stilul publicistic și limbajul popular [illegible] (Valeria Guțu Romalo, [illegible], în LL, 1996, vol. 3–4, p. [illegible]).

[33] În acest sens, [illegible] (semantic) [illegible], în LR, XLI, 1992, nr. 10, pp. 535–548; Angela Bidu-Vrănceanu, [illegible], în LL, 1991, 1, pp. 38–44; Adriana Stoichițoiu-Ichim, Dinamica sensurilor [illegible] în limba română actuală, în [illegible], vol. IV, Editura [illegible], pp. 201–209.

[34] [illegible] Editura Științifică, București, 1971 [illegible] pp. 52–60 [illegible].

[35] Cf. [illegible] postdeterminante [illegible] exemple vezi articolele menționate supra, în nota 30).

[36] Cf. Louis Guilbert, [illegible], în Langue française, 1975, nr. 17, pp. 39–41.

[37] Valeria Guțu Romalo, Corectitudine și greșeală (Limba română de azi), Editura Științifică, București, 1972, pp. 19–20.

[38] Th. Hristea, [illegible], în „Presa noastră", 1970, nr. 5, p. 10.

[39] „Cine [illegible] limba literară cu argoul [illegible] greșeli care devin tot mai grav de eliminat" (Th. Hristea, op. cit., p. [illegible]).

NOU ŞI VECHI ÎN DERIVAREA SUFIXALĂ

1. Bogăţia şi diversitatea formaţiilor sufixale apărute în presa postdecembristă confirmă faptul că, în ciuda unei creşteri spectaculoase a numărului compuselor, româna îşi păstrează caracterul de *limbă derivativă de tip sufixal*[1], ceea ce o apropie – sub aspect structural – de franceza contemporană[2].

În cele ce urmează, ne vom opri asupra unor creaţii lexicale realizate prin derivare cu sufixe, dintre care numai o mică parte a fost înregistrată în dicţionare sau în studii de lexicologie. Ele demonstrează dinamismul şi forţa creatoare a limbii noastre, infirmând totodată opinia conform căreia derivarea ar pierde teren în limbajul literar actual în favoarea compunerii[3].

2. Perspectiva prezentării va fi una *descriptivă de tip funcţional,* urmărind motivaţia şi funcţionalitatea creaţiilor lexicale respective, precum şi conformitatea acestora cu regulile proprii derivării româneşti, astfel încât structura lor să fie „transparentă" pentru cititorul de presă.

În virtutea acestui principiu – al „transparenţei structurale" – nu vom face întotdeauna o distincţie netă între derivatele create pe teren românesc şi cele împrumutate, deoarece recunoaşterea structurii morfematice a derivatului permite vorbitorului român atât înţelegerea semnificaţiei, cât şi construirea – prin analogie – a altor cuvinte, după aceeaşi schemă. Distincţia menţionată este cu atât mai greu de făcut cu cât majoritatea sufixelor productive astăzi se caracterizează prin etimologie multiplă şi circulaţie internaţională[4].

De altfel, numeroase formaţii de acest tip sunt explicate diferit în dicţionare, fie ca împrumuturi, fie ca derivate pe teren românesc: pentru rom. *precaritate*, cuvântul francez *précarité* apare ca etimon (în DEX, p. 733) sau ca model pentru o posibilă creaţie românească (în DN_3, p. 857).

3. Comparând situaţia actuală a derivării substantivale (aşa cum este reflectată în lucrări lexicografice recente[5], în studii de lexicologie[6] şi în materialul excerptat de noi din presa ultimului deceniu), vom constata, în cele mai multe cazuri, impunerea unor tendinţe consemnate încă din perioada interbelică[7] şi consolidate în anii '50–'70[8].

Vor fi, de asemenea, semnalate modificări în ceea ce priveşte productivitatea sufixelor în discuţie, posibilităţile de combinare cu anumite teme, precum şi valorile semantice şi stilistice ale derivatelor.

În contextul internaţionalizării lexicului românesc actual, tendinţele derivării sufixale coincid – în cea mai mare parte – cu acelea semnalate în franceza contemporană[9]: productivitatea în continuă creştere a sufixelor neologice având caracter cult (livresc) şi sens abstract; preponderenţa sufixelor substantivale faţă de cele verbale; preferinţa pentru sufixe lungi (compuse sau dezvoltate); existenţa unor afixe concurente, care dau naştere la sinonime (*zvonist – zvonac – zvoner; tarabist – tarabagiu; ţepuitor – ţepar*).

4. *Principalele cauze* care explică apariţia noilor derivate sunt: aspiraţia spre brevilocvenţă, care determină concentrarea enunţului prin evitarea unor perifraze greoaie; dorinţa publicistului de a se exprima original şi sugestiv, chiar cu riscul „forţării" normelor limbii literare[10]; mimetismul ca formă de manifestare a snobismului lingvistic.

5. *Sufixele substantivale* sunt astăzi, ca şi în trecut, cele mai numeroase (ca inventar), cele mai diverse (sub aspect semantic şi stilistic) şi cele mai productive. În continuare, ne vom referi la cele mai productive categorii de sufixe substantivale, luând în considerare nu numai formaţiile integral analizabile, ci şi pe cele semianalizabile[11].

5.1. Sufixe pentru nume de agent se caracterizează prin multiple valori semantice şi stilistice.

5.1.1. Sufixul neologic de origine greacă *-IST* a pătruns în română la începutul secolului al XIX-lea prin intermediul unor împrumuturi din franceză şi italiană, iar ulterior şi din alte limbi (germană, rusă, spaniolă, engleză)[12].

Alături de corelativul său *-ism* (vezi *infra*, 5.2.1.), *-ist* este, probabil, cel mai productiv sufix neologic din perioada interbelică şi până astăzi[13].

Derivatele în *-ist* sunt, de regulă, substantive, dar pot fi şi adjective; unele funcţionează cu dublă valoare: *evazionist* [fiscal], *opoziţionist, tupeist, pedeserist.*

Marea lui productivitate se explică prin capacitatea de a se ataşa mai multor părţi de vorbire:

– substantive comune simple (*valutist*, A, 22.03.1999, p. 16) sau compuse (*ping-pongist*, A, 16.01.1996, p. 10), inclusiv prin abreviere (*pedeserist, cederist*, A, 13.03.1998, p. 1); nume proprii (*ciorbist* „susţinător al ex-premierului Victor Ciorbea", A, 8.06.1998, p. 1; *trabantist* „posesor de automobil Trabant", TVR_1, 13.06.1993; *lăzărist* „elev la Liceul 'Gh. Lazăr'", A, 15.06.1999, p, 13);

– adjective: *vocalist* „interpret vocal" (D, 23.12.1994, p. 6); *fiscalist* „lucrător al fiscului"[14];

– numerale: [poet] *optzecist, nouăzecist* („Curierul Românesc", 2/1996, p. 7);

– adverbe: *angrosist* (cf. DN_3, p. 68).

Reţinem şi capacitatea sufixului de a se ataşa unor teme rezultate prin aglutinare din locuţiuni verbale sau din alte tipuri de unităţi frazeologice (*nodpapurist, habarnamist*).

Sub aspectul etimologiei, bazele sunt, de regulă, neologisme latino-romanice, dar şi împrumuturi foarte recente din engleză (*hobbyst*, R Act, 24.08.1998; *lobbyst*, A, 28.10.1995, p. 3), rusă (*perestroichist*, DCR_2, p. 175).

Mult mai rar, sufixul în discuţie se poate ataşa unor teme vechi, uzuale (*iconist*, PTV, 30/1999, p. 4; *tarabist*, A, 19.08.1996, p. 8; *urechist*, DCR_2, p. 243) sau argotic-familiare (*blatist*, A, 28.08.1997, p. 3).

Majoritatea derivatelor recente în *-ist* exprimă, ca şi cele din perioada interbelică, *sensuri denotative*, care se încadrează într-o tipologie comună românei şi altor limbi care posedă sufixul respectiv[15]. Sunt, astfel, desemnate următoarele categorii de persoane („agenţi" în sens larg):

– cel care are o anumită profesie, specialitate sau ocupaţie: [medic] *infecţionist* (RL, 7.11.1996, p. 8); *penalist* (A, 1.07.1999, p. 8), *civilist* [în domeniul dreptului]; *claviaturist* (PRTV, 48/1997, p. 26); *ştirist* [la radio] (A, 5.07.1999, p. 4); *vocalist* (D, 23.12.1994, p. 6); *barajist* (A, 30.04.1997, p. 16); *tunelist* [la metrou] (Ant 1, 19.09.1998); *bagajist* [la aeroport] (A, 14.01.1999, p. 1); *valutist* (A, 15.08.1998, p. 10); *internetist* „utilizator al reţelei Internet" (A, 18.02.1998, p. 12); *navalist* (A, 7.09.1999, p. 1); *calculatorist* (PTV, 14/1999, p. 22);

– cel care îşi practică meseria într-un anumit loc: *tonetist* (A, 3.09.1997, p. 3); *tarabist* (A, 19.08.1996, p. 8); *garajist* (A, 26.03.1998, p. 3); *traseistă* „prostituată de pe şoseaua de centură" (A, 7.04.1999, p. 1);

– cel care face parte dintr-o organizaţie culturală, politică etc.: *vetrist* [<*Vatra* Românească] (A, 22.07.1996, p. 4); *pedeserist, cederist* (A, 13.07.1998, p. 1); *yogist* (A, 23.05.1999, p.8);

– cel care practică un anumit sport sau joc: *biliardist* (RL, 28.09.1996, p. 1); *ping-pongist* (A, 16.01.1996, p. 10);

– cel care are anumite convingeri, atitudini, comportamente: *fundamentalist, deviaţionist* (A, 27.05.1998, p. 1); *satanist* (A, 9.05.1997, p. 3); *opoziţionist* (A, 21.07.1994, p. 1); *trekist* „fan al filmului Star Trek" (EM, 5/1995, p. 15); *tranziţionist* (A, 3.07.1999, p. 7).

Valorile semantice peiorative sau *nuanţele ironice* ale derivatelor în *-ist* (semnalate de Iorgu Iordan[16]) apar cu pregnanţă în cazul celor care denumesc persoane cu un comportament reprobabil (sau, cel puţin, criticabil): *mitingist* („O nouă profesie: *mitingistul*" – RM, 237/1994, p. 12); *simpozionist* („*simpozioniştii* de week-end adunaţi în fosta sală ARLUS", A, 8.06.1998, p. 1); *diurnist* („şeful *diurniştilor* din Camera Deputaţilor", A., 7.02.1996, p. 6); *urechist* („el e un *urechist* analfabet", RM, 251/1995, p. 3); *blatist* („Controlorii contra *blatişti* – o bătălie inegală", A, 16.06.1997, p. 3); *zvonist* („*Zvoniştii* îl aşază deja pe banca steliştilor pe Emerich Ienei", A, 29.08.1998, p. 9).

Valorile peiorative se explică prin:

– conotaţiile negative (în plan politic) ale bazelor: *cadrist* „persoană care se comportă ca un şef de Cadre" (A, 29.01.1996, p. 8); *Scînteist* „ziarist obedient faţă de Putere, precum cei de la fostul cotidian 'Scînteia'"(RL, 7.06.1990, p. 2);

– ineditul asocierii temă-sufix: *puloverist* („un *puloverist* al revoluţiei", A, 8.11.1996, p. 1);

– modul de formare al temei; *nodpapurist* (D, 21.04.1995, p. 5); *biluntrist* (A. 22.03.1996, p. 6)[17];

– adăugarea unui determinant adjectival: „navetist *politic*" (RL, 14.08.1996, p. 2); „pokerist *politic*" (A, 22.07.1998, p. 1).

Sensurile „deviate", insolite, ale derivatelor sunt semnalate prin utilizarea ghilimelelor: „Familia Gherman", '*ilegalişti*' [care ocupă ilegal o locuinţă] ameninţaţi cu evacuarea" (A, 13.03.1999, p. 12).

5.1.2. Sufixul vechi şi popular *-AR*, provenit din lat. *-arius*, întărit de corespondentul slav şi, ulterior, de sufixul *-aire* (varianta „savantă" a lat. *-arius*)[18] se ataşază unor teme

substantivale aparţinând, de preferinţă, fondului lexical uzual (*sacoşar* „persoană implicată în micul trafic de frontieră", A, 13.07.1998, p. 10; *dughenar, talciocar*, MDTA, p. 49), celui familiar (*bişniţar*, A, 7.07.1998, p.3; *chichiţar*, A, 19.03.1998, p. 1) sau argotic (*şmenar*, A, 2.08.1997, p. 12; *şpăgar*, A, 17.03.1999, p. 16).

Mult mai rar, sufixul se poate ataşa la teme neologice: *buticar, snecar* (MDTA, p. 24); *pizzar* (într-un anunţ de mică publicitate – A, 9.09.1997, p. 15).

Ca şi *-ist, -ar* se poate combina şi cu substantive compuse prin abreviere (*fesenar*, MDTA, p. 59).

În presa actuală, sufixul *-ar* formează un număr redus de derivate cu caracter denotativ, care desemnează nume de agent, după ocupaţia permanentă sau ocazională: *benzinar* („Fiindcă 'îmbunătăţesc' carburanţii, *benzinarii* au căpătat de la Ministerul Finanţelor aprobarea de a modifica preţul", A, 30.08.1996, p. 10); *sacoşar* („În general, după ce marfa este depozitată, *sacoşarii* negociază cu vameşii", A, 13.07.1998, p. 10); *tobar* („*tobarul* şi boss-ul de la Metallica", A, 19.06.1999, p. 4); *pufuleţar* „comerciant ambulant de pufuleţi" (A, 27.07.1998, p. 9); *mărţişorar* „negustor de mărţişoare" (A, 25.02.1998, p. 3).

Şi în acest caz, „devierile" semantice sunt marcate prin ghilimele: „Victoria '*bancarilor*' [fotbalişti ai echipei FC Naţional, susţinută de Banca Naţională] – aplaudată de prim-ministru" (A, 16.11.1998, p. 8).

Majoritatea derivatelor substantivale în *-ar* din presa actuală prezintă sensuri conotate negativ sau, cel puţin, ironic[19]: *hoitar* („Foamea de case generează profesii noi: *Hoitarii* de la ICRAL", A, 28.10.1995, p. 1); *tejghetar* („Tot ce spune acest *tejghetar* politic îţi trezeşte o nesfârşită nostalgie după Corneliu Coposu", A, 2.09.1997, p. 1); *fursecar* („Cu alte cuvinte, staţi liniştiţi la locurile voastre, privind la *fursecarii* politici vorbind despre Reformă la seminariile stropite cu şampanie [...]", A, 4.12.1998, p. 1); *cuponar* („Mulţi *cuponari* au şanse să primească 0,0% din capitalul social", A, 13.11.1996, p. 12); *presar* „gazetar" („În faţa salonului de primire a oficialităţilor, *presarii* sunt la datorie", A, 5.02.1996, p. 16).

Situaţia actuală contrazice, astfel, o afirmaţie valabilă în anii '60, conform căreia „sufixul [*-ar*], care are destul de multe valori, nu e foarte productiv în privinţa derivatelor peiorative"[20].

5.1.3. Sufixul vechi şi popular *-GIU* (cu variantele *-AGIU* şi *-ANGIU*), considerat de Iorgu Iordan în perioada interbelică „neobişnuit de viguros"[21], şi-a redus mult productivitatea în limba actuală (de altfel, multe dintre derivatele din lista lui Iordan au ieşit din uz, dovedindu-şi caracterul de creaţii ocazionale în epocă: *actagiu, biliargiu, cazarmagiu, limonagiu, pistolagiu, tabietagiu* etc.).

Toate derivatele din presa actuală, realizate cu sufixul în discuţie au conotaţii peiorative[22]. Acestea sunt datorate exclusiv sufixului în cazul temelor cu caracter neologic, precum *bursă* sau *cultură*, de la care s-au format numele de agent: *bursangiu* „profitor abonat la burse" („o adunătură de şuetişti, de specialişti în datul cu presupusul, de *bursangii* şi seminarişti cocoţaţi la volanul unei maşini de curse, dar prea mici ca să atingă pedala de acceleraţie cu piciorul", A, 31.08.1998, p. 7); *culturagiu* „pseudo-oameni de cultură" („Să recunoaştem că pe *culturagii* nu-i interesează cultura decât în discuţii inutile sau profitabile material", A, 24.10.1998, p. 3). Expresivitatea derivatelor este mai marcată în cazul bazelor vechi, populare, care au ele însele nuanţă depreciativă: *gargaragiu* („Nu-mi mai amintesc ce a răspuns prodigiosul *gargaragiu* al Internelor", A, 9.01.1998, p. 1); „*maidanagiu*" („Speriate de ce s-a putut întâmpla la Craiova cu

maidanagiii pătrunşi gratis pe stadion în etapa trecută, cluburile au început să se gândească dacă mai lasă accesul liber sau nu", A, 9.01.1998, p. 1).

5.1.4. Alte sufixe care dau naştere în presă la nume de agent având conotaţii peiorative sunt: *-AC*, vechi şi popular, de origine slavă (*zvonac, răspândac*, „Vremea", 26/1992, p. 1; *aplaudac*, DCR$_2$, p. 31); *-ARD*, împrumutat din franceză ca sufix, cu caracter livresc[23] („*Cuponarzi*, grăbiţi-vă!", EZ, 21.12.1995, p. 8). Este de reţinut faptul că termenul *cuponard* nu s-a impus în limbă (tocmai datorită caracterului său livresc), fiind preferat sinonimul său *cuponar* (vezi *supra*, 5.1.2.). Ambele sufixe au o productivitate foarte redusă.

5.2. În categoria *sufixelor pentru nume abstracte*, cele mai productive sunt *-ISM, -ITATE, -IADĂ* şi *-RE*.

5.2.1. Sufixul substantival neologic *-ISM* provine (ca şi *-ist*, cu care se află frecvent în corelaţie) din greacă, fiind prezent astăzi în limbi romanice, germanice, slave[24].

Considerat de Iorgu Iordan drept „extrem de productiv, graţie sensului şi atmosferei de după primul război mondial"[25], *-ism* se întâlneşte în presa postdecembristă mai ales în derivate cu sensuri conotate negativ, care denumesc, adesea în mod metaforic, atitudini, comportamente, stări de spirit: „*fripturismul* parlamentar" (D, 11.02.1994, p. 1); „*navetismul* miniştrilor" (A, 12.10.1996, p. 7); „*talibanismul* din jurul lui Ciorbea" (A, 4.09.1998, p. 2).

Derivatele cu sens denotativ, care desemnează doctrine, curente filozofice, politice, culturale etc., sunt mai puţin numeroase. Dintre cele neînregistrate în dicţionare (DN$_3$, DCR$_2$, MDTA), menţionăm: *deviaţionism, scizionism* (A, 23.06.1997, p. 1); *dacism* (A, 16.09.1997, p. 1); *draculofilism* (A, 29.05.1995, p. 8); *consumatorism* (TVR$_1$, 14.02.1993); *evazionism* [fiscal][26]; *sectarism* (A, 23.06.1999, p. 8).

Sufixul *-ism* dovedeşte, în continuare[27], o mare disponibilitate de combinare, ataşându-se frecvent atât unor teme vechi, populare, cât şi celor neologice.

În prima categorie se află derivatele *rubedenism* (Ant 1, 14.04.1999); *derbedeism* (A, 23.06.1997, p. 1); *fuşerism* (A, 18.03.1990, p. 1); *hahalerism* (EM, 22/1994, p. 29). Teme neologice stau la baza derivatelor *vampirism* (EM, 2/1996, p. 12); *mitingism* (EM, 24/1994, p. 4); *reportericism* („Azi", 5.08.1990, p. 1); *talibanism* (A, 14.09.1998, p. 2).

Sub aspect morfologic, temele sunt, în majoritate, substantive comune (vezi *supra*) şi, mai rar, nume proprii. După modele preexistente în limbă (*stalinism*, DCR$_2$, p. 218; *ceauşism* DCR$_2$, p. 60), s-au putut forma, prin analogie de la nume de oameni politici, *iliescism* (A, 16.09.1997, p. 1), *vadimism, brucanism, gorbaciovism* etc. Din categoria derivatelor având ca bază nume proprii din sfera literaturii fac parte *oblomovism* (DCR$_2$, p. 167), *miticism(e), draculism(e)*.

De la teme adjectivale sunt formate derivatele substantivale *gradualism* (A, 7.02.1997, p. 6); *moderatism* (R Act. 29.08.1998); *conflictualism* (RL, 19.07.1990, p. 1); *parşivism* (Prima TV, 16.04.1998); *bezmetism* (EZ, 18/1993, p. 5).

Cu titlu de excepţie, apare şi o bază interjecţională (*hei-rup*), care a dat un derivat substantival în *-ism* („specialişti în probleme de protecţie a mediului, oameni care pe vremea *hei rup-ismului* erau consideraţi un fel de curiozităţi capitaliste", A, 24 08.1998, p. 1) şi unul adjectival în *-ist* („felul *hei-rupisto*-colectivist în care Guvernul proiectează marea privatizare", RL, 31.01.1996, p. 3).

Presa actuală reflectă o tendinţă interesantă în plan morfologic şi semantic a derivatelor abstracte în *-ism* de a-şi forma plurale în *-e*, având sensuri concrete

(„fapte, practici, comportamente de un anumit tip"). Exemplele de care dispunem au, în totalitate, conotaţii peiorative datorate, în principal, cuvântului-bază.

Numai câteva dintre acestea sunt înregistrate în DEX, exclusiv cu formă de singular (*bonjurism, cabotinism, huliganism*). În contextele următoare, ele apar cu forme de plural şi sensuri concrete: „La Carnavalul D'ale Bucureştiului – *miticisme* şi *bonjurisme* la discreţie" (Tele 7 abc, 24.04.1999); „Din păcate, şi actorii [...] se-ntrec în *cabotinisme* şi-n şarjare dincolo de limită şi măsură" (PRTV, 48/1997, p. 2); „Maghiarii plătesc pentru *huliganismele* de la meciul cu România" (A, 19.11.1998, p. 10).

Dintre derivatele în *-ism*, absente din DEX, care au dezvoltat asemenea forme de plural le semnalăm pe cele de mai jos: „*derbedeismele* grupului de agitatori" (A, 23.06.1997, p. 1); „A apărut revista 'Golanul', publicaţie de '*golănisme*' [...] aparţinând manifestanţilor 'golani' din Piaţa Universităţii"[28] („Dreptatea", 13.05.1990, p. 4); „un om de o probitate profesională şi morală desăvârşite, în această lume a *jigodismelor* noastre" (PRTV, 31/1998, p. 25); „Iar vom lucra pentru repartizarea absolvenţilor şcolilor normale, cu punctaje [...], iar *pompierisme* [...]" (A, 3.04.1997, p. 10); „Halviţă, tulnice, pepeni, bere, *turcisme*[29] etc. s-au tot vândut la tarabele dintre corturi" (A, 22.07.1996, p. 4). În mod similar, se petrec lucrurile în cazul derivatelor în *-ism* formate de la nume proprii: „În lipsa unei viziuni regizorale [...] spectacolul rămâne o înşiruire corectă de *măniuţisme* [<Măniuţiu], *purcăretisme* [<Purcărete] şi alte *isme* [...]" (A, 14.02.1998, p. 3).

5.2.2. Sufixul neologic, cu etimologie multiplă (latină savantă, franceză, italiană, germană), *-ITATE* formează în limbajul literar actual substantive (abstracte ale calităţii) de la baze adjectivale (de preferinţă neologice). Între acestea se întâlnesc frecvent derivate cu sufixele adjectivale *-al* (*prudenţialitate*, ProTV, 31.05.1999); *-os* (*spectaculozitate*, DN_3, p. 1009); *-ic* (*sistemicitate*, „22", 39/1990, p. 3), *-bil* (*aplicabilitate*, DN_3, p. 83); *-iv* (*aluzivitate*, MDTA, p. 15).

Productivitatea remarcabilă a sufixului *-itate* a fost pusă în evidenţă de numeroşi cercetători[30], fiind explicată prin tendinţa spre abstractizare a limbajului cult actual şi prin capacitatea de a înlocui perifraze greoaie, la care s-ar putea adăuga rezonanţa specializată, „tehnică" a sufixului, pe care cititorii îl întâlnesc în diverse terminologii la care apelează frecvent gazetarii: *criminalitate, fiscalitate, infecţiozitate, infracţionalitate, mobilitate, potabilitate* (toate înregistrate în DN_3).

Poziţia acestui sufix în limba actuală a fost consolidată prin numărul foarte mare de împrumuturi care îl conţin şi care sunt analizabile în română. Acestea provin (conform DN_3), în principal, din franceză (*aplicabilitate, excentricitate, imparţialitate, normalitate, precaritate, seropozitivitate, tardivitate, verticalitate, vulnerabilitate*), italiană (*licenţiozitate*) sau au etimologie multiplă latino-romanică (*facilitate, legitimitate, mobilitate, utilitate*).

Sufixul manifestă o preferinţă marcată pentru bazele neologice împrumutate (de regulă, adjective de provenienţă latină savantă sau romanică).

Dintre formaţiile sufixale în *-itate*, neînregistrate în dicţionare (DN_3, DCR_2, MDTA), dar atestate în presa postdecembristă, semnalăm: *aproximativitate* (TVR_1, 2.12.1990); *dezirabilitate* (Ant 1, 10.07.1999); *excepţionalitate* (TVR_1, 24.01.1991); *emoţionalitate* („Azi", 263/1990, p. 90, p. 3); *fastuozitate* (EZ, 20.01.1997, p. 1); *multiculturalitate* (A, 2.07.1999, p. 1); *pauperitate* (A, 18.06.1997, p. 9)[31]; *predictibilitate* (A, 23.06.1999, p. 7); *prudenţialitate* [bancară] (A, 23.06.1999, p. 7); *radicalitate* (EZ, 20.01.1997, p. 1); *rezonabilitate* (R Act., 26.08.1998); *scabrozitate*

(A, 22.09.1998, p. 11); *scenicitate* (TVR$_1$, 20.01.1991); *secvenţionalitate* (A, 10.06.1997, p. 2); *sistemicitate* („22", 39/1990, p. 3); *tentacularitate* („Azi", 257/1990, p. 1).

Se observă cu uşurinţă că toţi termenii enumeraţi aparţin limbajului literar (mai ales variantei scrise, datorită lungimii lor), unii având caracter specializat (*prudenţialitate* – în domeniul financiar-bancar; *radicalitate* – în sfera politică; *scenicitate* – în domeniul artistic).

Formaţiile în *-itate* de la teme româneşti sunt extrem de rare în presa actuală. Prin analogie cu creaţiile lexicale având bază neologică, au fost create derivate de la teme adjectivale vechi de origine slavă *sobornicitate* (DCR$_2$, p. 213); *blajinitate*[32] („Viaţa Capitalei", 9/1990, p. 2); *evreitate*[33] (A, 28.11.1995, p. 4) sau ucraineană (*parşivitate*, „Dreptatea", 135/1990, p. 4).

Dintre valorile semantice ale sufixului, înregistrate în bibliografie[34], fundamentală rămâne cea abstractă, derivatele exprimând numele însuşirii (vezi *supra*).

Ca o evoluţie semantică specifică limbajului publicistic actual poate fi semnalată apariţia (la substantive în *-itate* împrumutate sau derivate pe teren românesc) a unor forme analogice de plural[35]. Se dezvoltă astfel un tip special de polisemie, în care singularul îşi păstrează sensul abstract, iar pluralul se asociază cu un sens concret.

După un model înregistrat în DN$_3$ (p. 432) – substantivul *facilitate* (<fr. şi/sau lat.) care are la plural sensul „înlesniri făcute cuiva" (cf. „facilităţi vamale", A, 22.06. 1999, p. 9) – şi alte derivate în *-itate* dobândesc sensuri concrete, după cum rezultă din contextele următoare: „Singura soluţie pentru redresarea băncii o constituie majorarea capitalului prin *lichidităţi*" (R Act., 22.06.1999); „*Penalităţile* pentru întârzierea la plata impozitelor pe proprietate – suspendate" (A, 23.06.1999, p. 1); „O emisiune fără *spectaculozităţi* inutile" (Ant 1, 26.11.1998); „Se pot identifica trei *vulnerabilităţi* principale ale proiectului de buget" (interviu la R Act., 13.06.1998).

5.2.3. Sufixul neologic cult *-IADĂ*, foarte productiv în presa postdecembristă, a fost, probabil, detaşat din împrumuturi (ca *olimpiadă, spartachiadă, robinsonadă*) sau nume proprii de epopei (*Iliada, Eneida, Ţiganiada*)[36]. El se regăseşte şi în creaţii româneşti mai vechi cu sens exclusiv denotativ precum *cruciadă* (calc < *cruce*, după it. *cruciata*, fr. *croisade*, DN$_3$, p. 288) sau derivate care denumesc competiţii sportive (*balcaniadă, ceferiadă, dinamoviadă, universiadă*).

După aceste modele au fost creaţi în presa actuală numeroşi termeni[37] (dintre care mulţi s-au dovedit a fi „efemeride lexicale"). Dintre cei care au reuşit să se impună, DCR$_2$ înregistrează *cuponiadă, căminiadă, dosariadă, mineriadă*.

Sufixul se ataşază aproape exclusiv la teme substantivale; cu titlu de excepţie pot fi citate şi derivate în *-itate* provenite de la adjective: *stupiditate* (MDTA, p. 73); „*Ilariada*" [festival de teatru stradal] (A, 11.06.1998, p. 4); *iluzoriada* („Curentul", 21.05.1999, p. 1).

Temele substantivale sunt, în majoritate, neologice, după cum se observă în cazul derivatelor următoare: *bugetiadă* („Azi", 16.02.1999, p. 1); *cuponiadă* (A, 19.03.1996, p. 4); *dealeriadă* (RL, 23.03.1996, p. 4); *dosariadă* (D, 22.11.1995, p. 1); *dolariadă* (N, 19.03.1999, p. 1); *lideriadă* (EM, 144/1993, p. 4); *metalurgiadă* (RL, 16.02.1996, p. 9).

Dintre derivatele în *-iadă* având ca bază cuvinte din lexicul uzual, menţionăm: *ţânţăriadă* (R Act., 21.07.1997); *pepeniadă* (A, 22.08.1996, p. 3); *şperţiadă* (A, 18.01.1996, p. 7); *căminiadă, borcaniadă* (termeni preluaţi de presă din argoul studenţesc).

La baza derivatelor în discuţie se pot afla şi nume proprii româneşti sau străine, aparţinând, de regulă, unor oameni politici: „Nu-i uşor pentru bucureşteni să trăiască în plină neagră epopee, privind, în acelaşi timp, îngroziţi, la perspectivele pe care ţi le oferă *Halaiciada*" (RM, 21.10.1994, p. 12); „*Remeşiada*: Producătorii sunt îngroziţi de noile taxe la pâine şi carne" (L, 12.03.1999, p. 1); „Se prefigurează o a şasea *mironiadă*" [cu sensul de „minieriadă"] (RL, 17.02.1999, p. 1); *Clintoniada* (Ant 1, 20.12.1998); „*Funariadă* locativă" (A, 8.12.1994, p. 1).

Derivate de la toponime sunt *Cotroceniada* [cu referire la disputele dintre consilierii prezidenţiali] (RL, 11.09.1996, p. 3); „*Gogoliada* nomenclaturistă" [de la numele străzii Gogol, din cartierul Primăverii] (A, 16.10.1993, p. 1).

Rolul jucat în crearea noilor formaţii lexicale de analogia cu alte derivate, mai vechi, conţinând acelaşi sufix este frecvent evidenţiat în context, pentru a-i oferi cititorului un reper necesar în înţelegerea termenului nou-apărut: „Pentru că o *mineriadă* ar fi fost greu posibilă în condiţiile de acum, reprezentanţii puterii au hotărât o *cruciadă* mai subtilă: *fedeseniada*" (EM, 18/1993, p. 4); „Numind '*jandarmiadă*' *mineriada* a şasea, lideri sindicali din Vale îi instigă pe mineri să-şi ia certificate medicale" (A, 23.02.1999, p. 16); „*Sidexiade* după *mineriade*?" (A, 11.03.1999, p. 1).

De regulă, accepţia dată de ziarist noului derivat este precizată prin perifraze (*Telefoniada* = „intoxicare telefonică a electoratului", RL, 8.10.1996, p. 3) sau chiar enunţuri de tip definiţional („'*Cuponiada*', mai exact subscrierea cupoanelor la societăţile comerciale privatizabile în vederea obţinerii de acţiuni", A, 11.01.1996, p. 6).

Nota comună a tuturor derivatelor în *-iadă* din presa postdecembristă este dată de conotaţiile ironice, glumeţe sau peiorative[38] (vezi, de exemplu, formaţiile „*Rapidiada*" şi „*Dinamoviada*", într-un articol intitulat „Campioana şi vicecampioana suferă de mania persecuţiei" (A, 28.08.1999, p. 8).

În majoritatea cazurilor, expresivitatea derivatelor rezultă din contrastul dintre caracterul popular sau familiar al bazei şi natura livrescă a sufixului (vezi *supra*, *ţânţăriadă, pepeniadă*); mai rar, caracterul peiorativ al derivatului se datorează temei, care are sens metaforic, conotat peiorativ: „Alegerile pentru conducerea Casei de Asigurări înlocuite cu *ciolaniada* algoritmului" (A, 8.10.1998, p. 16).

În semantismul derivatelor în *-iadă*, semele dominante sunt „campanie" sau „manifestaţie", însoţite, după caz, de seme adjectivale precum „violent", „distructiv", „intens".

De exemplu, semnificaţia „manifestaţie de protest, amplă şi posibil violentă" este prezentă la derivate precum *mineriadă, metalurgiadă, şoferiadă.*

Semnificaţia „campanie birocratică, prost organizată" este dominantă în *cuponiadă, bugetiadă*, iar cea de „campanie [politică] rău-intenţionată, în contradicţie cu morala" apare în *ciolaniadă, dealeriadă, dosariadă, fedeseniadă, politichiadă, telefoniadă.*

Unele derivate în *-iadă* au devenit polisemantice, printr-o extindere a domeniului de referinţă. De exemplu, *cuponiadă*, creat iniţial pentru a denumi acţiunea de distribuire a certificatelor de acţionar, a fost utilizat ulterior cu referire la tichetele pentru energia termică („La Constanţa, *cuponiada* pentru căldură a atins culmile birocraţiei", A, 3.12.1997, p. 10) şi la cele date ca sprijin financiar pentru agricultori („Ministerul Agriculturii pregăteşte a doua *cuponiadă*", A, 5.11.1997, p. 7).

Extinderi de sens similare, asociate cu valori figurate, se înregistrează şi în utilizarea termenului *mineriadă* în titluri ca: „Liderul sindicatului 'Cargo' din Tarom ameninţă cu o '*mineriadă* aeriană'" (A, 10.01.1998, p.1); „*Mineriada* părinţilor copiilor infectaţi cu HIV" (C, 18.07.1995, p. 3); „*Mineriada* financiară"[39] (RL, 13.11.1990, p. 1); „Ex-prefectul de Bistriţa nu cedează şi pregăteşte o '*mineriadă*' liberală" (A, 21.06.1999, p. 2).

O asociere de tipul oximoronului, în care se neutralizează semul principal („manifestaţie cu violenţă") al termenului *mineriadă* se întâlneşte într-un titlu de articol referitor la manifestările paşnice ale minerilor ruşi: „*Mineriadă* de catifea la Moscova şi Kiev" (A, 13.06.1998).

5.2.4. Sufixul neologic -ITĂ, *specific terminologiei medicale*[40], dezvoltă în limbajul publicistic actual valori peiorative, semnalate încă din perioada interbelică[41].

Se ataşează exclusiv unor teme substantivale. Cu foarte rare excepţii (*zvonită*, „22", 40/1990, p. 12, provenit de la un împrumut de origine slavă; *monarhită*, RM, 21.10.1994, p. 8, având o temă împrumutată din neogreacă sau germană), derivatele în *-ită* înregistrate în presa actuală au teme neologice: *demisionită* (A, 21.08.1993, p. 6); *girofarită* (A, 14.04.1998, p. 3); *scenarită* (EZ, 5.10.1996, p. 5); *seminarită* (A, 6.04.1997. p. 1); *spionită*[42] („22", 140/1990, p. 12); *telenovelită* (A, 13.03.1998, p. 9).

Mai rar, sufixul se poate combina cu substantive compuse prin abreviere: *udemerită* (RM, 21.10.1994, p. 8); *KGB-ită* (A, 4.10.1997, p. 11); *pedeserită* (RM, 3.11.1995, p.9).

În toate cazurile, sufixul imprimă derivatelor semnificaţia figurată de „boală molipsitoare": „Coaliţia aflată astăzi în fruntea bucatelor pare a se fi molipsit de o boală a cărei origine n-a fost încă destul cercetată: *seminarita*. Şeful Secretariatului General al Guvernului, dl. Remus Opriş, e încredinţat că se poate guverna prin seminarii şi simpozioane" (A, 16.04.1997, p. 1); „Dintr-o dată, o *cioranită* acută s-a întins peste România. Ca şi la moartea lui Eugen Ionescu, tot felul de politruci reşapaţi cred că dă bine să cadă pe spate în faţa geniului [Emil Cioran] din mansarda pariziană" (A, 24.06.1995, p. 3).

Frecvent, derivatele în *-ită* apar însoţite, în context, de termeni din câmpul semantic al stărilor maladive (*boală, sindrom, molimă*): „Scenarita este evident o **boală** la modă" (A. 6.10.1998, p. 11); „La Ministerul Învăţământului bântuie **sindromul** numit '*demisionită*'" (A, 7.01.1997, p. 12); „Serviciu [de protecţie a consumatorului de televiziune] ce s-ar putea extinde cu folos şi în ce priveşte **molima** *telenovelitei*, această veritabilă Sida care infectează micile ecrane" (A, 13.03.1998, p. 9).

Şi în cazul acestor creaţii lexicale, semnificaţia figurată a temei sporeşte expresivitatea derivatului (*rinocerită*, cu sensul „pierdere a identităţii; spirit de turmă", trimite la metafora din piesa lui Eugen Ionescu, *Rinocerii*).

5.2.5. Sufixul vechi şi popular, de origine turcească *-LÂC* era considerat în perioada interbelică – alături de *-giu* – ca productiv, îndeosebi de la teme neologice[43].

În presa actuală, *-lâc* are o productivitate extrem de redusă, singurele exemple de care dispunem fiind *machiaverlâc*[44] (A, 13.03.1993, p. 5) şi *vampirlâc* (RM; 148/1993, p. 1), ambele cu puternice conotaţii peiorative.

5.2.6. Sufixul substantival *-RE* formează abstracte verbale (substantive cu formă de infinitiv lung) prin care se exprimă nume de acţiune.[45]

Foarte productiv de-a lungul timpului în toate variantele limbii, sufixul în discuţie îşi păstrează şi în prezent această calitate. Numărul foarte mare al substantivelor derivate

cu sufixul *-re* care circulă în presa actuală[46] se explică prin preferinţa jurnaliştilor pentru expresia nominală cu caracter abstract.[47]. Sufixul se ataşează, de regulă, la infinitivul unor verbe în *-iza* împrumutate (*cosmetizare* din *cosmetiza* < engl. *cosmetize*, DCR$_2$, p. 73) sau create în româneşte (*victimizare* din *victimiza*, DCR$_2$, p. 245; *dughenizare* din *dugheniza*, DCR$_2$, p. 91; *monitorizare* din *monitoriza*, DCR$_2$, p. 160).

Din categoria derivatelor în *-re* pentru care sunt atestate baze verbale în *-iza* (fără a se putea stabili cu certitudine care este cuvântul primar) menţionăm: *secuizare* („*Secuizarea* românilor în Imperiul Austro-Ungar", „Naţiunea", 11/1990, p. 4) – *a (se) secuiza* („Cum s-au *secuizat* românii în judeţul Odorheiu", *ibidem*); *accesibilizare* („*accesibilizarea* pădurilor din 8 judeţe româneşti", A, 23.04.1995, p. 5) – *a accesibiliza* („economia românească nu are posibilitatea [...] să *accesibilizeze* zonele de pădure în care lemnul se degradează", *ibidem*); *autoprezidenţializare* (RL, 12.09.1996, p. 2) – *a se autoprezidenţializa* (*ibidem*); *algoritmizare* (A, 3.03.1999, p. 6) – *a algoritmiza* („N-aş fi acceptat niciodată *să algoritmizez* Ministerul de Interne", Tele 7 abc, 6.12.1998); *libanizare* (MDTA, p. 80) – *a se libaniza* (A, 29.06.1990, p. 4); *minimizare* (RL, 6.06.1995, p. 4) – *a minimiza* (DN$_3$, p. 689); *ruralizare* (A, 22.12.1998, p. 5) – *a ruraliza* (DN$_3$, p. 951).

În numeroase cazuri, derivatele substantivale în *-re* nu pot fi raportate la verbe atestate, temele lor fiind neverbale (substantivale sau adjectivale): *secretizare* este explicat în DCR$_2$ (p. 207) ca provenind din *secret + -izare*. În aceeaşi situaţie se află derivate din MDTA ca *ambasadorizare, cotidianizare, finlandizare, telefonizare.*

Dintre derivatele care conţin sufixul compus *-(iza)re*, neincluse în dicţionare, dar prezente în presa actuală, majoritatea au baze substantivale neologice şi sensuri specializate în domeniul politic (*clientelizare* [a unei categorii sociale], A, 4.02.1997, p. 2; *diasporizare* [a unei comunităţi naţionale], A, 28.12.1995, p.2), tehnic (*enclavizare* [a Văii Jiului prin blocarea căilor de acces], A, 23.01.1999, p. 1; *masterizare* [a unui album muzical], A, 26.03.1998, p. 4; *refaţadizare* [a imobilelor], Ant 1, 16.11.1998), economic (*dolarizare*[48] [a economiei]; *demonetizare* [a economiei], A, 16.11.1995, p. 5).

De la baze substantivale din limbajul uzual sau vechi şi popular, sunt formate: *ceangăizare* [a comunităţii maghiare din România] (A, 28.12.1995, p. 2); *samarizare* [a armamentului greu pe cai] (A, 26.09.1998, p. 12); *desţânţărizare*[49] [„stârpire a ţânţarilor"] (A, 8.05.1997, p. 11).

Substantivele la care se ataşează sufixul pot fi şi compuse prin abreviere, reprezentând nume de formaţiuni politice: „Vatra Românească între *peunerizare* şi *pedeserizare*" (A, 30.04.1996, p. 2); în mod similar se explică formaţia *cederizare* (A, 24.05.1997, p. 3).

Frecvent, sufixul în discuţie se combină cu nume proprii de persoane sau cu toponime. Termenii rezultaţi au, de regulă, conotaţii peiorative[50]: „De la '*bulgarizare*' la '*ciorbizare*'" (A, 25.02.1998, p. 1); „*Văcăroizarea* guvernului Ciorbea" [cu referire la ritmul lent al reformei] (Tele 7 abc, 19.08.1997). Alţi termeni, de acelaşi tip, sunt: *cotrocenizare* (RL, 30.11.1992, p. 1); *draculizare* (A, 3.05.1996, p. 2); *californizare* (A, 05.1999, p. 3).

O situaţie de excepţie se înregistrează în cazul termenului *bulgarizare*[51], atestat în presă din 1996 (conform DCR$_2$, p. 52) numai cu valori negative: „Ciorbea anunţă măsuri foarte dure pentru evitarea *bulgarizării* economiei" (A, 24.12.1996, p. 1). Modificarea realităţii referenţiale (situaţia economică a ţării vecine) a determinat

transformarea conotaţiilor negative sau peiorative în unele pozitive: „Încetând de a mai fi o gogoriţă, '*bulgarizarea*' a dobândit, astfel, un cu totul alt conţinut, schimbându-şi semnul de la minus la plus..." (A, 24.09.1998, p. 11).

Formaţii expresive cu caracter livresc rezultă din ataşarea sufixului compus *-izare* la numele unor opere literare, firme etc.: „Vara *rinocerizării*" (A, 19.08.1998, p. 1), unde derivatul – referitor la violenţa de limbaj din viaţa politică – are ca bază titlul metaforic al piesei lui Eugen Ionescu, *Rinocerii*. Evidente conotaţii peiorative transmit derivatele în *-izare*, create ad-hoc de primarul oraşului Iaşi: „Avem intenţia să stopăm *cocacolizarea* şi *mecdonaldizarea* (sic!), pentru că firmele respective aduc deservicii imaginii şi patrimoniului istoric al oraşului" (A, 6.06.1998, p. 2).

Sufixul *-izare* se poate combina şi cu adjective neologice, rezultând derivate substantivale abstracte: *austerizare* [a imaginii parlamentarului român] (A, 12.02.1997, p. 2); *defeudalizare* [a TVR] (A, 11.07.1997, p. 16); *stradalizare*[52] [a minorilor] (A, 10.11.1998, p. 4).

Sufixul simplu *-re* formează substantive abstracte de la infinitivul unor verbe neologice: *butonare* [a telefoanelor celulare] (A, 24.08.1998, p. 1) < *a butona*[53]; *obstaculare* [a difuzării unei publicaţii] (RL, 3.10.1990, p. 1) < *a obstacula* (neînregistrat în dicţionare româneşti).

Acelaşi sufix se poate ataşa unor baze substantivale sau adjectivale, pentru care nu dispunem de atestări ale verbelor corespunzătoare: *carantinare* [a suspecţilor] (A, 16.05.1995, p. 1); *parolare* [a telefoanelor] (A, 24.08.1998, p. 1); *permanentare* [a părului] (TVR_1, 2.04.1998).

5.3. *Sufixele diminutivale* (*-AŞ, -EL, -ICĂ, -IŞOR, -IŢĂ, -ULEŢ, -UŢ*) dau naştere în presa actuală la numeroase derivate, reprezentând creaţii ad-hoc, cu sens predominant depreciativ[54], ceea ce reprezintă o inovaţie faţă de perioada interbelică[55].

Deşi toate sufixele diminutivale aparţin fondului vechi şi popular (majoritatea fiind moştenite din latină), ele se ataşează frecvent unor baze reprezentând împrumuturi recente din franceză (*buticuţ*) sau engleză (*blugişori, lideraş*).

În semnificaţia derivatelor, semul „mic" (în plan material) coexistă cu trăsături semantice precum „calitate inferioară", „valoare redusă", aşa cum reiese din contextele următoare: „un *buticuţ* de tablă, făcut fără nici un pic de simţ estetic" (A, 20.12.1996, p. 3); „*blugişori*, bluziţe de coton [...], fleacuri din metal strălucitor, de juri că-i aur" (RL, 9.12.1990, p. 2); „*cadouaşe* făcute de sponsori – filtre de cafea, *rucsăcei* etc." (A, 30.12.1998, p. 4); „Romeo Beja şi vreo 10 *lideraşi* de la Sigma Craiova cer eliberarea lui Cozma" (A, 21.06.1999, p. 16); „integrarea României într-un *NĂTUŢ* de consolare" (A, 10.06.1996, p. 1); „Deocamdată a fost înghiţit *partiduleţul* lui Cerveni şi încă o formaţiune microscopică" (A, 1.03.1999, p. 2); „nişte '*reportăjele*' care vin de se leagă de minune cu '*rezumăţelele*' anunţate de Dumitru Graur" (RM, 15.01.1993, p. 2); „*slujbuliţă* la stat din care se poate trage un ce profit" (A, 6.07.1998, p. 1).

Expresivitatea derivatelor diminutivale este accentuată de prezenţa, în acelaşi context, a termenului-bază („directori şi *directoraşi*, inspectori şi *inspectoraşi*", A, 28.07.1996, p. 4) sau a unor derivate realizate de la aceeaşi temă cu sufixe augmentative (*căsuţă, vilişoară* vs. *căsoi, viloi*, A, 26.01.1996, p. 1).

5.4. *Sufixele augmentative* sunt mai rar întâlnite în presa actuală. Derivate cu caracter peiorativ se formează frecvent cu sufixul *-OI*[56] (la plural *-oaie*), moştenit din

latină: „Una peste alta mahalaua [ţigănească] e plină ochi de palate, pălăţele, case, *căsoaie, viloaie*" (A, 9.08.1997, p. 8).

5.5. Dintre sufixele *moţionale*, cel mai frecvent apare *-IŢĂ*, care formează substantive feminine de la nume de profesii aparţinând – prin tradiţie – bărbaţilor[57]. Fiind propriu limbii vorbite, sufixul imprimă derivatului conotaţii familiare, uşor peiorative: *bărmăniţă* (A, 5.10.1998, p. 7); *comisăriţă* (A, 6.06.1998, p. 16); *vatmaniţă* (A, 19.02.1998, p. 16); *viceprimăriţă* (A, 13.07.1998, p. 7).

Tot cu valoare de sufix moţional se întâlneşte afixul *-Ă*, ataşat exclusiv unor teme neologice, de la care formează derivate proprii limbajului informal: *designeră* (Ant 1, 4.02.1996); *fană* (A, 19.03.1999, p. 8); *filoloagă* (A, 19.09,1997, p. 3); *manechină* (A, 20.10.1998, p. 16).

5.6. Sufixul colectiv *-IME*, moştenit din latină, formează – de la nume de persoane – derivate care denumesc o mulţime sau o colectivitate[58]. Fără a fi foarte productiv, *-ime* creează în presa actuală derivate având conotaţii familiare şi/sau peiorative, ceea ce reprezintă – în opinia noastră – o caracteristică recentă a sufixului respectiv[59]: „*directorimea* cu ifose din ministere" (A, 4.11.1997, p. 1); „*gangsterimea* perfidă asociată cu negustorimea rapace" (RL, 28.02.1996, p. 1); „muzica a devenit zilele trecute o adevărată insulă a '*rokerimii*'" (D, 13.04.1994, p. 6).

6. Din perspectiva *cultivării limbii* – înţeleasă ca acţiune normativă de semnalare, corectare şi prevenire a greşelilor – creaţiile lexicale nu s-au bucurat de prea multă atenţie. S-au pronunţat, totuşi, puncte de vedere asupra criteriilor de apreciere a corectitudinii şi utilităţii lor în limbă[60].

Introducerea unei secţiuni normative într-o cercetare cu caracter descriptiv, cum este cea de faţă, se justifică, în opinia noastră, prin proliferarea fenomenului şi prin conturarea unor tendinţe care – în timp – pot avea un impact asupra evoluţiei limbii. Cu alte cuvinte, nu subscriem la opinia conform căreia *uzul* rămâne unicul criteriu care decide „soarta" unei inovaţii în limbă[61]. Considerăm că, pe lângă responsabilitatea jurnaliştilor pentru creaţiile pe care le propun cititorilor, specialiştii (lexicologi, lexicografi) au datoria de a-şi exprima şi argumenta punctul de vedere privind acceptabilitatea respectivelor derivate.

Abaterile la care ne referim în continuare, înregistrate în presa scrisă şi vorbită actuală, afectează precizia, claritatea sau proprietatea comunicării, oferind cititorului sau altor publicişti modele de exprimare cel puţin „discutabile", dacă nu chiar negative.

Dacă lăsăm deoparte explicaţiile de natură obiectivă, ţinând de momentul istoric postdecembrist[62], abaterile se explică printr-o varietate de cauze subiective: căutarea cu orice preţ a ineditului şi a expresivităţii, dorinţa de a-l epata pe cititor, comoditatea sau neglijenţa în exprimare şi, uneori, chiar necunoaşterea sensului unor cuvinte-bază ori afixe, asociată cu ignorarea regulilor derivării româneşti.

6.1. Sub *aspect funcţional*, pot fi considerate *inutile* derivatele care dublează cuvinte (primare sau derivate) deja existente în limbă, fără a aduce un plus de informaţie semantică sau stilistică.

Se observă că noile formaţii lexicale, realizate prin analogie, cu ajutorul unor sufixe „la modă" (*-ist, -ism, -itate*) sunt, de regulă, mai lungi şi mai greoaie decât

sinonimele lor[63]: „*Radicaliştii* [în loc de *radicalii*] din UDMR au sărit ca arşi" (EM, 24/1994, p. 5); „Belicoşii *strategişti* [pentru *strategi*] ai CD au scăpat un aspect" (L, 5.07.1994, p. 3); „Noi, medicii, suntem mai *conservatorişti* [în loc de *conservatori*]" (Tele 7 abc, 7.06.1999); „Aşadar, nici vorbă de *miopism* [în loc *miopie*], birocraţie sau *idiotism* [în loc de *idioţie*] funcţionăresc" (A, 9.06.1999, p. 6); „Un om politic trebuie să fie marcat şi de *parşivism* [pentru *parşivenie*]" (interviu la Prima TV, 16.04.1998); „Statisticile privind rata mare a *analfabetiştilor* [în loc de *analfabeţi*]" (documentar M.E.N., în A, 3.03.1998, p. 10).

Dintre formaţiile în *-itate*, al căror caracter rebarbativ şi preţios, asociat cu semnificaţii vagi sau chiar obscure a fost semnalat de numeroşi lingvişti preocupaţi de cultivarea limbii şi de accesibilitatea limbajului publicistic[64], semnalăm: *exigenţialitate* (pentru *exigenţă*): „A crescut gradul de *exigenţialitate* în construcţii" (interviu la R Act., 5.02.1999); *penalitate* (pentru *penalizare*) (de altfel, cei doi termeni figurează în acelaşi context, ca sinonime perfecte: „o persoană [...] va plăti *penalizări*"; „i se vor calcula *penalităţi*", A. 21.06.1999, p. 3); *vamalitate* (pentru *vămuire*): „birouri de fiscalitate, *vamalitate*" (interviu R. Act. 3.09.1996).

Asocierea sinonimelor în acelaşi enunţ dă naştere unor exprimări pleonastice: „Acest buget, cu toate *severităţile* şi cu toate *rigorile* lui este o prioritate" (interviu la R Act., 1.02.1999).

Pot fi socotite, de asemenea, superflue produsele derivării „în cerc"[65], precum *atracţiozitate, evoluţiozitate, fastuozitate, funcţionalitate*, care sunt echivalente cu *atracţie, evoluţie, fast* şi *funcţie* în contextele de care dispunem: „[Aspiratorul] este superdotat cu multiple accesorii ale căror *funcţionalităţi* le veţi descoperi în imaginile care urmează" (Tele 7 abc, 22.06.1999).

6.2. Dacă ne referim la *respectarea regulilor derivării româneşti* sub aspect semantic, gramatical şi stilistic, vom constata că, de regulă, derivatele prost formate se caracterizează, în plan semantic, prin imprecizie, echivoc sau lipsă de transparenţă: *catifelozitate* (interviu la PRO TV – 20.02.1999); *democrăţire* (A, 28.10.1996, p. 1); *fundaţiadă* (A, 5.04.1997, p. 3); *reportericism* („Azi", 5.08.1990, p. 1); *tehnicităţi* (PRO TV, 29.04.1999); *tranziţionist* (A, 3.07.1999, p. 9); *mobilist* „muncitor în industria mobilei" (A, 16.05.1998, p. 7); *imunitar* „parlamentar având imunitate" (N, 2.12.1998, p. 1).

Ambiguitatea unora dintre noile formaţii lexicale se explică prin relaţiile de omonimie totală, deci „supărătoare", în care intră cu termeni mai vechi din limbă: *internist* „ministru de Interne" (A, 9.07.1998, p. 1) (cf. *internist* „medic specialist în boli interne"); *ceauşel* „mic dictator" („Exclusiv Magazin", 8/1994, p. 3) (cf. *ceauşel* „copil nedorit născut după decretul lui Ceauşescu din 1966", DCR_2, p. 60); *romanist* „adept al politicii duse de Petre Roman" (DCR_2, p. 203) (cf. *romanist* „specialist în limbi romanice").

O altă cauză a echivocului noilor derivate este comoditatea jurnaliştilor care, din raţiuni de brevilocvenţă, creează termeni meniţi, în opinia lor, să concentreze expresia. Citām doar câteva dintre foarte numeroasele exemple de care dispunem: „Nemulţumirea lui Tőkes priveşte *moderatismul* [= atitudinea moderată] lui Marko Bela" (R Act., 29.08.1998); „Tot respectul pentru vârsta şi *venerabilitatea* [= caracterul venerabil] lor" (interviu Tele 7 abc, 21.07.1999). Alţi termeni din aceeaşi categorie de abateri sunt: *canalist* [= copil al străzii, adăpostit în canale] (A, 31.05.1997, p. 1); *caţavenciadă* [= tiradă à la Caţavencu] (A, 23.03.1999, p. 9); *frontierist* [= tânăr care

a trecut ilegal frontiera] (TVR$_1$, 12.08.1998). Numeroase asemenea creaţii lexicale se întâlnesc în publicistica lui Paul Goma: *nepăsătorisme, necinstisme, gânditorisme, cugetătorisme, găinărisme* (C, 11.05.1998, p. 1). Faptul că scrierile respective aparţin unei specii literare (pamfletul), nu justifică, în opinia noastră, asemenea „monstruozităţi" lexicale, care pun sub semnul întrebării accesibilitatea stilului publicistic.

6.3. Goana după ineditul expresiv poate duce la apariţia „*cultismelor*"[66] sau a „*neaoşismelor*"[67], ambele categorii putând deveni – mai ales prin utilizarea abuzivă – obstacole în receptarea textului publicistic. Din prima categorie de termeni fac parte *periclitate, silenţiozitate, precaritate, capabilitate, amorfitate,* iar din a doua, termeni cu rezonanţă populară, arhaică, precum *culcuşire, lătrău, rângier, parşivitate, zgomotoşenie, jucăuşenie*[68].

Dintre „cultismele" recente, al căror principal neajuns este imprecizia semantică, semnalăm: *accesibilizare* („Avantajele acestui contract constau în *accesibilizarea* pădurilor din 8 judeţe româneşti", A, 23.11.1995, p. 5); *mobilitate* („MEN a cerut să fie evitată, în orice situaţie, selectarea pentru burse a aceloraşi persoane care au mai beneficiat de *mobilităţi* şi care nu au reuşit să concretizeze experienţa plecărilor anterioare", A, 29.04.1999, p. 9); *privacitate*, realizat după engl. *privacity* („Dreptul la *privacitate* al persoanei trebuie apărat", interviu la PRO TV, 9.04.1998).

6.4. Confuziile de tip paronimic, determinate de insuficienta cunoaştere a sensului afixelor reprezintă greşeli relativ frecvente, semnalate în lucrări de cultivarea limbii de Mioara Avram, Theodor Hristea şi alţii.

Dintre abaterile de acest tip cităm câteva dintre cele mai des întâlnite: *promovabilitate*, în loc de (*grad de*) *promovare* („*Promovabilitatea* la simularea examenului de capacitate în şcolile bucureştene a fost de aproximativ 45 la sută", A, 14.05.1999, p. 3); *cooperativitate*, în loc de *cooperare* („Au acuzat lipsa de *cooperativitate* a serviciilor secrete", Prima TV, 24.05.1998); *infracţionalitate* pentru *infracţiune* („cei ce pun la cale *infracţionalităţi* de sustrageri de bunuri", R Act., 9.06.1998); *condiţionalitate* pentru *condiţie* („*condiţionalităţile* impuse de FMI", A, 31.07.1999, p. 5); *obligativitate* pentru *obligaţie* („Băncile au *obligativitatea* de a nu percepe taxe", Ant. 1, 15.04.1998).

7. Soluţia pentru evitarea unor asemenea abateri constă într-un efort de sporire a responsabilităţii şi a profesionalismului jurnaliştilor, asociat cu revigorarea acţiunilor de cultivare a limbii, desfăşurate în mod conjugat de toţi factorii implicaţi. Din această perspectivă, opiniile exprimate, cu mult timp în urmă, de Al. Philippide îşi păstrează actualitatea şi merită a fi readuse în atenţie: „De cultivarea limbii ar trebui să se ocupe orice om care scrie ca să publice. Au însă datoria de a se ocupa de aceasta lingviştii, scriitorii şi cadrele didactice. Ar fi de dorit ca toţi aceştia să colaboreze în chip strâns şi permanent, într-o viguroasă acţiune comună, pentru păstrarea spiritului limbii exercitând un control asupra dezvoltării ei, în sensul de a împiedica orice tendinţă de stricare a limbii, fie că această stricare provine dintr-o înnoire care nu e necesară, fie că provine dintr-un purism excesiv care opreşte limba în loc şi o sărăceşte."[69]

Note

[1] „Derivarea cu sufixe (sau sufixarea) este principalul procedeu de formare a cuvintelor în limba română" (Mioara Avram, *Introducere în studiul sufixelor*, în FCLR, III (*Sufixele*), p. 5; vezi, în acelaşi sens, Th. Hristea, *Romanian Vocabulary and Etymology*, în *Current Trends in Romanian Linguistics*, în *„Revue Roumaine de Linguistique"*, 1978, nos 1–4, p. 220 („The superiority of derivation over composition lies in the former's systematical and economical nature").

[2] Cf. Claude Désirat, Tristan Hordé, *La langue française au XXe siècle*, Bordas, Paris, 1988, p. 163 („La suffixation est, en français, un des moyens privilegiés de renouvellement du léxique").

[3] Cf. Florica Dimitrescu, *Tendinţe ale formării cuvintelor în limba română (Cuvinte noi în presa actuală)*, în LL, 1965, vol. 10, p. 245.

[4] „Most of the suffixes are from Latin or from the Western languages. Consequently, they have a multiple etymology (first and foremost French)" (Th. Hristea, *op. cit.*, p. 219).

[5] Avem în vedere, îndeosebi, DCR_2 (vezi recenzia noastră în AUBLLR, XLVI, 1997, pp. 87–91) şi, în mai mică măsură, MDTA, discutabil sub aspectul criteriilor de selecţie şi al demersului lexicografic (vezi recenzia noastră, în „Dimineaţa", 11.02.1993, p. 2): pentru derivatele neliterare, vezi DAEF şi DALR.

[6] Irina Preda, *Îmbogăţirea lexico-semantică a limbii române actuale*, I, în LR, 1992, nr. 9, pp. 483–490; Adriana Stoichiţoiu, *Un sufix „la modă": -ITATE*, în AUBLLR, XXXIX, 1990, pp. 56–58; *Idem, Dinamica procedeelor interne de îmbogăţire a vocabularului* în volumul *Comunicările Hyperion*, VIII, Editura Hyperion XXI, Bucureşti 1999, pp. 137–151; Mioara Avram, *Vocabularul actual al limbii române,* în LLR, 1997, vol. 3, pp. 3–6; Narcisa Forăscu, *Greşeli în lexicul actual*, în LLR, 1992, vol. 2, pp. 3–8.

[7] Cf. Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greşelilor"*, pp. 157-190.

[8] Cf. volumele SMFC, I (1959); III (1962); IV (1967); VI (1972).

[9] Cf. André Goose, *La néologie française aujourd'hui,* Conseil International de la Langue Française, Paris, 1975, p. 2: „On notera aussi que l'on préfère souvent le suffixe long (qui est en même temps le suffixe 'savant') au suffixe court (*-iser* à *-er*), que les affixes 'abstraits' ont une place considerable (*-ation* 135, *-isme* 61) (p. 11)". „Il semble bien que l'expression plus abstraite qu'est le substantif l'emporte souvent sur le verbe concret" (*ibidem*).

[10] Vezi Dumitru Irimia, *Structura stilistică a limbii române contemporane,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986, p. 211: „Procedeul [derivarea cu sufixe extinsă până la forţarea normelor limbii literare], specific variantei gazetăreşti, cu rădăcini în necesitatea obiectivă de concentrare a enunţului în dimensiuni reduse, devine frecvent expresia căutării cu orice preţ a originalităţii".

[11] Mioara Avram (*Introducere în studiul sufixelor*, p. 6) distinge între „formaţiile integral *analizabile*, în structura cărora se recunoaşte atât sufixul, cât şi cuvântul de bază" şi „cele *semianalizabile*, la care se recunoaşte numai sufixul prin opoziţie cu alte formaţii sufixate sau compuse cu o temă comună, inexistentă ca un cuvânt independent".

[12] Vezi Jana Albin, *Sufixele -ism şi -ist*, în SMFC, I, p. 124; pentru productivitatea celor două sufixe în franceză, vezi André Goose (*La néologie française aujourd'hui*, p. 4), pentru care „*-iste* est largement en tête".

[13] Vezi Iorgu Iordan, *op. cit.* (pp. 180–184) şi Jana Albin, *op. cit.* (p. 130).

[14] Termenul înregistrat de Iorgu Iordan (*op. cit.*, p. 182) a revenit în uz după 1989.

[15] Cf. Jana Albin, *op. cit.*, p. 127.

[16] Cf. I. Iordan, *op. cit.*, p. 184; Zorela Creţa, *Sufixele peiorative*, în SMFC, IV, p. 192.

[17] Sensul termenului este elucidat de întrebarea retorică din finalul articolului „Ce e mai sfânt şi mai sigur decât statul cu fundul în două luntre?"

[18] Cf. Iorgu Iordan, *op. cit.*, pp. 161–164; Ecaterina Ionaşcu, *Sufixele -ar şi -aş la numele de agent*, în SMFC, I, pp. 77–78.

[19] Multe dintre derivatele în *-ar* de acest tip, care circulă în presa actuală, sunt consemnate de Ecaterina Ionaşcu (*op. cit.*, p. 80). Printre ele se află, de exemplu, *ciubucar* („*Ciubucari* pe post de ... comisionari", A, 13.08.1996, p. 5).

[20] Cf. Zorela Creţa, *op. cit.*, p. 185.

[21] Iorgu Iordan (*op. cit.*, p. 158) releva „nuanţa ironică, de dispreţ, pe care o au majoritatea derivatelor în *(a)giu*". Acelaşi punct de vedere se întâlneşte la Zorela Creţa (*op. cit.*, p. 187): „În limba română, sufixul are o nuanţă depreciativă puternică".

[22] Vezi Zorela Creţa, *op. cit.*, p. 184.

[23] *Ibidem*, pp. 178–179; Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 164.

[24] Cf. Jana Albin, *op. cit.*, pp. 125–126.

[25] Iorgu Iordan (*op. cit.*, pp. 125–126) precizează că sufixul „*-ism* ajută la formarea de substantive care exprimă atitudini (politice, ştiinţifice, literare etc.) şi vremea postbelică a fost prin excelenţă epoca luării de atitudini, epoca spiritului de partid, a fanatismului de toate speciile".

[26] Termenul *evazionism* apare în DN_3 (p. 416), cu un sens politizat („tendinţă reacţionară în artă [...]").

[27] După Iorgu Iordan (*op. cit.*, p. 181), „posibilităţile limbii actuale de a crea astfel de cuvinte [derivate în *-ism* şi *-ist*] nu cunosc limite".

[28] Pentru „înnobilarea" sensului termenului-bază, în context politic, vezi DCR_2, p. 119–120.

[29] În acest caz, sensul derivatului (peiorativ), acela de „mărfuri turceşti diverse şi de proastă calitate", diferă semnificativ de cel consemnat în DEX (p. 981) – „element lexical împrumutat (fără necesitate şi fără a fi asimilat) din limba turcă".

[30] Vezi, de exemplu, Iorgu Iordan, *op. cit.*, pp. 184–185; Magdalena Popescu-Marin, *Contribuţii la studiul derivării cu sufixe din seria* -(t)ate, în SMFC, VI, pp. 66–68; Adriana Stoichiţoiu, *Un sufix „la modă": -ITATE*, pp. 56–58.

[31] DN_3 (p. 799) înregistrează termenul *pauperitate* (considerat livresc), ca împrumut din latina savantă şi/sau italiană.

[32] DEX (p. 88) înregistrează (cu precizarea „rar") derivatul *blajinătate*, format cu sufixul *-ătate* (corespondentul moştenit al neologicului *-itate*).

[33] Ca model a putut servi termenul *românitate*, înregistrat în 1941 la George Călinescu şi readus în atenţie de acad. Eugen Simion (Ant 1, 23.05.1999): „Pentru George Călinescu, centrul spiritual al *românităţii* este în Ardeal".

[34] Cf. Magdalena Popescu-Marin, *op. cit.*, pp. 65–66.

[35] Cf. *supra*, pentru fenomenul similar întâlnit în cazul sufixului *-ism*.

[36] Referindu-se la derivate precum *bufonadă, potemkiniadă, ceferiadă*, Iorgu Iordan (*op. cit.*, p. 157) consideră că „tuturora le-a servit ca model *mascaradă*, al cărei sens peiorativ e atât de vizibil".

[37] Marea productivitate a sufixului este ilustrată de abundenţa derivatelor înregistrate în MDTE (pp. 68–73), provenite din presa anilor 1990–1991: *huliganiadă, irodiadă, victimiadă, complotiadă, baston(i)adă, mineriadă, japoniadă, sacoşniadă* (*<sacoşă + coşniţă*), *deşteptariadă, şoferiadă, Brucaniadă, Vadimiadă, Tatuliciadă, salamiadă, stupidiadă*.

[38] Caracterul recent al derivatelor în *-iadă* conotate depreciativ este probat de faptul că sufixul respectiv nu figurează în studiul Zorelei Creţa, *Sufixe peiorative*, publicat în 1967.

[39] Analogia dintre fenomenele din viaţa socială şi cele economice este evidenţiată în următorul context printr-un paralelism menit să „decodeze" metafora din titlu: „Peste naţiunea noastră, liberalizarea preţurilor, de la 1 noiembrie, în modul cum a fost concepută nu este altceva decât a da buzna pe stradă cu bâtele, o *mineriadă* financiară care să 'rezolve' o Piaţă a Universităţii a crizei mâncării" (RL, 13.11.1990, p. 1).

[40] Cf. Ana Canarache, *Sufixele -iţă, -oză, -om*, SMFC, I, pp. 133–135.

[41] Iorgu Iordan (*op. cit.*, p. 186), referindu-se la derivate precum *bucureştiţă, chiulangiţă, profesoriţă*, preciza că ele aparţin limbajului familiar, unde „indică stări maladive ale spiritului, nu ale corpului". *-IŢĂ* nu figurează printre sufixele peiorative discutate de Zorela Creţa (*op. cit.*). Pentru valorile conotative dezvoltate în franceza contemporană de sufixul ştiinţific *-ité* (corespondentul rom. *-iţă*), cf. André Goose (*op. cit.*, p.3).

[42] Înregistrat în DCR$_2$, p. 217.

[43] Vezi Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 190 (dintre exemplele date, majoritatea nu mai sunt astăzi în uz: *autorlâc, a(d)vocatlâc, farsorlâc, gangsterlâc, senatorlâc*).

[44] Înregistrat de Zorela Creţa (*op. cit.*, p. 189) în categoria derivatelor peiorative.

[45] „Valoarea fundamentală a substantivelor cu formă de infinitiv lung şi de supin este aceea abstractă de *nume de acţiune*, de la care derivă şi alte valori cu sens mai mult sau mai puţin concretizat, dintre care cea mai frecventă este valoarea de rezultat al acţiunii" (Elena Carabulea şi Magdalena Popescu-Marin, *Exprimarea numelui de acţiune prin infinitiv lung şi supin*, SMFC, IV, p. 300).

[46] Dintre derivatele în *-(iza)re* apărute în presă după 1990, MDTA consemnează: *ambasadorizare, cotidianizare, culpabilizare, indigenizare, libanizare, finlandizare, sovietizare, telefonizare, vesternizare*.

[47] Cf. Dumitru Irimia, *op. cit.*, p. 197, („Nevoia de concentrare a informaţiei într-un spaţiu restrâns, precum şi acţiunea funcţiei conative, în sensul orientării atenţiei destinatarului [...] determină o frecvenţă ridicată a substantivelor provenite din infinitivul lung şi, mai rar, din supin").

[48] Termenul, înregistrat în DCR$_2$ (p. 89) cu o atestare din anul 1993, apare glosat în contextul următor: „[...] pentru a preveni migrarea economiilor populaţiei din lei în valută, aşa-numita *dolarizare* a economiei" (A, 18.03.1999, p. 1).

[49] Termenul circulă în paralel cu sinonimul său – format cu sufixul simplu *-re* – *desţânţărire* (A, 16.09.1994, p. 1).

[50] „În general, atunci când se vorbeşte despre tendinţele de generalizare a unei condiţii naţionale sau regionale (vezi noţiunile de '*finlandizare*', '*balcanizare*' sau '*libanizare*'), referinţa nu priveşte pozitivul, avantajul sau calitatea, ci *negativul*, paguba sau defectul [...]" (A. 1.12.1994, p. 2).

[51] Sensul termenului este prezentat în context ca „sinonim al unei situaţii de totală degringoladă, al cursei vertiginoase spre prăpastie" (A, 24.09.1998, p. 1).

[52] Întrucât derivatul apare în titlurile unor articole din revista „Protecţia socială a copilului" („Prostituţie, aurolac, alcool – cauze sau efecte ale *stradalizării* copiilor?"; „*Stradalizarea* minorilor, efect al pauperizării?"), el poate fi considerat ca termen specializat pentru domeniul psiho-pedagogiei şi sociologiei.

[53] Este vorba despre un verb format în română (<*buton*); *a butona* (<fr. *boutonner*) apare în DN_3 (p. 164) cu sensul „a (se) încheia (cu) nasturii; a (se) îmbumba".

[54] „Accepţia depreciativă a diminutivelor pare să fie un fapt recent în limba română, dar bine consolidat" (Zorela Creţa, *op. cit.*, p. 182).

[55] În anii '40, Iorgu Iordan (*op. cit.*, p. 182) aprecia ca foarte redus numărul diminutivelor cu sensuri peiorative.

[56] Cf. Zorela Creţa, *op. cit.*, p. 181.

[57] O excepţie o constituie derivatul *boschetăriţă* (A, 27.07.1996, p. 5), de la termenul de argou *boschetar*.

[58] Vezi Florenţa Sădeanu, *Sufixele colective în limba română*, în SMFC, III, p. 56.

[59] În sprijinul acestei aserţiuni vine constatarea că *-ime* nu figurează printre sufixele peiorative analizate de Zorela Creţa (*op. cit.*).

[60] Vezi Mioara Avram, *Formarea cuvintelor şi cultivarea limbii*, în *Probleme ale exprimării corecte*, Editura Academiei, Bucureşti, 1987, pp. 238–249; Valeria Guţu-Romalo, *Corectitudine şi greşeală*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1972, pp. 195–235; Narcisa Forăscu, *Greşeli în lexicul actual*, pp. 3–8.

[61] Acest principiu pare a fi stat la baza alcătuirii MDTA („Soarta lor [a inovaţiilor lexicale] însă, indiferent de ceea ce credem noi, o decide – ca în atâtea alte faze ale dezvoltării unui organism viu, cum este limba – unul dintre factorii determinanţi în domeniu, anume *uzul*", p. 11). De altfel, MDTA include numeroşi termeni ambigui, prost formaţi, pe care autorul nu-i amendează decât rareori: *aluzivitate, celulit, celulist, deşteptariadă, lagherist, paşaportar, vesternizare* etc.

[62] Pentru Gh. Bulgăr (*Prefaţa* la MDTA, p. 6–7), „convulsiile comunicării jurnalistice" din presa postdecembristă se explică prin faptul că „mai ales în momentele de schimbare profundă a societăţii, lexicul şi sintagmele noi se impun, modificările survin fără prea multă ezitare ori cumpănire".

[63] Acest aspect este sesizat şi ironizat chiar de reprezentanţi ai breslei jurnaliştilor („Carevasăzică, jurnalism independent, monitorizare [...], grad de *tendenţiozitate* (*ce amplu sună!* s. ns.), corupţie") (A, 30.05.1995, p. 1).

[64] Cf. Valeria Guţu-Romalo, *op. cit.*, pp.196–202; Narcisa Forăscu, *op. cit.*, p. 6.

[65] „Derivarea în cerc" este definită ca „un tip diferit de abatere de la normele limbii [...] prin care, în urma a două (eventual mai multe) derivări succesive, se creează un cuvânt nou, sinonim cu cuvântul de bază de la care s-a pornit şi care e, inevitabil, mai lung şi mai greoi decât acesta" (Valeria Guţu-Romalo, *op. cit.*, p. 32).

[66] Pentru definirea conceptului, vezi Valeria Guţu-Romalo, *op. cit.*, p. 161.

[67] Vezi Iorgu Iordan, *Limba literară*, Editura „Scrisul Românesc", Craiova, 1997, p. 83.

[68] *Apud* A. Stoichiţoiu-Ichim, *op. cit.*, pp. 177.

[69] *Apud Scriitori români despre limbă şi stil*. Antologie, introducere, comentarii, bibliografie, glosar de Gh. Bulgăr, Editura Albatros, Bucureşti, 1976, p. 323–324.

ABREVIERILE ÎN ROMÂNA ACTUALĂ: MODĂ SAU NECESITATE ?

1. Termenul *abreviere* este utilizat în limbajul curent[1], şi chiar în terminologia lingvisticii[2], cu accepţia generică de „(pre)-scurtare a unui cuvânt sau grupă de cuvinte".

La o examinare mai atentă se observă însă că sub titulatura *abrevieri* se grupează fapte lingvistice diverse, pe care ne propunem să le examinăm în cele ce urmează. Ne-am oprit asupra acestui tip de creaţii lexicale datorită: (a) ponderii lor în continuă creştere în lexicul actual şi (b) contribuţiei pe care o au la internaţionalizarea lexicului românesc (prin preluarea unor modele străine de formare a cuvintelor).

Materialul cercetat provine din presa ultimului deceniu şi din emisiuni de radio şi televiziune difuzate în aceeaşi perioadă.

O primă versiune sintetică a acestui capitol a fost prezentată sub forma unei comunicări ştiinţifice în anul 1995[3].

2. Cele trei tipuri de abrevieri la care ne vom referi în continuare sunt: *trunchierea* (cf. fr. *troncation* sau *abrègement*), *sigla* şi *acronimul*[4]. Este de reţinut faptul că toate trei sunt semnalate de Iorgu Iordan încă de acum cinci decenii, fiind explicate ca efect al unor influenţe străine[5].

3. *Trunchierea*, desemnată prin sintagma „scurtare a cuvântului", este explicată de Iorgu Iordan prin influenţa unor împrumuturi din franceză (*cinéma, métro, météo, taxi* – devenite în română *cinema, metrou, meteo, taxi*). În opinia autorului citat, „procedeul, foarte larg aplicat în limba franceză, nu se potriveşte deloc cu sistemul nostru lingvistic. De aceea, nu prinde la noi, iar puţinele încercări reuşite se datorează, în realitate, limbii de origine, de unde ne-au venit [...] amputate gata"[6].

Opinia lui Iordan este însă contrazisă de existenţa în limba română a unor împrumuturi de origine engleză trunchiate (*baschet < basket-ball; volei < voley-ball; living < living-room; blugi < blue-jeans*) şi, mai ales, de amploarea pe care a luat-o procedeul în cauză în limba actuală.

Este semnificativă, în acest sens, opinia exprimată de Th. Hristea în finalul unui articol[7] care delimitează „trunchierile autentice" de alte tipuri de prescurtări (afereza, haplologia, derivarea regresivă, elipsa): „Formate în română, împrumutate sau prezente pur şi simplu în alte limbi, trunchierile de tot felul sunt atât de numeroase şi de interesante, încât ele ar merita un studiu special (eventual la nivelul lingvisticii generale)".

Ca argumente pentru extinderea procedeului în româna actuală, semnalăm că, încă din prima ediţie a DCR (1982), Florica Dimitrescu înregistrează o serie de adjective provenite din trunchieri, prezente în limbajul presei şi în limba vorbită (*disco* < *discotecă; hi-fi* < *high-fidelity; porno* < *pornografie; retro* < *retrograd; tele* < *televiziune*) sau în argoul elevilor (*prof* < *profesor; diriga* < *diriginta; mag* < *magnetofon*). Celor din urmă li se pot adăuga termeni familiari, înregistraţi ulterior în dicţionare, ca *bac* < *bacalaureat* (în DCR$_2$); *cas* < *casetofon, mate* < *matematică* (în DAEF). Alte exemple interesante de trunchieri (inclusiv din jargonul medical, precum *micro* < *microradiofotografie; strepto* < *streptomicină; neo* < *neoplasm; polio* < *poliomielită*) sunt prezentate de Th. Hristea[8].

Trunchierea este un procedeu de tip oral; ea se manifestă, cu precădere, în limba vorbită (în varianta populară, colocvială sau în argou)[9]. Trebuie, totuşi, precizat că, spre deosebire de franceză şi engleză, limbi în care argoul cuprinde numeroşi termeni trunchiaţi în scop criptologic[10], româna este relativ săracă în asemenea elemente lexicale[11].

Odată apăruţi în limba vorbită, termenii trunchiaţi pot pătrunde şi în varianta scrisă, îndeosebi în stilul publicistic, mai apropiat de registrul colocvial.

În discursul publicistic – ca şi în limba vorbită – cauzele trunchierilor sunt: comoditatea vorbitorilor, economia lingvistică, mimetismul, căutarea expresivităţii şi a originalităţii.

3.1. Ne vom opri, în continuare, asupra unui model foarte productiv în franceza actuală, care câştigă teren şi în română, constând în *trunchierea unor compuse formate cu prefixoide*[12]. Astfel „decupate", prefixoidele funcţionează ca adjective invariabile şi, mai rar, ca substantive.

În unele cazuri, un prefixoid apare, în acelaşi articol, ca element de compunere şi ca adjectiv („*video*-pirateria" şi „pirateria *video*" – A, 18.11.1993, p. 2).

Dată fiind circulaţia internaţională a respectivelor elemente de compunere, nu ne propunem aici delimitarea trunchierilor realizate pe teren românesc de cele împrumutate ca atare din limbi străine (franceză şi/sau engleză). Majoritatea prefixoidelor la care ne vom referi figurează în franceza actuală, fiind consemnate în PL cu menţiunea „familiar".

Precizăm că am exclus din lista prezentată în continuare prefixoidele înregistrate ca adjective invariabile în DCR$_2$ (*meteo, mini, porno, retro* etc.).

Audio este consemnat în DN$_3$ (p. 108) ca element de compunere („referitor la auz"), cu etimologie multiplă (< fr., it., lat.), iar în DCR$_2$ (pp. 34–35) numai ca prefixoid inclus în structura unor compuse. Formativul în cauză figurează însă cu valoarea adjectivală în franceză (cf. PL, p. 104) şi în engleză (cf. BBC, p. 66), la fel ca în presa românească („În domeniul *audio*, Jean-Paul Cluzel, preşedintele RFI, a anunţat miercuri o investiţie de două milioane franci francezi", A, 30.09.1998, p. 8). De regulă, *audio* apare asociat prin coordonare cu prefixoidul *video*, ambele având valoare adjectivală: „Poliţia deţine dovezi *audio* şi *video* în legătură cu această mineriadă" (Ant 1, 27.01.1999).

Auto, înregistrat în DN$_3$ (p. 110) ca adjectiv invariabil referitor la transporturi, tracţiune etc. apare în titulatura unor magazine („*Auto*-moto-velo-sport") sau în contexte din presă precum „chestionare *auto*" [pentru şcoala de şoferi], „conducători *auto*" sau într-un titlu ca „La TIBCO '98, vizitatorii îşi pot verifica acuitatea vizuală şi cunoştinţele *auto*" (A, 26.05.1998, p. 9).

Etno, prefixoid cu etimologie multiplă (<fr., it., gr.) şi sensul „referitor la popor, la rasă" (cf. DN$_3$, p. 413), este utilizat cu valoare adjectivală pentru desemnarea unor genuri artistice de inspiraţie folclorică („*etno*-jazz", A, 10.04.1999, p. 3; „*etno*-pop", RAct, 7.04.1998); „primul festival internaţional 'Eco-*Etno*-Folk Film'" (A, 4.09.1999, p. 3).

Prefixoidele cu etimologie multiplă (<fr., gr.), *macro* („foarte mare", cf. DN$_3$, p. 643) şi *micro* („microscopic, mic", cf. DN$_3$, p. 680), preluate de presă din limbajul economic (cf. *macro-/microstabilizare*), apar cu statut de adjective invariabile: „Schimbările din ultima perioadă, la nivel *macro*, *mezo*[13] şi *micro*, vizând accelerarea reformei [...], au pus IMM-urile în situaţia de a se confrunta cu probleme deosebit de dificile" (A, 22.11.1997, p. 5). Prefixoidele respective sunt atestate – cu valoare de elemente de compunere sau de adjective – şi în contexte având caracter peiorativ, cum este titlul de editorial „*Macro*politica şi viaţa *micro*" (A, 30.11.1995, p. 1). În cuprinsul aceluiaşi articol, ghilimelele sau utilizarea cratimei subliniază conotaţiile ironice: „Dacă la nivelul '*macro*', ocupanţilor Palatului Victoria le place să discute, lucrurile sunt prezentate în roz, *micro*-viaţa de zi cu zi a celor mai mulţi români a dat bătaie de cap milioanelor de familii" (*ibidem*).

Melo a fost „decupat" din împrumuturi de origine franceză şi/sau italiană precum *melodramă, melodramatic* (cf. DN$_3$, p. 668), fiind utilizat, în presă, cu valoare substantivală: „Construite la fel de tensionat, personajele interpretate de D.P. şi de L.B. au fost mai bine controlate (de interpreţi, de regie), astfel încât au evitat alunecarea în *melo*" (A, 7.11.1998, p. 7). Reţinem că forma trunchiată este atestată în franceză, ca substantiv şi adjectiv, cu menţiunea „familiar" (cf. PL, p. 645).

Tele (<fr., gr.), înregistrat în DCR$_2$ (p. 229) ca abreviere pentru *televiziune* (dar fără a i se preciza valoarea morfologică) şi în PL (p. 993) ca substantiv (cu marca „familiar") este utilizat izolat ca adjectiv invariabil („Transmisii *tele* gratuite de la Mondiale", A, 25.11.1997, p. 13) sau ca substantiv (în denumirea canalului „*Tele* 7 abc" şi a unora dintre emisiunile sale („Actualitatea *Tele* 7"; „Reporter *Tele* 7"; „Gala *Tele* 7"). Mult mai frecvent, prefixoidul este prezent în compuse care denumesc emisiuni TV (dintre cele recente, menţionăm „*Tele*divertisment" şi *Tele*-Eurobingo show").

Vice (< fr., it., lat.), prezent în DN$_3$ (p. 1142) numai ca element de compunere cu sensul „adjunct", „subordonat imediat", este frecvent utilizat în contexte de presă având caracter informal, cu valoarea substantivală pe care a dobândit-o în limba vorbită: „Renunţând la neutralitate, N. Văcăroiu ar putea deveni al 16-lea *vice* al PDSR" (A, 26.04.1996, p. 2); „Mii de scuze, d-le acad. *vice* preş. membru Mihai Drăgănescu" (A, 4.03.1998, p. 4). În ultimul exemplu, intenţia ironică este accentuată de asocierea celor două forme trunchiate, purtătoare de conotaţii familiar-ireverenţioase. În sfârşit, termenul în discuţie revine obsesiv (ca prefixoid şi ca substantiv) într-un text satiric, intitulat *Vicepoem* (A, 6.08.1994, p. 6): „Când PDSR-ul însuşi vreo paişpe *vici* posedă / Când rotaţia devine în C.D. scumpă monedă / Când pentru o *viceleafă* minerii-s în ceasul morţii / Un *vicepoem* exprimă nu un moft, ci voia sorţii. [...] La putere eşti – nu eşti, e greu să fii pururi *vice*, / Orice om, o dată-n viaţă, vrea ca şef să se implice".

Video, prefixoid cu etimologie multiplă (< engl., fr., it.) este înregistrat în DCR$_2$ (p. 245) ca adjectiv invariabil („în legătură cu sistemele de transmitere vizuală, cu televiziunea") şi ca substantiv (cu sensul „videocasetofon", în limba vorbită). În presa actuală, el apare frecvent cu valorile menţionate, dar şi cu unele secundare, realizate prin extensie semantică. De exemplu, substantivul *video* este utilizat cu

sensul „vizionare de casete video" în titlul „Ieri, lotul 'Ţigareta II' a avut program de *video*" (A, 25.06.1998, p. 16). În alte cazuri, sensul termenului apare vag, el putând fi numai dedus din context: *Video-ul* a avut un rol imens în prăbuşirea sistemului [comunist]. Fenomenul *video* a arătat încă o dată incompetenţa celor de la putere [...]. Şi apoi a căpătat aşa o amploare că nu l-au mai putut controla. Erau prea multe *video-uri* [...]" (A, 10.06.1995, p. 3). Primele două apariţii actualizează sensul „sistem de transmitere vizuală", iar ultima sensul „aparat de redare a videocasetelor". Într-o exprimare mai puţin îngrijită, substantivul *video* este utilizat în locul termenului compus *videocasetă*: „La 11 septembrie, Camera Reprezentanţilor a SUA hotărâse publicarea celor 445 de pagini al raportului [...], însoţite de mărturia preşedintelui în faţa Marelui Juriu, înregistrată *pe video* în august" (A, 5.10.1998, p. 7).

3.2. *Trunchierea* poate afecta şi cuvintele neanalizabile.

Antitero (< adj. *antiterorist* „care protejează în cazul unui atac de terorism", cf. DCR$_2$, p. 30) apare, de regulă, ca adjectiv invariabil: „Pentru a preveni blocarea aeroportului, ieri, la Otopeni, au fost trimise trupe *antitero* şi de jandarmi" (A, 5.06.1997, p. 1). Mai rar, el poate deveni – prin conversiune – substantiv: „Jandarmii şi *antitero* i-au scos pe sus pe trupeţii lui Dan Iosif din Palatul Victoria" (A, 3.08.1998, p. 1).

Bac (< subst. *bacalaureat*) figurează în DCR$_2$ (p. 41) ca formă care circulă „în limba vorbită, în special". Termenul – preluat de presă din argoul elevilor – poate fi explicat ca împrumut din franceză (unde forma trunchiată, considerată „familiară", este înregistrată în PL, p. 116) sau ca o creaţie internă după model francez. Prin intermediul interviurilor cu elevi şi cadre didactice (care au adoptat forma trunchiată din comoditate şi solidaritate cu discipolii lor), *bac* a pătruns mai întâi în presa audio-vizuală şi, ulterior, şi în cea scrisă[14], unde îl găsim în titlul unei rubrici de ştiri: „*Bac* '93 – noutăţi" (CR, 19.02.1993, p. 8).

În context politic, forma trunchiată dezvoltă un sens figurat („examen de maturitate") prezent în următoarele exemple: „Revizuirea Constituţiei – *bac*-ul politicienilor" (A, 4.07.1998, p. 1); „Considerând că au promovat *bac*-ul sesiunii extraordinare, deputaţii au plecat în vacanţă" (A, 10.07.1998, p. 2).

Info (< adj. *informaţional*) este înregistrat în DCR$_2$ (p. 130) în compusul *info-război* („război informaţional"), calchiat după engleză şi/sau franceză. În presa actuală, forma trunchiată este frecvent întâlnită, cu valoare substantivală, în titulatura unor rubrici de ştiri: „*Info* bursier" (A, 16.09.1997, p. 7); „*Info* economic" (R Act., 24.06.1994). „*Info* pop" (PRTV, 1998, nr. 43, p. 8), „TVR *Info*" (PTV, 1999, nr. 13, p. 8) şi „*Info* Magazin" (*ibid.*, p. 28) reprezintă denumiri de emisiuni sau rubrici TV.

Parti (< adj. *particular*) este utilizat ca substantiv cu referire la universităţile particulare: „Cei de la *'parti'* pot face a doua specializare la Stat" (A, 30.07.1999, p. 12).

Prof (< subst. *profesor*), inclus în DALR (p. 159) şi în DAEF (p. 208) ca termen din argoul elevilor, figurează – ca termen familiar – şi în franceză (cf. PL, p. 825). În presă, termenul trunchiat apare în texte cu caracter informal sau ironic: „Deosebirea dintre *un prof* care dă meditaţii şi *un prof* care trăieşte din leafă se vede în frigider şi, mai ales, în bibliotecă" (A, 31.10.1998, p. 7).

Promo (< adj. *promoţional*) apare frecvent ca substantiv, cu sensul „anunţ/ clip publicitar": „Invitaţia noastră din *promo-ul* emisiunii rămâne valabilă" (Ant 1, 11.04.1999); „*Promo* pentru 'Casa umbrelor'" (PRTV, 1990, nr. 16, p. 20). Forma trunchiată, purtând indicaţia „familiar", este înregistrată şi în franceza actuală (cf. PL, p. 828).

Secu este inclus în DCR_2 (p. 206) ca substantiv, cu sensurile „1. securist; 2. Securitatea", însoţite de precizarea „folosit numai oral înainte de 1989". Forma trunchiată figurează, de asemenea, cu ambele sensuri în DAEF (p. 232). Atestarea din DCR_2 provine din presa anului 1996, dar termenul a început să fie utilizat în scris încă din 1990, cu o conotaţie familiar-ironică evidentă în următorul context, bazat pe un joc de cuvinte: „Astăzi este lăsata *secu-lui*. Dumnezeu să ne ajute ca toţi cei de la „*Secu*" să fie lăsaţi la vatră" (RL, 25.02.1990, p. 1).

Forma trunchiată continuă să fie utilizată şi în prezent: „Ministrul UDMR Baranyi a recunoscut că a semnat, dar nu şi că a turnat la '*Secu*' " (A, 18.06.1998, p. 16).

4. *Acronimele* şi *siglele* reprezintă compuse realizate prin abreviere din grupuri sintactice mai mult sau mai puţin stabile. În primul caz sunt reţinute silabe (sau fragmente) iniţiale ale cuvintelor care compun o sintagmă; în cel de-al doilea, sunt selectate numai iniţialele fiecărui termen din formaţia sintactică de bază[15]. În afara acestor tipuri principale, există şi compuse prin abreviere care combină cele două procedee, asociind iniţiale cu fragmente de cuvinte şi/sau cuvinte întregi.

Atât acronimele, cât şi siglele sunt creaţii ale limbii scrise, putând fi – eventual – preluate şi în vorbire. Din această cauză ele sunt considerate creaţii de tip cult (în opoziţie cu trunchierea, care este un fenomen propriu limbii vorbite).

Productivitatea crescândă a acronimelor şi siglelor confirmă observaţia conform căreia, deşi româna este genealogic o limbă de tip derivativ sufixal, în ultimele decenii se constată o înmulţire a numărului compuselor (mai ales în stilul tehnico-ştiinţific şi în cel publicistic)[16]. Tipologic, prin această tendinţă, româna se apropie de limba franceză actuală, al cărei model îl urmează în câmpul creaţiei lexicale, fără a fi excluse şi alte influenţe străine (rusă, engleză, germană).

Cea mai veche formaţie românească realizată prin abreviere este acronimul *ASTRA* (asociaţie culturală transilvăneană, înfiinţată în anul 1861); spre sfârşitul secolului trecut, au apărut şi primele compuse tip siglă (*C.F.R., C.E.C.*)[17]. Productivitatea compunerii prin abreviere a continuat să crească în perioada interbelică, şi mai ales după al doilea război mondial, fiind explicată de Iorgu Iordan prin influenţele franceză şi rusă[18].

Domeniile predilecte de apariţie a noilor creaţii lexicale au fost încă de la început (şi au rămas până astăzi) limbajul comercial[19], cel politic şi cel administrativ[20].

De altfel, în cunoscutul său roman de ficţiune politică „1984", George Orwell dovedea o remarcabilă intuiţie lingvistică, introducând în vocabularul limbii inventate de el („Newspeak") cuvinte compuse de tipul acronimelor (*thinkpol* „poliţia gândirii"; *minitrue* „ministerul adevărului"; *minipax* „ministerul păcii"), create după modele tipice pentru limbajul politic totalitar ca *Gestapo* şi *Komintern*[21].

După 1989, deşi în română nu au apărut tipuri noi de abrevieri, procedeele în discuţie au cunoscut o extindere spectaculoasă explicabilă atât prin „presiunea" unor modele străine, cu circulaţie internaţională, cât şi prin necesităţi obiective[22].

4.1. *Acronimele* (considerate în sens larg, incluzând şi abrevierile de tip mixt) reprezintă în română (ca şi în franceză[23]) o modalitate de compoziţie alogenă.

Majoritatea acronimelor actuale provin din abrevierea unor grupuri sintactice formate, de regulă, dintr-un determinat şi unul sau mai mulţi determinanţi. Este important de reţinut că nu există reguli stricte pentru formarea acronimelor, nici în privinţa dimensiunii segmentelor componente, nici în ceea ce priveşte topica

lor. Principalele criterii avute în vedere sunt ca formaţia respectivă să aibă, din punct de vedere fonetic, grafic şi morfologic, aspectul unui cuvânt de sine-stătător, să poată fi rostită şi scrisă cu uşurinţă şi să fie economică. Din păcate, criteriul transparenţei compusului este adesea neglijat, ceea ce reduce simţitor eficienţa procedeului[24].

Spre deosebire de perioada anterioară anului 1989, când acronimele erau – aşa cum rezultă din DCR_2 – atât nume proprii (*CEPECA, INCREST, OLTCIT, ROMLUX*), cât şi substantive comune (*dero, duroflex, frucadă, frucola, relontex, salvamar, salvamont, sintonic, sticloplast, stiplex, textin*), acronimele create în limba actuală – prezente şi în presă – reprezintă exclusiv nume proprii de regii autonome, societăţi comerciale, firme, agenţii etc.

Un aspect caracteristic pentru structura acronimelor este topica liberă a determinantului, care poate fi postpus sau antepus, astfel încât să rezulte o structură fonetică acceptabilă în limba română.

În cazul sintagmelor formate dintr-un substantiv însoţit de un adjectiv se poate păstra topica firească în limba română (determinat + determinant): „*Mefin* [<mecanică fină] Sinaia"; „*Alro* [< aluminiu românesc] Slatina"; *Asirom* [< asigurare românească], *Publirom* [< publicitate românească]; *Optimed* [< optică medicală].

Mult mai numeroase sunt însă în limba actuală acronimele cu topică inversă (determinant–determinat). Pentru perioada care a urmat celui de-al doilea război mondial, acest tip de abrevieri a fost explicat prin influenţa limbii ruse (vezi modele ca *Sovrompetrol, Sovromlemn*)[25]; în prezent, modelul este cel oferit de limba engleză (uneori, prin intermediul francezei – vezi *Romtelecom*, format după France Telecom)[26]. Dintr-o serie foarte bogată de asemenea compuse semnalăm: *Romavia, Romexpo, Romtehnochim, Rompres, Romlabor, Multipalst Prod SRL, Minimod Impex SRL, Mecaprest Internaţional SRL.*

O situaţie similară se constată în cazul toponimelor cu funcţie de determinant care pot fi postpuse (*Alor* „Alumina Oradea"; *Siderca* „Combinatul Siderurgic Călăraşi"; *Plastor* „Mobilier din material plastic Oradea") sau antepuse (*Sevemav* „Şantierul Naval Turnu-Severin"; *Doljchim* Craiova „Îngrăşăminte chimice Dolj"; *Tomistex* „Textile Tomis").

Caracterul convenţional al acronimelor şi libertatea de combinare a elementelor pot fi demonstrate prin existenţa unor formaţii sinonime, care diferă numai prin ordinea componentelor („*Comcereal* Arad"; „*Cerealcom* Timiş" A, 26.03.1999, p. 1).

În cazul sintagmelor care conţin mai mulţi determinanţi de tip prepoziţional, componentele compusului respectă topica sursei (cu omiterea elementelor de relaţie): *CONEL* „Compania Naţională de Electricitate"; *FORPROONU* „Forţa de Protecţie a ONU"; *INSOMAR* „Institutul Naţional pentru Studii de Opinie şi Marketing"; *UNITER* „Uniunea Teatrală din România".

Aspectele fonetice, ortografice şi morfologice ale utilizării acronimelor prezintă numeroase similitudini cu cele constatate în cazul siglelor (vezi *infra*).

4.2. Între compusele prin abreviere, ponderea cea mai însemnată revine *siglelor*, situaţia actuală din română fiind comparabilă cu cea din franceză[27].

Examinarea unui singur număr din cotidianul „Adevărul" (29.04.1999) pune în evidenţă amploarea fenomenului prin prezenţa a numeroase sigle, româneşti şi străine, aparţinând celor mai diferite domenii:

a) *nume proprii* care desemnează:

– formaţiuni politice: *ApR, CDR, PD, PDSR, PNL, PNŢCD, PS, PŚM, UDMR* (p. 2);

– organizaţii sindicale: *CNSLR*-Frăţia, *BNS* („Blocul Naţional Sindical"), *FSSS* („Federaţia Sindicală Solidaritatea Şoferilor"[28]) (p. 3);

– organisme administrative şi guvernamentale naţionale: *DTB* („Direcţia Telecomunicaţii Bucureşti") (p. 3), *FPS* (p. 5), *IMI* („Institutul de Management şi Informatică") (p.6), *MMPS* (p. 8), *MEN* (p. 9), *BCCOC* „Brigada de Combatere a Crimei Organizate şi Corupţie"), *IGP* („Inspectoratul General al Poliţiei") (p. 10), *SRI, SIE* („Serviciul de Informaţii Externe"), *CSAT* („Consiliul Suprem de Apărare a Ţării") (p. 16);

– organisme internaţionale: *CE* (Consiliul Europei) (p. 3), *NATO, FMI, CICR* („Comitetul Internaţional al Crucii Roşii") (p. 12);

– agenţii, societăţi, asociaţii: *ANAT* („Asociaţia Naţională a Agenţiilor de Turism"), *FPT* („Federaţia Patronală din Turism") (p. 3), *SNP* („Societatea Naţională a Petrolului") (p. 7);

– bănci: *BNR* (p. 5), *BRD* (p. 6), *BA* „Banca Agricolă" (p. 16);

– agenţii de presă străine: franceză (*AFP*, p. 12), spaniolă (*EFE*), maghiară (*MTI*), (p. 16);

– organisme sportive internaţionale: *FIFA, UEFA, ETTU* („Uniunea Europeană de Tenis de Masă");

b) *nume comune* din terminologia:

– administrativ-juridică: *OG* („Ordonanţă Guvernamentală"), *OUG* („Ordonanţă de Urgenţă Guvernamentală") (p. 5), *CLM* („Consiliul Local Municipal") (p. 8);

– economică: *TVA* (p. 1), *IMM* („întreprinderi mici şi mijlocii") (p. 5), *SRL* (p. 6), *AGA, CA, PIB,* (p. 16);

– tehnică: *PC* (p. 6), *BGL* („bombă cu ghidaj laser") (p. 12).

În limba actuală, extinderea procedeului se explică, în principal, prin influenţa modelelor anglo-americane, susţinută şi de prezenţa în română a numeroase sigle împrumutate din engleză[29].

Formate din literele iniţiale ale unui grup sintactic mai mult sau mai puţin dezvoltat, siglele îşi justifică existenţa prin *funcţia lor denominativă* şi prin *economia lingvistică* pe care o realizează[30]. Datorită acestor caracteristici, ele sunt frecvent întâlnite în limbaje specializate şi în stilul publicistic[31].

Sigle proprii unor grupuri socio-profesionale devin cunoscute masei cititorilor prin intermediul presei. De pildă, DCR_2 înregistrează – pe baza unor contexte din presa anilor 1966–1997 – sigle din terminologia ştiinţifică (*ADN, ARN, HIV, SIDA*) şi tehnică (*CD, PC, PFL, p.n.a., p.v.c., TAB, OZN, UFO*). Alte sigle din presa actuală aparţin terminologiei medicale (*HTA* „hipertensiune arterială", A, 20.04.1999, p. 12; *RMN* „[aparat] de rezonanţă magnetică nucleară"; *MRF* „microradiofotografie", A, 19.04.1999, p. 16), celei juridic-administrative (*NUP* „[rezoluţie de] neîncepere a urmăririi penale", A, 9.04,1999, p. 16) sau celei economic-financiare internaţionale (*USD* „dolar SUA", *DM* „marca germană", *GBP* „lira sterlină", *FRF* „franc francez", *ITL* „lira italiană", A. 28.04.1999, p. 7).

Eficienţa abrevierilor şi, implicit, perspectiva impunerii lor în uzul limbii depind de mai mulţi factori: frecvenţa grupului sintactic abreviat, transparenţa semantică a compusului, posibilitatea acestuia de a fi rostit cu uşurinţă.

Deşi cele mai multe dintre observaţiile care urmează sunt valabile pentru toate compusele din abrevieri, ne vom concentra aici atenţia asupra siglelor, în virtutea frecvenţei, a diversităţii şi a importanţei lor în limba actuală.

4.2.1. În plan practic, apariţia unor noi sigle se justifică prin economia de spaţiu tipografic numai în cazul grupurilor sintactice care se bucură, într-o anumită perioadă, de o circulaţie semnificativă.

Iniţial, sigla apare în context împreună cu sursa ei, de care se poate detaşa ulterior, când devine suficient de cunoscută: „Agenţia de Valorificare a Activelor Bancare (*AVAB*) a fost autorizată ieri de executiv să preia active supuse valorificării de la Bancorex S.A." (A, 9.04.1999, p. 15).

Criteriul eficienţei este însă contrazis de prezenţa, în paginile ziarelor, a numeroase sigle cu caracter strict „ocazional", a căror existenţă se reduce, adesea, la spaţiul unui singur articol. În această categorie se înscriu atât sigle străine (*KFOR* „Forţa pentru Pace în Kosovo", A, 7.05.1999, p. 13; *ETTU* „Uniunea Europeană de Tenis de Masă", A, 29.04.1999, p. 11), cât şi creaţii româneşti (*ONPHR* „Organizaţia Naţională a Persoanelor cu Handicap din România", A, 4.05.1999, p. 9; *OPRIMP* „Organizaţia Patronală de Ramură a Industriei de Morărit şi Panificaţie", A, 4.05.1999, p. 8).

4.2.2. Transparenţa semantică a siglei depinde de posibilitatea receptorului român de a reconstitui grupul sintactic abreviat, ceea ce se întâmplă, de regulă, cu siglele create în română sau calchiate.

În cazul siglelor împrumutate ca atare, ale căror formaţii de bază nu sunt analizabile în limba română, perceperea sensului se realizează în mod global, la nivelul compusului (într-o manieră similară cu cea prin care sunt „învăţate" cuvintele împrumutate din alte limbi). În aceste condiţii, sigla devine autonomă de sursa ei, indicând referentul în mod direct, şi nu prin intermediul formaţiei de bază[32].

Ca exemple, în acest sens, pot fi invocate împrumuturi mai vechi din engleză, cu circulaţie internaţională (*SOS, OK, KO, NATO, UNICEF, FBI, CIA*) sau unele mai noi (*CD, CV, DJ, PC, VIP, USD*), cu al căror sens cititorii s-au familiarizat în timp, astfel încât prezentarea în context a formaţiei-sursă devine superfluă: „*SOS-ul* primit de pe nava 'Căciulata'" (A, 3.05.1999, p. 1); „*OK-ul* Oficiului Concurenţei" (A, 8.03.1999, p. 5); „*VIP-urile* de ieri" (A, 1.08.1997, p. 1).

Din punctul de vedere al cititorului român, eficienţa abrevierilor este discutabilă în situaţiile relativ frecvente în presa actuală, când sigla străină (în exemplele noastre, de origine englezească) este asociată, în context, cu o sintagmă românească provenită din traducerea formaţiei-sursă: *UNHCR* „Înaltul Comisariat ONU pentru Refugiaţi" (A, 31.03.1999, p. 1); *PSAL* „Programul de ajustare structurală a sectorului privat" (A, 29.03.1999, p. 1); *FYROM* „Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei" (A, 19.04.1999, p. 12).

4.3. Trecerea abrevierilor din limba scrisă în varianta orală depinde de dimensiunile compusului şi de uşurinţa cu care acesta se poate pronunţa.[33]

Siglele româneşti din presă au dimensiuni cuprinse între două elemente (*CA* „Consiliu de Administraţie"; *GF* „Garda Financiară"; *HG* „Hotărâre de Guvern"; *MI* „Ministerul de Interne") şi cinci (*CNEAA* „Consiliul Naţional de Evaluare şi Acreditare Academică"; *SNCFR* „Societatea Naţională a Căilor Ferate Române"; *IRSOP* „Institutul Român de Sondare a Opiniei Publice"). În cazuri de excepţie, se întâlnesc şi sigle formate din şapte iniţiale, al căror uz este limitat la varianta scrisă a limbajului

administrativ (*CNIPMMR* „Consiliul Naţional al Întreprinderilor Private Mici şi Mijlocii", A, 11.05.1999, p. 12).

Cele mai numeroase sunt siglele formate din trei elemente (*AGA, FPS, IMM, SPP, SRL, TVA*) sau patru (*LADO, MMPS, PDSR, UDMR*). Acestea rămân, în continuare, la fel ca în anii '60, cele mai apte de a fi preluate în limba vorbită.[34]

În marea majoritate a cazurilor, în componenţa siglelor sunt reţinute numai iniţialele cuvintelor cu autonomie semantică, fiind lăsate deoparte elementele de relaţie. Cu titlu de excepţie, din raţiuni de eufonie, siglele pot include şi iniţiale provenite de la prepoziţii: *ApR* „Alianţa *pentru* România"; *CNAICO* „Consiliul Naţional de Acţiune *împotriva* Crimei Organizate"; *MSF* „Médicins *sans* Frontierès".

4.4. Siglele din categoria numelor proprii reprezintă compuse cu *caracter instabil* (*efemer*)[35], apărând şi dispărând o dată cu referentul lor.

Dintre siglele ieşite din uz datorită unor factori extralingvistici pot fi citate, în primul rând, cele provenite din numele unor state (*RDG, RFG, URSS*), formaţiuni politice (*PCR, UTC, FSN, PAC*) sau instituţii (*ICRAL, ICAB, IDEB, ONT*) dispărute.

Caracterul convenţional al siglelor este evidenţiat de câteva fapte:

– utilizarea – în acelaşi articol – a două sigle sinonime (una străină şi alta românească) pentru acelaşi referent: *UCK* şi *AEK* „Armata de Eliberare din Kosovo" (A, 19.04.1999, p. 12); *OLP* şi *OEP* „Organizaţia pentru Eliberarea Palestinei" (A, 29.04.1999, p. 13);

– paralelismul între o siglă străină şi o expresie sinonimă românească: *NATO* şi „Alianţa Nord-Atlantică"; *UCK* şi „armata separatiştilor albanezi" (A, 15.05.1999, p. 8);

– omonimia (rezolvabilă în context) între sigle cu referenţi diferiţi: *SRL* însemna înainte de 1989 „săptămâna redusă de lucru", iar astăzi „societate cu răspundere limitată"; *CE* desemnează atât Consiliul Europei, cât şi Campionatul European (de Fotbal); *USD* trimite la Uniunea Social-Democrată, dar reprezintă şi abrevierea internaţională pentru moneda americană.

Modificarea, sub anumite aspecte, a referentului determină schimbarea parţială a unor sigle consacrate. Astfel, *ITB* a devenit, după 1989, *RATB*, iar *CFR* a fost înlocuit prin *SNCFR*.

5. Din *punct de vedere morfologic*, compusele prin abreviere sunt utilizate, în principal, ca *substantive* şi, mai rar, ca *adjective* invariabile. Ca substantive comune, ele prezintă categoriile specifice numelui românesc (gen, număr, caz). Fac excepţie, fiind întotdeauna invariabile, siglele consacrate pe plan internaţional pentru diverse valute: „Medaliaţii cu aur la Jocurile Olimpice din 2000 vor primi 15.000 *USD*" (A, 26.03.1999, p. 16).

5.1. În stabilirea *genului* compuselor din iniţiale, româna procedează diferit faţă de franceză[36], unde primul cuvânt al sursei dă genul siglei („la *TVA*" şi „la *CGT*", pentru că substantivele *taxe* şi *centrale* sunt feminine în franceză). Chiar în cazul siglelor împrumutate din engleză, genul se stabileşte prin raportare la substantivul corespunzător din franceză: „le *FBI*" (pentru că fr. *bureau* este masculin).

În româna actuală, această modalitate de stabilire a genului este rar întâlnită: „*CDR* [*Convenţia* Democrată din România] – *devorată* şi din stânga, şi din dreapta" (A, 31.03.1999, p. 1); „*Noul CA* [*Consiliu de* Administraţie] a făcut deja [...] demersurile necesare înregistrării juridice" (A, 30.03.1999, p. 6).

De regulă, româna stabileşte genul compusului după finala siglei, ignorând genul primului substantiv din sintagma-sursă: *CAP-ul* [*Cooperativa* Agricolă de Producţie] (A, 16.06.1990, p. 3); *LPF-ul* [*Liga* Profesionistă de Fotbal]; *TVR-ul* [*Televiziunea* Română] (*PTV*, nr. 18/1999, p. 2); *OEP-ul* [*Organizaţia* pentru Eliberarea Palestinei] (A, 19.05.1999, p. 13).

În marea lor majoritate, siglele care circulă în limba actuală sunt asimilate neutrului, indiferent de origine: creaţii interne (*IMM, SRL*), calcuri (*OZN, ONG*) sau împrumuturi (*VIP, PC*). Chiar sigle cu finală feminină sunt tratate ca substantive neutre: „*TVA-ul* a fost rambursat [...]" (A, 5.05.1999, p. 15).

Există însă şi o serie de excepţii:

– sigle împrumutate, al căror gen se fixează prin raportare la traducerea românească a sursei sau la un echivalent al acesteia: *UCK* „[*Armata* de Eliberare din Kosovo] este încă *activă*" (A, 9.04.1999, p. 5); „Pune *un CD* [*compact disc*] în calculator" (A, 29.03.1999, p. 5); „*NATO* nu este *obligată* să asigure garanţii de securitate României" (A, 28.04.1999, p. 16) – unde genul feminin atribuit siglei se explică prin sinonimia acesteia cu sintagma, frecvent utilizată, „*Alianţa* Nord-Atlantică";

– sigle create în română, cărora li se stabileşte genul în funcţie de criteriul formal sau după primul substantiv al sursei: „*un HG* [Hotărâre de Guvern] *salvator*"; „*o HG pregătită* în mare taină" (A, 28.04.1999, p. 3).

5.2. Odată stabilit genul, siglele respective pot fi articulate ca orice substantiv: „*H.G.-ul* adoptat la 25 martie" (A, 29.03.1999, p. 3); „*TVA-ul* pentru transportul rutier de marfă" (A, 28.04.1999, p. 6); „*un MIG-29* – doborât de *un F-16*" (A, 5.05.1999, p. 15).

În mod similar se comportă acronimele: *RENEL-ul, RADET-ul* (D, 9.12.1995, p. 1).

Şi sub aspectul declinării, siglele se comportă asemeni substantivelor neutre: „cooptarea de voluntari din rândul *ONG-urilor* [„organizaţii non-guvernamentale"] de resort" (A, 19.05.1999, p. 3); „atribuţiile *ADP-urilor* [„Administraţia Domeniului Public"] de sector" (A, 10.04.1999, p. 2).

5.3. Întrucât majoritatea siglelor se încadrează la genul neutru, cea mai frecventă desinenţă de plural este *-uri*: „şoferii de *TIR-uri* străine" (A, 17.04.1999, p. 10); „participarea în AGA şi *CA-uri*" (A, 9.04.1999, p. 1).

În mod paradoxal, deoarece compusul desemnează persoane, aceeaşi desinenţă se ataşază anglicismului *VIP* [„very important person"], utilizat în română numai la plural: „*VIP-uri* din lumea afacerilor" (A, 14.03.1994, p. 1); „De 1 Decembrie, *VIP-urile* au ocolit Alba Iulia" (A, 4.12.1995, p. 4)[37].

Într-un context de tip oral, o siglă „mixtă" (formată dintr-o literă şi un număr), desemnând un tip de bombardier, este asimilată sub aspect flexionar compuselor substantivale, atribuindu-se genul neutru (prin analogie, probabil, cu hiperonimul său, substantivul *avion*): „Iar ţării acesteia încep să-i facă rău până la greaţă discursurile de întâmpinare a *B 52-urilor*" (A, 9.04.1999, p. 1).

5.4. *Acordul determinanţilor* se realizează în funcţie de genul atribuit siglei: „cimitirul VIP-urilor *comuniste*" (A, 17.10.1996, p. 7); „Casa de Economii şi Consemnaţiuni, *binecunoscutul* CEC" (A, 19.04.1999, p. 7). Aceeaşi siglă-nume propriu poate fi însoţită de determinanţi cu genuri diferite. Astfel, în cazul siglei

împrumutate din engleză *NATO*, se întâlneşte acordul la feminin prin raportare la substantivele „organizaţie" sau „alianţă" („*NATO* nu este *obligată* să asigure garanţii de securitate României", A, 28.04.1999, p. 16)), dar şi acordul la masculin/neutru dacă se ia în considerare substantivul „tratat", prezent în sintagme-sursă („Cum poate fi *NATO sigur* că nu e posibilă acum o soluţie negociată?", A, 1.04.1999, p. 1).

5.5. Tendinţa de păstrare nealterată a formei compuselor determină apariţia în presă a numeroase construcţii de tip apozitiv, în care sigla poate fi asimilată adjectivelor invariabile. În această categorie se înscriu sigle româneşti şi străine folosite ca epitete, pentru a indica provenienţa, apartenenţa sau profesia[38]: „specialişti *FPS*" (A, 20.10.1998, p. 9); „şeful *IGP*; membrii *CSAT*" (A, 16.11.1998, p. 1); „guvern *CDR-PDSR-UDMR*" (A, 22.03.1999, p. 2); „ vilele *VIP*" (A, 16.06.1997, p. 1); „ofiţeri *NATO*"; „rachetele *NATO*" (A, 11.04.1999, p. 1).

6. Compusele din iniţiale pot constitui baze pentru *crearea de cuvinte noi prin derivare* sau *compunere*.

6.1. Ca şi în franceză[39], cele mai frecvente derivate substantivale sunt *numele de agent* formate cu sufixul *-ist*, care pot funcţiona şi ca adjective[40].

Categoria foarte bogată a numelor de agent este ilustrată de derivatele din următoarele contexte: „Mai mult de jumătate din *PD-işti* au alte opţiuni pentru Cotroceni" (A, 3.04.1999, p. 2); „*Pedeserіştilor* le e dor de Radu Vasile" (A, 4.05.1999, p. 2); „Piaţa Unirii – împânzită de poliţişti, jandarmi, *sepepişti* şi antitero" (A, 8.05.1999, p. 2); „*oengişti* bursieri" (A, 9.04.1999, p. 1); „*fepesiştii* agamani fruntaşi" (A, 30.03.1999, p. 1); „comercianţi cu autorizaţii de *serelişti*" (A, 21.05.1999, p. 6).

Dintre derivatele adjectivale în *-ist*, semnalăm câteva: „oficiosul *peneţecedist* 'Dreptatea'" („Azi", 19.04.1990, p. 1); „liderul *pedeserist*" (A, 22.04.1999, p. 2); „propunerea *UDMR-istă*" (A, 9.04.1999, p. 2). Alte derivate adjectivale, având ca bază sigle sau acronime, se întâlnesc în următoarele sintagme conotate ironic: „conştiinţă *icralieră*" (A, 2.09.1997, p. 1); „războiul *renelo-radetian*" (A, 5.12.1995, p. 3).

Prin ataşarea sufixului verbal *-iza* la baza de tip siglă, se obţin derivate verbale care, la rândul lor, dau naştere cu ajutorul sufixului *-re* la derivate substantivale abstracte: „După ce a *pedeserizat* secţiile de votare, Prefectura măsluieşte şi contestaţia de la BEM" (A, 23.10.1996, p. 1); „comandamentul politic, anume acela de *a PNŢCD-iza* învăţământul românesc" (A, 3.03.1998, p. 10); „dacă *cederizarea* Ministerului de Externe va fi mai puternică decât *pedeserizarea* [...]" (RL, 15.11.1996, p. 12).

6.2. În mai mică măsură, româna – spre deosebire de franceză[41] – admite şi *prefixarea* unor compuse din iniţiale. Cel mai frecvent întâlnit este prefixul *anti-*: „atitudine *anti-NATO*" (A, 23.04. 1999, p. 2); „zvastici *anti-SUA*" (A, 28.04.1999, p. 16); „programul *anti-tbc*" (A, 28.05.1998, p. 1). Alte exemple de sigle prefixate apar în următoarele contexte: „opţiunea *pro-NATO*" (A, 23.04.1999, p. 2); „strategia *non-NATO*" (A, 2.07.1998, p. 1); „*super-VIP-uri* din lumea show-biz-ului" (A, 11.04.1999, p. 4).

6.3. Categoria restrânsă a *derivatelor parasintetice* poate fi ilustrată prin exemple precum *antiugeserism* [de la *UGSR* „Uniunea Generală a Sindicatelor din România"] („Azi", 6.07.1990, p. 1); *neugeserist* (RL, 20.06.1990, p. 2); *dekaghebizare* [de la sigla serviciului secret rus *KGB*] (A, 24.07.1997, p. 1).

6.4. Din combinarea siglelor cu *sufixoide*, rezultă compuse cu nuanţă ironică sau peiorativă, dintre care, cel mai frecvent atestat în presa actuală este *agaman* „membru în *AGA* [Asociaţia Generală a Acţionarilor]": „*AGA-manii* societăţilor falimentare – plătiţi din banii societăţilor cu profit" (A, 27.02.1996, p. 8); „Noi oportunităţi pentru foştii *agamani*" (A, 9.04.1999, p. 6).

O situaţie similară se întâlneşte în cazul compusului *NATOmania*: „Vara asta se poartă NATO [...]. Frenezia i-a apucat şi pe oamenii politici ai zilei, nu numai pe cei de rând, atingându-se câteodată accente hilare ale acestei *NATOmanii*" (A, 15.05.1997, p. 2).

7. Dovada caracterului recent al compuselor prin abreviere şi a integrării lor incomplete în sistemul limbii este *tratamentul inconsecvent* în plan fonetic, ortografic şi morfologic.

7.1. Rostirea abrevierilor recente se realizează, în continuare, în manierele consacrate[42].

Abrevierile formate dintr-o succesiune de consoane se rostesc silabic (conform normelor de pronunţare a literelor alfabetului), siglele respective fiind accentuate pe ultima silabă (*SNCFR, PDSR, PNŢCD, FPS*). Siglele din această categorie care se răspândesc în limba vorbită încep să fie ortografiate conform rostirii: „Câteva *sereleuri* au pus mâna pe Camera de Comerţ şi Industrie Cluj" (A, 4.05.1999, p. 8).

Se pronunţă literal siglele în care vocalele şi consoanele sunt astfel ordonate încât compusul să poată fi citit ca un cuvânt obişnuit (*AGA, ARAS, AVAB, IRSOP, LADO, MEN*). Unele sigle din această categorie beneficiază de două modalităţi de rostire (literală şi silabică). Este cazul compusului *CSAT* („Consiliul Suprem pentru Apărarea Ţării"), rostit [csat] sau [ceseate] (pentru ultima pronunţare, dispunem de atestări de la Ant 1, 5.05.1999 şi Tele 7 abc, 6.05.1999).

Într-o modalitate mixtă, care le asociază pe primele două, se rostesc sigle precum *CNA* („Consiliul Naţional al Audiovizualului"), *IMM, RATB, SRI, UDMR*.

În cazul siglelor împrumutate din engleză, coexistă două modalităţi de pronunţare – conform fonetismului românesc şi/sau celui din limba de origine.

Cele pătrunse în uzul comun se pronunţă ca în română (*SOS, NATO, UNESCO, WC, VIP*)[43]. Şi-au păstrat fonetismul originar, în primul rând, siglele cu caracter specializat, utilizate de cunoscători ai limbii engleze (*CD, DJ, LP, PC*). În unele cazuri, cele două tipuri de rostiri coexistă: *CIA* (rostit [cia] sau [siaiei]), *FBI* (rostit [febei] sau [efbiai]), *SF* (rostit [sefe] sau [esef]), *CV* (rostit [ceve] sau [sivi]). De regulă, la radio şi la televiziune se conservă pronunţia englezească autentică sau măcar una apropiată.

7.2. În plan grafic, inconsecvenţele sunt de mai multe tipuri:

– Aceeaşi siglă – nume comun – apare ortografiată cu majuscule sau cu minuscule, uneori chiar în acelaşi text sau în aceeaşi publicaţie: *TIR-ul* şi *un tir* (A, 14.04.1999, p. 8); „prezentator *TV*" şi „premieră *tv*" (PTV nr. 20/1999, p. 31, 4); *un C.V.* (PTV 20/1999, p. 3) şi *cv-ul* (A, 21.04.1999, p. 16).

– Deşi normele ortografice prevăd separarea majusculelor din componenţa siglelor prin punct, în presa actuală se observă o tendinţă puternică de eliminare a acestui semn ortografic, atât în cazul creaţiilor româneşti, cât şi al numelor împrumutate: „*PNŢCD* şi *PNL* s-ar bate cu *PRM, ApR* şi *PD*, dar ar fi strivite în lupta cu *PDSR*" (A, 14.04.1999, p. 2); *SIDA, HIV* (C, 18.07.1995, p. 3); *KGB* (RL, 9.01.1990, p. 6).

Relativ frecvent se întâlnesc însă ortografii oscilante, pe aceeaşi pagină de ziar (*M.E.N.* şi *MEN*, A, 5.05.1999, p. 8; *I.M.I., „Institutul de management şi Informatică" şi IMI, ibidem, p. 6*) sau în acelaşi text: M.I. *şi MI* (A, 29.04.1999, p. 16).

– Scrierea derivatelor şi a compuselor, având ca bază sigle, se realizează, într-o primă etapă, cu majuscule, sufixul fiind ataşat prin cratimă; ulterior, când sigla se impune în uz, ea este scrisă conform rostirii, iar sufixul se alipeşte direct. Inconsecvenţele se întâlnesc însă frecvent: *PD-ist* (A, 3.04.1999, p. 2) şi *pedist* (A, 20.04.1999, p. 2); *SPP-işti* şi *sepepişti* (A, 8.05.1999, p. 2); „primarii *CDR-işti*" (A, 23.04.1999, p. 2) şi „cheia *cederistă*" (A, 28.04.1999, p. 1). În sfera compunerii, oscilaţii de scriere apar frecvent în cazul termenului *AGA-man* (A, 20.04.1999, p. 2) / *agaman* (A, 19.04.1999, p. 6).

7.3. În *domeniul morfologiei*, inconsecvenţele se întâlnesc în formarea pluralului şi în declinare.

Astfel, o siglă poate apărea însoţită de marca pluralului sau ca substantiv invariabil în cadrul aceluiaşi articol: „118 *SRL-uri*"; „843 *SRL* înmatriculate" (A, 29.04.1999, p. 6).

În mod similar, un acronim sau o siglă poate primi desinenţe cazuale sau poate fi tratat(ă) ca invariabil(ă) sub aspect flexionar[44]: „scădere a *PIB-ului* / a *PIB*" (A, 14.04.1999, p. 6); „imaginea *Petromului*" (A, 9.04.1999, p. 4); „privatizarea *Petrom*" (A, 24.03.1999, p. 6).

8. Sub aspectul integrării în context a compuselor prin abreviere, abaterile se întâlnesc mai ales în domeniul flexiunii. Genitive prost formate („activitatea *lui Sidex*", A, 27.05.1999, p. 6; „suporteri *UTA-ei*", A, 4.05.1999, p. 13), absenţa mărcilor flexionare acolo unde ar fi fost necesare („*IMM* li se acordă din oficiu 30% la grila de punctaj", A, 7.05.1999, p. 5) sunt exemple în acest sens.

Construcţiile pleonastice accidentale în presă – precum „Clubul FC Argeş" (A, 4.05.1999, p. 13), „COMTIM Timişoara" (A, 26.03.1999, p. 1) sau „regia" de electricitate RENEL" (RL, 16.02.1996, p. 4) – se explică prin caracterul convenţional al abrevierilor, care conduce la utilizarea lor mecanică[45].

9. Sub *aspect stilistic*, transpunerea în scris a unor sigle conform pronunţării se asociază, în context cu prezenţa unor conotaţii familiare, ironice sau peiorative: „Dacă s-ar publica mâine un *haşgeu* care să abroge Constituţia, nu s-ar prinde nici naiba, atât de îmbârligate le fac ăştia" (A, 5.05.1999, p. 9); „SC LukOil a fost 'ţepuită' cu 13,3 miliarde lei de *un sereleu* constănţean" (A, 17.02.1999, p. 16).

Exploatând caracterul convenţional al siglelor, ziariştii propun noi decodări, având conotaţii ironice, ale unor sigle consacrate. După modelul „*PCR* = pile, cunoştinţe, relaţii" („Dreptatea", 21.08.1990, p. 3), pentru *PDSR* se propun – în articole având conţinut critic, demascator – decodări „politizate": „*PDSR* = 'Partidul Directorilor Şantajaţi şi Rechiziţionaţi'" (A, 31.10.1995, p. 2); „Partidul Delapidatorilor Săraci din România" (A, 29.03.1996, p. 1). Uneori, presa preia sigle cunoscute, cu decodările lor din limba vorbită, utilizându-le cu intenţii stilistice: „Asemeni recruţilor, parlamentarii îşi calculează *A.M.R.-ul* (au mai rămas) zilelor până la (e)liberarea din post" (A, 27.03.1996, p. 1).

10. Funcţionalitatea abrevierilor este apreciată diferit din perspectiva obiectivelor urmărite în procesul de comunicare de către specialişti, gazetari sau lingvişti.

Productivitatea în continuă creştere a compunerii prin abreviere şi tendinţa de răspândire a unora dintre formaţiile de acest tip în limbajul literar standard (prin intermediul mass-media) ilustrează capacitatea limbii române de a adopta şi dezvolta în mod specific un procedeu internaţional de formare a cuvintelor.

Cu alte cuvinte, în limba actuală, abrevierile reprezintă un tip de compuse „la modă", a căror necesitate nu mai trebuie argumentată. Rămâne ca lucrările normative şi cele lexicografice să le acorde locul cuvenit.

Note

[1] „*Abreviere* – faptul de a abrevia; prescurtare; abreviaţie; (concr.) cuvânt, titlu etc. abreviat" (DN_3, p. 15).

[2] „*Abreviere* – acţiunea de prescurtare, în scris sau în vorbire, a unui cuvânt sau a unui titlu prin litera iniţială sau printr-un grup de litere, în vederea uşurării lecturii sau a vorbirii; rezultatul acestei acţiuni" (Gh. Constantinescu-Dobridor, *Mic dicţionar de terminologie lingvistică*, Editura Albatros, Bucureşti, 1980, p. 14).

[3] Adriana Stoichiţoiu-Ichim, *Abrevierile în româna actuală: modă sau necesitate?*, în volumul *Comunicările „Hyperion"*, 5, Editura Hyperion XXI, Bucureşti, 1996, pp. 203–210.

[4] Terminologia este preluată din lingvistica franceză (cf. Louis-Jean Calvet, *Les sigles*, P.U.F., Paris, 1980, p. 7; Louis Guilbert, *La créativité lexicale*, Librairie Larousse, Paris, 1975, pp. 245–247 *şi urm.*).

[5] Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greşelilor"*, Editura Socec, Bucureşti, 1947, pp. 248–250.

[6] *Ibidem*, p. 248.

[7] *Trunchierea cuvintelor şi fenomenele înrudite*, în LLR, 1997, vol. 1, pp. 13–17.

[8] *Ibidem*, pp. 14–16 *passim*.

[9] O situaţie similară este semnalată în franceza actuală de Pierre Guiraud, *L'argot*, P.U.F., Paris, 1966, p. 76.

[10] Vezi, de exemplu, pentru franceză: *af* („afacere"); *diame* („diamante"); *clandé* („clandestin"); *occase* („ocazie"); *spé* („special") (*apud* Pierre Guiraud, *L'argot*); pentru engleză: *Afro* („negru african"); *bike* („bicicletă"); *biz* („afacere"); *morph* („morfină"); *promo* („reclamă"); *vag* („vagabond") (*apud* Ştefan Nimara, *Dicţionar de argou englez-român*, Editura PACO, Bucureşti, 1993).

[11] Vezi, în acest volum, capitolul *Redescoperirea argoului*.

[12] Cf. Louis Guilbert, *La créativité lexicale*, p. 271.

[13] Nu a fost luat în discuţie, deoarece reprezintă unica atestare de care dispunem.

[14] Th. Hristea (*op. cit.*, p. 16) consideră forma *bac* nerecomandabilă din cauza omonimiei supărătoare pe care o poate genera.

[15] Cf. Louis-Jean Calvet, *op. cit.*, p. 7. Este interesant de menţionat că, prin extensie semantică, termenul *siglă* este folosit în presă şi în limbajul politic pentru a desemna însemnul grafic al unei formaţiuni politice (compus din grafeme, cuvinte şi ideograme simbolice) pentru care, în mod adecvat, ar trebui utilizată abrevierea *logo* (< *logotype*) (cf. Claude Peyroutet, *Style et rhétorique*, Éditions Nathan, Paris, 1994, p. 38).

[16] Cf. Iorgu Iordan, *op. cit.*, pp. 226–227; Florica Dimitrescu, *Tendinţe ale formării cuvintelor în limba română (Cuvinte noi în presa actuală)*, în LL, 1965, vol. 10, p. 245; Fulvia Ciobanu, Finuţa Hasan, *Compunerea*, în FCLR, vol. I, p. 237, 240.

[17] Pentru istoricul procedeului în română, vezi Fulvia Ciobanu, Finuţa Hasan, *op. cit.*, p. 164 şi Mioara Avram, *Abrevieri din actualitate*, în LLR, 1995, vol. 1, pp. 3–4.

[18] *Op. cit.*, p. 249.

[19] Iorgu Iordan, (*op. cit.*, p. 249) considera abrevierile drept „produse lingvistice 'comerciale', create din nevoia de a economisi timp şi bani".

[20] După Halina Mirska, toate compusele prin abreviere recente aparţin „limbii oficiale" şi se datorează influenţei ruse: *UTM, UFDR, ARLUS, ADAS, Centrofarm, Plafar (Unele probleme ale compunerii cuvintelor în limba română*, în SMFCR, vol. I, p. 172–173). Acest punct de vedere a fost amendat de Mioara Avram (*op. cit.*, p. 4) care precizează că, inclusiv în perioada 1945–1965, pe lângă modelele ruseşti dominante, au existat şi influenţe din limbi de circulaţie internaţională (franceză, engleză, germană, italiană, latină).

[21] *Apud* Louis-Jean Calvet, *op. cit.*, p. 245.

[22] „Considerat de mulţi o 'plagă a secolului', acest fenomen [abrevierile] este un rău necesar, justificat prin economia de timp şi de spaţiu grafic care se obţine şi care e atât de preţioasă în secolul vitezei. Desigur, răspândirea lui depăşeşte sfera necesităţii obiective, ajungând să fie o adevărată modă, dar tot internaţională" (Mioara Avram, *op. cit.*, p. 4)

[23] Cf. Louis Guilbert, *op. cit.*, p. 245.

[24] Ca exemple de acronime „netransparente", selectăm din „Ghidul Pagini Aurii 1998–1999" denumiri de societăţi comerciale: *Intfor SA, Inspet SA, Admet SA Galaţi, Lafin Impex SRL, Comproelterm SA, Concelex S.R.L., Rofrexim Grup SRL* etc.

[25] Cf. Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 251.

[26] Influenţa modelelor străine se manifestă, în afara topicii inverse a elementelor, şi prin prezenţa – în structura acronimelor şi a compuselor de tip mixt – a unor cuvinte sau fragmente de cuvinte englezeşti, ortografiate etimologic: ***Bank**Coop, Agenţia AM**Press**, Rom**guard**, Romenvirotec, Trico**wool** S.A., Comat **Best** SRL* etc.

[27] După Louis-Jean Calvet (*op. cit.*, p. 17), dată fiind amploarea fără precedent pe care o cunoaşte procedeul în franceza actuală, se poate vorbi de o adevărată „revoluţie lexicală"; un punct de vedere similar se întâlneşte la Louis Guilbert (*op. cit.*, p. 277).

[28] Am indicat formaţia sintactică-sursă numai pentru siglele mai puţin cunoscute (datorită caracterului lor recent sau frecvenţei reduse).

[29] DCR$_2$ înregistrează, din categoria siglelor, atât nume proprii (*FBI, NASA, NATO, UNICEF*), cât şi substantive comune (*CD, CD-Rom, CV, ETI, HIV, LP, LSD, PC, p.v.c., UFO, VIP*).

[30] „Le sigle résulte du double souci d'obtenir une réduction graphique et phonétique de la séquence syntaxique estimée trop longue pour être facilement utilisable dans la communication, et de maintenir la relation syntaxique entre les éléments par la référence à chaque composant constitutif de l'ensemble" (Louis Guilbert, *op. cit.*, p. 275).

[31] Louis-Jean Calvet (*op. cit.*, p. 30) desemnează cele două categorii de abrevieri prin sintagmele „sigles de groupes" şi „ sigles de tous".

[32] Cf. Louis Guilbert (*op. cit.*, p. 276) şi Louis-Jean Calvet (*op. cit.*, p. 78). Al doilea autor menţionat semnalează „aproximările semantice" prin care, pentru vorbitorul

francez, *FBI* este decodat prin „police américaine", iar *LSD* prin „sorte de drogue, poison" (p. 86).

[33] „Les organismes qui ont eu à se donner un nom ont été, dès lors, guidés par le souci d'adopter une combinaison syntaxique entre les constituants apte à fournir un sigle prononçable en un mot, d'éviter la rencontre de lettres difficilement transposables en syllabes et d'introduire, en particulier, des voyelles qui facilitent la transition de la graphie à un ensemble syllabique" (Louis Guilbert, *op. cit.*, p. 275).

[34] Cf. Fulvia Ciobanu, Finuţa Hasan, *op. cit.*, p. 159; o situaţie similară este semnalată în franceza actuală de Louis-Jean Calvet (*op. cit.*, p. 49).

[35] „Caracterul efemer al abrevierilor (siglelor) legate de astfel de nume proprii, mobilitatea sau instabilitatea lor sunt trăsături care s-au manifestat – şi au fost remarcate – şi în trecut, dar ele pot fi considerate definitorii pentru actuala 'epocă de tranziţie'" (Mioara Avram, *op. cit.*, p. 3).

[36] Cf. Louis-Jean Calvet, *op. cit.*, p. 97.

[37] Dispunem de numai două atestări ale unei variante de plural masculin (în contexte având coloratură ironică): „*VIP-ii* din loja oficială, puşi la patru ace şi sobri" (A, 24.09.1993, p. 4).

[38] Pentru descrierea fenomenului similar din franceza contemporană, vezi Louis-Jean Calvet, *op. cit.*, p. 100.

[39] Cf. Louis Guilbert, *op. cit.*, p. 276.

[40] Fenomenul este semnalat de Iorgu Iordan (*op. cit.*, p. 251), care dă ca exemple *ceferist, petetist, setebist.*

[41] Cf. Louis-Jean Calvet, *op. cit.*, p. 104.

[42] Cf. Fulvia Ciobanu, Finuţa Hasan, *op. cit.*, pp. 157–158.

[43] Aceeaşi situaţie se înregistrează în franceza actuală (cf. Louis Guilbert, *op. cit.*, p. 276).

[44] În opinia lui Louis-Jean Calvet (*op. cit.*, pp. 100–101), absenţa flexiunii este o dovadă a integrării incomplete a siglelor în sistemul lexical.

[45] Cf. Mioara Avram, *op. cit.*, p. 4.

NOI ASPECTE ALE DINAMICII SENSULUI ÎN PRESA POSTDECEMBRISTĂ

1. Între procedeele interne de îmbogăţire a lexicului, mutaţiile semantice – desemnate generic prin sintagma *dinamica sensului* – ocupă o poziţie aparte. Întrucât inovaţiile de acest tip se plasează la nivelul semnificatului, fără a afecta semnificantul, ele sunt mai dificil de sesizat la nivelul vorbitorilor nespecialişti (ceea ce explică numărul relativ mare de utilizări improprii în raport cu referentul şi/sau cu contextul).

Creşterea ponderii acestui procedeu a fost semnalată şi investigată într-o serie de studii consacrate (în totalitate sau parţial) evoluţiilor semantice din presa postdecembristă.[1]

O imagine – desigur, incompletă – asupra acestui proces în desfăşurare este oferită de dicţionare ale limbii actuale, care consemnează evoluţii semantice din limba literară, dar şi din sfera limbajelor neconvenţionale.[2]

2. Obiectivul urmărit aici este stabilirea principalelor coordonate pe care evoluează sensurile, aşa cum reies ele din presa scrisă şi vorbită a ultimului deceniu.

Ca o observaţie de ordin general, se constată că majoritatea mutaţiilor de sens la care ne vom referi în continuare figurează printre procedeele de îmbogăţire şi înnoire a limbii franceze actuale[3], ceea ce confirmă tendinţa de modernizare şi internaţionalizare a vocabularului românesc contemporan. Într-o manieră specific gazetărească, această similitudine de procedee este semnalată şi într-o carte de reportaje pariziene: „Să nu credeţi că numai noi jucăm poarca la Cameră, prin gazete, pe la radio sau pe la televizor cu frumoasa noastră limbă. Cupa Mondială de Fotbal a pus în gura francezilor verbul *a gestiona*, toată lumea îl foloseşte în toate ocaziile. Se gestionează goluri, eforturi, clipe de extaz, momente grele, pregătire tehnică şi câte şi mai câte, încât îţi vine să crezi că ai în faţă o naţiune de gestionari [...]"[4].

Verificarea statutului de „noutate semantică" s-a realizat prin raportare la corpusul de cuvinte înregistrate în DEX, DN$_3$ şi DCR$_2$. Am recurs la acest procedeu – considerat de unii cercetători[5] ca insuficient de riguros –, deoarece nu ne-am propus o delimitare exactă între noutăţile de sens „reale" şi cele „aparente". Ca atare, nu am urmărit în mod sistematic eventualele lor atestări anterioare anului 1990. De altfel, presupunând că asemenea atestări ar fi existat, ignorarea lor de către lexicografi se datorează, desigur, circulaţiei reduse, nesemnificative în epocă a respectivelor sensuri.

Dintre valorile semantice neînregistrate în dicţionarele menţionate, au fost reţinute cele caracterizate prin *frecvenţă, circulaţie* şi *stabilitate*. Sensurile cu un număr redus de atestări, creaţiile ad-hoc sau „curiozităţile" semantice nu au fost menţionate decât dacă ilustrează tendinţe cu caracter general.

De regulă, dacă nu se impuneau reconsiderări, am evitat repunerea în discuţie a sensurilor semnalate anterior în propriile lucrări[6] sau în studii ale altor cercetători (menţionate *infra*, în nota 1).

3. Dată fiind complexitatea evoluţiilor semantice, prezentarea dinamicii actuale a acestui nivel al limbii presupune mai multe unghiuri, complementare, de abordare: etimologic, referenţial, stilistico-funcţional şi semantic-contextual.

3.1. Sub *aspect etimologic*, noile sensuri se explică nu numai prin *evoluţii interne*, ci şi prin *împrumut de sens* (*calc semantic*)[7].

Deşi este frecvent invocat în DCR$_2$ pentru a elucida modul de apariţie a unor noi sensuri, calcul semantic a fost, de regulă, neglijat în lucrările consacrate dinamicii lexicului actual.

Pentru a diferenţia calcurile semantice de împrumuturile lexicale, am recurs la cele două criterii propuse de Theodor Hristea pentru recunoaşterea calcului semantic: caracterul bi- sau polisemantic al cuvântului străin luat ca model şi existenţa a cel puţin un sens comun între cuvântul străin calchiat şi cel românesc care îşi adaugă un nou sens[8].

3.2. Din *punct de vedere referenţial* (al domeniului în care apar şi circulă), majoritatea noilor semnificaţii (atât denotative, cât şi conotative) se concentrează în domeniile politic[9], social, economic şi administrativ, adică în acele zone ale vocabularului dominate înainte de 1989 de aşa-numitul „limbaj de lemn" şi supuse, ulterior, unui proces de înnoire terminologică accentuată.

Prin comparaţie, este interesant de observat că într-o analiză realizată pe baza materialului oferit de prima ediţie a DCR (1982), domeniile care înregistrau cele mai numeroase mutaţii de sens erau mult mai diversificate şi se situau, în general, în afara sferei politicului (circulaţie, arte, comerţ, tehnică, învăţământ, biologie, comunicaţii telefonice, sport, vestimentaţie etc.)[10].

Există în presa actuală şi sensuri care nu pot fi cantonate într-un singur domeniu referenţial. De exemplu, adjectivul *gri*, înregistrat în DEX şi DN$_3$ exclusiv cu sens cromatic („cenuşiu") apare frecvent în presă cu valori abstracte, figurate. Astfel, în context economic, sintagma „piaţă *gri*" desemnează eufemistic o zonă de operaţiuni financiare nereglementată din punct de vedere legislativ şi, în consecinţă, propice pentru afaceri ilegale: „Grosul operaţiunilor (circa 80 la sută) se efectuează pe o altă parte a pieţei, care nu e nici legală, nici ilegală; nici albă, nici neagră. De unde şi numele de piaţa *gri*" (A, 24.12.1993, p. 1). Nu excludem posibilitatea ca noul sens să fie un calc semantic după engleză (cf. sintagma „*grey* area", în BBC, p. 492). În context politic, *gri* este utilizat cu sensul „neutru, neafiliat": „În 'zona *gri*', aflată între NATO şi spaţiul CSI, a început deja bătălia pentru recâştigarea sferelor de influenţă" (A, 5.11.1997, p. 1). În domeniul juridic-administrativ (al regimului vizelor), *gri* apare cu sensul „provizoriu": „Pentru început, se va încerca trecerea României pe o 'listă *gri*', în sensul eliminării vizelor pentru paşapoartele diplomatice şi de serviciu" (A, 11.01.1997, p. 12).

Un alt adjectiv cromatic – *negru* – este utilizat în domeniul economic cu sensul „ilicit, ilegal" (cf. sintagma „piaţa *neagră*"), iar în context politic cu sensul „fascist", aşa cum *roşu* s-a impus cu sensul „comunist": „După scrutinul din Italia: cămăşile *negre*, un rău mai mic decât cămăşile *roşii*?" (A, 31.03.1994, p. 5).

3.3. Din *punct de vedere stilistico-funcţional*, marea majoritate a cuvintelor care au dezvoltat sensuri noi în mass-media actuală este reprezentată de *neologisme*. Între acestea, o poziţie privilegiată revine *termenilor specializaţi* care, prin intermediul presei, pătrund în alte terminologii decât cele cărora le aparţin prin definiţie şi, ulterior, în limbajul literar standard. Fenomenul se înscrie în procesul mai amplu de „permeabilizare" a graniţelor dintre variantele funcţionale ale limbii.[11]

Modificările („deviaţiile"[12]) semantice suferite de cuvintele preluate în mass-media din terminologii au drept rezultat „determinologizarea" termenilor respectivi, realizată, de regulă, prin lărgirea semnificaţiei şi apariţia de sensuri figurate.

4. Dacă raportăm tipologia schimbărilor semantice întâlnite în presa ultimului deceniu la clasificarea propusă de Louis Guilbert în funcţie de natura creativităţii lexicale, vom constata că în română, ca şi în franceză, „*neologia denominativă*" (motivată de nevoia de a desemna un referent nou) este mai slab reprezentată decât „*neologia stilistică*" (subordonată funcţiei expresive)[13].

4.1. „*Neologia denominativă*" se manifestă în presa actuală sub trei forme: extinderi semantice, restrângeri ale sensului, calc semantic. Noile sensuri, de tip denotativ, se justifică – în grade diferite – prin funcţia comunicativă a discursului publicistic.

4.1.1. Extinderile de sens – înregistrate de neologisme, în general, şi de termenii specializaţi, îndeosebi, au loc în urma schimbării domeniului de referinţă. În plan paradigmatic, noile sensuri presupun păstrarea „nucleului semantic" şi neglijarea unor seme periferice din definiţia de dicţionar; în plan sintagmatic, sunt înlăturate restricţii contextual-stilistice asociate sensului iniţial, ceea ce lărgeşte considerabil gama combinaţiilor admisibile.

Frecvent, extinderile de sens afectează verbe neologice, împrumutate din franceză ca termeni specializaţi, monosemantici (*a debuta, a demara, a derula, a obtura, a penetra, a stopa*). Noile sensuri, înregistrate în majoritate în DCR_2 sunt prezente în presa actuală cu o frecvenţă extrem de ridicată, ameninţând să elimine din uz sinonimele din fondul principal lexical ale verbelor respective.

De pildă, verbul *a începe* a fost aproape complet înlăturat din limbajul mass-media prin utilizarea abuzivă a cvasisinonimelor sale *a debuta* şi *a demara*. Împrumutat iniţial din franceză cu sensul „a-şi face debutul pe scenă, într-o activitate etc.; a începe cariera într-o profesiune artistică, literară etc." (DN_3, p. 302), verbul *a debuta* a cunoscut o impresionantă extindere a sensului şi a compatibilităţilor contextuale. În plan semantic, sunt neglijate restricţiile referenţiale privitoare la domeniul artistic[14], iar în plan contextual este anulată condiţia existenţei unui subiect / + uman /, ceea ce conduce la enunţuri de genul „Emisiunea *va debuta* printr-o intrare festivă a invitaţilor într-un cadru de primăvară" (A, 6.03.1999, p. 4). În explicarea acestei extinderi semantice ar trebui luată în considerare şi o posibilă influenţă a limbii franceze, unde verbul *débuter* (intranzitiv) este atestat cu sensul „commencer, en parlant d'une chose, d'une action" (PL, p. 308).

Prezentăm, în continuare, o listă de cuvinte care circulă în presa actuală cu sensuri extinse, neînregistrate în dicţionare.

Algoritm (termen utilizat în matematică şi în logică) figurează în DN_3 (p. 47) cu sensul „ansamblu de reguli şi operatori pentru efectuarea unui sistem de operaţii într-o ordine dată în vederea rezolvării unor probleme de un anumit tip".

Termenul a fost preluat în limbajul politic[15], unde s-a impus rapid (în absenţa altui termen monosemantic) pentru a desemna „sistemul de împărţire a funcţiilor de conducere în cadrul unei coaliţii, proporţional cu ponderea fiecărui partid participant": „Una dintre ultimele redute rămase necucerite de coaliţia la putere, Curtea de Conturi, este pe cale să intre în hora negocierilor politice pe bază de *algoritm*" (A, 17.02.1999, p. 5); „Curtea de Conturi va intra 'sub *algoritm*' până pe 15 martie" (A, 3.03.1999, p. 6). Extinderea de sens se constată şi în cazul adjectivului („politica *algoritmică*", A, 24.02.1999, p. 7) şi al substantivului, derivat abstract al unui presupus verb* *a algoritmiza*: „ '*Algoritmizarea*' ultimei instituţii încă neatinse de acest microb, Curtea de Conturi, este pe punctul de a deveni oficială" (A, 3.03.1999, p. 6).

Asanare, consemnat frecvent în presa postdecembristă cu sensul (iniţial metaforic, ulterior lexicalizat) „îmbunătăţire, redresare" (cf. DN_3, p. 98), a continuat să-şi extindă aria de utilizare. Pe lângă sintagmele deja consacrate „*asanarea* economică" şi „*asanarea* morală"[16], termenul figurează într-un context economic-financiar unde apare ca un cvasisinonim al substantivului *curăţare*: „[...] *asanarea* Bancorex şi a altor bănci-pivot de care depinde sănătatea întregului sistem. O astfel de operaţiune implică curăţarea băncilor în cauză de portofoliile putrede şi capitalizarea lor" (A, 24.02.1999, p. 1).

A coabita (prezent în DN_3, p. 220, însoţit de restricţia referenţială „despre un bărbat şi o femeie") are sensul „a locui împreună, în aceeaşi casă; a convieţui". În domeniul politic, el se utilizează încă dinainte de 1989 cu referire la partide de orientări diferite, asociate într-o coaliţie: „La o săptămână după semnarea protocolului de funcţionare a coaliţiei, când pacea, fie ea şi temporară, coborâse între rivalii nevoiţi *să coabiteze*, injuriile, acuzele, prezumţiile de vinovăţie s-au bulucit la gura lui B." (A, 14.02.1998, p. 1). Sensul politic românesc îşi găseşte un echivalent parţial în franceză, unde *cohabitation* are un sens mai îngust decât în română („présence simultanée d'un gouvernement d'une majorité parlamentaire et d'un chef de l'Etat de tendances politiques opposées" – PL, p. 240).

A nominaliza, înregistrat în DN_3 (p. 734) cu sensul „a indica, a denumi, a specifica pe nume (un produs)" şi în DCR_2 (p. 166) cu sensul „a propune (pentru un premiu)", a devenit, prin extensie semantică, sinonim cu *a numi* şi *a desemna*: „Parlamentarii au purces la treabă şi au început *să*-şi *nominalizeze* favoriţii pentru cele 22 de locuri libere"; „actualul preşedinte, I.B., *nominalizat* de PUNR" (A, 3.03.1999, p. 6).

Palier (termen tehnic, înregistrat în DN_3, p. 177, cu sensuri în domeniul rutier, al construcţiilor şi al aviaţiei) şi-a dezvoltat, prin extensie semantică, un sens abstract, întâlnit în limbajul social-politic: „55% dintre românii de la oraş cred că parlamentarii nu ţin seama deloc de opinia electoratului atunci când iau decizii, dar la fel de amendate sunt şi celelalte *paliere* ale puterii: preşedintele României – 42%, premierul – 10%" (A, 8.03.1999, p. 2).

Segment, înregistrat în DN_3 (p. 973) exclusiv ca termen tehnico-ştiinţific, şi-a extins semnificaţia, pornind de la cele două sensuri consacrate în geometrie („parte, porţiune a unei figuri"; „porţiune dintr-o dreaptă mărginită de două puncte"), devenind un termen „la modă", utilizat în contexte variate: economic („*segmente*

importante ale industriei naţionale" – D, 31.10.1991, p. 1; „*segment* al vânzărilor" – CR, 5.08.1993; „*segment* al pieţii de aparatură electronică" – A, 8.05.1993, p. 2), social („*segmentul* demografic cel mai vulnerabil faţă de droguri" – A, 22.12.1998, p. 10), cultural („*segmentul* de public specialist" – A, 3.02.1999, p. 6; „*segment* de telespectatori [căruia i se adresează anumite emisiuni]" – A, 4.03.1999, p. 4; „*segmentul* de ştiri [în programul TV]", A, 2.09.1999, p. 4).

La respectiva extindere de sens a termenului din română, au putut contribui şi echivalentele sale din franceză (cf. PL, p. 927) şi engleză (cf. BBC, p. 1012).

4.1.2. Mutaţiile semantice realizate prin *îngustarea sensului* sunt mult mai rare decât extinderile semantice.

Consemnăm aici câteva dintre cele atestate în context politic.

Substantivele *putere* şi *opoziţie* (ortografiate, de regulă, cu majusculă), desemnează – în limbajul politicienilor şi în mass-media – partidele de guvernământ şi, respectiv, pe cele din afara arcului guvernamental: „*Puterea şi Opoziţia* sunt creditate cu doar 22% opţiuni de a mai forma guverne politice în România" (A, 8.03.1999, p. 2).

Substantivul *nostalgie* şi adjectivul *nostalgic* (folosit adesea substantivizat) au suferit în presa postdecembristă o restrângere şi o depreciere semantică, fiind utilizate cu valoare peiorativă pentru a desemna regretul faţă de regimul comunist, respectiv, persoanele care împărtăşesc acest sentiment: „Este clar că în mişcarea condusă de Miron Cozma a ieşit la suprafaţă *nostalgia* faţă de sistemul Ceauşescu" (A, 19.02.1999, p. 16).

Noul sens este consemnat de publicistul Dumitru Tinu (în A, 23.03.1999, p. 8): „A fi nostalgic a devenit în perioada postdecembristă sinonim cu a fi retrograd, un om încremenit în trecutul comunist, nereceptiv la nou, la reformă, la economia de piaţă. Ceea ce este total deplasat". Prima atestare de care dispunem pentru acest sens datează din anul 1991: „Chiar şi *nostalgicii* recunosc că destrămarea regimului comunist era ireversibilă" („Azi", 24.08.1991, p. 1); „*nostalgicii* ceauşismului" (*ibidem*). Printr-o extindere semantică recentă, termenul a căpătat sensul de „paseist": „Un nou scandal în PNŢCD: *Nostalgicii* ciorbişti [adepţii fostului prim-ministru] i-au atacat pe E.C., R.V. şi pe aliaţii din coaliţie" (A, 8.06.1998, p. 1).

Substantivul *terorist*, înregistrat în DN_3 (p. 1077) cu sensul „cel care terorizează; adept al terorismului", a dobândit, în contextul evenimentelor din decembrie 1989, o valoare cu care s-a impus în limba vorbită şi în presă: „persoană implicată în reprimarea violentă a Revoluţiei, prin acte de tip terorist": „Ancheta procurorilor militari a concluzionat că nu există *terorişti*" (A, 13.02.1999, p. 12). Utilizarea improprie a termenului şi căderea lui în derizoriu sunt semnalate prin ghilimele: „Dosarul 'T' aflat pe rolul SPM nu conţine decât numele a 1 425 de 'terorişti', în fapt, simpli cetăţeni, victime ale diversiunii create de forţe nenominalizate în ancheta procurorilor" (*ibidem*).

Adjectivul *strategic* este atestat în contexte cu caracter economic, referitoare la privatizarea prin vânzare (a unor întreprinderi, bănci etc.) cu sensul „puternic din punct de vedere financiar" (în sintagma „investitor *strategic*"): „Reamintim că negocierile pentru privatizarea BancPost au fost întârziate, deoarece cei doi investitori *strategici* şi-au exprimat dorinţa de a plăti acţiunile în rate" (A, 8.03.1999, p. 5).

Noul sens poate fi considerat ca oficializat, întrucât apare chiar în documente emise de foruri administrative, cum este următorul anunţ: „Primăria Municipiului Bucureşti intenţionează să selecteze, printr-un proces deschis şi competitiv de licitaţie,

un investitor *strategic* care să opereze, printr-o concesiune pe 25 de ani, serviciile integrate de apă şi canal în Zona Metropolitană a Bucureştiului" (A, 18.02.1999, p. 9).

Îngustări ale sensului uzual se înregistrează şi în cazul unor cuvinte folosite *eufemistic*, pentru a evita expresii care ar putea fi considerate insultătoare. Noua semnificaţie se asociază frecvent cu conotaţii ironice.

Verbul *a cotiza* este atestat cu sensul „a mitui (cu regularitate) pe cineva": „Aceşti 'mafioţi', conduşi de Ştefănescu, se află în posturi de şefi de echipă şi administratori ai cimitirelor Capitalei. Toţi trebuie *să 'cotizeze'* sume săptămânale considerabile la Ştefănescu" (CR, 15.01.1997, p. 2).

Substantivul *inginerie* (folosit la plural, în sintagma „*inginerii* financiare") a dezvoltat un sens conotat peiorativ echivalent cu „escrocherie, fraudă (de mari proporţii şi complexitate)": „La 12 martie a.c. va începe cu adevărat judecarea celor doi bancheri care, prin adevărate *inginerii financiare*, au adus Banca Dacia Felix în pragul falimentului" (A, 27.02.1999, p. 12). Reţinem şi utilizarea, într-un context ironic, a sintagmei „*inginer financiar*": „Modistul [creatorul de modă] Botezatu şi *'inginerul financiar'* Răducan au reuşit o lovitură magistrală" (A, 18.03.1999, p. 16).

Adjectivul *strategic* a dobândit în context fotbalistic (cu referire la meciuri) sensul „aranjat, trucat" (sinonimul argotic fiind „*blat*"): „Mass-media a semnalat în timpul recent încheiatului campionat numeroase partide cu cântec sau mai pe româneşte... blaturi. Ştiinţific, au fost numite meciuri *strategice*, ba mai mult, unele au ajuns să capete o denumire de bun-simţ: reciprocităţi" (N, 17.06.1997, p. 11). Noul sens păstrează semele fundamentale din definiţia pe care o dă DN_3 (p. 1026) valorii figurate a substantivului *strategie* („arta de a folosi cu dibăcie toate mijloacele posibile în vederea asigurării succesului într-o luptă"), dar îşi adaugă conotaţii ironice prin schimbarea domeniului de referinţă. Sensul eufemistic al termenului *strategic* a fost explicat – mai în glumă, mai în serios – de un gazetar sportiv, moderator al unui talk-show, în care se lansase telespectatorilor întrebarea „Există jocuri *strategice* în divizia A?" (PRO TV, 7.03.1999). El a atribuit paternitatea acestei inovaţii semantice unui antrenor care, general fiind, a recurs la un cuvânt din terminologia militară care, ulterior, s-a impus în presa sportivă şi în jargonul fotbalistic.

4.1.3. Majoritatea *calcurilor semantice* din presă reprezintă împrumuturi de sens explicabile prin influenţe franţuzeşti şi/sau englezeşti. Cuvintele care îşi dezvoltă polisemia prin acest procedeu sunt, de regulă, neologisme.

Consemnăm, în continuare, o parte dintre noile sensuri realizate prin calc semantic, neînregistrate în dicţionarele limbii actuale.

Actor a preluat sensul secund inclus în PL (p. 37) pentru cuvântul *acteur* („personne qui prend une part déterminante dans une action"), cu care apare în contextele următoare: „Acţiunile de cooperare permit *actorilor* locali preluarea experienţei" (R Act, 14.07.1997); „Principalii *actori* [politicieni sârbi şi albanezi] ai negocierilor de la Rambouillet vor fi prezenţi şi la Paris" (Prima TV, 15.03.1999). Ulterior, printr-o extindere semantică şi contextuală pe teren românesc, *actor* desemnează şi referenţi non-umani: „Calificativul acordat României poate fi explicat prin situaţia sistemului bancar şi prin neparticiparea altor *actori* decât băncile la subscrierea titlurilor de stat emise de Finanţe" (A, 24.02.1999, p. 7).

A agrea a dobândit sensurile „a accepta", „a aproba", „a fi de acord", după model englezesc („If you *agree* with an action or a suggestion, you approve of it",

BBC, p. 23) şi/sau francez („recevoir favorablement, accepter, aprouver" – PL, p. 47). Este posibil ca la această îmbogăţire semantică a cuvântului românesc să fi contribuit şi sensul specializat al verbului *a agrea*, consemnat în DN_3 (p. 41): „a accepta (un diplomat, un reprezentant diplomatic etc.)".

În presa actuală, *a agrea* este frecvent utilizat cu sensul „a accepta": „Programul a primit acceptul FMI şi *este agreat* de preşedintele României" (A, 8.08.1994, p. 2); „Ieri Parlamentul a numit un nou director la SRI: C.G. *a fost agreat* de toate partidele" (A, 27.05.1997, p. 2); „Până aseară însă invitaţia *nu fusese agreată* de către protestatari" (A, 16.06.1997, p. 16).

A apela şi-a adăugat sensul specializat referitor la comunicarea telefonică prin calc semantic după fr. *appeler* („entrer ou chercher à entrer en communication téléphonique avec qqn." – PL, p. 79): „Telespectatoarele nu trebuie sa facă altceva decât să fie acasă în momentul în care realizatorii programului le *vor apela* telefonic" (A, 6.03.1998, p. 8); „Telefoanele care pot fi *apelate* de persoanele defavorizate sunt [...]" (A, 19.02.1999, p. 3). Se cuvine însă semnalată şi posibila influenţă a substantivului *apel*, înregistrat în DN_3 (p. 82) cu sensul „semnal sonor sau luminos produs într-un post de telefon, de telegraf etc.; chemare".

Atelier a dezvoltat sensul „seminar" (în domeniul artistic, politic etc.), sub influenţa modelului englezesc („A *workshop* on a particular subject is a period of discussion and practical work on that subject by a group of people" – BBC, p. 1 310): „Spectacolul a rezultat în urma a doi ani de *ateliere* în cadrul cărora autoarea a lucrat cu tineri elevi din Constanţa şi Bristol" (A, 6.05.1998, p. 4); „La Bucureşti va avea loc *un atelier* al ţărilor membre ale Consiliul de Cooperare Nord-Atlantică" (EZ, 20.09.1993, p. 10).

Echipamente (la plural) este utilizat cu sensul tehnic „utilaje, instalaţii, aparatură" după modelele existente în franceză („ensemble du matériel nécessaire a une activité" – PL, p. 402) şi engleză („*Equipment* consists of the things which are needed for a particular activity" – BBC, p. 370): „Expoziţie internaţională specializată pentru *echipamente* de încălzire, răcire, ventilare şi condiţionare a aerului" (A, 26.02.1999, p. 4).

Grilă a dezvoltat în româna actuală două sensuri specializate (pe lângă cel înregistrat în DCR_2 – „*grilă* de salarizare").

Primul la care ne referim este un împrumut semantic din franceză („plan donnant l'ensemble des émissions et leur répartition horaire" – PL, p. 495), care circulă în domeniul radioului şi televiziunii: „Începând de luni, telespectatorii vor avea, astfel, la PRO TV o nouă *grilă* de programe" (A, 13.03.1999, p. 4).

Al doilea sens – neatestat ca atare în PL, dar apropiat de unele dintre sensurile respective – s-a impus în sfera învăţământului: „Majoritatea sesizărilor depuse de medici contestă 10 la sută din întrebările de la concursul de rezidenţiat. *Grila* corectă va fi afişată în cursul săptămânii viitoare" (A, 19.02.1999, p. 3).

Imagine apare frecvent în presa actuală cu un sens prezent atât în engleză („The *image* of a person or organization is the way that they appear to other people" – BBC, p. 558), cât şi în franceză („notoriété et perception qualitative dans le public d'une marque, d'un organisme, d'une personalité" – PL, p. 532).

Noul sens este atestat în română mai ales în context politic: „prinde forţă un curent liberal favorabil curăţirii *imaginii* partidului prin îndepărtarea de la conducere a personalităţilor compromise" (A, 19.02.1999, p. 2); „Cu o rachetă sol-aer, sârbii fac ţăndări *imaginea* NATO în Bosnia" (A, 18.04.1994, p. 1).

În paralel, însă, termenul circulă şi în alte domenii: „Suferind de bolile tranziţiei (dar fardat pentru *imaginea* externă), leul a trecut pragul revoluţiei lăsat în bătaia tuturor puştilor" (A, 23.10.1993, p. 5). Termenul *imagine* dezvoltă conotaţii peiorative într-un context cu caracter ironic: „După ce au găurit şi ei cât au putut Bancorex, Răducan şi Botezatu vor să fie judecaţi departe de presa care le şifonează bunătate de *imagine*" (A, 18.03.1999, p. 16).

Injecţie a împrumutat prin calc semantic după fr. *injèction* („apport massif de capitaux, d'argent frais" – PL, p. 552) sensul cu care circulă în domeniul economic: „Potrivit specialiştilor, cele cinci proiecte enunţate ar putea asigura *injecţii* de capital în beneficiul agriculturii şi spaţiului rural de aproximativ 300 milioane dolari, într-o perioadă de 1–3 ani" (A, 24.02.1999, p. 7).

Lanţ a dezvoltat în sintagme proprii domeniului economic un sens împrumutat din franceză („Ensemble d'établissements commerciaux appartenant a la même organisation" – PL, p. 202) sau din engleza („A *chain* of shops or hotels is a number of them owned by the same company" – BBC, p. 174): „Pe lângă cazino, firma 'Casinos Austria AG' a mai construit în Ierihon un *lanţ* hotelier, terenuri de tenis, precum şi un circuit de golf" (A, 15.09.1999, p. 11).

Linie s-a îmbogăţit cu un sens specializat în domeniul comercial, preluat după fr. *ligne* („série de produits ou d'articles se complétant dans leur utilisation et unis par des qualités communes", PL, p. 601): „Janine a lansat prima *linie* de farduri profesionale" (A, 27.02.1999, p. 8).

Ofiţer este utilizat în contexte administrative cu sensul împrumutat din engleză („People with responsible positions in organizations, especially government organizations, are also referred to as *officers*" – BBC, p. 765) şi/sau din franceză („titulaire d'un office, d'une fonction" – PL. p. 714): „*Ofiţerul* de credit [al băncii] analizează un proiect sub foarte multe aspecte" (PRO TV, 25.02.1999).

A opera a dezvoltat în limba actuală două sensuri specializate, cu caracter tehnic, atestate în presă. Primul („a acţiona") reprezintă un calc semantic după verbul englezesc corespunzător („The way that something *operates* is the way that it works or has an effect" – BBC, pp. 773–774), pornind de la primul sens al verbului românesc („a face, a realiza, a efectua ceva" – DN_3, p. 757). Sensul calchiat aparţine unei variante intranzitive a verbului (absentă din DN_3): „Compania TAROM *va opera* în curând pe rute noi" (Prima TV, 6.03.1999); „Scutirea de taxe vamale şi de taxa pe valoarea adăugată *operează* un răstimp de opt ani" (A, 10.06.1997, p. 5).

Al doilea sens („a face să funcţioneze, a manevra"), prezent la derivatul substantival abstract al verbului (*operare*), în contexte precum „*operarea* de unităţi hoteliere" (A, 12.02.1998, p. 7) sau „cunoştinţe *operare* calculator" (A, 8.03.1999, p. 13) poate fi explicat tot prin calc semantic după engleză („When you *operate* a machine or device or when it *operates*, you make it work" – BBC, p. 774).

Pachet este frecvent atestat în presă cu un sens calchiat după engleză („You use *package* to refer to a set of offers, proposals or arrangements that is made by a government or organization", BBC, p. 794), în sintagme proprii domeniului juridic–administrativ („*pachet* de legi economice" – A, 8.03.1999, p. 1), financiar (*pachet* de acţiuni" – A, 8.03.1999, p. 5) şi, prin extensie, celui politic („*pachet* de revendicări" – A, 16.11.1998, p. 8).

Pilot (în sintagma „episod pilot" [al unui serial]) calchiază sensul termenului corespunzător din franceză – „prototype d'un journal, d'un magazine, d'une

émission télévisée" – PL, p. 783), desemnând episodul iniţial, care prezintă succint personajele şi intriga: „În fiecare după-amiază, pe monitoarele instalate în standul ACASĂ vor putea fi văzute episoadele *pilot* ale noilor seriale şi telenovele care urmează să intre pe post" (A, 27.02.1999, p. 5).

Pirat figurează în DCR_2 (p. 195) cu valoare adjectivală în îmbinarea „radio-*pirat*" („post de radio clandestin"), fiind explicat exclusiv prin franceză, deşi există şi un corespondent englezesc (*pirate radio* – BBC, p. 837).

Printr-o extindere de sens, substantivul *piraterie* a dobândit sensul „reproducere şi comercializare ilegală" (a cărţilor, casetelor video şi audio, a programelor soft etc.): „*Pirateria* editorială, audio şi video a adus câştiguri fabuloase întreprinzătorilor 'pe fază'" (A, 4.11.1995, p. 3).

Sensul în discuţie poate fi aplicat ca o evoluţie internă, dar şi ca un calc semantic după franceză (cf. „*piraterie* commerciale: imitation frauduleuse de produits de grande marque" – PL, p. 785);

Recent, substantivul *pirat* şi-a adăugat un sens nou, dezvoltat pe teren românesc, în sintagma „*pirat* informatic" care circulă în presă în paralel cu termenul englezesc *hacker* „spărgător de coduri"): „*Piraţii* informaticii au făcut zob un site porno autohton" (A, 6.02.1999, p. 12).

În îmbinarea „ştire-*pirat*", sensul termenului *pirat* este „neautorizat, neoficial" şi, în acelaşi timp, „fals, neadevărat", aşa cum rezultă din context: „O ştire-*pirat* privind incapacitatea de plată a României" (A, 18.03.1999, p. 1).

Proiect a dobândit sensul de „program (social, administrativ, artistic)", sub influenţa engl. *project* („A *project* is a large-scale attempt to do something" – BBC, p. 882): „D.G. face parte din grupul de lucru ce a realizat şi coordonează *proiectele* de reformă pe care MEN doreşte să le aplice şcolii româneşti" (A, 19.05.1998, p. 16); „Casa de Cultură Studenţească Bucureşti a iniţiat un *proiect* dedicat tinerilor amatori de muzică bună: 'Serile Student Club'" (A, 20.02.1999, p. 4).

A promova, înregistrat în DN_3 (p. 876) cu sensul secund „a susţine, a propaga (o idee etc.)" şi-a dezvoltat – mai ales ca substantiv abstract verbal – un sens specializat în domeniul publicităţii („campanie de lansare a unui produs de piaţă"), după modelul engl. *promotion* („The *promotion* of a product is the way a firm tries to increase its sales or popularity, often by advertising" – BBC, p. 884) şi/sau al fr. *promotion* („dévéloppement des ventes par des actions appropriées du réseau de distribution – publicité, expositions, démonstrations, rabais etc." – PL, p. 828): „Pentru primăvara şi vara viitoare, grupul [Blondie] pregăteşte un turneu mondial de *promovare* [a unui album muzical]" (A, 25.11.1998, p. 4). Printr-o extindere de sens pe teren românesc, verbul este utilizat ca sinonim pentru „a difuza", „a face cunoscut/popular": „La sfârşitul acestei săptămâni, în sala Auditorium a Muzeului Naţional de Artă, va fi inaugurată expoziţia 'Wordplay' ('Jocuri de cuvinte'), care *va promova* limba engleză speculând latura sa amuzantă" (A, 7.05.1996, p. 4).

Este interesant de observat că engl. *promotion* a fost nu numai calchiat în română (vezi *supra*), ci şi împrumutat, sub forma adaptată *promoţie*, pe care o considerăm nerecomandabilă datorită omonimiei supărătoare cu termenul românesc, având semnificaţia generică „serie de absolvenţi ai unei şcoli" (cf. DN_3, p. 876): „Pentru 500 de capace [de produse Pepsi] colectate, organizatorii *promoţiei* au oferit o minicombină muzicală" (A, 25.09.1998, p. 4); „Cea mai mare *promoţie* din România:

două bucureştence câştigă 50 milioane lei la concursul Coca-Cola" (RL, 6.04.1996, p. 16). La impunerea termenului *promoţie* contribuie, în mare măsură, şi asocierea pe care vorbitorii o fac cu adjectivul *promoţional*, utilizat frecvent în sintagme ca „acţiuni *promoţionale*", „campanie *promoţională*" etc.

Provocare şi-a adăugat prin calc semantic un nou sens, atestat mai ales în domeniul artistic şi în cel sportiv: „O nouă *provocare* TV: [serialul] 'Spirit de echipă'" (A, 15.02.1999, p. 4); „*Provocări* discografice din underground" (PTV, 10/1999, p. 34); „L. A. Lakers, multiplă campioană a NBA, în faţa unei mari *provocări*" (A, 19.02.1999, p.13). Noul sens din română se explică prin semnificaţia figurată pe care a căpătat-o în franceză termenul englezesc *challenge* („entreprise dificile dans laquelle on s'engage comme pour relever un défi" – PL, p. 204).

Reabilitare (înregistrat în DN$_3$, p. 905 cu sensuri specializate în domeniul juridic şi în cel medical) a căpătat în româna actuală şi un sens tehnic („reparare, repunere în stare de funcţionare"), calchiat după fr. *réhabiliter* („remettre en état, renover [un immeuble, un quartier ancien]" – PL, p. 871: „programul de *reabilitare* a reţelei de alimentare cu apă" (TVR 1, 31.10.1995); „finalizarea *reabilitării* a peste 100 km. drumuri" (Tele 7 abc, 29.11.1995).

În unele cazuri este dificil de stabilit dacă noul sens reprezintă *o creaţie românească* sau *un calc semantic*. Prezentăm, în continuare, câteva exemple din această categorie.

Verbul *a îngheţa* şi derivatul substantival abstract *îngheţare* şi-au dezvoltat un sens specializat în domeniul financiar: „Salariile demnitarilor ar putea fi *îngheţate*" (A, 6.10.1997, p. 1). Acesta se întâlneşte şi în alte sfere referenţiale, de exemplu, în domeniul învăţământului („'*îngheţarea*' anului şcolar [prin greva cadrelor didactice]" – CR, 7.06.1993, p. 1) sau al tehnicii („Coreea de Nord a consimţit *să*-şi *îngheţe* programul nuclear, în schimbul obţinerii unei furnizări suplimentare de energie" – A, 18.03.1999, p. 11). Noul sens (sinonim cu „a bloca") poate fi explicat ca o evoluţie internă (de tip metaforic), pornind de la sensul figurat, înregistrat în DEX (p. 464) pentru verbul *a îngheţa* („a încremeni, a înlemni, a înmărmuri [de frică, de emoţie]"), deşi în română verbul în cauză este intranzitiv. Pe de altă parte, sensul recent al verbului *a îngheţa* poate fi considerat un împrumut semantic din franceză, unde verbul *géler* este înregistrat cu sensul „interrompre (une activité), bloquer (de mouvements de fond)" (PL, p. 474).

Observaţiile de mai sus sunt valabile, prin analogie, şi pentru antonimul verbului în discuţie – *a dezgheţa* – şi pentru familia sa lexicală: „Executivul a hotărât '*dezgheţarea*' preţului uleiului" (A, 1.10.1997, p. 16).

Într-o situaţie asemănătoare se află substantivul *dop*, care a dezvoltat în sintagma *dop rutier* un sens propriu domeniului circulaţiei, care poate fi explicat prin calc semantic după fr. *bouchon* („Ce qui obstrue, engorge un conduit ou une voie de circulation" – PL, p. 153), atestat într-un context precum „Automobilistes retardés par *un bouchon*" (*ibidem*), dar şi ca o banală metaforă terminologică, realizată pe teren românesc: „Angrourile creează *dopuri* rutiere în plin centru" (A, 12.10.1995, p. 10).

Capital apare în sintagme de tipul „*capital* electoral", „*capital* cultural", „*capital* politic" cu un sens explicabil prin calc semantic după fr. *capital* („Ensemble des ressources [intellectuelles, morales etc.] dont on dispose à un moment donné" – PL, p. 183) sau prin analogie cu sintagme deja atestate în dicţionarele româneşti

(„*capital* de cunoştinţe" – DN_3, p. 178): „Este suspectat, uneori pe bună dreptate, că îl preocupă în primul rând, imaginea sa personală, nu cea a partidului, că aleargă doar după *capital* politic" – A. 19.02.1999, p. 2)[17].

4.2. „Neologia stilistică" se manifestă prin: metaforă, metonimie, antonomază şi modificări de conotaţii.

Sensurile apărute prin aceste procedee sunt motivate, în principal, de funcţia expresivă şi de cea conativă, proprii discursului publicistic. Valoarea lor referenţială se situează pe un plan secundar, deoarece în limbă există alternative pentru exprimarea sensurilor respective.

4.2.1. Metafora reprezintă principala modalitate prin care apar în presă sensuri noi[18]. În momentul apariţiei lor, noile sensuri se încadrează în categoria metaforelor ornamentale (stilistice), care urmăresc plasticizarea ideii[19]. În această fază, noua semnificaţie (metaforică) este semnalată cititorului prin ghilimele: „Ridicarea '*pragului*' electoral – o măsură de '*salubrizare*' politică" (D, 29.07.1995, p. 1).

Principalele tipuri de conotaţii prezente în cazul metaforelor din presa actuală sunt cele sociale, morale şi afective[20].

Încă de la apariţia noilor sensuri, încărcătura afectivă (expresivă) a respectivelor metafore din presă este mai redusă decât cea realizată în limbajul popular, familiar, argotic sau în stilul beletristic.

Deşi apar ca metafore individuale, ele au tendinţa de a se lexicaliza rapid, intrând în inventarul limbajului publicistic, unde îşi reduc expresivitatea prin utilizare frecventă, devenind simple clişee[21]. În asemenea situaţii se află astăzi sintagme ca: „*acutizarea* conflictului", „*colaps* economic", „*cosmetizarea* realităţii", „*dezamorsarea* tensiunilor", „*manipularea* electoratului" etc.

4.2.1.1. „Metaforizarea" termenilor specializaţi apare, în presa postdecembristă, drept cea mai productivă modalitate de îmbogăţire semantică. Fenomenul, considerat „o inovaţie şocantă, prin proporţii, în raport cu perioada antecedentă" a fost explicat ca „un tribut" plătit ziaristicii de către scriitorii afirmaţi în publicistică: „Lansat (ori întărit de scriitori), 'virusul' exprimării metaforice s-a extins rapid în rândul ziariştilor de profesie şi a provocat o veritabilă 'epidemie'"[22].

Acest punct de vedere este însă contrazis dacă examinăm evoluţia stilului publicistic. Preferinţa pentru utilizarea termenilor ştiinţifici şi tehnici cu sensuri figurate, în îmbinări frazeologice cu valoare metaforică, este semnalată încă de la mijlocul secolului trecut în contexte precum: „un *atom* strein în ţirculaţia limbii", „*fizionomia* câmpului de război"; „*autopsia* istoriei naţionale"; „*pulsul* vieţii noastre economice"; „*magnetul* câştigului material"[23].

Utilizaţi în alte domenii referenţiale (contexte) decât cele obişnuite, termenii specializaţi (proveniţi, cu precădere, din limbajul tehnico-ştiinţific, medical şi economic-financiar) îşi pierd caracterul monosemantic, dezvoltând sensuri noi, metaforice[24].

S-a observat că, în majoritatea cazurilor, conotaţiile apărute în presa postdecembristă sunt „politizate". Sensurile metaforice pe care le prezentăm în continuare (neconsemnate în DEX, DN_3 şi DCR_2) confirmă această constatare, deşi nu sunt excluse nici alte domenii (social, economic, financiar etc.).

Pornind de la premisa că metaforizarea se realizează – ca proces intralingvistic – pe bază semică comună, prin intersectarea sferelor semantice ale celor doi termeni[25], nu am considerat necesar să verificăm dacă sensurile metaforice prezentate au

corespondent în alte limbi (ceea ce ar însemna că suntem în prezenţa unor calcuri semantice).

Termenii ştiinţifici metaforizaţi provin, cu precădere, din ştiinţe având ca obiect de studiu *natura*.

Din ***seismologie***, în afara sensului figurat al termenului *seism* („zguduire socială de mari proporţii", DN_3, p. 972), atestat în sintagma „*seisme* protestatare" (A, 17.11.1993, p. 3), înregistrăm şi alţi termeni utilizaţi în presă cu sensuri metaforice:

– *epicentru* („regiune de pe suprafaţa Pământului situată deasupra focarului unui cutremur" – DN_3, p. 399) a căpătat sensul figurat „punct fierbinte al unui conflict": „După cutremurul din Vrancea, *epicentrul* ciocnirilor în PNŢCD se mută în Vâlcea" (A, 15.08.1995, p. 2);

– *tectonică* (înregistrată în DN_3, p. 1064 cu două sensuri: 1. „ramură a geologiei care studiază modificările stratelor geologice datorită mişcărilor scoarţei terestre"; 2. „structura geologică") a dezvoltat un sens metaforic pornind de la media semantică a celor două valori. Ca substantiv, apare în sintagma „*tectonica* politică" (A, 9.02.1994, p. 1), iar ca adjectiv, într-o colocaţie consacrată în geologie, căreia i se evidenţiază sensul figurat într-un context metaforic: „Una din *plăcile tectonice* pe care se sprijină societatea este împinsă într-o direcţie necunoscută, fără a se face nici o prognoză asupra cutremurelor care se pot produce" (A, 10.02.1999, p. 1);

– *falie* („ruptură care desparte două blocuri ale scoarţei Pământului, deplasate unul faţă de celălalt" – DN_3, p. 434) apare cu sens metaforic într-un context politic referitor la relaţiile dintre România şi Republica Moldova („Se adânceşte *falia* de la Prut" – A, 23.07.1994, p. 2), ca şi în context financiar („Această '*falie*' între piaţa valutară şi cea de capital poate fi explicată prin faptul că investitorii care-şi 'pun banii' în acţiuni sunt tot mai puţini", A, 18.03.1999, p. 5).

Din domeniul ***biologiei***, au dezvoltat valori metaforice, în primul rând, termenii care desemnează animale fosile, de mari dimensiuni. Dintre acestea, singurul înregistrat cu sens figurat în DN_3 (p. 600) este *mamut* („lucrare, edificiu, construcţie, întreprindere, organizaţie de proporţii foarte mari; colos"). În sintagma – frecvent întâlnită în presă – „*mamuţi* industriali", substantivul desemnează în mod figurat „marile întreprinderi industriale, învechite şi neproductive". Noul sens reprezintă o medie semantică între valoarea figurată menţionată *supra* şi semnificaţia denotativă consemnată în DN_3 („mamifer fosil înrudit cu elefantul [...]"), la care s-a adăugat o evidentă conotaţie peiorativă: „*Mamuţii* industriali blochează şi asigurările sociale" (A, 8.09.1993, p. 4).

Prin analogie, termenul apare cu valoare figurată şi în alte contexte, păstrând semele centrale („organism fosil, învechit", „colos") şi conotaţia negativă: „Călcând în picioare legile şi oamenii, *mamutul* bolnav 'Cultura Naţională' [concern editorial] s-a pus pe înghiţit librării" (A, 26.08.1995, p. 1).

Tot prin analogie cu *mamut* se explică sensurile metaforice peiorative dezvoltate de termenii *dinozaur* şi *mastodont*, aparţinând aceluiaşi câmp lexico-semantic.

Dinozaur („reptilă fosilă uriaşă" – DN_3, p. 348) este utilizat în contexte politice pentru a desemna persoane, formaţiuni sau regimuri anacronice, depăşite de istorie: „Un electorat ce votase schimbarea nu putea accepta multă vreme un alt '*dinozaur*' într-unul din posturile-cheie ale cabinetului" (A, 13.03.1999, p. 9); „*dinozaurii* politici ai istoriei (Musolini, Hitler, Horthy)" – A, 6.09.1993, p. 2; „D. P. a remarcat, în treacăt, că CDR este un *dinozaur* care nu poate să ia decizii importante" (A, 30.06.1994, p. 2).

În acelaşi mod, *mastodont* („uriaş mamifer pahiderm fosil, care seamănă cu elefantul" – DN_2, p. 659) este folosit cu sens metaforic, peiorativ, în domeniul politic şi în cel administrativ, unde semnifică „organizaţie sau instituţie anacronică, de mari dimensiuni, cu funcţionare greoaie": „*mastodont* politic [coaliţia CDR]" (D, 13.04.1994, p. 4); „*mastodont* sindical [confederaţie]" (A, 15.07.1993, p. 3); „*mastodontul* TVR" (A, 9.07.1998, p. 2).

Prin analogie cu sensul figurat al termenului *rechin* („om lipsit de scrupule, hrăpăreţ, lacom" – DN_3, p. 908), a apărut un sens metaforic cvasisinonim al termenului *şacal*. În sintagma „*şacalii* privatizării" (RM, 28.04.1995, p. 1), semul diferenţiator, pe care se bazează procesul de metaforizare este „care se hrăneşte cu hoituri" (cf. DN_3, p. 1049).

Ocazional, şi alţi termeni din domeniul ştiinţelor naturii dezvoltă sensuri metaforice în domeniul vieţii publice (politice, financiare, legislative).

Caşalot apare cu o valoare figurată, având la bază nucleul sensului denotativ din DEX (p. 125) „mamifer asemănător cu balena". Prin extensie semantică, termenul metaforizat este utilizat cu semul dominant „de dimensiuni uriaşe" în contextul următor: „Prezentat cu surle şi trâmbiţe drept '*caşalotul*' criminalităţii financiare din România, S. M. se distrează bine mersi la Ambasada Franţei" (A, 15.07.1997, p. 1).

În mod similar, utilizarea metaforică a termenului *junglă* se bazează pe semul principal – „desiş (adesea mlăştinos)", la care se adaugă o conotaţie peiorativă într-un titlu de editorial: „Când va fi defrişată *jungla* legislativă?" (A, 28.01.1995, p. 1).

Migraţie şi *migrare* păstrează din definiţia cuprinsă în DN_3 (p. 685) nucleul semantic „deplasare în masă", dezvoltând un sens metaforic în context politic („*Migraţia* parlamentară se poartă şi la americani" – A, 12.11.1994, p. 5) sau financiar-bancar („Specialiştii consideră însă că Banca Naţională ar trebui să intervină pentru stabilizarea cursului la un anumit nivel, pentru a preveni *migrarea* economiilor populaţiei din lei în valută, aşa-numita dolarizare a economiei", A, 18.03.1999, p. 1).

Din ***domeniul tehnic***, am selectat termeni specializaţi frecvent atestaţi cu sensuri metaforice, în contexte social-politice şi economice.

Alchimie apare cu un sens figurat neînregistrat în dicţionarele româneşti, dar apropiat de cel atestat în franceză („complex de reacţii şi de transformări, având o componentă misterioasă, ocultă" – PL, p. 52) în context politic („Printr-o *alchimie* tipică Balcanilor, albanezii din Kosovo au răbufnit odată cu tulburările din Albania" – A, 19.03.1991, p. 1) şi economic („În *alchimia* banilor murdari sunt în joc milioane de lei şi plicuri în valută" – A, 28.08.1993, p. 1).

Baraj, prezent în DEX (p. 73) cu sensuri specializate în construcţii, în domeniul militar şi în sport, a dezvoltat, în context economic, un sens metaforic, pornind de la nucleul semic „ceea ce constituie o piedică". Sensul figurat este potenţat de prezenţa celui propriu în acelaşi context: „*Barajul* pus de buget în calea economiei de piaţă este mai tare ca barajul de la Costeşti" (A, 11.02.1999, p. 2).

Barometru, având în DN_3 (p. 132) sensul denotativ „instrument pentru măsurarea presiunii atmosferice", apare cu sens figurat în contexte politice şi sociale: „Recentul sondaj IRSOP este considerat ca un '*barometru*' politic" (A, 30.06.1994, p. 2); „*Barometrul* social indică un front de presiune din zona celor care se apropie vertiginos sau au coborât deja sub pragul de suportabilitate" (A, 26.04.1995, p. 3).

Buldozer, având în DN_3 (p. 162) sensul tehnic „maşină rutieră pe şenile, folosită la săparea şi nivelarea pământului şi la deszăpezit", apare cu sensul metaforic conotat

negativ „instrument de distrugere"" într-un context referitor la legislaţie: „Dl. Văcăroiu demolează industria hotelieră cu *buldozerul* numit HG [hotărâre de guvern] 500" (A, 24.02.1995, p. 1).

Derapaj (termen referitor la roţile unui vehicul, având în DN$_3$, p. 324, sensul „faptul de a derapa, alunecare într-o parte, derapare") apare în context financiar („riscul *derapajului* inflaţionist" – A, 4.07.1994, p. 1) cu un sens metaforic dezvoltat pe baza nucleului semic din definiţie şi a anulării restricţiilor referenţiale („despre roţi, vehicule").

Reşapare este utilizat cu un sens modificat prin extindere semantică în raport cu definiţia verbului-bază din DN$_3$ (p. 932): „a reconstitui banda de rulare a unei anvelope uzate prin adăugarea unui nou strat de cauciuc pe pânze". Noul sens, echivalent cu „a repara, a restaura", are conotaţie ironică evidentă în contextul următor: „Ne vom trezi tot timpul la fel de expuşi în faţa atacurilor celor ce visează la *reşaparea* unui regim totalitar de sorginte naţional-comunistă" (A, 23.01.1999, p. 1).

Seismograf, având în DN$_3$ (p. 973) un sens tehnic („aparat pentru înregistrarea grafică a cutremurelor de pământ"), apare cu un sens metaforic foarte clar în titlul unei rubrici cu conţinut social din cotidianul „Adevărul": „*Seismograf* social-economic" (A, 26.04.1993, p. 1).

Terminologia militară (în sens larg) a furnizat presei mai multe cuvinte apte de a dezvolta sensuri figurate.

Bombă apare cu un sens metaforic care păstrează din definiţia de dicţionar (cf. DEX, p. 151) nucleul semic „încărcătură explozivă, incendiară": „E. C. periclitează şansele Convenţiei cu *bomba* monarhică" (A, 21.08.1996, p. 1); „[Situaţia din Kosovo] poate fi *o bombă* care să amorseze noi războaie" (A, 19.02.1999, p. 1). Efectul stilistic este reliefat de prezenţa în acelaşi context-titlu a celor două sensuri (propriu şi figurat) ale termenului: „Între *bombe* nucleare şi *bombe* sociale" (A, 7.07.1994, p. 2).

Bumerang apare cu un sens metaforic care păstrează din definiţia inclusă în DN$_3$ (p. 162) semele „armă" şi „care, aruncată, revine singură la locul de pornire" (ultimul fiind modificat prin adăugarea semului „cu repercusiuni asupra celui care l-a lansat"): „Pepsi-Cola – victima unui incredibil *bumerang* publicitar" (A, 16.08.1993, p. 8); „Intervenţia SUA în nordul Irakului – un *bumerang* electoral" (A, 11.09.1996, p. 7).

Dinamită (şi verbul *a dinamita*) dezvoltă un sens metaforic, bazat pe semul „exploziv detonant" din definiţia de dicţionar (cf. DN$_3$, p. 347) în contextele următoare: „declanşarea *dinamitei* stradale" (EM, nr. 16, 1993, p. 5); „Revendicările nu pot *dinamita* democraţia" (A, 14.08.1993, p. 2).

Fumigenă, ca substantiv (obţinut prin conversiune din adjectiv), a dezvoltat un sens metaforic – „ştire falsă, transmisă pentru camuflarea intenţiilor reale" – preluând nucleul semic („producător de fum sau ceaţă") din definiţia cuprinsă în DN$_3$ (p. 475): „În brambureala marii privatizări, PAC şi PDSR mai aruncă o *fumigenă*" (A, 19.09.1995, p. 2).

Gherilă („război de hărţuială sau luptă de ambuscadă dusă de partizani sau de trupe regulate" – DN$_3$, p. 493) a dezvoltat un sens metaforic într-un titlu de editorial: „*Gherilă* politică împotriva României" (A, 18.07.1995, p. 1).

Torpilă („proiectil mare, autopropulsat care este lansat şi dirijat către o navă pentru a o scufunda" – DN$_3$, p. 1089) apare cu un sens metaforic („încărcătură explozivă distrugătoare") potenţat de antonimia contextuală cu sintagma *foc de artificii* („explozii realizate în scop de divertisment"): „Conflictul dintre ministrul

H.G. şi secretarul de stat A. C. nu este decât un foc de artificii, faţă de *torpilele* care şuieră la adâncime" (A, 10.02.1999, p. 1).

Terminologia medicală reprezintă, după 1989, principala sursă de metafore publicistice, utilizate în contexte social-politice şi economice[26].

Deşi inventarul acestor termeni se îmbogăţeşte continuu, pe primele locuri – sub aspectul frecvenţei – rămâne aproximativ acelaşi „nucleu" lexical, aşa cum reiese din compararea faptelor semnalate de noi în 1994 cu cele constatate ulterior de alţi cercetători[27].

„Atracţia" pe care o exercită termenii din această categorie asupra jurnaliştilor din presa actuală se poate explica prin prestigiul social de care se bucură medicina şi cei care o profesează, precum şi prin impactul emoţional pe care îl exercită asupra receptorului-cititor analogia realizată între organismul uman şi cel social[28].

Lista termenilor medicali care au dezvoltat sensuri figurate ar fi putut fi mult mai bogată decât cea inclusă aici, deoarece numeroase valori metaforice reprezintă creaţii ad-hoc, realizate prin simpla adăugare a unui determinant. Este cazul unor nume de maladii care apar însoţite de adjectivul *politic*: „*schizofrenie* politică" (A, 24.04.1993, p. 2); „*strabism* politic" (A, 5.07.1993, p. 2); „*pojar* politic" (A, 17.07.1993, p. 1); „*encefalită* politică" (A, 3.10.1996, p. 7). Într-o manieră similară, sunt utilizaţi în presă şi alţi termeni medicali: „*hemoragia* cărţilor de patrimoniu" (RL, 3.02.1993, p. 10); „*amputarea* importurilor" (RL, 3.02.1993, p. 10); „*transfuzie* de *sânge* financiar" (RM, 2.04.1993, p. 5); „*febra* leului [a monedei]" (A, 29.10.1993, p. 1); „'*electrocardiograma*' privatizării" (A, 9.12.1994, p. 6); „*puseu* inflaţionist" (A, 15.04.1995, p. 1); „*seruri* ideologice" (D, 19.04.1995, p. 1); „*fractură* socială" (PRO TV, 21.03.1999); „*fracturi* electorale" (A, 22.03.1999, p. 1).

Anemie, cu sensul generic „stare de slăbiciune", înregistrat anterior în domeniul politic („*anemia* democraţiei")[29] şi-a lărgit sfera utilizărilor contextuale, incluzând şi domeniul financiar-bancar, aşa cum rezultă din următoarele titluri: „*Anemia* fără leac a monedei naţionale" (A, 18.01.1996, p. 5); „*Anemia* concurenţei pe piaţa bancară" (A, 29.06.1998, p. 5).

Bacil apare cu sensul generic „agent patogen" prin analogie cu sensul figurat al substantivului *virus* (cf. DN_3, p. 1146): „*bacili* otrăvitori ahtiaţi a devora silueta încă fragilă a libertăţii" (D, 31.07.1993, p. 2).

Cangrenă, definit în DN_3 (p. 176) ca „alterare (ireversibilă) a unei părţi din ţesuturile animale, care se întinde şi duce la distrugerea lor", este utilizat în două titluri de articole, cu sensul generic „boală fatală, a cărei evoluţie nu poate fi oprită": „*Cangrena* Caritas" (A, 6.09.1994, p. 2); „CEC-ul susţine *cangrena* financiară 'Credit Bank' cu economiile populaţiei" (A, 22.02.1996, p. 1).

Colaps, atestat cu mare frecvenţă în sintagma „*colaps* economic", apare cu acelaşi sens metaforic („prăbuşire, cădere") şi în alte contexte: „Reîntâlnirea cu valorile artei româneşti după *colapsul* spiritual din decembrie '89 ţine de miracol" (A, 4.03.1995, p. 3); „România, din nou sub spectrul *colapsului* energetic" (A, 23.08.1996, p. 6).

Epidemie („boală care bântuie într-un anumit loc cu violenţă" – DN_3, p. 399), consemnat anterior într-un enunţ de tip comparativ („nostalgia bântuie *ca o epidemie*")[30] se întâlneşte cu acelaşi sens figurat sub forma – mai rar atestată în stilul publicistic – a unei metafore explicite: „*Epidemia* Roman S.A. [uzina braşoveană] – blocarea drumurilor – se întinde" (A, 4.07.1997, p. 16). Termenul în cauză apare frecvent în sfera informaticii („*epidemie* de viruşi informatici" – A, 15.06.1995, p. 5).

Metastază („deplasare a unei boli dintr-o parte a organismului în altă parte; localizare secundară, departe de focarul primitiv al unei boli" – DN_3, p. 675) apare cu un sens metaforic apropiat de cel denotativ – semnificând „proliferarea unui rău; reacţie negativă în lanţ" – într-un titlu precum „*Metastaza* tumorii 'Credit Bank' blochează întreprinderile" (A, 8.07.1996, p. 1) sau în sintagma „*metastaza* corupţiei" (A, 24.01.1993, p. 2).

Radiografie figurează în contexte social-politice şi economice cu un sens metaforic generic („fotografie, imagine (= analiză) de profunzime"), rezultat din media semantică a valorilor consemnate în DN_3 (p. 898): „o veritabilă *radiografie* a situaţiei economice şi sociale actuale" (D, 21.12.1993, p. 1); „*radiografia* unei escrocherii de sute de milioane" (A, 8.04.1994, p. 1); „greva – *o radiografie* necruţătoare a stării organizaţiilor studenţeşti" (A, 16.11.1998, p. 8).

Tumoare apare cu un sens metaforic care păstrează din definiţia termenului ştiinţific (cf. DN_3, p. 1113) nucleul semic „excrescenţă patologică", asociat – conform opiniei comune – cu ideea de „cancer" (absentă din definiţia de dicţionar): „Trebuie ca acum să extirpăm acele *tumori* canceroase moştenite de la Ceauşescu: poliţia politică şi serviciul de spionaj cu care Moscova a blagoslovit România" (Ev Z, 23.01.1993, p. 3).

Terminologia sportivă, ca sursă de metafore publicistice, a fost, de regulă, ignorată de cei care au studiat dinamica lexicului actual reflectată în presă. Transferaţi în alte contexte (politic, social, economic), termenii sportivi sunt supuşi aceluiaşi proces de lărgire a sensului şi de metaforizare.

O primă categorie include *termeni şi expresii sportive de uz general* (*nespecializat* pentru o anumită ramură sportivă).

Fault („infracţiune constând în împiedicarea unui adversar de a acţiona în câmpul de joc" – DN_3, p. 439) apare cu un sens metaforic – preluat, probabil din limbajul familiar – în sintagma „*faulturi* democratice", explicată în context după cum urmează: „Pe plan local, UDMR contrează PL '93" (A, 24.06.1994, p. 2).

A fenta („a face o mişcare menită să-l deruteze pe adversar" – DN_3, p. 443) este utilizat cu un sens figurat atestat în limbajul familiar („a înşela, a păcăli" – DALR, p. 82), într-un context cu caracter juridic: „Ameţiţi de profituri uriaşe, comercianţii de alcool *fentează* legea" (A, 14.02.1996, p. 5).

Transpus din domeniul sportiv în cel politic sau juridic-administrativ, termenul *meci* păstrează din definiţia consemnată în DN_3 (p. 663) semul „întrecere". În funcţie de context, termenul poate căpăta sensuri uşor „deviate", precum „confruntare", „dispută": „În *meciul* său cu Corpul de Control al Guvernului, I. H. susţine că infracţiuni au fost, dar nu el este vinovatul" (A, 5.04.1997, p. 16); „În prima zi de congres – încălzirea; *meciul* cel mare [alegerile pentru funcţiile de conducere] – sâmbătă" (A, 16.05.1997, p. 7).

Numeroase expresii din terminologia sportivă (mai precis, din jargonul sportivilor) includ cuvântul *minge* (cu sensul figurat „răspundere", „sarcină", „capacitate de soluţionare a unei probleme"). Ele sunt utilizate cu sens metaforic în contexte politice: „În problema prezentării raportului de activitate, SRI *pasează mingea*" (EZ, 3.06.1993, p. 4); „În meciul dintre revoluţionari şi Primăria Capitalei, *mingea a căzut în terenul* Guvernului" (EZ, 25.11.1993, p. 2); „*Mingea* sindicatelor – *bătută pe terenul* politicii" (A, 18.08.1994, p. 1); „În final, s-a mai aflat că *mingea este în terenul* lui Radu Vasile" (A, 7.12.1998, p. 16).

Expresia *a ridica (mingea) la plasă* apare frecvent cu sensul „a crea condiţii favorabile (cuiva)": „Fostul consilier prezidenţial, remarcat încă de pe vremea CPUN,

când *a ridicat* câteva *mingi* grele la fileu lui Iliescu, pregăteşte unele surprize pentru campania electorală" (RL, 20.07.1996, p. 3).

Din terminologiile proprii anumitor sporturi, reţinem, ca surse ale metaforelor publicistice fotbalul, boxul, şahul, schiul.

Sintagmele *cartonaş galben* şi *cartonaş roşu* apar cu sensul „pedeapsă, sancţiune", atât în context politic („*Cartonaş galben* pentru moţiunea de cenzură" – A, 7.06.1997, p. 1), cât şi în titlul unei ştiri cu caracter internaţional („În 'scandalul haşişului', Interpolul flutură *cartonaşul roşu*" – A, 31.08.1993, p. 1).

Lanterna roşie (expresie referitoare la o echipă aflată în coada clasamentului, candidată la retrogradare) apare în context politic cu sensul „codaş în competiţia pentru integrarea europeană": „Din ianuarie 1990, România a deţinut neîntrerupt *lanterna roşie*, în timp ce pentru primele locuri au concurat umăr la umăr Ungaria şi Polonia" (A, 23.07.1994, p. 1).

Miuţă – termen din limbajul familiar, unde desemnează un „meci de fotbal disputat pe un teren de dimensiuni reduse, la porţi improvizate" (DAEF, p. 174) – dezvoltă un sens metaforic conotat peiorativ (echivalent cu „acţiune neprofesionistă, improvizată") într-un titlu de editorial precum „*Miuţa* guvernului cu ţara" (A, 29.08.1998, p. 1).

Upercut („lovitură la box care se aplică de jos în sus, plasându-se sub bărbie şi la abdomen", DN_3, p. 1124) apare cu sens figurat în contexte cu caracter politic: „Guvernul a tras *un upercut* devastator în barba presei" (A, 24.07.1993, p. 6); „Democraţia primeşte *un* nou *upercut*, de data asta în falca justiţiei" (A, 16.11.1993, p. 1).

A arunca în corzi – expresie din jargonul boxerilor – dezvoltă un sens metaforic („a pune în dificultate") în următorul context: „Socialiştii au fost '*aruncaţi în corzi*', dacă se poate spune aşa, de o adevărată avalanşă a cazurilor de corupţie" (A, 18.05.1994, p. 5).

A face cnocaut – expresie proprie boxului, înregistrată sub această formă în DN_3 (p. 221) cu sensul ei tehnic – apare cu sens metaforic într-un context referitor la efectele inflaţiei asupra populaţiei: „Contribuabilul *va fi făcut K.O.*" (A, 29.10.1993, p. 1).

Expresia *a ţine în şah* este utilizată figurat cu sensul „a ţine în tensiune" (cf. DEX, p. 920): „Sârbii *ţin în şah* aviaţia NATO" (A, 28.11.1994, p. 5). Din aceeaşi terminologie provin sintagmele din următorul context, referitor la confruntarea de orgolii dintre SUA şi Rusia în conflictul din Kosovo: „*Partida de şah* planetar" [titlu de editorial]; „Serbia e doar *o tablă de şah*" (C, 25.03.1999, p. 1).

Slalom apare în presă cu un sens metaforic, dezvoltat pe baza celui extins, consemnat în DN_3 (p. 999): „probă sportivă disputată pe un parcurs în pantă jalonată cu obstacole artificiale foarte sinuoase". Noul sens este atestat în domeniul financiar („Nimeni nu ştie ce *slalomuri* vor face preţurile" – A, 7.05.1993, p. 4), dar şi în alte contexte, unde îşi asociază conotaţii peiorative („A încercat printr-un *slalom* avocăţesc să convingă" – A, 9.02.1994, p. 1).

Termenii preluaţi din ***sfera jocurilor de noroc*** dezvoltă, în context politic, sensuri metaforice însoţite – în cazul cuvintelor sau expresiilor populare – de conotaţii ironice, peiorative.

Alba-neagra – expresie argotică, desemnând conform DAEF (p. 24) un „joc de noroc ilegal, practicat de şmecheri pe stradă, la care trecătorii sunt momiţi să participe, iar apoi sunt sistematic înşelaţi" – apare cu un sens figurat lărgit („escrocherie, înşelătorie") în următorul context: „Una peste alta, se face sau nu

control financiar la Federaţia Română de Fotbal? ori se umblă cu *'alba-neagra'*?" (A, 15.05.1997, p. 16).

În mod similar este utilizat metaforic şi termenul *barbut* („joc de noroc cu zaruri" – DAEF, p. 38): „Bugetul ţării nu poate fi jucat la *barbutul* politic, de dragul de a le da cu tifla adversarilor" (A, 24.08.1998, p. 1).

Între termenii neologici din acest domeniu, frecvent metaforizaţi, se înscriu *joker*, *poker* şi *ruletă*.

Joker, definit în DN_3 (p. 606) „cea mai mare carte la unele jocuri de noroc; balador", dezvoltă un sens metaforic bazat pe un sem neenunţat explicit în definiţia românească, „comportament imprevizibil şi rău-intenţionat", dar prezent în cea din limba engleză (BBC, p. 608), ceea ce ne determină să luăm în considerare şi posibilitatea unui calc semantic: „Toată lumea se întreabă ce e cu partidul lui Măgureanu şi unde se va plasa el în perspectiva unor reaşezări ale puzzle-ului politic. Cum îşi va juca acesta statutul de virtual *joker* într-o viitoare coaliţie, rămâne de văzut" (A, 22.03.1999, p. 1).

În utilizarea metaforică a termenului *poker*, sensul denotativ „joc de noroc" îşi adaugă semul „cu risc mare": „*Poker* pe sârmă" (CR, 5.08.1993, p. 8) este titlul unui articol referitor la concurenţa dintre KGB şi CIA pe scena spionajului mondial.

Ruletă – ca nume stabilit prin metonimie pentru jocul de noroc practicat cu ajutorul unui disc împărţit în compartimente colorate şi numerotate şi al unei bile (DN_3, p. 950) – apare cu valoare metaforică în domeniul financiar („*Ruleta* inflaţiei devine periculoasă" – CR, 10.08.1993, p. 3) şi în cel politic („noile învârteli ale *ruletei* noastre politice" – RL, 31.08.1994, p. 3). În ultimul exemplu, apare şi conotaţia peiorativă, generată de prezenţa în context a cuvântului polisemantic *învârteli*, care poate fi decodat în sens propriu („rotire a discului") sau figurat („manevră necinstită, folosită pentru obţinerea unor profituri" – cf. DEX, p. 476).

Termenii metaforizaţi proveniţi din ***sfera culturii*** sunt puţin numeroşi, dar frecvent utilizaţi. Cei înregistraţi aici, cu o singură excepţie, asociază noului sens conotaţii contextuale de tip peiorativ sau ironic.

Carnaval şi *circ* apar în contexte politice, păstrând din definiţia de dicţionar semul „spectacol (de tip popular)", căruia i se adaugă o conotaţie peiorativă („de proastă calitate") implicită sau explicită: „*carnaval* parlamentar" (A, 8.09.1993, p. 3); „*circ* politic" („Iar naţiunea priveşte la *circul* politic al puterii, la numerele ordinare de jonglerie tip alba-neagra şi aşteaptă alegerile viitoare" – EM, nr. 31, 1994, p. 4). Conotaţia peiorativă este exprimată explicit printr-un determinant în contextul următor: „Alegerile de la Liga Studenţilor s-au transformat într-un „*circ de prost gust*" – EZ, 25.03.1999, p. 1).

O modificare semantică asemănătoare a suferit şi termenul *french-cancan* care a păstrat din definiţia inclusă în DN_3 (p. 175) nucleul semic „dans excentric de cabaret", adăugându-i conotaţii peiorative într-un titlu precum „Miss România 1992 şi *french-cancanul* politic" (V, 24.12.1992, p. 3).

Sintagma *primă vioară* (întâlnită în limba vorbită sub forma *vioara întâi*) este sinonimul uzual pentru termenul muzical specializat *concertmaistru* („primul violonist al unei orchestre, care îl poate înlocui şi pe dirijor", DN_3, p. 242). Sintagma în cauză apare cu sens metaforic favorabil în context politic, pentru a desemna un factor cu rol de conducere („o organizaţie puternică, în măsură să-şi asume rolul de *primă vioară* în orchestra peuneristă", A, 3.06.1994, p. 2).

Scenariu dezvoltă un sens figurat „politizat"": „Totuşi, în acest *scenariu* politic, o piesă nu se potriveşte deloc" (A, 25.03.1999, p. 2).

Spectacol şi sinonimul său, anglicismul *show*, dobândesc sensuri figurate, conotate ironic (care evocă expresia colocvială *a se da în spectacol*, consemnată în DN_3, p. 1009): „Vacanţa va pune capăt şi *show*-ului politic de pe culoarele Parlamentului" (A, 7.07.1994, p. 2); „Este din ce în ce mai sigur că distribuţia *spectacolului* electoral viitor va fi cu totul alta decât cea din '96" (A, 21.03.1999, p. 1).

Din ***terminologia economică*** şi ***financiar-bancară*** am înregistrat un număr redus de termeni cu utilizări metaforice.

Bursă, definit în DN_3 (p. 163) ca „instituţie capitalistă unde se negociază rente de stat, acţiuni, mărfuri căutate foarte mult", a căpătat în domeniul politic un sens metaforic care păstrează din definiţia de dicţionar nucleul semic referitor la „negocierea unor valori foarte căutate": „Reconversia discursului sau chiar cea ideologică nu sunt singurele mişcări speculative de la *bursa* politică" (A, 22.03.1999, p. 1).

Sintagma *cec în alb* este utilizată în context politic cu un sens metaforic din limbajul colocvial („încredere absolută, necondiţionată"): „'Noi nu acordăm *un cec în alb* puterii', au declarat reprezentanţii PUNR" (EZ, 19.02.1993, p. 4).

Inflaţie, înregistrat în DN_3 (p. 570) cu sensul său denotativ („fenomen constând în creşterea cantităţii de hârtie – monedă mult peste necesităţile reale ale circulaţiei mărfurilor [...]" apare în context politic cu sensul „cantitate exagerată, exces", asociat cu o conotaţie peiorativă care sugerează ideea de „valoare discutabilă, îndoielnică": „*Inflaţie* de proiecte legislative la Camera Deputaţilor" (EZ, 12.11.1992, p. 4).

Piaţă, cu accepţia sa din domeniul economic (cf. DEX, p. 685) şi din cel financiar, este transpus în context politic, unde dezvoltă un sens figurat, cu conotaţii ironice: „Dacă de teama unor fracturi electorale vor fi abandonate reformele (în special cele economice), speculaţiile de pe *piaţa* politică, oricât de dibace ar fi, vor conduce spre un faliment general" (A, 22.03.1999, p. 1).

4.2.1.2. ***Metaforele de tip popular*** sunt în evidentă inferioritate numerică faţă de cele realizate pe baza unor termeni specializaţi.

În majoritatea cazurilor, ele aparţin limbii vorbite, de unde au fost preluate de jurnalişti, ca o contrapondere la caracterul pronunţat neologic (uneori preţios sau chiar snob) al limbajului publicistic postdecembrist. Efectul expresiv al termenului popular sporeşte prin contrastul realizat între acesta şi contextul în care este utilizat.

Cancer, folosit metaforic în îmbinări precum „*cancerul* corupţiei" (A, 21.09.1994, p. 1) sau „*cancerul* stagnării" (A, 22.08.1996, p. 1) îşi actualizează un sens „neştiinţific", propriu limbii vorbite („boală mortală") şi distinct de cel consemnat în DEX (p. 175) – „tumoare malignă care distruge ţesuturile unor organe interne sau externe".

Substantivul *căpuşă* este utilizat în sintagme din sfera economiei, precum *firme/ societăţi-căpuşă*, cu un sens metaforic care păstrează din definiţia de dicţionar (cf. DEX, p. 132) semele principale („parazit"; „care suge sânge"): „*Firmele-căpuşă* au stors de bani cea mai mare societate românească producătoare de îngrăşăminte chimice" (A, 18.02.1998, p. 10).

Ciolan apare în presa postdecembristă cu o frecvenţă care ne îndreptăţeşte să-l considerăm un clişeu a cărui expresivitate s-a redus la minim. Sensul metaforic peiorativ cu care este atestat în presă coincide cu cel consacrat prin expresiile populare *a da cuiva un ciolan de ros, a umbla după ciolan, a scăpa ciolanul din mână* (cf. DEX, p. 153).

În ciuda vechimii sale în limbă, am consemnat aici sensul metaforic în virtutea caracterului „politizat", impus după 1989: „Era firesc ca şi reprezentanţii opoziţiei să fie părtaşi la *ciolanul* numit AGA" (A, 5.10.1995, p. 1). Sensul metaforic al cuvântului-bază se regăseşte şi în derivate, frecvent întâlnite în presă, precum *ciolănar, ciolanist, ciolaniadă*.

Cumetrie, înregistrat în DEX (p. 218) ca termen popular cu sensul „relaţie de rudenie între cumetri sau cumetre", dezvoltă în context politic un sens metaforic conotat peiorativ (subliniat prin prezenţa ghilimelelor). Noul sens păstrează semul principal „relaţie [prin alianţă]", la care se adaugă semul „interesat de profituri, avantaje materiale": „Şi la Chitila '*cumetria*' electorală vine şi trece – preţurile rămân" (A, 30.01.1996, p. 3).

Gogoaşă, având în DEX (p. 378) sensul – propriu limbajului popular şi familiar – „minciună (evidentă)", apare cu aceeaşi valoare într-un context cu caracter financiar: „Creditarea BDF şi Credit Bank decisă de Senat: o *gogoaşă* electorală umplută cu inflaţie" (A, 3.10.1996, p. 5).

Suveică, având în DEX (p. 919) sensurile „piesă de lemn la războiul de ţesut [...]" şi „piesă din mecanismul maşinii de cusut [...]" desemnează metaforic modalităţi ilicite de câştig, utilizate în domeniul comercial sau financiar: „Dezvăluită de Adevărul, '*suveica*' exporturilor fictive de alcool se învârte în continuare" (A, 24.02.1999, p. 7).

Troc („schimb în natură, specific comunei primitive, constituind forma cea mai simplă a comerţului" – DEX, p. 976) este utilizat metaforic, cu conotaţii peiorative foarte evidente, în contexte politice: „Viktor Orban şi Radu Vasile au făcut *un troc* ordinar" (A, 12.02.1999, p. 9); „Imunitatea – *un troc* ordinar" (A, 27.02.1999, p. 2).

4.2.1.3. Un procedeu expresiv asemănător cu metaforizarea termenilor specializaţi este reprezentat de ceea ce am numit în altă parte ***metaforă livrescă***[31]. Fiind vorba de termeni care aparţin limbii literare (din sfera culturii, religiei, mitologiei, istoriei, literaturii), expresivitatea acestui tip de metafore – în care elementul intelectual este dominant în raport cu cel afectiv – este relativ redusă.

Şansele lor de a se răspândi în lexicul uzual sunt minime, deoarece decodarea adecvată este condiţionată de bagajul cultural al cititorului de presă. De pildă, un termen metaforic precum *rinocerizare* implică relaţia cu piesa „Rinocerii" de Eugen Ionescu (cf. „Vara *rinocerizării*", A, 19.08.1998, p. 1, unde termenul în discuţie se referă la radicalizarea discursului politic). Înţelegerea valorii figurate a termenului *mancurt* („alienat şi depersonalizat pentru a fi manipulat") şi a derivatelor sale (cf. „Ziariştii mercenari – o parte dintre românii *mancurtizaţi*" – „Totuşi iubirea", nr. 17, 1993, p. 1) presupune cunoaşterea sensului cu care apare cuvântul în opera scriitorului kirghiz Cinghiz Aimatov[32].

Prezentăm, în continuare, o serie de *metafore livreşti*, absente din dicţionarele uzuale sau înregistrate în alte contexte.

Sintagma *cal troian*, cu referinţă istorică, având în DEX (p. 976) sensul figurat „mijloc perfid folosit de cineva pentru subminarea cuiva", apare după 1989 în contexte politice: „PRM şi-a introdus '*calul troian*' la guvernare" (EZ, 29.01.1993, p. 8); „Fiecare dintre ele [formaţiunile din CDR] poate deveni *un cal troian* introdus în tabăra majoritarilor, iar toate la un loc pot fi un adevărat berbece care să izbească meterezele puterii" (A, 22.06.1994, p. 1).

Dalmaţian – denumire a unei rase de câini, având blana albă, cu numeroase pete de culoare închisă – a dezvoltat după 1989 un sens metaforic „politizat", cu

puternice conotaţii peiorative („persoană cu conştiinţa sau biografia ‘pătată’ datorită comportamentului din perioada comunistă”)[33]. Noul sens apare ca titlu al unui serial în presă (*Dalmaţienii*, în „Viaţa Capitalei”, nr. 9, 1990, p. 2), ca şi în numeroase alte contexte din perioada 1990–1993 („În noul PDSR, cu cât eşti mai *dalmaţian*, cu atât ajungi mai sus” – EM, nr. 27, 1993, p. 3).

Ghetou este înregistrat în DN_3 (p. 493) cu sensul „cartier unde erau siliţi să locuiască evreii în Evul Mediu şi recent în ţările vremelnic ocupate de fasciştii germani (cf. *Ghetto*, insulă lângă Veneţia, unde în sec. al XVI-lea au fost izgoniţi evreii)”. În DCR_2 (p. 119), termenul este prezent cu o atestare din 1993 care consemnează o extindere semantică („loc în care trăieşte o comunitate separată de restul populaţiei”).

De la acest sens secund s-a dezvoltat o semnificaţie metaforică, accentuat negativă („zonă marginală, săracă şi mizeră a unui oraş”): „Zăbrăuţi-Ferentari, cel mai negru *ghetou* din sectorul 5 al Capitalei” (A, 19.03.1999, p. 3).

Deşi ultima semnificaţie este apropiată de cele existente în franceză (cf. PL, p. 480) şi în engleză (cf. BBC, p. 471), considerăm că procesul de metaforizare nu se explică prin calc semantic, ci printr-o evoluţie internă.

Fundamentalism şi *fundamentalist* (ca şi sinonimele lor *talibanism*, respectiv *taliban*) sunt termeni preluaţi în domeniul politic din sfera religiei. Primii doi sunt înregistraţi în DCR_2 (p. 115) cu sens exclusiv denotativ („*fundamentalism* – extremism de factură religioasă, cu precădere islamică, fanatism”)[34].

În contextul politic românesc, termenii apar – după 1996 – cu sensul metaforic „fanatism”, respectiv „fanatic” sau „habotnic”, pentru a desemna în mod ironic formaţiuni politice cu atitudine rigidă, conservatoare şi pe reprezentanţii acestora: „Ţărăniştii au fost acuzaţi de *fundamentalism*, de rigiditate morală, pentru că susţin cu obstinaţie înapoierea pământurilor proprietarilor de dinainte de război şi restitutio in integrum în ce priveşte casele naţionalizate” (A, 2.09.1997, p. 1). Termenii apar frecvent în titluri de editoriale: „*Fundamentalismul* ţărănist” (A, 26.05.1997, p. 1); „*Fundamentalismul* dezlănţuit” (A, 8.06.1998, p. 1); „*Fundamentalismul* de piaţă”(A, 2.09.1997, p. 1); „Ţara arde şi *talibanii* se piaptănă” (A, 23.06.1998, p. 1).

Reţinem şi apariţia unor derivate ad-hoc, însoţite de aceleaşi conotaţii: „aripa *neo-fundamentalistă* a partidului” (A, 23.07.1998, p. 1); „*defundamentalizarea* PNŢCD” (A, 29.06.1998, p. 1).

Harachiri, înregistrat în DN_3 (p. 515) cu sensul „sinucidere prin tăierea pântecelui cu pumnalul, practicată în Japonia”, apare cu sens metaforic motivat referenţial într-o ştire referitoare la viaţa politică japoneză: „*Harachiri* politic la Tokio: Premierul demisionează în urma unor acuzaţii de corupţie” (A, 9.04.1994, p. 5).

În mod similar, cuvântul japonez *kamikadze*, prezent în DN_3 (p. 609) cu sensurile „avion-sinucigaş” şi „pilot al unui asemenea avion”, figurează cu sens metaforic într-un titlu din presă: „Generalul Florică, un *kamikadze* politic” (A, 7.09.1993, p. 1).

Cuvântul ebraic *holocaust*, inclus în DCR_2 (p. 126) cu sensul secund „distrugerea programată a unor fiinţe nevinovate”, apare cu un sens metaforic mai extins şi în alte contexte, precum cel cultural sau ecologic: „*Holocaustul* culturii sau demolatorii gândirii” (RM, 13.08.1993, p. 11); „*Holocaustul* peştilor de la Podu Iloaiei [articol despre o catastrofă ecologică]” (A, 4.06.1994, p. 12).

Intifada, cuvânt arab, înregistrat în DCR_2 (p. 132) cu sensul denotativ „insurecţie [a palestinienilor împotriva ocupanţilor israelieni]”, apare în două titluri de ştiri din presă cu sens figurat („acţiuni violente de stradă”), marcat ca atare prin ghilimele:

„*'Intifada'* în Bosnia" (A, 3.09.1997, p. 11); „După *'intifada* minerească', hunedorenii – invitaţi la colinde de Crăciun" (A, 21.12.1998, p. 3).

Mineriadă, înregistrat în DCR_2 (p. 154) cu sensul iniţial privind acţiunea minerilor din 1990 şi cu un sens realizat prin extensiune („orice act de distrugere făcut de un 'comando' în care nu participă neapărat minerii"), a dezvoltat, în continuare, sensuri metaforice atestate în contexte financiare, culturale şi sociale: „*Mineriada* financiară" [titlul de articol despre liberalizarea preţurilor] (RL, 13.11.1990, p. 1); „*Mineriada* valutară" [titlu de articol referitor la prăbuşirea cursului leului] (A, 19.03.1999, p. 1); „O mică *'mineriadă'* contra statului (statutului!) de drept al criticii se profilează în ultimele numere din 'Contemporanul. Ideea contemporană'" (A, 27.02.1999, p. 3); „*Mineriada* părinţilor copiilor infectaţi cu HIV" (C, 18.07.1995, p. 3).

O asociere semantică surprinzătoare, de tipul oximoronului, a dat naştere sintagmei *mineriadă de catifea* (probabil, prin analogie cu *revoluţie de catifea*), în care este neutralizat tocmai sensul „cu violenţă", definitoriu pentru *mineriadă*: „Fostul premier, care se consideră victima unei *'mineriade de catifea'* organizată de democraţi, proclamă întâietatea valorilor morale în partid, a principiilor ţărănismului tradiţional" (A, 29.06.1998, p. 1).

Telenovelă – termen de origine spaniolă, înregistrat în DN_3 (p. 231) cu sensul „serial TV, de obicei latino-american" – dezvoltă în context politic un sens metaforic peiorativ, pornind de la seme cuprinse în definiţia/percepţia comună a cuvântului („intrigă complicată"; „desfăşurare îndelungată în timp"; „lovituri de teatru"; „calitate artistică (sub)mediocră"): „*Telenovela* remanierii surprinde cabinetul Ciorbea, vineri seara, într-o nouă distribuţie. Regizorii săi se pare că au ajuns la concluzia că audienţa la public a scăzut şi trebuie găsit, în sfârşit, deznodământul" (A, 29.11.1997, p. 1).

4.2.2. ***Metonimia*** (transfer de nume bazat pe o relaţie de contiguitate) ocupă un loc mult mai puţin important decât metafora în apariţia de noi sensuri[35]. Numărul sensurilor realizate prin acest procedeu este redus, iar caracterul lor este, de regulă, strict determinat contextual (ceea ce nu le dă şansa pătrunderii în uzul comun).

Astfel, după modelul termenului *tricolor(i)* (care denumeşte prin metonimie, de obicei la plural, pe jucătorii echipei de fotbal a României – cf. DCR_2, p. 240), în cronici sportive, se recurge frecvent la desemnarea jucătorilor prin culorile tradiţionale ale echipei, sub forma unor adjective substantivizate: „*Tricolorii* vor să-i usuce în bătaie pe *'verzi'*" [echipa Irlandei] („Ziua", 30.04.1997, p. 7); „Golul oaspeţilor a fost îndelung contestat de suporterii *'alb-albaştrilor'*" [echipa Universitatea Craiova] (A, 15.03.1999, p. 10); „*'Şepcile Roşii'* îşi respectă spectatorii" [echipa Universitatea Cluj] (A, 15.03.1999, p. 1).

Într-un context precum „*Americanii* noştri reiau campionatul" (A, 20.11.1993, p. 8), termenul subliniat denumeşte – prin metonimie – pe fotbaliştii români calificaţi pentru Campionatul Mondial din SUA.

Termenul *trandafir* (simbolul electoral al PDSR) este utilizat pentru a desemna – în manieră ironică – pe liderii partidului respectiv: „*Trandafirul* moderat executiv, dl. A. N., va avea de luptat cu apatia blajinului *trandafir*-preşedinte, dl. O. G." (EM, 27 / 1993, p. 4).

Un tip special de metonimie („conţinătorul pentru conţinut") se regăseşte în presă sub forma unor clişee constând din utilizarea de nume proprii (de regulă, geografice) pentru desemnarea unor instituţii situate în locurile respective (de exemplu, numele capitalei unui stat în locul termenilor *preşedinţie* sau *guvern* sau

denumirea reşedinţei pentru *preşedinte*): „Clinton ameninţă *Belgradul* cu bombardamentele NATO" (A, 16.03.1999, p. 11); „Securitatea nucleară din Europa de Est rămâne extrem de îngrijorătoare, estimează *Parisul*" (A, 19.03.1999, p. 11); „Consiliul Federaţiei nu a intenţionat neapărat să-l susţină pe procurorul general, ci să înfrunte *Kremlinul*" (A, 19.03.1999, p. 11).

Prin acelaşi tip de metonimie (asociată cu personificarea), sintagma *Piaţa Universităţii* desemna – în contextul manifestaţiei din anul 1990 – masa manifestanţilor din spaţiul respectiv: „*Piaţa Universităţii* însăşi vorbeşte în numele ei. Întotdeauna am ascultat de glasul *Pieţei Universităţii* [...]" (fragment de discurs, *apud* „Dreptatea", 2.06.1990, p. 1).

4.2.3. Asemănătoare cu metafora livrescă, prin sistemul de referinţe culturale pe care îl presupune, este ***antonomaza*** (figură semantică prin care un nume propriu – considerat reprezentativ pentru clasa respectivă – este utilizat în locul unui nume comun). Procedeul este atestat ca productiv şi în franceza actuală[36].

Din punct de vedere formal, trecerea numelor proprii în categoria numelor comune este marcată prin prezenţa articolului (nehotărât, de regulă) sau prin forma de plural (cu valoare de generalizare); în unele cazuri, se recurge la ortografierea cu literă mică, în loc de majusculă. Prezenţa ghilimelelor are rolul de a semnala figura de stil.

Domeniul istoriei oferă publiciştilor cea mai bogată sursă de termeni cu valori simbolice. *Waterloo* (cu sensul „înfrângere zdrobitoare") apare într-un titlu de editorial referitor la respingerea în Parlament a unei moţiuni de cenzură: „*Un Waterloo* politic pentru opoziţie" (A, 9.07.1994, p. 1); *Ialta* (cu sensul „împărţirea lumii în zone de influenţă"): „Primirea în NATO – un pas spre *o* nouă *Ialta*" (A, 20.09.1995, p. 1); *Nürenberg* („proces al marilor criminali de război"): „*Nürenbergul* comunismului" (RL, 21.11.1990, p.1).

Dintre numele de personaje istorice, *Casanova* (tipul cuceritorului, al afemeiatului) apare într-un context referitor la aventurile amoroase ale preşedintelui american: „Bill Clinton – *un Casanova* impenitent sau victimă a unui şantaj?" (A, 21.05.1994, p. 9).

Dintre ***toponime*** reţinem: *El Dorado* („tărâm al unor bogăţii fabuloase"): „Cu 50.000 de firme străine în spaţiul românesc – *un El Dorado* pentru afaceriştii de duzină" (A, 23.01.1996, p. 5); *Vestul Sălbatic* („zonă aflată în afara legii"): „*Vestul Sălbatic* în sudul Rusiei" [ştire referitoare la o încercare de răpire] (A, 30.06.1994, p. 6); *Cernobîl* („sursă de contaminare radioactivă"): „Cum au ajuns submarinele nucleare ruseşti '*Cernobîluri*' plutitoare" (A, 26.09.1995, p. 1); *Maglavit* („fals miracol"): „*Maglavitul* financiar al lui Stoica [patronul Caritas]" (A, 21.05.1994, p. 1).

Din ***domeniul cinematografiei*** capătă sensuri comune (frecvent conotate ironic) nume ale unor personaje de film: *J. R.* (tipul afaceristului veros din serialul „Dallas") – „În vreme ce *J. R.-ul* de Slobozia încearcă să se 'deblocheze financiar', Hermesland – un decor de western părăsit" (A, 21.01.1997, p. 12); *Ewing* (familia de îmbogăţiţi de pe urma petrolului, din acelaşi serial) – „*Ewingii* de Ploieşti scot zilnic din gropi sute de tone de petrol" (A, 11.08.1995, p. 1). Şi nume de actori cunoscuţi pot deveni nume comune: „Avem şi noi, cum s-ar spune, '*Schwarzeneggerii*' noştri" [cu referire la un culturist de origine română] (A. 1.02.1995, p. 4).

Din ***sfera politicii*** sunt selectate nume proprii cu valoare simbolică: „*Un Kennedy* al Columbiei" [despre preşedintele Gaviria, ameninţat cu moartea de cartelul

traficanţilor de droguri] (L, 6.09.1990, p. 2); *„un Jirinovski_belarus"* [despre un politician extremist] (*ibidem*). Mai reţinem sintagma *Cosa Nostra* (cu sensul „mafie") într-un titlu precum „*Cosa Nostra* a cimitirelor este condusă din Primărie" (CR, 15.01.1997, p. 3).

Tot prin antonomază, numele unor ***mărci comerciale*** sunt utilizate pentru denumirea generică a produselor similare: *adidaşi* (de la numele firmei „Adidas") apare cu sensul „pantofi de sport" (indiferent de marcă) – „Angrosist chinez din complexul 'Europa', anchetat pentru că a vândut *adidaşi* Puma contrafăcuţi" (A, 16.02.1999, p. 7); „O pereche de *adidaşi* 'Nike'" (A, 10.06.1996, p. 7). În limba vorbită, termenul a dobândit – înainte de 1989 – un sens metaforic peiorativ („picioare de porc vândute în măcelării" – cf. DAEF, p. 22 şi DCR_2, p. 20). Acest sens continuă să existe şi în prezent, fiind atestat într-un articol referitor la creşterea preţurilor: „La Halele Unirea, cumpărătorilor li se oferă, ca în vremurile de pioasă nostalgie, cârlige şi sacoşe. Ici-colo, o ciosvârtă sau *un adidas*, justifică renumele magazinului, botezat imediat după inaugurare 'Circul foamei'" (A, 2.11.1994, p. 1).

Prin acelaşi procedeu, *xerox* (de la numele companiei „Rank Xerox") este utilizat în limba actuală cu referire la orice fel de copiator (cf. DCR_2, p. 249–250): „Dolari traşi la *xerox*" (A, 20.09.1996, p. 12). Prin metonimie, *xerox* a dobândit în limba vorbită şi sensul „copie" („*un xerox* după diplomă"). Termenul a dezvoltat un sens figurat, în sintagma cu conotaţie peiorativă *tras la xerox* („perfect imitat"): „Ecranizarea de faţă [...] e de preferat serialelor *trase* parcă *la xerox* [...]" (A, 2.04.1997, p. 4). Ultimele două valori ale lui *xerox* nu figurează în DCR_2.

În mod similar, numele propriu *Caritas* (cel mai cunoscut sistem piramidal din România), devenit sinonim cu „escrocherie de mari proporţii", desemnează – prin antonomază – orice afacere de acest tip: „*Caritas*-urile albaneze au înghiţit 1,5 miliarde dolari" (A, 30.01.1997, p. 7).

4.2.4. Un aspect particular, motivat sociolingvistic, al dinamicii sensului constă în ***modificarea conotaţiei*** unor termeni, sub impactul evenimentelor din decembrie 1989.

4.2.4.1. Mutaţiile semantice de tipul ***„înnobilării" sensului***, prin dobândirea unei *conotaţii favorabile*, sunt puţin numeroase. S-a observat că acest fenomen caracterizează cuvinte din terminologia politică, socială şi administrativă „reabilitate" după 1989: *anticomunist, capitalism, disident, patron, particular, privat* etc.[37]

Un caz interesant din punct de vedere socio– şi psiholingvistic este cel al cuvântului-invectivă *golan*, care a dobândit un sens pozitiv, profund şi ostentativ politizat în contextul unei manifestaţii de stradă („manifestant anticomunist care a participat la fenomenul Piaţa Universităţii")[38]. Sensul „înnobilat" şi conotaţiile sale apreciative se regăsesc şi în derivate sau compuse, prezente în presa anului 1990: *super-golan* („Viitorul", 11.05.1990, p. 1), *golănism(e), mondo-golaniadă* („Dreptatea", 13.05.1990, p. 4), *Golania* („Dreptatea", 13.05.1990, p. 3). Iată cum era recomandată cititorilor publicaţia-samizdat „Golanul": „Citiţi şi răspândiţi '*Golanul*', publicaţie de '*golănisme*', care se dedică tuturor '*golanilor*' din sfânta piaţă a revoluţiei!" („Dreptatea", 13.05.1990, p. 4). Prin extensie semantică, termenul a devenit sinonim cu „luptător anticomunist", fiind neglijat semul referitor la participarea fizică la manifestaţie: „Românii din diaspora au devenit şi ei *golani* [...]. Am primit la redacţie memorii şi semnături de adeziune de la *golanii* comunităţilor de români din Australia şi America de Sud" (*ibidem*). După o perioadă de intensă mediatizare în presa

Opoziţiei, noul sens pozitiv al termenului *golan* a trecut în fondul pasiv al limbii, o dată cu dispariţia cadrului referenţial care l-a generat.

4.2.4.2. Dat fiind caracterul frecvent negator, contestatar al presei româneşti postdecembriste, numărul termenilor *conotaţi depreciativ* este net superior celor conotaţi favorabil. Pe lângă termeni din sfera politicii şi a ideologiei (*activist, bolşevic, comunism, marxism*), au dobândit conotaţii negative şi alte cuvinte şi expresii, devenite, prin utilizare abuzivă în perioada comunistă, adevărate clişee ale „limbii de lemn”[39]. Este cazul termenilor *conducător* (aproape eliminat din limbajul politic postdecembrist şi înlocuit de neologismul *lider*, care beneficiază de conotaţiile de prestigiu asociate, de regulă împrumuturilor neologice) şi *tovarăş*. Ultimul, deşi este polisemantic (cf. DEX, p. 963), a fost compromis prin utilizarea sa ca formulă oficială de adresare în regimul totalitar. El este considerat, în prezent, sinonim cu termenul *comunist*, ca în contextele următoare: „Să nu fi auzit *tovarăşii* din administraţia locală şi din anchilozatele servicii publice că un datornic poate fi făcut responsabil de unul singur prin montarea unei flanşe oarbe?” (RL, 9.09.1996, p. 6); „Comuniştii români (membrii PMR) vor trimite 200 de *tovarăşi* să lupte alături de sârbi împotriva NATO” (A, 18.03.1999, p. 2).

Alţi termeni marcaţi de apartenenţa la „limbajul de lemn” sunt: *cadrist* „responsabil cu cadrele în instituţiile şi organizaţiile din perioada comunistă” („*cadristul* Cosmâncă, hotărât să-şi îndeplinească misiunea, a trecut chiar peste raportul Corpului de control al primului ministru” – A, 29.01.1996, p. 8); *dosar* „informaţii compromiţătoare, mijloc de şantaj” („'Am *dosare* despre ceilalţi, pot face şi obţine ce vreau' – au tradus pe româneşte acest concept [cine deţine informaţia deţine puterea] cei care au ieşit primii din buimăceala post-decembristă”, A, 25.04.1996, p. 1); *omagiu* „lucrare sau manifestare pseudo-artistică de preamărire a familiei Ceauşescu” („TVR 1 difuzează, cu o neruşinare demnă de cele mai sfruntate făcături regizate pe vremuri direct de Securitate, un soi de '*omagiu*' greţos, tip *stima noastră şi mândria*'” – A, 13.05.1997, p. 1). Din categoria sintagmelor cu conotaţii depreciative face parte numele festivalului „*Cântarea României*”, asociat cu ideea de „spectacol de prost-gust, politizat”: „Scena timişoreană a '*Cântării României*' (propunem această nouă denumire pentru aşa-zisele procese, în realitate festivaluri ce scot la iveală tot mai multe talente) a propulsat în topul simpatiilor un nou star: col. Teodorescu Filip” (A, 15.03.1990, p. 1).

Acelaşi tip de conotaţii peiorative caracterizează sintagma *om-nou* (asociată, în memoria colectivă, cu idealul socialismului) într-un articol cu tematică economică, tratată în tonalitate ironică: „Iniţial s-a crezut că privatizarea va merge de la sine. Că '*omul-nou*', românul-cuponar, brav locuitor al mioriticelor noastre plaiuri, va simţi, în felul ăsta, cum va creşte în trupul său capitalismul” (A, 26.01.1996, p. 3).

Mecanismul deprecierii sensurilor afectează în acelaşi mod chiar termeni „reabilitaţi” după 1989 şi unele neologisme recent împrumutate.

Din prima categorie, este interesant de urmărit cum termenul *revoluţionar* „participant la Revoluţia din 1989; luptător anticomunist”, associat iniţial cu conotaţii favorabile (dobândite prin schimbarea referentului propriu perioadei comuniste), a dezvoltat conotaţii peiorative, în contexte referitoare la (pseudo)-revoluţionarii profitori sau huligani: „Acestei iniţiative i s-a opus un grup de *revoluţionari*-scandalagii de profesie” (A, 7.07.1998, p. 16); „Parlamentarii-*revoluţionari*, magistraţii-*revoluţionari*, managerii-*revoluţionari*, scutiţi de impozit” (A, 26.03.1996, p. 2); „Familia

domnului Petre Roman a fost terorizată de un grup de huligani *revoluţionari*" (A, 31.12.1997, p. 1).

Dintre împrumuturile recente, a dezvoltat sensuri peiorative franţuzismul *butic(ă)* (definit în DN_3, p. 64, ca „prăvălie mică, cu mărfuri ocazionale, unicat sau de artizanat") care circulă în limba vorbită cu sensul „dugheană"[40], iar în presă apare în îmbinări ca „partide-*butic*" (A, 20.05.1995, p. 2) sau „firme de asigurări-*butic*" (RAct, 17.03.1999).

Cu sens depreciativ circulă – în limba vorbită şi în presă – termenul *bişniţă* (< engl. *business*). Este interesant de remarcat că anglicismele *business* şi *businessman* apar cu forma şi sensul din limba de origine în contexte neutre din punct de vedere stilistic, în timp ce forma „românizată" şi derivatele sale se asociază cu sensul conotat peiorativ: „[...] marketing – termen care posedă în originala noastră tranziţie o largheţe semantică ce poate începe cu *bişniţar* – traducerea autohtonă a *businessman*-ului – şi continuă cu alte grade ale escrocheriei camuflate" (A, 10.07.1993, p. 1).

4.2.5. Pentru a spori expresivitatea şi forţa persuasivă a discursului publicistic, termenii cu valori figurate se pot asocia în context, dând naştere unor figuri de stil, dintre care cele mai frecvente sunt: ***metafora filată, antiteza* şi *calamburul***.

*4.2.5.1. **Metafora filată*** reprezintă un caz particular de lanţ metaforic, ale cărui componente aparţin aceluiaşi câmp lexico-semantic[41]. Lanţul metaforic se organizează, de regulă, în jurul uneia sau a mai multor metafore centrale, prezente în titlul articolului. De pildă, într-un editorial intitulat „*Pacientul* român şi *reţeta FMI*" era de aşteptat ca seria de metafore să se constituie pe baza terminologiei medicale: „FMI are peste 160 de state membre, dar la sprijinul său apelează numai cele cu economii *bolnave*. Experţii Fondului le *consultă*, le stabilesc *diagnosticul* şi le recomandă *tratamentul*. De regulă, el constă dintr-o drastică '*cură de slăbire*'. Destul de repede, însă, '*reţeta*' dă peste cap '*pacientul*', care, şi aşa slăbit, nu rezistă unei *diete* atât de severe" (A, 10.06.1993, p. 1).

Un exemplu similar de lanţ metaforic realizat cu ajutorul terminologiei economice şi financiar-bancare, transpuse în context politic, apare într-un editorial cu titlul „*Speculaţii* la *bursa* politică": „Chiar dacă nu e încă atât de spectaculoasă ca piaţa valutară, *piaţa* politică a început şi ea să se mişte. La *licitaţiile* interpartinice se *adjudecă* alianţe noi, *se negociază* fuziuni-surpriză, se fac *tranzacţii* pentru sprijin pre sau postelectoral, încep *strigările* pentru listele de candidaţi, se produc *transferuri* spectaculoase de parlamentari dintr-un *cont* politic în altul. *Deprecierea* imaginii multor partide, înaintea intrării la *cotaţia* electorală, e motivul principal al vânzolelii din aceste zile" (A, 22.02.1999, p. 1).

*4.2.5.2. **Antiteza***, realizată în presă prin termeni metaforizaţi, se bazează – în cele mai multe cazuri – pe *antonimii contextuale*: „Ce interes ar mai putea avea Occidentul să reîmpartă Europa de Est în *premianţi* şi *corigenţi*?" (A, 23.07.1994, p. 1); „*Artileria grea* a UDMR contra *infanteriei uşoare* a PNŢCD" (A, 1.10.1997, p. 2); „Am aflat că întreaga organizaţie judeţeană Vaslui a PDAR a sărit cu arme şi bagaje, din *căruţa* pedearistă în *expresul* partidului majoritar" (A, 1.09.1994, p. 2).

Când se recurge la antonimii fixate în sistemul limbii prin expresii idiomatice, acestea sunt „adaptate" din punct de vedere referenţial, prin adăugarea unor determinanţi specifici, ca în următorul titlu de editorial: „Guvernul – între *ciocanul **FMI*** şi *nicovala **sindicală***" (A, 13.04.1995, p. 1).

4.2.5.3. Prin ***calambur*** se exploatează ambiguitatea lexicală care permite interpretări diferite – condiţionate contextual – ale aceluiaşi semnificant. Ambiguitatea provine din *omonimie* sau din *polisemie*.

Prima situaţie este ilustrată prin omonimia consemnată în DEX (p. 869) dintre substantivul *sârbă* („dans popular") şi adjectivul feminin *sârbă* („care aparţine Serbiei sau populaţiei ei"). Echivocul semantic stă la baza unor jocuri de cuvinte prezente în titluri din presă, referitoare la bombardamentele NATO asupra Serbiei: „România în *sârba* din Kosovo" („Azi", 25.03.1999, p. 1); „*Sârba* morţii" („Curentul", 26.03.1999, p. 1). Este interesant de observat că, în al doilea caz, echivocul din titlu este imediat risipit prin precizarea „În Iugoslavia, forţele NATO au organizat *un dans* [subl. ns.] ucigaş" (*ibidem*).

Polisemia este exploatată în titluri precum „Zyzy-*terorista* sexului de pe şoselele României – arestată la Piteşti" (A, 5.04.1999, p. 8) sau „300 de elevi în grevă din cauza unui profesor *terorist*" (A, 7.12.1995, p. 1), unde termenul subliniat apare cu semnificaţia lui etimologică – „care terorizează (pe cineva)" şi nu cu cea politică uzuală („adept, partizan al terorismului"– cf. DEX, p. 951).

Un alt exemplu de ambiguitate generată de polisemie se găseşte în titlul „*Arterele* sclerozate ale Capitalei" (A, 12.10.1975, p. 10), dat fiind faptul că substantivul *arteră* are (cf. DEX, p. 53) atât sensul „vas sanguin", cât şi pe cel de „cale importantă de comunicaţii şi de transport", iar adjectivul *sclerozat* permite o dublă „lectură" – în registru denotativ (ca termen medical) sau conotativ, metaforic („îmbătrânit, uzat").

Tot o exploatare a polisemiei, ca sursă de ambiguitate, se realizează prin enunţul-titlu „Turul României, un adevărat *tur de forţă*" (A, 29.05.1997, p. 11), în care substantivul *tur* figurează atât cu sensul „întrecere sportivă de ciclism", cât şi cu cel fixat în sintagma *tur de forţă* "acţiune, iniţiativă, întreprindere care cere efort, perseverenţă, îndemânare" (DEX, p. 980).

5. Este evident că unele dintre inovaţiile semantice discutate aici (sau în alte lucrări consacrate dinamicii sensului) nu au şanse de pătrundere în sistemul limbii. În ciuda statutului lor de „efemeride", le-am menţionat, totuşi, ca mărturie a multiplelor valenţe creative ale limbii actuale.

Din perspectivă normativă, principalele abateri înregistrate sunt formulările ridicole, pretenţioase, generate de snobismul lingvistic al autorilor, grefat pe o stăpânire precară a limbii române („*derularea* muzicii contemporane"; „*obturarea* pârtiei de schi"; impulsionare *derulării* agriculturii"; „ *implementarea* unui chioşc" sunt câteva exemple în acest sens).

Calcurile semantice (*a agrea, echipamente, promoţie* etc.) – utilizate abuziv în presă, dar şi în limbajul politic sau economic – sunt, de regulă, nerecomandabile nu numai din cauza impresiei de preţiozitate pe care o produc, ci şi datorită riscurilor de ambiguitate prin omonimii mai mult sau mai puţin supărătoare.

În concluzie, dincolo de avantajele reale ale unor mutaţii semantice de genul celor semnalate (înnoire a expresiei, brevilocvenţă, „culoare" stilistică), rămân evidente riscurile pe care publicistul nu-şi poate permite să le ignore: imprecizia, ambiguitatea, preţiozitatea şi, mai ales, clişeizarea limbajului care creează condiţii prielnice pentru apariţia unei noi „limbi de lemn"[42]. De aceea, preluarea unor asemenea inovaţii semantice în limbajul literar standard impune prudenţă, discernământ şi o informare corectă asupra sensului de bază.

Note

[1] Vezi, în acest sens, Irina Preda, *Îmbogăţirea lexico-semantică a limbii române actuale (cu privire specială la perioada postdecembristă)*, II, în LR, XLI, 1992, nr. 10, pp. 541–548; Angela Bidu-Vrănceanu *Lectura dicţionarelor*, Editura Metropol, Bucureşti, 1993, pp. 63–87; Florica Dimitrescu, *Dinamica lexicului românesc – ieri şi azi*, Clusium-Logos, Cluj–Bucureşti, 1995, pp. 260–268; Angela Bidu-Vrănceanu, *Dinamica vocabularului românesc după 1989. Sensuri „deviate" ale termenilor tehnico-ştiinţifici*, în LL, 1995, vol. 1, p. 38–45; *Idem*, *Dinamica sensurilor în româna actuală*, în LL, 1997, vol. 3–4, pp. 39–44; Mioara Avram, *Noutăţi reale şi noutăţi aparente în vocabularul românesc actual*, în LL, 1998, vol. 1, pp. 31–35.

[2] Avem în vedere, îndeosebi, DCR_2, MDTA, DAEF şi DALR, dar trebuie precizat că numeroase sensuri care s-au impus în uz după 1990 sunt înregistrate în DN_3.

[3] Cf. André Goosse, *La néologie française aujourd'hui. Observations et reflexions*, Conseil International de la Langue Française, Paris, 1975, pp. 61–68; Louis Guilbert, *La création lexicale*, Librairie Larousse, Paris, 1975, pp. 40–85.

[4] Paul Grigoriu, *Un romantic la Paris. Vara franceză*, Editura 100+1 Gramar, Bucureşti, 1998, p. 39.

[5] Mioara Avram, *Noutăţi reale şi noutăţi aparente în vocabularul românesc actual*, p. 32.

[6] Adriana Stoichiţoiu-Ichim, *Dinamica sensului în limba română actuală*, în volumul *Comunicările Hyperion*, Editura Hyperion XXI, Bucureşti, 1995, pp. 202–210; *Idem*, *Polisemia în limbajul publicistic actual*, în LLR, 1994, vol. 1, pp. 16–19; pentru mutaţiile semantice specifice argoului, vezi, în acest volum, capitolul VI.

[7] Pentru definirea şi analiza calcului semantic, vezi Th. Hristea, *Calcul lingvistic ca procedeu de îmbogăţire a vocabularului*, în *Sinteze de limba română* (pp. 111–114) şi, mai recent, *Tipuri de calc în limba română*, în LL, 1997, vol. 3–4, pp. 16–18.

[8] Th. Hristea, *Calcul lingvistic ca procedeu de îmbogăţire a vocabularului*, p. 111.

[9] „Politicul ocupă în acest vocabular novator [al presei postdecembriste] un loc de-a dreptul covârşitor. Se poate susţine că, după revoluţia din decembrie 1989, lexicul limbii române s-a politizat în mod frapant" (Irina Preda, *art. cit.*, p. 486). Acelaşi punct de vedere este susţinut (explicit sau implicit) de Mioara Avram şi Angela Bidu-Vrănceanu în lucrările menţionate în nota 1.

[10] Cf. Florica Dimitrescu, *Dezvoltări semantice recente*, în *Dinamica lexicului românesc – ieri şi azi*, pp. 261–263.

[11] Interacţiunea diverselor limbaje funcţionale în epoca actuală (cu referire specială la limbajul presei) a fost semnalată de Mioara Avram, *Vocabularul actual al limbii române* (în LLR, 1997, vol. 3, p. 5) şi de Angela Bidu-Vrănceanu, *Dinamica sensurilor în româna actuală*, p. 43.

[12] Termenul este folosit de Angela Bidu-Vrănceanu (*Dinamica sensurilor în româna actuală*, p. 40) cu referire la „termenii ştiinţifici [care] capătă sensuri noi prin devierea faţă de condiţionarea semantică şi contextuală strictă presupusă de statutul lor specializat".

[13] Vezi Louis Guilbert, *La créativité lexicale*, Librairie Larousse, Paris, 1975, pp. 40–42.

[14] De aceea, nu putem fi de acord cu Angela Bidu-Vrănceanu, care consideră că noul sens al verbului *a debuta* reprezintă o eroare, „nefiind justificat în nici un fel" (*Lectura dicţionarelor*, p. 64).

[15] Sensul politic este semnalat de Mioara Avram în *Vocabularul actual al limbii române*, p. 5.

[16] Vezi Angela Bidu-Vrănceanu, *Dinamica sensurilor în româna actuală*, p. 39.

[17] Pentru explicarea acestui sens ca „deviaţie" semantică realizată în interiorul limbii române, vezi Angela Bidu-Vrănceanu, *Dinamica vocabularului românesc după 1989*, p. 40.

[18] O situaţie similară este semnalată în franceza actuală de André Goosse (*op. cit.*, p. 65); vezi, în acelaşi sens, Irina Preda (*art. cit.*, p. 546): „Circa o treime din sensurile inedite degajate de noi din presa postdecembristă sunt de tip metaforic".

[19] Acelaşi lingvist francez stabileşte un raport de 5:1 între metaforele ornamentale şi cele denominative (*ibidem*).

[20] Pentru tipologia conotaţiilor metaforice, vezi Elena Slave, *Metafora în limba română*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1991, pp. 14–15.

[21] Acelaşi tip de evoluţie a sensurilor metaforice este semnalat pentru stilul publicistic din secolul trecut de Olimpia Berca şi Smaranda Vultur în lucrarea *Imaginea în stilurile non-artistice ale limbii române literare în secolul al XIX-lea*, TUT, Timişoara, 1986, p. 24.

[22] Irina Preda, *art. cit.*, p. 546.

[23] *Apud* Al. Andriescu, *Limba presei româneşti în secolul al XIX-lea*, Editura Junimea, Iaşi, 1979, p. 122–123, 192.

[24] Cf. Angela Bidu-Vrănceanu, *Dinamica sensurilor în româna actuală*, p. 43.

[25] Acest punct de vedere apare la Elena Slave, *Metafora în limba română*, pp. 9–11 şi în DSL, p. 289.

[26] „Termenii medicali utilizaţi în (con)texte economice reprezintă o manieră de a desemna (nu numai metaforic) probleme nerezolvate (stabilirea bolii, a tratamentului constituind sensurile 'împrumutate') în baza unei motivaţii extralingvistice (problemele economice ale 'tranziţiei' de la socialism)" (Angela Bidu-Vrănceanu, *Dinamica vocabularului românesc după 1989*, p. 43). Pentru „migrarea" termenilor medicali spre alte limbaje (politic, economic etc.), vezi studiile semnate de Irina Preda, Angela Bidu-Vrănceanu, Adriana Stoichiţoiu-Ichim, citate *supra* în nota 1.

[27] În această situaţie se află termenii *colaps, metastază, radiografie, acutizare, osificat, nevroză, diagnostic, strabism, miopie.*

[28] „O fiinţă bolnavă are şansa vindecării dacă se tratează cât mai are timp. Acest lucru este valabil şi în ce priveşte o naţie. România este o ţară grav bolnavă!" (A, 27.08.1996, p. 1).

[29] Cf. Angela Bidu-Vrănceanu, *Dinamica vocabularului românesc după 1989*, p. 42.

[30] *Apud* Angela Bidu-Vrănceanu, *Dinamica sensurilor în româna actuală*, p. 41.

[31] Vezi Adriana Stoichiţoiu-Ichim, *Dinamica sensului în limba română actuală*, pp. 207–208.

[32] Termenul este înregistrat şi explicat de Dorin Uritescu (MDTA, pp. 93–95) şi de Florica Dimitrescu (DCR_2, p. 144).

[33] Pentru explicaţii semantice şi etimologice, vezi Dorin Uritescu, MDTA, pp. 124–125.

[34] Termenii sunt semnalaţi de Irina Preda, *op. cit.*, p. 589.

[35] Aceeaşi situaţie este semnalată pentru franceza actuală de André Goosse, *op. cit.*, pp. 67.

[36] Cf. André Goosse, *op. cit.*, pp. 61–62; Louis Guilbert, *op. cit.*, p. 84.

[37] Fenomenul a fost semnalat de Irina Preda (*op. cit.*, p. 484), Valeria Guţu-Romalo (*Nou şi vechi în limba română actuală*, în LL, 1997, vol. 3–4, p. 7), Dorin Uritescu (MDTA, p. 26, 28, 45, 65).

[38] Pentru „istoria" termenului, vezi DCR_2 (p. 120) şi Dorin Uritescu (MDTA, p. 65–66).

[39] Vezi Valeria Guţu-Romalo, *Nou şi vechi în limba română actuală*, p. 7; Mioara Avram, *Vocabularul actual al limbii române*, p. 4.

[40] Această depreciere a sensului (consemnată în DCR_2, p. 53) este motivată explicit în următorul context referitor la buticurile de la sate: „Astăzi, înghesuite în spaţii de cele mai multe ori improprii unei activităţi comerciale cât de cât civilizate, în locul magazinelor mixte au apărut aşa-zisele '*buticuri*'. În fapt, adevărate bodegi şi crâşme tixite cu te-miri-ce, de la stixuri [*sic!*], gumă de mestecat, cafea, napolitane şi bomboane colorate, până la alcool care constituie, de altfel, marfa principală" (A, 10.01.1998, p. 9).

[41] Când termenii lanţului metaforic sunt selectaţi dintr-o sferă semantică determinabilă şi unitară, metafora este numită metaforă filată; în aceste situaţii, componentele secvenţei nu sunt inteligibile în afara primei metafore a seriei, care le atrage pe celelalte. (DSL. p. 290).

[42] Este interesant de semnalat că ziariştii înşişi sunt conştienţi de riscurile menţionate, aşa cum reiese dintr-o tabletă semnată de Constantin Coroiu (A, 6.03.1996, p. 3): „În obsedanta noastră tranziţie, limbajul – ca să nu spunem chiar limba română – a suferit multe agresiuni. Anglicismele, termenii rebarbativi, avalanşa calchierilor penibile şi invalidante pentru spiritul limbii noastre, departe de a fi ameliorat limbajul de lemn, aşa cum cred unii 'preţioşi ridicoli' coborâţi parcă din lumea lui Molière, au constituit, din contră, unul de-a dreptul toxic. De pildă, nu puţin îl simt pe acesta din urmă ca fiind un limbaj 'de plastic' – cu toate ingredientele 'chimice' de rigoare".

ASPECTE ALE INFLUENŢEI ENGLEZE ÎN ROMÂNA ACTUALĂ

1. Prezentarea care urmează are în vedere un aspect de strictă actualitate din domeniul vocabularului românesc: *avalanşa de anglicisme* care au invadat limba noastră în ultimele decenii şi al căror număr continuă să crească într-un ritm accelerat, îndeosebi după 1989. Nu intră în sfera acestei cercetări împrumuturile englezeşti asimilate de limba română începând de la sfârşitul secolului trecut. Date fiind vechimea lor şi circulaţia în limbajul unor categorii sociale variate, termenii respectivi – împrumuturi „prin filieră" franceză, împrumuturi directe şi „false anglicisme" (pseudoanglicisme)[1] – s-au adaptat sub aspect fonetic, ortografic şi morfologic, comportându-se asemănător cuvintelor româneşti.

În cuprinsul acestui capitol, termenul *anglicism*[2] desemnează împrumuturi recente din engleza britanică şi americană[3], incomplet sau deloc adaptate (ca atare, ele se scriu şi se rostesc în română într-un mod foarte apropiat sau identic cu cel din limba de origine).

Deşi în bibliografia românească referitoare la problematica în discuţie se operează, de regulă, cu trei categorii de termeni (*împrumuturi propriu-zise; anglicisme şi americanisme; xenisme*)[4], realitatea lingvistică actuală nu permite, în opinia noastră, o delimitare precisă între *anglicisme/americanisme* (cuvinte în curs de asimilare) şi *xenisme* (cuvinte neadaptate, numite şi *barbarisme*[5], *cuvinte aloglote* sau *străinisme*[6] ori, pur şi simplu, *cuvinte străine*[7]). În sprijinul afirmaţiei noastre poate fi invocat faptul că încadrarea cuvintelor de origine engleză în una dintre cele trei categorii stabilite de autoarea DCR_2 este, în numeroase cazuri, discutabilă, dată fiind dinamica generală a lexicului. Astfel, între împrumuturile considerate neasimilate (xenisme) se înscriu – în mod impropriu – *cash, jogging, puzzle, show, staff, story, summit, talk-show, trend* (considerate *cuvinte englezeşti*), ca şi *master, racket, supermarket* (prezentate drept *cuvinte din engleza americană*). În opinia noastră, ele pot fi considerate anglicisme (respectiv americanisme), în virtutea frecvenţei şi a circulaţiei lor, precum şi a faptului că se află în curs de asimilare morfologică, iar *show, puzzle* şi *racket* au înregistrat şi evoluţii semantice pe teren românesc (vezi *infra*, 6.6.5).

Din raţiuni similare, calificarea de *anglicism* ni se pare nepotrivită în cazul unor împrumuturi deja asimilate şi frecvent utilizate, inclusiv în limba vorbită, precum *fan, job, hit, star, stres, şort, top*.

Pe de altă parte, dicţionarul amintit acordă cu prea mare uşurinţă statutul de *anglicism* unor împrumuturi neasimilate, cu sferă de circulaţie foarte restrânsă; *brunch* „ceva între mic-dejun şi prânz"; *free-lancer* „colaborator extern la un ziar, post de radio sau TV"; *pick-pocket* „hoţ de buzunare"; *shuttle* „navetă spaţială".

2. Împrumutul masiv de termeni anglo-americani reprezintă un fenomen socio-cultural care s-a manifestat după al doilea război mondial în majoritatea limbilor europene.

2.1. Franceza s-a confruntat cu invazia anglicismelor încă din anii '50. Reacţia lingviştilor s-a concretizat într-o serie de lucrări al căror numitor comun este atitudinea puristă, culminând cu propuneri legislative menite să protejeze limba naţională[8]. Cea mai cunoscută din această serie rămâne lucrarea lui R. Étiemble care a impus termenul *franglais*[9] pentru a desemna idiomul hibrid rezultat din împestriţarea francezei cu anumite cuvinte, frazeologisme şi elemente de compunere anglo-americane. Anglomania este prezentată de Étiemble ca o epidemie periculoasă, care a contaminat toate sectoarele limbii lui Molière (lexicul, procedeele de formare a cuvintelor, morfosintaxa). Îmbinând rigoarea cercetătorului cu violenţa pamfletarului, autorul acuză „martirizarea" limbii franceze în presă şi în jargonul publicitar (numai în sloganurile publicitare ale anului 1961, Étiemble a inventariat 1300 de cuvinte de origine anglo-americană). Confruntat cu dilema *„liberalism sau dirijism?"*, autorul citat propune o serie de măsuri drastice pentru terapia acestei „maladii reale şi grave a limbii franceze", realizabile – în opinia sa – prin acţiunea conjugată a şcolii, a mijloacelor de informare în masă şi a Academiei. În termeni şi mai severi, anglomania este considerată de Felix de Grand Combe „o rătăcire deplorabilă şi antipatriotică", o manifestare din sfera „patologiei mentale", având drept principală cauză „veleitarismul intelectual"[10]. Folosirea abuzivă a anglicismelor generează fenomenul de „inflaţie stilistică", specific stilului publicistic (preponderent în rubricile de publicitate şi în cele sportive): „Nu putem şi nu trebuie să pierdem din vedere că în limbă, ca şi în economie, inflaţia prelungită duce la devalorizare. Este o dovadă de înţelepciune să păstrăm întotdeauna măsura şi respectul pentru limba noastră".[11]

Mulţimea anglicismelor şi americanismelor pătrunse în franceză a impus publicarea unui dicţionar de termeni „la modă"[12] şi a unei antologii de texte legislative menite să apere limba de invazia cuvintelor de origine engleză. Ultima lucrare include lista de termeni recomandaţi oficial spre a înlocui anglicismele considerate indezirabile în cadrul unor terminologii (de exemplu, se propun termenii francezi *cadreur, industrie du spectacle, palmarès, animateur, moyen, postsonorisation* ca echivalente pentru anglicismele *cameraman, show-business, hit-parade, disk-jockey, media, play-back*)[13]. Chiar dicţionarele de uz general ale limbii franceze (de exemplu, *Le petit Larousse*, 1995, abreviat aici PL) menţionează în cazul unor anglicisme indezirabile „nerecomandat" (fr. *déconseillé*), oferind şi echivalentul francez. Asemenea precizări se fac în dicţionarul menţionat pentru anglicisme precum *cash, discount, sponsor, walkman* etc.

2.2. În Europa de Est, ritmul de pătrundere a anglicismelor s-a accelerat o dată cu ieşirea ţărilor respective din sfera totalitarismului izolaţionist şi cu abandonarea aşa-zisei „limbi de lemn"[14].

Între vocile care au criticat vehement invazia de anglicisme, pot fi menţionaţi celebrul scriitor rus Alexandr Soljeniţîn[15], scriitorul şi publicistul Octavian Paler[16], poetul Geo Dumitrescu[17], dar şi simpli cetăţeni care au adresat protestele lor, de regulă exagerate, unor publicaţii centrale[18].

2.3. Deşi ponderea influenţei engleze în româna actuală este comparabilă cu cea din franceză[19], lingviştii români nu au manifestat înverşunarea puristă a autorilor francezi menţionaţi. Atenţia cercetătorilor români s-a concentrat asupra aspectelor strict lingvistice, dintr-o perspectivă predominant descriptivă. Printre acestea se numără: etimologia, căile de pătrundere în română, sferele de circulaţie, adaptarea grafică, fonetică şi morfologică, modul de înregistrare în dicţionare[20]. O secţiune mai restrânsă a bibliografiei priveşte aspectele normative implicate în utilizarea anglicismelor, deşi o asemenea cercetare se impune cu acuitate în prezent[21].

3. Opţiunea noastră pentru abordarea anglicismelor din stilul publicistic dintr-o *perspectivă predominant normativă* are la bază convingerea că presa reprezintă nu numai „a patra putere în stat", ci şi un important factor cultural-educativ. Prin larga sa audienţă, prin autoritatea cuvântului tipărit sau rostit la microfon, presa poate contribui pe de o parte la „educarea lingvistică" a publicului, iar pe de altă parte la îmbogăţirea, diversificarea şi internaţionalizarea lexicului limbii literare[22]. Rolul presei în apariţia şi difuzarea inovaţiilor lexicale este pus în evidenţă de un dicţionar al limbii engleze utilizate în emisiunile postului BBC World Service în ultimii patru ani[23].

Materialul examinat aici provine din presa scrisă şi audio-vizuală a perioadei postdecembriste. Am avut în vedere, cu precădere, anglicismele neînregistrate în dicţionarele româneşti de neologisme (DN_3, DCR_2), dar utilizate relativ frecvent în presă. Dintre anglicismele incluse în dicţionarele respective, ne vom referi numai la cele care au suferit modificări semnificative de frecvenţă, de formă şi/sau de sens ori de valoare stilistică.

4. Deşi în bibliografia de specialitate *norma lexicală* nu este precis definită, în continuare vom da conceptului o accepţie bilaterală, considerând *norma* ca un ansamblu complex de condiţionări de natură (a) *socio-culturală* şi (b) *lingvistică*[24].

5. Norma socio-culturală reglementează motivaţia şi funcţia împrumutului în raport cu specificul unui anumit stil sau registru al limbii[25].

Din această perspectivă, anglicismele care apar în presa actuală pot fi încadrate în una dintre cele două categorii de împrumuturi stabilite de Sextil Puşcariu („*necesare*" vs. „*de lux*")[26].

5.1. Împrumuturile „necesare" sunt cuvinte sau unităţi frazeologice care nu au corespondent românesc sau care prezintă anumite avantaje în raport cu termenul autohton (precizie, brevilocvenţă, expresivitate, circulaţie internaţională).

Ţinând seama de complexitatea discursului publicistic, caracterizat prin împletirea funcţiilor referenţială (informativă), conativă (persuasivă) şi expresivă, anglicismele „necesare" pot fi motivate *denotativ* sau *stilistic* (*conotativ*)[27].

5.1.1. Categoria *aglicismelor denotative* cuprinde, în general, termeni de specialitate care nu au echivalente româneşti, deoarece denumesc realităţi apărute recent în diverse domenii ale culturii materiale şi spirituale. Printre avantajele utilizării

acestor termeni se înscriu: precizia sensului, scurtimea şi simplitatea structurii (cf. *mass-media* faţă de *mijloace de comunicare în masă*), precum şi caracterul lor internaţional, care facilitează schimbul de informaţii şi tehnologii între specialişti. Deoarece îndeplinesc numai funcţii denominative, aceşti termeni sunt lipsiţi de expresivitate.

Dintre anglicismele înregistrate în DN_3 cu menţiunea „rar", au cunoscut o evidentă creştere a frecvenţei (nu numai în presă, ci şi în limbajul standard curent) *hobby, lider, snack-bar*, la care s-ar putea adăuga şi alte anglicisme, neînsoţite de respectiva precizare. Acestea aparţin, în majoritate, unor terminologii specializate, cum ar fi cea economică (*business, manager, management, marketing, sponsor*), artistică (*best-seller, fan, muzical* pentru *musical, show, story, thriller, top, western*), tehnico-ştiinţifică (*cameraman, computer, flash, stres*), dar includ şi termeni uzuali ca *job, shop, week-end* etc. Dintre anglicismele absente din DN_3, dar înregistrate în DCR_1, şi-au sporit frecvenţa şi circulaţia *broker, disk-jockey, hit, juice, jogging, team, workshop*.

În presa actuală circulă numeroase anglicisme denotative care nu figurează în dicţionarele româneşti de neologisme sau ale căror definiţii nu (mai) corespund sensului actual. Majoritatea aparţin unor terminologii, dar prezenţa lor în presă este o dovadă a faptului că au depăşit graniţele strictei specializări, tinzând să pătrundă în varianta standard a limbii.

Terminologia economică, financiară, comercială şi a profesiilor:

– *Baby-sitter*, înregistrat în DCR_2 (p. 41) cu un sens generic – „îngrijitor de copii" –, poate fi considerat un anglicism necesar în virtutea sensului său specializat, care nu permite substituirea adecvată prin sinonime româneşti. Sensul specializat este precizat într-un anunţ publicitar pentru cursuri intensive care includ „tehnici de îngrijire, supraveghere şi educare copii preşcolari şi şcolari (inclusiv copii cu nevoi speciale)" (RL, 22.05.1996, p. 10). Mai puţin frecvent, în presă apare şi numele englezesc pentru activitatea respectivă: „În decursul anilor de studenţie, Carolyn Besette a făcut *baby-sitting*" (A, 2.09.1999, p. 10).

– *Broker* şi *dealer* figurează în DCR_2 cu sensuri insuficient diferenţiate, întrucât pentru amândoi se indică echivalentul românesc „intermediar".

Cei doi termeni se utilizează în presă cu sensuri identice celor din engleză şi franceză (cf. BBC şi PL). Dat fiind caracterul lor specializat, ei apar glosaţi în text: „*broker* (operator pe piaţă în numele clientului)"; „pentru ca o bancă să poată opera ca *dealer* (să facă tranzacţii în devize *în nume propriu* – subl. ns.) [...]" (A, 20.03.1997, p. 12).

– *Drive-in* este înregistrat în DCR_2 (p. 90) cu sensul „cinematograf în aer liber, în care se intră cu maşina", mai restrâns decât cel originar, consemnat în BBC (p. 335) – „cinema, restaurant sau alt local care oferă servicii clienţilor fără ca aceştia să-şi părăsească maşinile". În româna actuală, termenul se utilizează numai cu sensul „restaurant": „Unul dintre localuri – cel clasic – va fi amplasat în centrul municipiului, iar al doilea, de tip *drive-in* – în zona oraşului universitar timişorean" (A, 18.01.1996, p. 5). O soluţie pentru evitarea anglicismului greu asimilabil se oferă în titlul unei ştiri: „Fast Food la volan" (D, 29.07.1993, p. 2).

Ca sinonim pentru *drive-in* apare *drive-through* (inexistent în BBC): „un lanţ de unităţi de alimentaţie publică de tip *drive-through* [...] din care să se poată cumpăra din mers, la repezeală, adică, ceva de mâncare" (A, 11.10.1995, p. 10).

– *Duty-free*, absent din DCR_2, figurează în BBC (p. 341) ca adjectiv (referitor la „mărfuri cumpărate pe aeroporturi, nave sau în avion, la preţuri mai mici, fiind scutite de taxe") în sintagma *duty-free shop*. În presa actuală – ca şi în limba vorbită – el apare atât ca adjectiv invariabil („*regim duty-free*", C, 11.05.1998, p. 6), cât şi ca substantiv („taxa de înfiinţare a *unui duty free*", A, 15.08.1998, p. 5).

– *Futures*, înregistrat în BBC (p. 458) ca substantiv („mărfuri cumpărate sau vândute la bursă cu un preţ convenit, ce urmează a fi plătit la o dată ulterioară"), apare ca adjectiv în sintagme consacrate în terminologia economică – „piaţă *futures*", „cotaţie *futures*" (A, 18.03.1999, p. 5); „bursa *futures*" (A, 24.05.1999, p. 5) – fiind explicat în context: „contracte *la termen* (*futures*) " (A, 17.11.1998, p. 7). Izolat, anglicismul apare şi ca substantiv, prin elipsa termenului determinat („interesul pentru *futures* pe valută se anunţă deja foarte mare", *ibidem*).

– *Non-profit* este o trunchiere a compusului *non-profit-making* (BBC, p. 750) „care nu caută să obţină profit". Se foloseşte în terminologia economică şi administrativă ca adjectiv invariabil: „Centrele de transfer tehnologic [...] sunt unităţi *non-profit*" (A, 30.11.1995, p. 5).

– *Rating* este utilizat de economişti şi publicişti cu un sens mai restrâns faţă de cel din engleză („categorie, clasificare, clasă, rang" – cf. BBC, p. 917): „Această acţiune precedă acordarea *rating-ului* (evaluării riscului de ţară) " (A, 12.02.1996, p. 10).

– Compusul *telebanking* şi sintagma *electronic banking* (neatestate în BBC) denumesc servicii bancare moderne, al căror sens este explicat în context: „Aceste servicii presupun furnizarea de informaţii bancare prin telefon/fax (*telebanking*) sau calculator (*electronic banking*) " (A, 9.05.1998, p. 5).

– *Tour-operator* s-a impus în terminologia turismului cu un sens identic cu acela din engleză („companie care organizează şi vinde vacanţe prin intermediul unui agent turistic", BBC, p. 1197): „puternica firmă TUI, cel mai mare *tour-operator* german" (A, 4.04.1996, p. 3). Termenul circulă şi sub o formă calchiată – parţial „românizată" – „*Turoperator* acreditat de Consulatul Franţei" (A, 15.05.1999, p. 1).

– *Voucher* are în engleză sensul „document care poate fi folosit, în loc de bani, pentru a achita ceva" (BBC, p. 1270). În română, termenul s-a impus în domeniul turismului, aşa cum rezultă din următorul context: „Documentul care atestă acest lucru (achitarea în avans a serviciilor turistice) se numeşte '*voucher*', el fiind rezultat al înţelegerii dintre două firme [...]" (A, 26.11.1997, p. 8).

Terminologia tehnică

– *Airbag* – absent din BBC – se utilizează în română cu sensul din franceză („pernă gonflabilă destinată să protejeze, în caz de ciocnire, pasagerii de pe locurile din faţă ale unui automobil", PL, p. 50): „La Braşov se vor produce centuri de siguranţă şi *airbag-uri*" (A, 31.04.1999, p. 8).

– *Hard* şi *soft* reprezintă trunchieri (neatestate în BBC) ale unor termeni compuşi din cibernetică (*hardware* şi *software*) înregistraţi în DN_3. În DCR_2 figurează numai termenul *software* (p. 214).

În presa românească, *hard* („aparatura") şi *soft* („programe de computer") sunt utilizate atât ca substantive („În informatică, cea de gestiune în special, datele valorează mai mult decât *softul* şi *hardul* la un loc", A, 5.05.1995, p. 5), cât şi ca adjective („piraterie *soft*", A, 27.01.1998, p. 10).

– *Lap-top*, prezent în BBC (p. 628) în sintagma „*lap-top* computer" este utilizat în română numai substantival: „*lap-top* (calculatoare portabile) pentru membrii Biroului Permanent" (A, 1.05.1999, p. 2).

– *Screening* apare în română cu unul dintre sensurile înregistrate în BBC (p. 1002) – „examen medical realizat cu raze X": „Noul Centru Medical Medicover vă oferă toată gama de servicii medicale, de la medicină generală până la cea de specialitate, inclusiv toate serviciile de *screening* şi diagnostic" (anunţ publicitar, A, 12.10.1998, p. 7). Echivalentul românesc, derivat cu sufixul substantival *-re* de la infinitivul adaptat al verbului englezesc, a fost atestat într-un interviu televizat cu un medic („Colaborăm cu Universitatea din Oxford pentru *scrinarea* unor markeri genetici ai diabetului", Ant 1, 3.11.1998).

– *A scana* reprezintă forma „românizată" a verbului englezesc *to scan* „a examina ceva în detaliu, cu ajutorul unui fascicul de raze X" (BBC, p. 995): „Cel de-al treilea, Roman Marius Laurenţiu, l-a ajutat pe Marius Constantina *să scaneze* bancnota de 50.000 lei, multiplicată apoi până la un miliard de lei" (A, 7.01.1999, p. 10); „O reţea automată *va scana* toate statele nucleare pentru a detecta orice explozie nucleară" (R Act, 19.03.1997).

– *Shipping* apare ca termen din domeniul marinei comerciale (BBC, p. 1032) cu sensul „expediere de mărfuri cu ajutorul navelor": „Privatizarea în *shipping-ul* românesc" (A, 1.09.1994, p. 6); „Criza navlului pe piaţa mondială a *shippingului*" (A, 26.10.1996, p. 10).

– *Site* s-a impus în română cu sensul specializat (neînregistrat în BBC) „spaţiu/ pagină pe Internet": „4000 de accesări pe *site-ul* electoral al 'Adevărului'" (A, 3.11.1998, p. 2); „Piraţii informatici au făcut zob *un site* porno autohton" (A, 6.02.1999, p. 12).

– *Walkman*, prezent în BBC (p. 1274) şi PL (p. 1080), s-a impus nu numai în presă, ci şi în limbajul literar standard cu un sens identic celui din engleză şi franceză: „*Walkman* – numele casetofonului portativ cu căşti, la care pot fi ascultate, 'din mers' înregistrări muzicale" (A, 10.12.1994, p. 4).

Termeni din domeniul comunicaţiilor şi presei

– *Banner*, cu sensul „fâşie lungă de pânză pe care este scris un mesaj, un slogan etc." (BBC, p. 80) a apărut iniţial în cronici sportive: „La peluza stadionului Cotroceni, unde stau de obicei 'ultraşii' alb-albaştri, a fost etalat *un banner* pe care era inscripţionat 'Brigada 13 septembrie'" (A, 3.08.1998, p. 8). Ulterior, termenul şi-a extins circulaţia la domeniul politic şi la cel publicitar („Coloana – precedată de [...] două *bannere* 'Deşteaptă-te Române!' – a străbătut traseul tradiţional, parcurs în '87", (A, 16.11.1998, p. 16).

– *Clip*, înregistrat în DCR_2 (p. 65) cu sensul „scurt film (publicitar) dat la televiziune", circulă în limba actuală şi cu sensul din franceză („film de scurt-metraj sau video care ilustrează un cântec, care prezintă opera unui artist", PL, p. 235): „Ritmo Latino [emisiune TV] prezintă video-*clipuri* muzicale ale unor top-staruri internaţionale" (RL, 23.03.1996, p. 13). Anglicismul şi-a extins sfera de utilizare şi în domeniul propagandei politice: „Votaţi partidul ale cărui *clipuri* date la televizor v-au cucerit!" (EZ, 21.09.1992, p. 1); „*clipuri* electorale" (A, 6.02.1997, p. 12).

– *Hot line*, având în BBC (p. 543) sensul „linie telefonică prin care publicul poate contacta poliţia sau alte servicii pentru a da informaţii despre anumite situaţii speciale", apare în presa românească având aceeaşi semnificaţie, dar ortografiat cu

cratimă: „*Hot-line* împotriva violenţei în familie" (CR, 15.01.1997, p. 3); „*Hot-line* pentru minori" (A, 24.01.1997, p. 2). În virtutea scurtimii sale şi a caracterului internaţional, anglicismul este preferabil faţă de sintagma echivalentă *linie telefonică de urgenţă* sau de calcul frazeologic *linie fierbinte* (utilizat în presă şi cu sensul „telefon erotic", motivat de accepţia pe care o are adjectivul *hot* în engleza vorbită – „excitant, atractiv sexual"). Ulterior, au fost adoptate încă două compuse realizate după tiparul *hot line*, care nu presupun semul „de urgenţă", prezent în semnificaţia modelului.

Primul – *help-line* (înregistrat în BBC, p. 523–524) – se utilizează în română în paralel cu calcul corespunzător: „*Help-line* pentru bătrânii din sectorul V al Capitalei"; „*Linia telefonică de ajutor* pentru bătrâni" (A, 19.02.1999, p. 3). Al doilea (neînregistrat în BBC) are sensul consemnat în următoarea ştire de presă: „Guvernul României a deschis o linie telefonică unidirecţională de tip '*blue-line*' dedicată în exclusivitate apelurilor de la cetăţeni [...] oferind informaţii şi consiliere" (A, 16.04.1998, p. 1).

Termeni din domeniul învăţământului şi cercetării

– *Curriculum*, cu sensul „programă şcolară pentru o anumită disciplină" (BBC, p. 268), a fost adoptat după 1989 în contextul reformei învăţământului românesc, dând naştere şi unui derivat adjectival (*curricular* „referitor la curriculum"): „Conţinuturile învăţării prezentate în acest manual răspund obiectivelor de referinţă şi activităţilor de învăţare propuse în *curriculum*" (A, 24. 08. 1999, p. 12).

– *Grant* s-a impus recent în terminologia cercetării ştiinţifice, cu un sens mai restrâns decât cel consemnat în BBC (p. 488). În documente ale Ministerului Educaţiei Naţionale (*Buletinul* nr. 3, septembrie 1996, p. 3) se precizează: „*Grantul* reprezintă o sumă de bani nerambursabilă acordată unui cercetător individual, echipe de cercetare, institut de cercetare pentru realizarea, într-o perioadă de timp determinată, a unei activităţi de cercetare ştiinţifică sau a unei activităţi conexe activităţii ştiinţifice." În virtutea monosemantismului său (care îi asigură precizia, diferenţiindu-l faţă de alţi termeni din acelaşi câmp semantic, precum *bursă, finanţare, sponsorizare* etc.), anglicismul a fost acceptat în terminologia oficială (vezi „Regulamentul de acordare a *granturilor* pentru cercetare ştiinţifică", publicat în „Monitorul Oficial al României", nr. 208/1996, p. 1).

– *Master*, atestat în engleză în sintagmele *Master of Arts* şi *Master of Science*, care desemnează absolvenţi ai învăţământului superior artistic şi socio-uman – în primul caz – şi ai celui ştiinţific – în al doilea caz (cf. BBC, p. 687), este folosit în terminologia românească de specialitate mai rar cu sensul din engleză („Programul este destinat obţinerii titlului de *master* într-o universitate din SUA", A, 2.11.1996, p. 7) şi mai frecvent cu semnificaţia termenului *mastère* din franceză, consemnată în PL (p. 638), ca echivalent al sintagmei *studii aprofundate*, (de specializare): „Admiterea în ciclul de studii aprofundate (*master*) în ASE Bucureşti va începe la 18 septembrie" (RL, 20.07.1996, p. 5). Pentru a evita ambiguitatea pe care o poate genera utilizarea termenului *master* cu ambele sensuri, considerăm necesară adoptarea perechii *masterat* (prin analogie cu *doctorat*) „perioadă de studii după obţinerea licenţei", echivalent cu *studii aprofundate* şi *master* „titlul obţinut la absolvirea ciclului respectiv de învăţământ". Un exemplu de utilizare corectă a celor doi termeni (a căror adoptare ni se pare justificată de circulaţia internaţională a anglicismului *master*) se găseşte în următorul anunţ: „Programul de *masterat* în economie Göteborg [...] se va finaliza prin obţinerea titlului de *master* în economie

al acestei instituţii de învăţământ" (A, 20.04.1996, p. 3). DCR_2 (p. 146) înregistrează ambii termeni (*master* şi *masterat*), prezentându-i ca sinonime perfecte.

Terminologia sportivă

– *Canyoning* – sport extrem constând din coborârea pe văile unor torenţi din munţi" (Ant 1, 28.07.1999).

– *Playoff* este utilizat în română cu un sens identic cu acela din engleză („joc suplimentar pentru a decide ordinea finală în cazul unor competitori aflaţi la egalitate", BBC, p. 843): „După disputarea partidelor din *playoff*, numai 10 formaţii reprezentative se vor califica la turneul final al Campionatului European din anul 2000" (A, 31.05.1999, p. 11).

– *Rafting*, glosat „proba plutaşilor" (A, 25.08.1999, p. 9), într-un articol despre expediţia „Marlboro Adventure Team", desemnează coborârea în barcă de cauciuc a unui râu vijelios, cu obstacole, care necesită manevre dificile din partea coechipierilor.

– *Skate* „patinaj pe rotile" reprezintă rezultatul unei elipse şi al unei contaminări dintre compusele englezeşti *roller-skates* „patine cu rotile" şi *roller-skating*, care desemnează sportul respectiv: „*Skate-ul* extrem nu e lipsit de pericole"; „noul *skate*-parc din Capitală" (TVR_1, 5.06.1999).

– *Skateboard* (trunchiere a compusului englezesc *skateboarding* „sportul practicat cu ajutorul planşei pe role", BBC, p. 1052) circulă în presă (şi în limba vorbită) cu două accepţii. El desemnează, corect, planşa („Fericiţi că şi-au confecţionat *skate-board*, doi copii au ajuns sub roţile unei Dacii", A, 29.06.1998, p. 16) şi, în mod impropriu, sportul respectiv („Se vor instala rampe pentru *skateboard*", A, 5.02.1999, p. 8).

– *Snow-board* (inexistent în BBC) reprezintă un caz similar cu cel discutat anterior: acelaşi termen desemnează sportul şi planşa cu care acesta se practică („Austriecii au înregistrat 89 de decese pe pârtiile de schi, victimele fiind practicanţi ai schiului sau *snow-board-ului*", A, 19.01.1998, p. 13).

Domeniul vieţii mondene (modă, divertisment, gastronomie)

– *Body* („corp", în engleză) apare în română cu sensul din franceză (PL, p. 148) – „obiect de lenjerie feminină, cunoscut şi sub numele de *justaucorps*" – în absenţa unui termen autohton: „*Body* – această piesă vestimentară în mare vogă, amintind de corsetul bunicii, dar şi de costumul de aerobic, cunoaşte, în funcţie de împrejurări, multiple valenţe" (EZ, 24.09.1993, p. 7). Termenul apare şi sub forma „românizată" *bady* (A, 27.02.1998, p. 11).

– *Bodypainting* (ortografiat şi *body-painting*), neinclus în BBC, apare glosat în text: „Spectacolul s-a încheiat cu două demonstraţii de pictură pe corp – *bodypainting*" (A, 14.12.1998, p. 3).

– *Fan club* este definit în BBC (p. 399) ca „un grup organizat, ai cărui membri admiră aceeaşi persoană – un cântăreţ pop sau un star de film ori un club de fotbal". În română, el are atât sensul din engleză (denotativ), cât şi unul mai larg, cu conotaţii peiorative („fondarea *fan club-ului* 'Eu, tu şi Pacepa' pe ruinele justiţiei române", A, 10.06.1999, p. 1).

– *Grill* (cu sensul generic „grătar", înregistrat în BBC şi în PL) este utilizat în română cu un sens specializat („Cine răspunde corect câştigă *un grill* de grădină, adică un grătar ultramodern de grădină, cu gaz metan", R Act, 29.08.1999).

– *Roll on* (neînregistrat ca atare în BBC) este utilizat în română pentru recipiente (de uz cosmetic, medical etc.) cu bilă (de exemplu, „*Roll on* unguent pentru prevenirea înţepăturilor de ţânţari" – reclamă „Mega Image").

– *Stick* este folosit în limba vorbită cu sensul din franceză (PL, p. 963) „deodorant prezentat sub formă de baton" (atestat în reclame „Mega Image").

– *Stripper*, definit în BBC (p. 1121) ca „persoană care câştigă bani făcând striptease", este atestat în română numai cu referire la persoane de sex masculin, deoarece pentru feminin s-a impus termenul *stripteuză* (<fr. *stripteaseuse*): „La emisiunea 'Prezentul simplu' – o zi din viaţa unui *stripper*", Ant 1, 7.06.1999). Dubla valoare (de masculin şi feminin) a substantivului *stripteuz(ă)* „femeie sau bărbat care face striptease" (cf. DCR_2, p. 220) nu poate fi acceptată (deşi termenul *stripteuz* este atestat în presă, ca derivat regresiv)[28], tot aşa cum nu se justifică pseudofranţuzismul *stripteur* (care apare în paralel cu *strippter* în acelaşi text din A, 20.09.1999, p. 16).

– *Top* este utilizat în română, în afara sensului consacrat („clasament"), cu un sens atestat în franceză (PL, p. 1015), unde desemnează „o piesă vestimentară scurtă, asemănătoare corsajului, care acoperă bustul".

Un al treilea sens al termenului (mai greu de explicat etimologic şi de acceptat) este cel din contextul următor: „Colecţia prezentată ieri s-a axat pe lenjeria de corp, vedetele pentru linia de tineret fiind body-urile din dantelă şi *top-urile* (brasieră şi chilot alungit"), (A, 24.09.1998, p. 8).

5.1.2. Împrumuturile stilistice reprezintă o categorie mai bogată şi mai eterogenă decât cele denotative. Nota lor distinctivă este prezenţa „conotaţiilor străine"[29], care le asigură expresivitatea în raport cu posibilele echivalente româneşti.

Înainte de 1989, asemenea termeni aveau un pronunţat caracter livresc, utilizarea lor fiind limitată la literatura de călătorii, la cărţi sau periodice specializate (din domenii precum cinematografia, muzica, sportul).

În presa postdecembristă, anglicismele stilistice au cunoscut o evidentă creştere cantitativă şi o extindere a sferei de utilizare în domeniile politic, social, economic, comercial, pătrunzând chiar în limbajul curent (în varianta sa familiară, colocvială).

Întrucât anglicismele de acest tip sunt utilizate întotdeauna deliberat (cu intenţie expresivă, evocatoare, ironică etc.), cititorul este, de regulă, avertizat asupra caracterului străin al termenilor prin mărci specifice inserate în text.

Cea mai simplă modalitate este marcarea anglicismului prin ghilimele şi asocierea lui în context cu echivalentul românesc: „un fermier bogat, un '*rancher*'" (A, 7.02.1995, p. 4); „A fost o vreme când la modă erau filmele cu spargeri ('*hold-up movies*')" (A, 27.07.1996, p. 4). În funcţie de raritatea şi dificultatea termenului străin, glosarea anglicismului se poate face printr-un cuvânt sinonim, printr-o sintagmă sau un enunţ mai dezvoltat: „În fond, '*brain-drain*' („fuga creierelor") a unor specialişti cu înaltă calificare e inevitabilă, oricât de mari ar fi salariile. Acest *exod al inteligenţelor* [...]" (A, 16.05.1996, p. 3).

Uneori, explicaţiile în limba română au rolul de a sublinia conotaţiile peiorative ale anglicismului. De exemplu, sintagma *gossip columnist*, având în BBC (p. 209) sensul „(ziarist) titular al unei rubrici privind viaţa particulară a personalităţilor" apare astfel glosat: „Meseria de '*gossip columnist*' sau *gossipist*, adică colportor de bârfe, de cancanuri ca inevitabil produs secundar al Hollywood-ului, este una dintre cele mai temute" (A, 24.05.1996, p. 4).

Pe lângă indicarea sinonimului şi/sau glosare apar frecvent indicaţii privind contextul etnic ori socio-cultural în care circulă anglicismul respectiv: „Serialele TV pe care americanii le numesc în derâdere '*soap operas*' pentru că, destinate cu precădere gospodinelor, sunt sponsorizate, evident în scopuri publicitare, de firmele de detergenţi" (A, 8.03.1996, p. 4). Domeniul de referinţă, respectiv terminologia în care apare anglicismul, este evidenţiat în următoarele enunţuri: „În cadrul a ceea ce stiliştii denumesc '*look*' („imagine, înfăţişare") se manifestă două tendinţe" (Ev. Z, 24.09.1993, p. 7); „Este ceea ce se cheamă în limbajul de specialitate '*a sequel*', adică o urmare la un film care a obţinut un oarecare succes" (A, 23.07.1994, p. 4).

Anglicismele stilistice se pot grupa în mai multe categorii, în funcţie de motivaţia utilizării lor.

5.1.2.1. Evocarea „culorii locale" se realizează cu ajutorul unor anglicisme sau americanisme care sugerează – prin conotaţiile lor – un anumit mediu geografic, social sau cultural: „Există în Occident procedeul ca o personalitate a vieţii publice să-şi scrie memoriile împreună cu un *shadow-writer* (scriitor din umbră)" (RL, 15.02.1991, p. 5); „Mulţi s-au înghesuit în *pub-urile* [„berăriile"] situate în partea de nord-vest a oraşului [Manchester]" (A, 28.05.1999, p. 16); „modele de inspiraţie folclorică (asemeni tendinţelor din Scoţia sau Germania, unde *kilt-ul* [„fusta plisată ecosez"] şi costumul tirolez au stat la baza multor colecţii" (A, 6.03.1998, p. 16); *WASP* („alb, de origine anglo-saxonă şi de religie protestantă – sigla care desemnează primul val de imigranţi în America", A, 15.09.1996, p. 9); „*hot dogs, hamburgeri* ori pizza şi, în general, tot ceea ce americanii numesc, pe bună dreptate, '*junk food*', adică deşeuri alimentare, nehrănitoare, dar cu mare surplus caloric" (A, 2.09.1999, p. 4).

Numeroase sintagme, preluate ca atare din engleza americană, desemnează în manieră figurată (adesea informală sau chiar peiorativă) genuri de filme mai puţin cunoscute la noi. Respectivele sintagme „colorează" prezentările de filme TV din rubricile specializate ale cotidianelor: „film care face parte din categoria denumită de americani '*tear-jerkers*', adică storcătoare de lacrimi" (A, 27.02.1996, p. 4); „aşa-numitele '*beach movies*', filme a căror acţiune se petrece pe plajă" (A, 2.11.1996, p. 4); „unul din acele filme după care americanii se dau în vânt, aşa-numitele '*court dramas*' (drame judiciare)" (A, 28.08.1998, p. 8).

Împrumuturile stilistice pot avea rolul de a desemna tipuri de eroi specifici filmelor americane: „Charles Bronson în rolul tipic pentru el al unui *killer* ('ucigaş, asasin') de profesie" (A, 31.12.1995, p. 4). Prin analogie, termenul apare şi în alte contexte, unde sunt evocate conotaţiile pe care le are americanismul în română: „În primăvara anului trecut, un grup de infractori din mafia ţigănească a strâns suma de 5 miliarde de lei pentru a plăti un *killer* care să-l lichideze pe şeful Poliţiei Române" (A, 17.02.1996, p. 1).

Din aceeaşi categorie de termeni pot fi citaţi *rancher* „fermier" („western de tip clasic cu Gregory Peck în rolul unui '*rancher*'", A, 19.03.1996, p. 4); *rider* „aventură captivantă petrecută pe patru roţi, în care protagoniştii sunt maniacii vitezei, aşa-numiţii '*riders*'" (RL, 18.03.1995, p. 12).

În articole sau ştiri consacrate unor realităţi specifice societăţii americane, împrumuturile stilistice sugerează „culoarea locală", chiar dacă termenii au echivalente româneşti (care apar, uneori, şi ele în text): „La Centrul Cultural American s-a sărbătorit în stil tipic american. Mesele au fost pline cu '*peanuts*' (alune), '*crackers*'

(biscuiţi) crocanţi şi săraţi, '*hot-dogs*' (crenvurşti), coca-cola, pepsi-cola, bere şi vin" (A, 7.11.1996, p. 7); „Sute de '*marines*' ('puşcaşi marini americani') au făcut cea mai impresionantă captură de arme" (EZ, 13.01.1993, p. 5); „documente '*top secret*' difuzate din greşeală pe Internet de Pentagon" (RL, 15.02.1996, p. 8); „Deranjată de ultimele scurgeri de informaţii referitoare la *impeachement* [„inculparea şi demiterea unui preşedinte american în funcţie"], Casa Albă îl dă în judecată pe procurorul independent Kenneth Starr" (A, 2.02.1999, p. 1).

Aglomerarea de americanisme (provenind inclusiv din argou) – într-un articol cu impresii de călătorie din SUA, intitulat „Americii i s-a urât cu binele" (semnat de Cristian Tudor Popescu) – are o evidentă funcţie stilistică (de creare a atmosferei şi de „colorare" a expresiei), dar şi sociolingvistică: „Se zice *politically correct* african-american. [...] Ei bine, la televiziunea americană n-ai voie să pronunţi cuvântul '*black*'. Deci, să fie limpede, nu e vorba de '*nigger*' sau '*crow*', apelativele insultătoare de pe vremuri [...]. Insulta de argou preferată a negrilor americani adresată albilor este '*whonkey*' – maimuţă albă [...]. Care va să zică, o droaie de negri sunt ţinuţi prin sinecure bugetare ca să nu creeze tulburări de stradă – nici pe astea n-ai voie să le numeşti ca lumea '*riot*', ci '*social unrest*', nelinişte socială" (A, 11.05.1998, p. 1).

5.1.2.2. Între împrumuturile stilistice se înscriu şi anglicisme frecvent întâlnite în *varianta colocvială a limbii*, de unde le preia şi presa. Dintre împrumuturile mai vechi, înregistrate şi în DN_3 sunt de semnalat substantivele *boss, high-life* (ortografiat *hailaif*) şi *speech* (ortografiat *spici*), adjectivul *sexy*, precum şi o serie de frazeologisme.

– *Boss*, având în DCR_2 (p. 50) sensul „patron; căpetenie [iniţial în America]", apare ca termen familiar într-un context precum „Hagi a ajuns *boss* la Galatasaray" (A, 22.03.1997, p. 7), fiind ulterior decodat, în ştirea respectivă, ca „membru în consiliul de administraţie al clubului turc". De regulă însă, americanismul este utilizat în presă cu conotaţii peiorative: „prestaţiile tot mai mari ale '*bossului*' ţărănist" (A, 9.07.1998, p. 1); „un comando condus de Miron Cozma, *bossul* minerilor din Valea Jiului" (RL, 25.05.1996, p. 1).

– *High-life* (absent din DCR_2) este rareori utilizat cu sensul său denotativ („elită"), consemnat în DN_3: „cunoscută personalitate a *high-life-ului* britanic" (A, 16.06.1995, p. 5); „*High-life-ul* fotbalului european" [titlu de carte sportivă] (A, 20.04.1997, p. 8). Mult mai frecvent, anglicismul dezvoltă – în tradiţia lui Caragiale – conotaţii ironice: „*high-life-ul* democraţiei noastre originale" (EM, 24, 1994, p. 1). Cu aceeaşi valoare se întâlneşte şi sintagma *high society* (inexistentă în BBC): „Cucoanele din încropita noastră '*high society*' cred că însuşi Yves Saint-Laurent le-a cusut tivul rochiei [...]" (A, 1.07.1997, p. 4).

– *Speech* (absent din DCR_2) este considerat în DN_3 ca „rar" şi glosat prin „discurs, cuvântare ocazională; alocuţiune". El circulă în limba vorbită şi în presă cu sensul menţionat, căruia i se asociază o nuanţă de ironie familiară: „Ceremonia de deschidere a constat în obişnuitele *speech-uri* oficiale" (A, 15.05.1999, p. 3). Conotaţiile peiorative sunt mai marcate când anglicismul este ortografiat fonetic (vezi *infra*, 6.1.2.).

– *Sexy* – având în engleză exclusiv sensul „excitant, atractiv din punct de vedere sexual" (BBC, p. 1025) – circulă în limbajul colocvial românesc cu cele două sensuri consemnate în DCR_2 (p. 210): „atrăgător, cu vino-ncoace" („Cum trebuie să arate pentru dv. o femeie *sexy*? ", EM, 24, 1994, p. 22); „referitor la sex şi pornografie" („reviste *sexy* şi porno", EZ, 28.05.1993, p. 6).

Dintre termenii care s-au impus mai recent în limbajul familiar – fiind preluaţi ca atare şi în presă – pot fi menţionaţi *OK, full* şi *party*.

– *OK* este înregistrat în DCR_2 (p. 68) numai ca adverb şi considerat „americanism colocvial". Această valoare este frecvent întâlnită în exprimarea tinerilor, dar şi în presă (uneori cu nuanţă ironică): „Pentru că în ţară totul e *OK*, membrii Guvernului sunt împrăştiaţi pe mapamond" (A, 10.06.1998, p. 5). În paralel, s-a extins utilizarea siglei cu valoare substantivală (sinonim cu „aprobare", „aviz favorabil"): „Société Générale aşteaptă *OK-ul* Oficiului Concurenţei" (A, 8.03.1999, p. 5); „Guvernul a dat *OK-ul* înfiinţării Fundaţiei Post-Privatizare" (RL, 5.05.1996, p. 1).

– *Full* (absent din dicţionarele româneşti de neologisme) este întâlnit în presă, ca adjectiv invariabil, cu unul dintre sensurile înregistrate în BBC (p. 454) – „plin [de oameni], aglomerat": „Conform obiceiului, imediat după meci, autoturismele *full* de microbişti, claxonând în draci şi arborând steaguri tricolore, au ţâşnit în Piaţă" (A, 29.06.1998, p. 9).

– *Party* (absent din dicţionarele româneşti) apare în presă cu sensul etimologic „petrecere", consacrat în limba vorbită („Onomastici ţărăniste: Ion Diaconescu – absent de la *party-ul* lui Ion Raţiu" A, 9.01.1996, p. 2), dar şi cu un sens mai larg, atestat în denumirea unor spectacole complexe („Beach *Party* la Club A", A, 11.07.1999, p. 10; „*Fashion Party*" [prezentare de modă], Pro TV, 20.05.1998) sau a unor emisiuni de televiziune („*Party* Time" – emisiune de divertisment la Ant 1).

Din *categoria frazeologismelor* de tip colocvial, preluate ca atare din engleză şi inserate în textul românesc în virtutea caracterului lor sintetic şi a prestigiului pe care li-l conferă circulaţia internaţională fac parte: *first class* „de prima calitate": („Publicaţia [...] arată a fi de '*first class*'", A, 17.09.1997, p. 10); *head hunting* „vânătoare de capete" – formulă metaforică desemnând recrutarea de experţi de înaltă calificare („agenţii de *head hunting*", A, 6.02.1998, p. 6); *no comment* – formulă consacrată în cadrul interviurilor pentru a se evita răspunsul la o întrebare (cf. BBC, p. 213); *top secret* „strict secret" („Documente '*top secret*' difuzate, din greşeală, pe Internet", RL, 15.02.1996, p. 8).

În această categorie pot fi incluse şi formule de salut (*hello, hi, bye-bye*), de aprobare (OK) sau interjecţia *wow!* (exprimând surpriza plăcută, admiraţia). Toate se întâlnesc cu mare frecvenţă, putând fi considerate adevărate clişee în limbajul colocvial (mai ales al generaţiei tinere).

5.1.2.3. În categoria împrumuturilor motivate stilistic pot fi incluse, în opinia noastră, şi anglicismele utilizate cu *funcţie eufemistică*.

Atenuarea expresiei considerate triviale, jignitoare sau prea directe – pe care o presupune eufemismul[30] – este evidentă în cazul unor termeni precum: (mărfuri) *second hand* „la mâna a doua" (EZ, 11.12.1996, p. 14); *call girl* „prostituată care poate fi chemată telefonic" (A, 3.03.1995, p. 7) şi corespondentul masculin *callboy* (A, 6.08.1997, p. 7); *gay* „homosexual" (A, 25.06.1992, p. 7); *house-keeper* „menajeră" (anunţ de mică publicitate, RL, 15.02.1991, p. 7); *topless* „fără sutien" (cf. „Moda *topless*", A, 17.10.1997, p. 11); *yes-meni* „lingăi" (glosat în context „linguşitorii care roiesc în jurul preşedintelui", A, 15.05.1999, p. 1).

5.2. Anglicismele „de lux" reprezintă împrumuturi inutile şi, în unele cazuri, chiar dăunătoare. Ele sunt nemotivate sau posedă motivaţii de tip negativ, precum veleitarismul intelectual şi afectarea, traduse prin snobism lingvistic, insuficienta

cunoaştere a resurselor limbii materne, comoditatea sau graba care – mai ales în cazul ziariştilor – nu le permit să reflecteze asupra echivalenţelor lexicale, pentru a alege termenul cel mai adecvat.

Întrucât asemenea termeni nu fac decât să dubleze cuvinte (sau unităţi frazeologice) româneşti[31], fără a aduce informaţii suplimentare (de natură cognitivă sau expresivă), ei constituie manifestări tipice de *anglomanie*, putând fi încadraţi în categoria aşa-numitelor „*cultisme*"[32]. Majoritatea anglicismelor din această categorie se regăseşte în acel „jargon yanquisant" sugestiv numit *franglais*, ceea ce poate indica – pentru unele dintre ele – o etimologie multiplă.

Prezentăm, în continuare, anglicisme „de lux" absente din DCR_2 sau având alte sensuri decât cele înregistrate:

– Termeni din domeniul economic-financiar, comercial şi al profesiilor deţin o pondere însemnată în textele de presă, în anunţurile publicitare, precum şi în denumirile de firme, societăţi comerciale etc.: *advertising* „publicitate" (A, 12.11.1998, p. 16); *agreement* „acord [financiar, comercial]" (A, 4.07.1998, p. 5); *marketing manager* „director comercial" (A, 11.03.1999, p. 6); *nurse* „asistentă medicală, infirmieră" (D, 20.11.1993, p. 2)[33]; *part-time* „[angajat] pe durată limitată, plătit cu ora" (RL, 15.02.1996, p. 10); *program officer* „responsabil/coordonator de program" (A, 26.03.1998, p. 9); *showroom* „magazin-expoziţie" (A, 26.05.1997, p. 5); *salesman* „agent comercial/vânzător"; *sales person* „vânzător"; *sales manager* „director comercial" (RL, 28.10.1996, p. 9). Anglicismele *store, shop, shopping* (*super*– sau *mini*–) *market*[34] apar frecvent în denumirea unor magazine; „General *Store*–Family *Shopping*"; „Kathy's *Store*"; „*Computer* Shop"; „*Minimarket* Jordan"[35].

– Termeni din domeniul comunicaţiilor: *briefing* „conferinţă de presă" (TVR_1, 18.11.1994)[36]; *panel* „secţiune a unei conferinţe, reuniuni" (A, 17.07.1996, p. 5)[37]; *press release* „comunicat de presă" (A, 20.03.1999, p. 4); *key-note adress* „mesaj inaugural [al unei reuniuni]" (A, 22.02.1996, p. 5); *key-speaker* „vorbitor principal" (A, 23.07.1998, p. 1).

– Din **domeniul învăţământului**, pe lângă *training* „pregătire, instruire profesională" şi *workshop* „atelier de lucru, seminar" (înregistrate în DCR_2) mai apar – ca anglicisme „de lux": *item* (cu un sens specializat apropiat de cel din PL, p. 568 – „întrebare/ punct dintr-un test")[38]; *text-book* „manual, curs universitar" (A, 23.07.1996, p. 4); *visiting professor* „profesor-oaspete" (A, 9.10.1998, p. 12); [învăţământ] *vocaţional* (<engl. *vocational*, BBC, p. 1269) „profesional".

– Terminologia politico-administrativă: *board* „consiliu de conducere" (A, 13.03.1996, p. 10)[39]; *chairman* „preşedinte al unei reuniuni" (A, 13.03.1997, p. 5); *exit-poll* „sondaj la ieşirea alegătorilor de la secţiile de votare" (EZ, 5.11.1996, p. 14); *staff* „personal angajat, colectiv de lucru" (A, 23.04.1996, p, 2)[40].

– Din ***domeniul artistic***: *backing* [vocal] „acompaniament al solistului" (TVR_1, 30.08.1996); *band* „orchestră, formaţie muzicală" (A, 10.02.1994, p. 4) şi *girls-band* (A, 10.03.1999, p. 14); *evergreen* „şlagăr [care a rezistat timpului]" (A, 29.07.1995, p. 3); *performance* „spectacol" – în sintagme ca *experiment performance* (A, 20.06.1999, p. 10) şi *poetry-performance* (A, 27.05.1997, p. 4); *teleplay* „piesă de teatru TV" (A, 25.04.1996, p. 9). Cu accepţii modificate faţă de cele din BBC, apar în presă termenii *casting* şi *romance*. Primul are în engleză sensul „selectare a actorilor pentru anumite roluri" (BBC, p. 165); în presa românească el circulă cu sensul „bancă de date privind actorii de teatru, film şi TV" (RL, 14.08.1996, p. 2). Al doilea,

având în BBC (p. 972) sensul „roman de dragoste", este utilizat şi ca sinonim pentru „film de dragoste" (PRTV, 16/1998, p. 21).

O tipică manifestare de anglomanie este abundenţa anglicismelor incluse în titulatura unor rubrici din presă („*Star News*"; „*Week-end* poliţienesc"; „*Music Fan* Club"; „*Top Fashion*"; „*Time-Out*") sau a unor emisiuni de radio şi televiziune („*CD Top*"; „*Top-Star* '95"; „*Top Ten* Viva Tele 7 abc"; „Şlagăr *Top Rock*"; „*Rock-Story*"; „*Week-end* abc"; „Pro *Fashion*"; „Club *PC*"; „*Party Time*"; „ Audio-*Show Star* Club"; „Album *Show*"; „Teleeurobingo *Show*"; „As-*Show*"; „*Hit*-Club"; „Zodia *VIP*"; „*Ciber Fan*"; „*Pet Shop*").

Din ***terminologia sportivă***, pe lângă anglicismele incluse în DCR$_2$ (*coach* „antrenor al unei echipe sportive"; *goalkeeper* „portar"; *team* „echipă sportivă"), pot fi considerate împrumuturi „de lux": *draftat* „transferat [despre jucători]" (A, 19.02.1999, p. 13); *pole-position* (inexistent în BBC) „poziţie de favorit într-o competiţie sportivă" (A, 17.04.1999, p. 10); *soccer* (când este folosit cu sensul generic „fotbal"[41]); *under 14* (A, 20.03.1999, p. 8), *under 20* (A, 26.04.1999, p. 10) – sintagme care desemnează categorii de vârstă pentru echipe de fotbalişti („sub 14 sau 20 de ani").

Din domeniul ***vieţii mondene*** sunt de reţinut, în primul rând, termeni legaţi de modă: *fashion* „modă" („*fashion*–club", A, 11.09.1997, p. 3; „*fashion*-business", A, 19.05.1998, p. 8); *make-up* „farduri" (A, 5.02.1999, p. 9); *modeling* „meseria de manechin" („piaţa de *modeling*, A, 8.12.1998, p. 3); *t-shirt* „tricou" (A, 23.06.1999, p. 2).

În aceeaşi categorie se înscriu termeni din sfera gastronomiei. Pe lângă binecunoscutele anglicisme *hamburger, cheeseburger, hot dog, juice* (incluse în DCR$_2$), mai pot fi menţionaţi *toast* „pâine prăjită crocantă"; *snacks* „gustări, aperitive"; *grill* „grătar" („pui [la] *grill*"); *steak* „carne pentru friptură" şi alţii, prezenţi în texte publicitare.

6. Abordarea anglicismelor din perspectiva **normei lingvistice** pune în evidenţă aspecte complexe şi, uneori, contradictorii, precum şi numeroase fluctuaţii, explicabile prin *cauze obiective* (caracterul recent al împrumuturilor, circulaţie limitată, dificultăţi de asimilare datorate diferenţelor dintre sistemele lingvistice ale românei şi englezei) şi *subiective* (gradul de stăpânire a limbii engleze, comoditatea, mimetismul şi snobismul lingvistic).

Anglicismele sunt, prin definiţie, termeni neadaptaţi sau incomplet adaptaţi la sistemul limbii receptoare. Totuşi, studiile consacrate prezenţei lor în limba română au relevat anumite aspecte care, prin caracterul regulat, repetabil, pot fi considerate ca având caracter de normă (fonetică, ortografică, morfologică)[42].

6.1. Normele ortografice şi ortoepice

Tendinţa generală a limbii literare actuale este de a păstra împrumuturile din engleză într-o formă cât mai apropiată de cea din limba-sursă. Procesul de adaptare este în mod deliberat „frânat" prin acţiunea unor factori de natură psiho- şi sociolingvistică[43].

Din prima categorie trebuie menţionate conştiinţa lingvistică a vorbitorului cunoscător de engleză şi orgoliul acestuia de a pronunţa şi scrie „à l'anglaise". Dintre factorii de natură sociolingvistică, un rol important revine motivaţiilor proprii diverselor categorii de vorbitori în raport cu terminologia folosită. În cazul specialiştilor, păstrarea împrumuturilor din diverse terminologii în forma originară este motivată de caracterul lor internaţional şi de funcţia denotativă pe care o îndeplinesc în cadrul comunicării între profesionişti.[44]

Anglicismele din categoria împrumuturilor „stilistice” (conotative) îşi păstrează aspectul din limba de origine ca o condiţie a forţei lor de sugestie şi evocare[45] (faptul este evident mai ales în presă şi în limbajul tinerilor).

În sfârşit, termenii din limbajul comercial şi publicitar, cei legaţi de modă, sport etc. – din categoria împrumuturilor „de lux” – se păstrează neadaptaţi deoarece prestigiul şi sonoritatea cuvântului englezesc constituie, de regulă, unicul atu al prezenţei lor în limbă. Un fapt semnificativ pentru raţiunile sociolingvistice ale neadaptării este că forme corupte, specifice limbii vorbite (ca *bişniţă, blugi, badigard, ciungă*) nu apar niciodată în texte comerciale sau publicitare, unde sunt utilizate exclusiv formele *business, (blue)-jeans, body-guard, chewing-gum*.

6.1.1. O evidentă manifestare de snobism lingvistic este *revenirea la ortografia etimologică* în cazul unor împrumuturi vechi, perfect asimilate sub aspect fonetic şi grafic: *clown(erie)* (A, 5.06.1997, p. 4); *ferry-boat* (RL, 18.10.1995, p. 15); *finish* (A, 7.04.1998, p. 11); *interview* (RL, 5.09.1990, p. 1); *leader* (A, 10.02.1994, p. 4); *meeting* (A, 6.06.1998, p. 9). Cele mai frecvente grafii de acest tip se întâlnesc în reclame („Sensormatic din USA – *leader* mondial al sistemelor electronice de securitate”, A, 29.05.1996, p. 6) şi în cronici ale unor evenimente artistice ori mondene („*leaderul* grupului Compact”, A, 2.02.1999, p. 4; „*leader* naţional pe piaţa produselor de parfumerie”, A, 11.09.1997, p. 3). Izolat, această grafie apare şi în sintagma „*leader* politic” (RL, 5.10.1990. p. 1).

O altă încălcare a normelor ortografiei româneşti constă în imitarea manierei anglo-americane de scriere cu majuscule a tuturor cuvintelor din componenţa titlurilor, frecvent întâlnită în anunţurile publicitare: „Cea mai Nouă Combinaţie de Stil, Calitate şi Performanţă” [reclamă pentru televizoarele Daewoo] (A, 22.11.1995, p. 9); „Produse Lactate De Cea Mai Înaltă Calitate” [unde prin scrierea cu majuscule a prepoziţiei şi articolului se încalcă chiar normele ortografiei englezeşti] (A, 27.03.1996, p. 7).

6.1.2. Se ortografiază *fonetic* (conform unei pronunţări, de regulă, aproximative) anglicismele care au pătruns în limba vorbită. Pe lângă termenii *blugi*[46] şi *bişniţă*, mai pot fi citaţi în această categorie: *bady* (A, 27.02.1998, p. 11), *badigard* (A, 26.10.1996, p. 1); *bax* (A, 6.07.1999, p. 11); *brifing* (A, 15.05.1998, p. 5); *chemping* (RL, 10.02.1993, p. 10); *ceinging* (A, 3.05.1993, p. 2); *discont* (A, 21.05.1999, p. 5); *exceingi* (A, 14.11.1995, p. 5); *ful* (A, 8.05.1999, p. 2); *planing* (A, 7.04.1998, p. 8); *racheţi* (A, 15.04.1994, p. 10); *sprei* (A, 11.05.1998, p. 1)[47].

În cazul unor anglicisme cu caracter denotativ, scrierea fonetică se asociază cu conotaţii contextuale de tip ironic, peiorativ: „Sub pretextul că face ‘producţie’, investitorul ‘strategic’ New Holland vrea să importe combine pe bucăţi, scutite de taxe vamale. La asociere, New Holland participă cu ... numele, *năuhaul* şi ... prestigiul” (A, 30.11.1996, p. 1); „Toţi cei de care depinde în mod real soarta populaţiei promovează un *saiăns ficşăn* la scară naţională şi cu dramatice consecinţe” (A, 11.03.1994, p. 1); „Politicienii români, abonaţii forumurilor unde se vorbeşte de *integreişăn* şi *neito*, se pare că se simt foarte bine” (A, 18.11.1998, p. 1); „De curând, alte *biznisuri* ale primăriţei – licitaţii dubioase [...] – au ţinut prima pagină a ziarelor locale” (A, 20.07.1998, p. 7); „*Ferpleiul* de Sascut” (A, 30.04.1996, p. 1).

6.1.3. Oscilaţiile în scrierea anglicismelor se manifestă prin coexistenţa – uneori în acelaşi text sau număr al publicaţiei – a unor forme paralele reprezentând:

– grafia etimologică şi grafia fonetică: *bypass* şi *baipas* [cardiac] (A, 6.11.1996, p. 7); *hooligan* şi *huligan* (A, 1.07.1998, p. 11); *offside* şi *ofsaid* (A, 15.03.1999, p. 10); *staff* (A, 22.02.1994, p. 2) şi *staf* (A, 27.03.1998, p. 11);

– două variante ortografiate fonetic: *benăr* (A, 14.07.1999, p. 1) – *bener* (A, 26.09.1998, p. 10); *hamburgher* – *hamburgăr* (A, 4.03.1999, p. 9); *rakeţi* – *racheţi* (A, 29.06.1999, p. 9);

– grafie etimologică, fonetică şi mixtă: *bodyguard* (A, 24.06.1997, p. 1); *badigard* (A, 26.10.1996, p. 1); *bodiguard* (A, 23.10.1998, p. 1)[48]. Cele mai numeroase variante (atât la singular, cât şi la plural) se întâlnesc în cazul substantivului compus *bodyguard*. Ele se explică prin dificultăţile de pronunţare pe care cuvântul englezesc le pune vorbitorului român şi prin larga difuzare a termenului în limba vorbită. Formele excesiv „românizate" apar în presă, de regulă, însoţite de conotaţii peiorative (vezi, de exemplu, jocul de cuvinte din următorul enunţ: „În Capitală şi în restul oraşelor mari, fiecare gard mai răsărit s-a împodobit cu câte un *badigard*", A, 26.10.1996, p. 1).

Frecvente inconveniente apar în scrierea compuselor englezeşti cu sau fără cratimă, precum şi în utilizarea cratimei în cazul formelor articulate enclitic, flexionate[49] sau derivate.

Dintr-o listă lungă de asemenea duble grafii cităm câteva: *skate-board* (A, 3.04.1997, p. 3) şi *skateboard* (A, 5.02.1999, p. 8); *duty free* (A, 15.08.1998, p. 5) şi *duty-free* (A, 25.09.1998, p. 2); *work-shop* (A, 12.04.1997, p. 3) şi *workshop* (A, 6.11.1997, p. 4)[50]; *businessmen-ii* (A, 11.07.1998, p. 2) şi *bisnismenii* (A, 7.05.1994, p. 6); *business-man-ul* (A, 23.03.1999, p. 1) şi *bisnisman* (A, 26.05.1998, p. 1); *punk-ist* şi *punkist* (A, 7.08.1997, p. 9).

6.1.4. În ceea ce priveşte *pronunţarea* anglicismelor, semnalăm două tendinţe care se adaugă celor discutate anterior de alţi cercetători.

Prima se referă la *modificările de accent* care se petrec cu uşurinţă în cazul omografelor. Astfel de anglicisme precum *top-módel, non-prófit, sex-sýmbol* se accentuează ca şi cuvintele româneşti *modél, profít, simból* (cf. „*top-modélele* de la Playboy", Tele 7abc, 4.05.1996).

Cea de a doua priveşte posibilele confuzii generatoare de *omofone:* „*bordul* [engl. *board* 'colectiv de conducere'] ziarului" (cf. rom. *bord* „punte a unui vas"); „în materie de *trening* [engl. *training* „pregătire (profesională), antrenament"]" (cf. rom. *trening* „costum de sport") (ambele exemple au ca sursă TVR_1, 28.11.1994); *mal* [engl. *mall* „zonă comercială"] (cf. rom. *mal*. „ţărm") în formula „Bucureşti *Mall*" (rostită *mal* la R Act, în anunţuri publicitare).

6.2. Normele morfologice

Dificultăţile de adaptare a anglicismelor la sistemul flexionar românesc se explică prin apartenenţa englezei şi a românei la familii de limbi distincte. În ciuda acestui fapt, sub presiunea sistemului limbii române şi ca efect al analogiei, asimilarea morfologică a anglicismelor o devansează pe cea grafică şi pe cea fonetică. În liniile sale generale, procesul se derulează şi în prezent pe coordonatele stabilite de cercetările publicate în ultimele decenii (vezi *infra*, nota 42).

6.2.1. Sub *aspectul genului*, dintre cele trei criterii implicate în procesul de atribuire a genului gramatical (etimologic, semantic, formal)[51], cea mai mare pondere revine, în româna actuală, ultimului. Conform acestui criteriu (respectiv desinenţei), majoritatea anglicismelor care desemnează inanimate – fie ele cuvinte simple sau

compuse – se încadrează în categoria neutrului românesc (cu pluralul în *-uri*)[52] : *un briefing* (TVR_1, 18.11.1991); *CD-ul* (PRTV, 3/1997, p. 26); *hot-line-ul* (A, 19.02.1999, p. 3); *lobby-ul* (A, 6.11.1993, p. 1); *un Show-Room* (A, 29.04.1998, p. 5); un *teleplay* (PTV, 6/1999, p. 5); *week-end-ul* (EZ, 12.04.1993, p. 4).

Printre puţinele excepţii pot fi menţionate inanimate care se încadrează – conform criteriului semantic – la genul masculin sau feminin (prin analogie cu sinonimele lor româneşti): *jeanşi* sau *blugi* (A, 26.04.1993, p. 3) (cf. rom. *pantaloni*); *hotdogi* (A, 24.07.1995, p. 1) (cf. rom. *crenvurşti*); *o soap opera* (PTV, 17/1999, p. 4) (cf. rom. *melodramă*); *o briefcase* (A, 20.12.1996, p. 6) (cf. rom. *servietă*).

Preponderenţa criteriului formal asupra celui semantic este pusă în evidenţă de o serie de substantive englezeşti (simple sau compuse) încadrate la genul neutru, conform desinenţei, deşi corespondentele lor româneşti sunt feminine: „*business-urile* personale" (A, 29.03.1996, p. 10) (cf. rom. *afacere*); *erotic line-ul* (A, 25.11.1998, p. 3) (cf. rom. *linie [telefonică]*); *fashion-party-ul* (A, 6.06.1998, p. 10) (cf. rom. *petrecere, paradă* [a modei]); „*gun-urile* semiautomate" (A, 9.06.1998, p. 12) (cf. rom. *puşcă*); „*leadership-ul* american" (A, 21.04.1999, p. 12) (cf. rom. *conducere*); „*un love story* american" (EM, 30/1996, p. 17) (cf. rom. *poveste*).

În cazul animatelor, genul gramatical se stabileşte prin acţiunea conjugată a criteriului formal şi a celui semantic (respectiv, genul natural). Astfel, se încadrează la masculin (cu pluralul în *-i*) substantive ca: *body-guardul* (A, 1.09.1994, p. 3); *designerul* (EZ, 8.12.1995, p. 8); *gay-ii* (A, 12.06.1999, p. 8); *outsideri* (A, 14.05.1994, p. 7); *yesman-i* (A, 28.05.1999, p. 2).

Apar excepţii de la regula concordanţei între genul natural şi cel gramatical în cazul substantivului *miss*, înregistrat în DN_3 ca feminin, dar formând pluralul cu desinenţa de neutru *–uri*: „Concursul de *miss-uri* de la Sala Palatului" (A, 8.06.1990, p. 3).

Alte exemple de neconcordanţe sunt sintagma *top model* „manechin, fotomodel" („*Un top model*, Jackie, este martoră la uciderea unui consilier al Casei Albe", EZ, 31.01.1997, p. 11) şi sigla VIP („*VIP-uri* parlamentare", A, 23.04.1996, p. 6).

Unele oscilaţii de gen se înregistrează în cazul compuselor cu caracter specializat, mai rar utilizate în limbajul standard (cf. *un joint-venture*, A, 30.07.1993, p. 6, şi „înfiinţarea *unei joint-venture*", A, 27.08.1993, p. 7).

6.2.2. Formarea pluralului anglicismelor se realizează, în funcţie de genul substantivelor, conform regulilor limbii române; în cazul cuvintelor pătrunse în limba vorbită sunt prezente inclusiv alternanţele consonantice, ca mărci auxiliare ale pluralului românesc: *bodyguarzi* (EZ, 28.05.1993, p. 1); *jeanşi* (A, 25.09.1998, p. 8); *racheţi* (A, 12.04.1994, p. 3). Prin analogie, într-o exprimare familiară, uşor ironică, sunt asimilate substantivelor comune şi tratate identic din punct de vedere morfologic unele nume proprii: „A pătruns pe nesimţite civilizaţia americănească a *macdonalzilor*, rafinata bucătărie chinezească se retrage, pe alocuri, în favoarea *fast food*-ului" (A, 1.12.1994, p. 9).

În cazul împrumuturilor „stilistice" (mai ales al americanismelor), utilizate pentru a sugera „culoarea locală", am înregistrat un număr redus de exemple în care se păstrează desinenţele proprii pluralului englezesc: „filmele americane cu şi despre *cowboys*" (A, 14.10.1998, p. 4); „sute de *marines* [puşcaşi marini americani]" (EZ, 13.01.1993, p. 5); „mult-visatele '*succes stories*'" (A, 23.06.1999, p. 6); „Cei douăzeci de suporteri identificaţi drept '*hooligans*' au fost trimişi înapoi la Londra" (R Act, 14.10.1998).

Tot o motivaţie stilistică stă, probabil, la originea unui plural de tip popular / colocvial precum *homleşi* „boschetari" (cf. engl. *homeless* „fără casă"): „Gerul i-a împins pe cei mai mulţi dintre *homleşi* să-şi găsească locuri provizorii în canale ori în ghenele blocurilor" (A, 27.11.1998, p. 15). Când vorbitorii români nu recunosc formele de plural englezeşti, prin adăugarea desinenţelor româneşti se ajunge la plurale cu caracter tautologic: „*slums-urile* Washingtonului" (A, 26.04.1993, p. 8); „tentativele *rackets-ilor*" (RL, 8.08.1994, p. 8); „pungile de *snacksuri*" (reclamă ProTV, 28.01.1997); „*shows-uri* 'fierbinţi'" (A, 4.07.1997, p. 3).

Ca invariabile sub aspectul numărului apar: substantive al căror gen gramatical este incert („9000 de persoane sunt angajate ca menajere sau *baby-sitter*"[53], A, 29.04.1999, p. 13) sau cele care prezintă dificultăţi de formare a pluralului datorită desinenţei de singular („partida de sex între *gay*", A, 12.09.1999, p. 8; „*playboy* bogaţi", A, 10.06.1996, p. 7).

Cu totul nejustificată este însă tratarea compusului *hot dog* „crenvurst" ca invariabil într-un titlu de ştiri precum „Cel mai tare mâncător de *hot dog* din lume" (A, 6.07.1999, p. 13).

6.2.3. Inconsecvenţele din asimilarea morfologică se manifestă mai frecvent în cazul cuvintelor compuse. Astfel, *skinhead* (pentru care româna dispune şi de calcul frazeologic „cap(ete) ras(e)") apare într-un text de mici dimensiuni (EZ, 28.03.1994, p. 2) cu trei forme de plural: cea din limba de origine („cei doi *skinheads*"), cea cu dublă marcare a pluralului, prin desinenţa englezească urmată de cea românească („*skinheads-ii* care au înjunghiat un tânăr evreu") şi cea cu triplă marcare a pluralului – prin cele două desinenţe şi alternanţă consonantică („unul dintre *skinheadşi*"). Este evident că asemenea oscilaţii, care dovedesc ignoranţa şi snobismul publicistului respectiv – ar fi putut fi evitate prin folosirea calcului consacrat sau a anglicismului cu rol de determinant invariabil („mişcarea *skinhead*").

Un statut morfologic incert are şi compusul prin abreviere *VIP*. Iniţial, el a fost folosit ca substantiv invariabil („piloţi americani care transportă *VIP*" – A, 10.07.1993, p. 5) sau asimilat masculinului („*VIP-ii* din loja oficială" – A, 24.09.1993, p. 4). În limba actuală, se încadrează la neutru („*un VIP* adevărat", A, 23.04.1996, p. 6), formând pluralul în *-uri*. Ocazional, cu intenţii ironice evidente, se recurge la forme diferenţiate după gen, conform regulilor limbii române: „Unele persoane intrate acolo puteau fi considerate *vipi* şi *vipe*" (A, 6.09.1994, p. 4).

Sigla este folosită şi ca determinant invariabil („o maşină *VIP*" – A, 28.11.1996, p. 1), printr-o copiere a construcţiilor proprii limbii engleze (cf. „the *VIP* section of the airport" – BBC, p.1266).

O situaţie deosebit de complexă sub aspect morfologic prezintă americanismul *mass-media*[54] (<*mass media of communication*), înregistrat în BBC (p. 687) ca substantiv colectiv cu formă de plural, la fel ca şi *media*, rezultat al trunchierii (cf. BBC, p. 693: „You can refer to television, radio and newspapers as the *media*"), înregistrat ca atare în DCR_2.

În presa românească, anglicismul este tratat în mai multe feluri:

– în acord cu indicaţia din DN_3, ca substantiv neutru cu formă de plural, conform etimologiei (*media* fiind pluralul cuvântului latinesc *medium* „mijloc"[55]): „cele mai multe *mass-media*" (A, 23.08.1996, p. 1); „*mass-media* din Rusia au anunţat [...]" (R Act, 27.05.1996); „*mass-media* belgiene comentează [...]" (A, 10.07.1997, p. 11);

– ca substantiv feminin invariabil, având numai formă de singular (în virtutea criteriului formal, respectiv datorită desinenţei *-a*, caracteristică genului feminin în română şi, probabil, prin analogie cu sinonimul autohton *presă*): „*mass-media* locală" (CR, 15.01.1997, p. 3); „audienţa *mass-media* în Capitală" (PRTV, 33/1993, p. 1);

– ca adjectiv invariabil: „canalele *mass-media*" (A, 12.03.1999, p. 11);

– forma trunchiată *media* („presă")[56] este considerată substantiv feminin la singular („*media* românească"), fiind folosită şi ca determinant invariabil („servicii *media*", A, 9.09.1997, p. 3). Prin analogie, s-a creat ulterior o formă de plural („*mediile* de informare" – R Act, 6.09.1995; „informaţiile puse în circulaţie de anumite *medii*" – A, 13.12.1996, p. 8).

Ambele forme trunchiate (cea de singular şi cea de plural) sunt nerecomandabile datorită ambiguităţii generate de omonimia cu vocabulele româneşti respective.

6.2.4. Adaptarea verbelor împrumutate din engleză se face prin încadrarea lor în prima conjugare (cu sufixul *-ez* la pers. I a indicativului prezent). Pe lângă verbe deja incluse în DCR_2 sau menţionate în cercetări anterioare (*a accesa, a lista, a printa, a scana*), aparţinând unor terminologii tehnice, mai pot fi semnalate şi altele, a căror utilitate este discutabilă, deoarece au echivalente româneşti sau dau naştere unor omonimii supărătoare. Din prima categorie fac parte verbele *a performa* (engl. *to perform* „a îndeplini o sarcină, a juca un rol") şi *a focusa* (engl. *to focus* „a (se) concentra asupra a ceva"): „Ştirile sunt *focusate* pe anumite categorii ale populaţiei" (TVR_1, 8.08.1997); „Militarii români au demonstrat că sunt în stare *să performeze* la nivelul militarilor NATO" (interviu, R Act, 12.06.1999). Verbul *a defecta* (engl. *to defect* „a trece în tabăra adversă, a dezerta") ilustrează cea de a doua situaţie: „Generalul Pacepa este cea mai înaltă oficialitate care *a defectat* în SUA" (TVR_1, 22.09.1997).

6.2.5. Avalanşa de împrumuturi din engleză poate avea drept consecinţă *o „subminare" a caracterului flexionar* al limbii române prin (1) creşterea numărului adjectivelor invariabile şi (2) ştergerea graniţelor dintre părţile de vorbire.

6.2.5.1. Între *determinanţii invariabili* împrumutaţi din engleză – direct sau prin filieră franceză – se înscriu:

– adjective propriu-zise: „roluri *sexy*" (EZ, 31.03.1993, p. 6); „cameră *single*" (A, 9.08.1999, p. 4); „rochie *stretch*" (A, 27.03.1999, p. 7);

– compuse prin abreviere de tip siglă: „istoria subgenurilor *SF*" (PRTV, 45/1992, p. 4); „absolvenţii *VIP*" (A, 1.03.1999, p. 7); „Club *PC*" (PTV, 31/1999, p. 18);

– compuse trunchiate: „aparatură *hi-fi*"; „servicii *high-tech*";

– substantive folosite ca adjective: „mişcarea *skinhead*" (A, 15.07.1993, p. 8); „seriale *horror*" (PRTV 33/1993, p. 1); „grupuri *rock*" (PTV, 31/1999, p.16); „corifeii literaturii *western*" (A, 11.07.1997, p. 9);

– unităţi frazeologice: „documente *top secret*" (RL, 15.02.1996, p. 8).

6.2.5.2. Numeroase împrumuturi pot funcţiona în română, după model englezesc, cu *dublu statut morfologic* – ca substantiv şi ca adjectiv invariabil: „povestea *unui gay*"; „cuplurile *gay*" (A, 12.06.1999, p. 8); „un *hippie*; mişcarea *hippie*" (A, 10.06.1995, p. 3).

Adjective şi adverbe împrumutate din engleză se pot substantiviza: „transmisiuni *live*" (A, 9.04.1999, p. 7) şi „recentul *live* discografic" (PTV, 21/1999, p. 33); „presa *underground*" (PTV 8/1999, p. 32) şi „*underground-ul* norvegian" (PTV, 19/1999, p. 32); „haine *second-hand*" şi „*second-hand-urile* noastre" (A, 3.05.1999, p. 3). Un caz

interesant este utilizarea ca substantiv a formei de superlativ englezesc [*the*] *best* („cel mai bun") pentru a desemna selecţii ale celor mai reuşite piese muzicale, filme, clipuri etc.: „Programul va cuprinde trei tronsoane de *best of-uri*, mai pe româneşte spus, crema publicităţii difuzate" (A, 9.06.1999, p. 4).

6.3. În cursul procesului de asimilare a anglicismelor se poate ajunge la *scurtarea corpului fonetic* al împrumuturilor, prin ***elipsă*** sau ***trunchiere***.[57]

6.3.1. Elipsa, constând în suprimarea unuia dintre elementele din structura unui cuvânt compus (de regulă, determinatul), a dat naştere în limba vorbită unor forme ca: *exchange* [*office*] „birou de schimb valutar" (A, 30.11.1998, p. 5); *living* [*room*] „cameră de zi" şi *dining* [*room*] „sufragerie" (anunţ publicitar, A, 22.09.1997, p. 13); *soap* [*opera*] „melodramă" (A, 15.03.1999, p. 4). Dintre formele eliptice care s-au impus în limbajul literar standard (fiind incluse în DCR_2) pot fi menţionate *master* [*of Arts/of Sciences*] „studii aprofundate" (cf. *supra*) şi *media* „presă" [< *mass media of communication*] (cf. *supra*), precum şi termenii din cibernetică *hard* [*ware*] şi *soft* [*ware*] prezenţi în DN_3.

6.3.2. Prin *trunchiere* se suprimă (uneori la întâmplare) partea finală a unui cuvânt. Fenomenul este propriu limbii vorbite unde au apărut forme ca *blugi* [<*blue-jeans*], *ciungă* [< *chewing-gum*] sau *racket* [< *racketeer*], toate incluse în DCR_2. În acelaşi timp, trunchierile unor termeni specializaţi (care pot fi preluate ca atare din engleză) se întâlnesc frecvent – alături de sigle – în jargonul specialiştilor din tehnică (*hi tech* < *high technology*; *hi fi* < *high fidelity*), publicitate (*promo* < *promotion*).

6.4. În domeniul ***formării cuvintelor***, anglicismele pot da naştere mai multor categorii de *derivate* şi *compuse*, a căror prezenţă este o dovadă a acceptării împrumutului în română.[58]

Cele mai frecvente sunt numele de agent formate cu sufixele *-ist* şi *-er*: *bare-boatist* şi *shippingist*, termeni din domeniul marinei comerciale (A, 6.07.1999, p. 11); *snow-border* (Pro TV, 9.01.1999), *roller* „patinator pe rotile" (Ant 1, 11.09.1999) şi *biker* „motociclist"[59] (A, 13.08.1999, p. 15). Uneori, ambele sufixe se întâlnesc ataşate aceluiaşi cuvânt-bază, dând naştere unor sinonime perfecte (*punkist* şi *punker*, A, 1.08.1997, p. 9). În limba vorbită se recurge şi la sufixul vechi, popular *-ar*, rezultând nume de agent ca *bişniţar*, *snecar* etc. (vezi *supra*, 5.1.2.).

Dintre sufixele moţionale de formare a femininului, cele mai utilizate sunt *-ă* şi *-iţă*[60].

Primul este atestat în termeni precum *bodyguardă* (A, 28.01.1997, p. 1), cu varianta „românizată" *bodigardă* (A, 3.06.1995, p. 1), *lideră* (A, 29.04.1996, p. 5), *fană* (A, 23.10.1993, p. 2), *outsideră* (A, 21.06.1994, p. 7). Cel de al doilea, propriu limbii vorbite, apare în derivate mai vechi precum *barmaniţă* sau mai noi, ca *rockeriţă* (EZ, 27.08.1993, p. 7); *făniţă* (feminin al anglicismului *fan*, într-un context glumeţ: „Cei doi băieţi de la 'No Comment' [...] au împuşcat la Mamaia mai mulţi iepuri: Premiul Societăţii Române de Televiziune, [...] o cantitate impresionantă de *făniţe* hipnotizate şi o prestaţie bună în festival", A, 2.09.1999, p. 4).

6.5. În ***plan sintactic***, principalele efecte ale influenţei engleze sunt aşa-numitele *„compuse asintactice"*[61] şi *calcurile*.

6.5.1. Formaţiile lexicale compuse, caracterizate printr-o topică neobişnuită în română (determinant + determinat) şi prin absenţa mărcilor formale ale relaţiilor sintactice, abundă în titulatura emisiunilor radio şi TV (sau a unor rubrici ale acestora).

După modelul unor denumiri ca „America's Top Ten", „The Album Show" sau „MTV Greatest Hits", s-a ajuns la o adevărată inflaţie de asemenea compuse sau sintagme (în componenţa cărora figurează, frecvent, şi anglicisme). Într-un singur număr din PTV (37/1999) se întâlnesc: „*Folk* taifas", „*DJ* Junior" (p. 4); „Nadine *Show*", „Karaoke *Show*" (p. 6); „*Rock Pop* Bazar", „*DJ* Bazar" (p. 8); „Sport Magazin" (p. 10); „Super Gol *Show*", „Sportmania" (p. 12); „*Cooking-show*" (p. 14); „*Game Show*" (p. 15); „Marius Tucă *Show*" (p. 18), „Estival *Jazz*" (p. 20); „Creativ Magazin" (p. 25); „Convieţuiri-Magazin" (p. 28).

6.5.2. La originea *calcurilor (lexico-)sintactice* se află construcţii specifice limbii engleze care, dacă sunt traduse *mot à mot*, vin în contradicţie cu regimul sintactic al unor verbe româneşti, fiind, de regulă, nerecomandabile.

De exemplu, verbul *a abuza* este tranzitiv în engleză şi intranzitiv în română. De aceea, construcţia „copii *abuzaţi* sexual" (consacrată în ultima perioadă în terminologia criminalisticii şi în presă) apare ca „neromânească": „80% dintre *copiii abuzaţi sexual* au abandonat şcoala" (A, 16.10.1998, p. 12). Acelaşi tip de construcţie apare şi în enunţurile următoare, care pun în evidenţă nepotriviri de regim verbal între engleză şi română: „Ambele [Italia şi Spania] pornesc la un drum lung spre criteriile severe care ***le vor califica*** pentru uniunea monetară" (RL, 28.12.1996, p. 5); „*Avansăm* tehnologia împreună!" (slogan publicitar, A, 5.05.1999, p. 5); „Cum poate *fi favorizată* utilizarea eficientă a energiei" (A, 3.06.1997, p. 6); „Tito era croat, un motiv pentru care numeroşi sârbi îi *dezagrează* imaginea" (A, 2.02.1995, p. 7).

6.6. Norma lexico-semantică

Elucidarea sensului împrumuturilor se face, de regulă, printr-un sinonim sau o expresie echivalentă românească, urmând în context: „*hackeri* (spărgători de coduri)" (A, 25.01.1997, p. 4) sau „piraţi ai informaticii" (A, 13.10.1998, p. 10); „un *killer* (un ucigaş cu simbrie)" (A, 6.05.1999, p. 4); „*casting-ul*, proba de selecţie propriu-zisă" (A, 10.09.1997, p. 3).

Mai rar, anglicismul este introdus în text după echivalentul său românesc: „mese rotunde (*talk-show*, adică)" (A, 27.09.1997, p. 3); „banii din plastic (*plastic money*)" (A, 23.05.1996, p. 6); „un băiat de viaţă, *un playboy* cum se spune acum" (A, 1.12.1995, p. 3).

În cazul anglicismelor din terminologiile de specialitate se propun enunţuri de tip (cvasi)-definiţional: „*Currency-board* înseamnă, de fapt, limitarea emisiunii de monedă şi legarea leului de o valută forte, de exemplu dolarul" (RL, 15.11.1996, p. 5); „Termenul de '*non-paper*' semnifică un document de poziţie, având o valoare diplomatică alta decât cea a unui protest" (A, 25.03.1999, p. 1).

Într-o manieră tipic jurnalistică, sinonimia între termenul românesc şi anglicism se realizează prin „jocul" dintre titluri şi subtitluri: „Autorul unui *jaf armat* la Arad – prins în Deva. În *hold-up-ul* de la magazinul 'Stil Discount' este implicat şi patronul unui bar" (A, 20.10.1998, p. 9).

Comparând sensurile din presa actuală ale unor anglicisme cu definiţiile lor de dicţionar (reprezentând norma lexicală) se pot evidenţia principalele direcţii ale dinamicii sensului.

6.6.1. Cel mai frecvent întâlnite sunt *extinderile de sens* asociate, în cazul termenilor specializaţi, cu procesul de determinologizare.

Pe lângă lărgirile de sens, consemnate în DCR_2 (de exemplu, în cazul termenilor *bodyguard, a kidnapa, jack pot, pedrigree, team*) şi în afara celor menţionate *supra*, presa actuală oferă numeroase alte exemple:

– *Best-seller*, înregistrat în DCR_2 (p. 44) ca substantiv, cu sensul „carte, lucrare care are un mare succes (de vânzare)", a dobândit semnificaţie generică de „marfă foarte bine vândută". Este folosit, de regulă, ca substantiv („Imprimările sale discografice, adevărate *best-seller-uri*, cuprind numeroase arii şi recitaluri", PTV, 31/1999, p. 3) şi, mai rar, ca adjectiv („*Best-seller* sunt serviciile unei [prostituate] romănce, Ani", A, 5.04.1999, p. 10).

– *Blue-jeans*, înregistrat în DCR_2 (p. 49) exclusiv sub forma „românizată" trunchiată *blugi*, iar în DN_3 cu formele *blugi* şi *blugingi*[62], are în toate dicţionarele citate sensul „pantaloni strâmţi, confecţionaţi dintr-un material special, foarte rezistenţi, purtaţi de tineri". În presa actuală el este atestat îndeosebi sub forma originală, ca termen din domeniul vestimentar („multe mode – mini, maxi, *blue jeans*, strâmt, larg etc. – au fost lansate pentru ei [adolescenţi]", EM, 23/1994, p. 23); conotaţia aferentă ideii de „tânăr, tinereţe" stă la baza folosirii termenului în titulatura unor emisiuni radiofonice („Seara în *blue-jeans*", „Colindători... în *blue-jeans*", „Radio-discoteca *blue-jeans*", PRTV, 52/1995, pp. 17, 25, 21) sau a unor pagini de ziar dedicate tinerilor („*Blue Jeans* Club", D, 30.07.1993, p. 6). Sub influenţa limbii vorbite, apare consemnată şi în presă forma trunchiată („teroristele îmbrăcate în *blugi* mulaţi pe corp", A, 9.04.1994, p. 9). În registrul colocvial, termenul *blugi* şi-a lărgit sensul, desemnând materialul specific („fuste sau şorturi de *blugi*", A, 31.07.1993, p. 5), chiar de altă culoare decât cea tradiţională („*blugi* negri", A, 10.06.1997, p. 9; „costum negru de *blugi*", A, 14.11.1996, p. 4).

– *Guest-star*, având (în DCR_2, p. 121) sensul „actor invitat" apare cu sensul general „invitat", într-un context conotat ironic: „Cel de la microfon înşiră *guest-starurile*: deputaţi şi senatori PRM, preşedinţi de filiale ale aceluiaşi partid [...]" (A, 29.03.1999, p. 16).

– *Lider* este prezentat în DN_3 ca un cuvânt „rar", cu sensurile sale din terminologia politică, sportivă şi marinărească, fiind absent din DCR_2.

Presa actuală reflectă spectaculoasa creştere a frecvenţei de utilizare a termenului în viaţa politică postdecembristă. Folosit iniţial pentru a înlocui cuvântul *conducător* (considerat „compromis"[63] şi evitat datorită conotaţiilor sale negative), termenul apare în contexte precum „*lideri* politici ai Convenţiei" (A, 17.04.1996, p. 2) cu un sens eliberat de limitările sociologizante din definiţia oferită de DN_3 („conducător al unui partid politic sau al unei organizaţii *burgheze*", [s.n.]). De la sensul de „conducător politic, sindical etc." s-a ajuns la acela generic de „şef" (atestat de PL pentru limba franceză), al unui grup („*lideri* ai asociaţiilor de afaceri", A, 29.04.1996, p. 6), al unei formaţii artistice („*leaderul* bandului [trupa Phoenix]", A, 6.12.1995, p. 7). Ca şi în franceză, termenul poate desemna o întreprindere sau un produs care ocupă primul loc într-un domeniu („firmele Ericson – *lider* internaţional în telecomunicaţii", A, 17.04.1996, p. 5). În domeniul sportului, termenul continuă să fie folosit cu sensul din DN_3 („echipă sau sportiv care se găseşte în fruntea unei competiţii"): „după 21 de etape, aceiaşi *lideri*" (A, 25.03.1996, p. 5).

– *Poster*, înregistrat în DN_3 ca termen livresc, cu sensul „afiş care se vinde publicului, reprezentând, de regulă, portretul fotografic al unei personalităţi", se utilizează în presa actuală cu o semnificaţie mai largă, corespunzătoare celei din

engleză (BBC, p. 859) şi franceză (PL, p. 810). Astfel, *poster* poate desemna afişe decorative („un *poster* cu peisaje exotice", Pro TV, 3.11.1996), tematice („Profesorii au îndrumat copiii la realizarea *posterelor* pentru Ziua Pământului", R Act, 22.04.1996) sau electorale („La apariţia delegaţiei, un aeroplan a lansat un imens *poster* inscripţionat cu sigla UNC", A, 15.10.1996, p. 2).

– *Recordman* – pseudoanglicism, înregistrat în DN_3 cu sensul „sportiv care deţine sau a realizat un (nou) record" – este utilizat cu sensul generic „deţinător al unui record " (negativ, în contextul dat): „Românii – *recordmani* la intrarea clandestină în Austria" (A, 13.01.1998, p. 1).

– *Show* apare în presa actuală, prin extensiune semantică, drept sinonim pentru *spectacol* („*Show-ul* de la Polivalentă", L, 29.11.1994, p. 3), inclusiv pentru emisiuni radiofonice („radio-*show*", A, 30.10.1998, p. 8; „radio *show* man", A, 2.04.1999, p. 7), pentru manifestări sportive („sport-*show*", A, 25.04.1996, p. 10) sau expoziţionale („Romanian Computer *Show* '96", A, 15.10.1996, p. 5). Cu sens figurat, el a fost utilizat cu referire la eclipsă („marele *show* planetar", A, 9.08.1999, p. 10). Sensul ironic, peiorativ reiese din sintagmele „*show-ul* parlamentar" (A, 8.05.1993, p. 2) şi „*show-uri* electorale". (A, 29.04.1996, p. 4).

– *Top*, înregistrat în DCR_2 (p. 237) cu sensul „clasament al preferinţelor, în special pentru spectacole, muzică etc.", este folosit în presa actuală cu sensul generic „clasament", indiferent de domeniu: „*topul* preţurilor" (A, 3.01.1995, p. 5); „*topul* infracţiunilor" (TVR_1, 20.04.1996). Anglicismul poate fi întâlnit cu o frecvenţă care frizează abuzul în denumirea unor emisiuni de radio sau televiziune: „Autohton *top* rock şi pop", „*Top* 15 – noutăţi de discotecă", „*Top* star '95" (PRTV, 52/ 1995, pp. 13, 15, 23); „*Top* Ten Viva Tele 7", „Video *Top* Music" (RL, 4.05.1996, pp. 12, 13). De asemenea, apare în titulatura unor rubrici din presă („Business *Top*", D, 15.02.1995, p. 1), a unor firme (*Publitop*, agenţie de publicitate, RL, 17.08.1995, p. 6), a unor asociaţii („Michael Jackson *Top* Fan Club", EZ, 29.05.1993, p. 7) sau a unor publicaţii („Oameni în *top*"). DCR_2 nu reţine valoarea adjectivală a termenului, prezentă în locuţiunea *de (în) top* „foarte bun, de frunte": „Un inginer bun ridică peste 1000 dolari/lună (dacă lucrează într-o firmă *de top*, saltă de la casierie, liniştit, peste 2000)" (A, 23.06.1999, p. 7); „Care a fost *cel mai în top* eveniment politic din săptămâna trecută?" (Ant 1, 31.05.1999).

6.6.2. Restrângerile de sens sunt mult mai rar întâlnite:

– *Building*, având în engleză sensul generic „clădire, construcţie" (BBC, p. 141), a suferit în româna actuală o modificare semantică atât în plan denotativ (în DCR_2, p. 52 este glosat prin „zgârie-nori, clădire foarte înaltă"), cât şi conotativ (prin „înnobilarea sensului" ca în următorul context: „Ziariştii din Istanbul lucrează în nişte *buildinguri* [„clădiri înalte şi luxoase"] pe lângă care sediul futurist al Bancorex de la Snagov pare o glumă proastă", A, 23.06.1999, p. 7).

– *Trend*, înregistrat în DCR_2 (p. 240) cu sensul din engleză („tendinţă") este atestat în presă îndeosebi în context economico-financiar: „Alro a intrat pe *trend* descrescător, ajungând la 65.581 lei" (A, 9.06.1999, p. 5).

– *Know-how* (considerat în engleză „informal" şi înregistrat în BBC, p. 621, cu sensul general „cunoştinţe tehnice sau ştiinţifice") şi-a restrâns sensul în română la „transfer de tehnologie" (A, 30.11.1996, p. 1).

6.6.3. Înnobilările de sens se realizează prin apariţia unor conotaţii favorabile, conferite de prestigiul socio-cultural al limbii de origine. Este elocvent în acest sens

comentariul ironic al unui publicist (Constantin Pavel) privind diferenţele mai puţin semantice, şi mai ales socio-psiholingvistice dintre *loc de muncă* şi *job*: „Azi, în anul de graţie 1999, românul se gândeşte mai mult la un *job* decât la un *loc de muncă*. *Locul de muncă* pare ceva static, o închisoare pe viaţă din care poţi evada numai în sus, ierarhic [...]. *Jobul* este altceva. *Jobul* este cumva exotic (puneţi-i pe bunici să vă explice ce face un asistent de manager sau un sales manager!), este o fereastră spre o lume curată, ecologică chiar, sclipitoare, deşi dură, *jobul* pare continuarea pe bani a unui joc gratuit, el nu are cenuşiul meseriei pe care o porţi cu tine toată viaţa" [s.n.] (A, 26.03.1999, p. 3). Anglicismele de acest tip (*second-hand, call-girl, topless* etc.) pot fi asimilate *eufemismelor* (vezi *supra*, 5.1.2.3.). Ele se întâlnesc mai ales în anunţurile de mică publicitate.

6.6.4. Deprecierea sensului este evidentă în cazul termenului *bişniţă* (forma „românizată" a engl. *business*) şi al familiei sale lexicale (din care, cel mai frecvent întâlnit este numele de agent *bişniţar*). DN_3 înregistrează numai termenii *business* şi *businessman* cu sensurile „afacere dubioasă, necinstită" (exprimate în limba actuală prin *bişniţă*), respectiv „om de afaceri american". În DEX apar exclusiv formele „românizate", calificate ca „familiare": *bişniţă* („afacere necinstită, măruntă, găinărie") şi *bişniţar* („persoană care practică afacerismul, realizând profituri personale pe căi necinstite, meschine"). În mod surprinzător, DCR_2 nu înregistrează termenul *bişniţă*, deşi derivate ale sale (*bişniţar, bişniţat* şi *a bişniţări*) sunt prezente, cu menţiunea „colocvial, peiorativ".

În limba actuală, cele două perechi de termeni s-au specializat semantic şi stilistic. *Bişniţă* şi *bişniţar* sunt folosiţi în presă cu sensul depreciativ indicat în DEX: „*bişniţarii* de maşini uzate" (EZ, 30.04.1993, p. 2); „Guvernul Văcăroiu dă primele lovituri *bişniţei* turistice" (D, 21.01.1993, p. 3). În schimb, *business* şi *businessman* sunt înregistraţi cu sensurile denotative din engleză. Primul are sensul „afacere" (fără nici un fel de conotaţii), fiind folosit în virtutea caracterului său internaţional – în titulatura unor publicaţii („Rebus *Business*"; „*Business* Tech"), rubrici din presă („*Business* Top", D, 15.02.1995, p. 1; *Agrobusiness* – în *Adevărul economic*), expoziţii („*Business* International", EZ, 12.11.1992, p. 6), firme etc.: „Pe o suprafaţă de 10.000 mp, în centrul istoric şi geografic al Bucureştiului, se va deschide International *Business* Center Modern" (A, 22.11.1993, p. 8). Al doilea, apare cu sensul denotativ „om de afaceri", concurând respectiva sintagmă românească: „asociaţia *businessman-ilor* turci din România" (A, 27.11.1993, p. 2).

Cu titlu de excepţie, în funcţie de context, se înregistrează conotaţii peiorative şi în cazul termenilor *business* şi *businessman*, care devin sinonimi cu *bişniţă* şi *bişniţar*[64]. „Ca să tragi un tun de milioane, e bun şi un 'sereleu'. Aşa a gândit se pare şi patronul [...] atunci când s-a apucat de *business-uri*" (A, 3.10.1997, p. 4); „Ştrandul Floreasca – o grămadă de gunoi, prin grija *businessmanului* Ion Ţiriac" (A, 31.05.1995, p. 1).

6.6.5. Sensurile figurate cu care sunt utilizate în presă unele anglicisme sunt însoţite frecvent de conotaţii peiorative. Dintre cele neconsemnate în DCR_2 sau nesemnalate în acest capitol, majoritatea aparţin terminologiei artistice, celei sportive şi variantei colocviale a limbii literare.

Din prima categorie, pe lângă *show* (discutat *supra*), mai menţionăm:

– *Happening* („spectacol improvizat") apare cu conotaţii ironice într-un editorial, cu referire la o emisiune televizată: „Prezidentul a ales, ca să mai spună o dată poporului că presa minte, tema anticorupţiei pentru *happeningul* de vineri" (A, 28.09.1998, p. 1).

– Numele unor genuri cinematografice – *horror* şi *western* – apar în titluri de reportaje: „*Western* la Brăneşti: Dan Iosif îşi face dreptate cu pistolul" (RL, 11.05.1996, p. 9); „*Horror* la Tărlungeni" (A, 8.10.1998, p. 5). *Thriller* „film care provoacă senzaţii tari" este utilizat într-un editorial, cu referire la afacerea de contrabandă „Ţigareta": „De două săptămâni suntem în plin *thriller*. Doar cadavrele lipsesc din scenariu. În rest avem de toate. Contrabandişti, colonei, comandori, sentinele mute, procurori, poliţişti [...]. Film poliţist, politic şi de spionaj, cu accente halucinante, turnat într-un aeroport militar, într-un depozit, pe alei întunecoase [...]" (A, 1.05.1998, p. 1).

Din domeniul sportiv, consemnăm utilizarea cu sensuri figurate a anglicismelor următoare:

– *Come back* („reîntoarcere la modă a unui sportiv, a unei vedete"): „Din Cielo-uri şi alte limuzine cu număr de Hunedoara descind, pe rând, membri ai familiei arestatului [Miron Cozma], dar şi simpli susţinători disponibilizaţi care îşi pun toate speranţele în *come back-ul* minerului nepereche" (A, 10.07.1998, p. 16).

– *Pole position* („poziţie de favorit"): „Senatorul PNLCD a cedat poziţia [pe listele de candidaţi] liderului PNL, urmând să se reorienteze undeva, dar tot în '*pole position*'" (A, 19.08.1996, p. 4).

– *Time-out*, ca termen sportiv înregistrat în DN_3 sub forma *taim-aut* (inexistentă în presa actuală), este utilizat cu sensul său specializat „scurtă întrerupere regulamentară a jocului acordată de arbitru" (cf. DCR_2, p. 235) în titulatura unei emisiuni sportive a postului TVR_1. Cu sensul generic („scurtă întrerupere, răgaz, pauză"), anglicismul apare cu valoare figurată într-un context politic: „*Time-out* prelungit pentru Miloşevici" (A, 19.10.1998, p. 11).

Dintre termenii cu coloratură colocvială care circulă în presă cu sensuri figurate reţinem:

– *Joker* şi *puzzle* – termeni din domeniul jocurilor — apar în context politic: „Toată lumea se întreabă ce e cu partidul lui Măgureanu şi unde se va plasa el în perspectiva unei reaşezări a *puzzle-ului* politic. Cum îşi va juca acesta statutul de virtual *joker* într-o viitoare coaliţie, rămâne de văzut" (A, 22.03.1999, p. 1); „La momentul potrivit, Petre Roman se va prezenta în chip de *joker* electoral să-şi negocieze partea" (A, 19.08.1999, p. 2).

– *Killer* „ucigaş plătit" este utilizat figurat într-o cronică sportivă, în paralel cu sinonimul său contextual *cotonogar*: „[Dubovsky, cel mai periculos atacant al slovacilor] pentru noi a fost un '*killer*' în meciul de tristă amintire de la Kosice" (D, 15.11.1995, p. 6).

– *Look* „înfăţişare, aspect fizic" apare într-un editorial cu tematică politică: „Dl. preşedinte [...] a ajuns la concluzia că asiduitatea uneori miloagă cu care i-am sufocat până acum [pe americani] trebuie transformată în băţoşenie. Că Departamentul de Stat va fi încântat de noul său '*look*' politic tip che Guevara" (A, 30.05.1998, p. 1).

Sintagma *second hand* – impusă în limbă prin îmbinări de tipul „îmbrăcăminte/mărfuri/magazine *second-hand*" – apare cu valoare figurată, conotată peiorativ în afara domeniului comercial: „ziarist '*second hand*'" (D, 13.12.1995, p. 1); „viaţa la *second-hand*"; „ţară *second-hand* din punct de vedere economic" (A, 7.04.1998, p. 9).

7. Deşi spaţiul nu ne permite o analiză completă a erorilor care apar în utilizarea anglicismelor, subscriem la opinia Valeriei Guţu-Romalo[65] care identifică trei **cauze principale ale greşelilor de limbă**:

– *insuficienta cunoaştere a limbii* (engleze şi/sau române) care generează greşeli de scriere şi pronunţare, pleonasme, traduceri greşite („falşi prieteni"), construcţii sintactice incorecte (calchiate), asocieri contextuale nepotrivite;

– *comoditatea sau „legea minimului efort"* care explică abuzul de abrevieri, trunchieri şi, mai ales, împrumuturile „de lux", preluate din engleză fără o minimă preocupare de a le găsi echivalenţe româneşti;

– *analogia* care intervine în adaptarea morfologică a anglicismelor, în extinderea unor procedee de îmbogăţire a vocabularului (îndeosebi din sfera compunerii), precum şi în apariţia „pseudo-anglicismelor".

7.1. Necunoaşterea sensului unor anglicisme, neatenţia, graba sau neglijenţa în exprimare generează în presă *construcţii pleonastice* intolerabile[66].

Pleonasmele totale (ai căror termeni se suprapun integral) sunt relativ rare: „angajarea trupelor de *peace-keeping* în acţiuni de *menţinere a păcii*" (TVR_1, 31.01.1996); „*naraţiunea* unui *story* atât de plăcut" (EM, 2/1996, p. 12). Într-un anunţ de mică publicitate apare formularea pleonastică „maşină *floricele Popcorn*" (RL, 16.02.1996, p. 12).

Pleonasmele parţiale implică mai frecvent cuvintele compuse (suprapunerea priveşte numai unul dintre elementele compusului). În ciuda numeroaselor semnalări[67], cel mai des întâlnit pleonasm de acest tip rămâne *„mijloace* mass-*media*" („*Mijloacele* mass-*media* au făcut o treabă excelentă", A, 25.06.1994, p. 7; „atenţia *mijloacelor* mass-*media*" R Act, 15.07.1995, sau chiar „*mijloacele media*" A, 26.09.1998, p. 8). Alte exemple de acelaşi tip sunt: „*persoanele VIP* însoţitoare" (A, 20.10.1993, p. 8); „cei care n-au *jucat* fair-*play*" (TVR_1, 13.05.1993).

În presa actuală, cele mai numeroase pleonasme se realizează prin alăturarea unor termeni în construcţii cu caracter redundant, deoarece sensul determinantului este inclus în definiţia determinatului (anglicism): „*hit de mare succes*" (D, 12.03.1994, p. 6); „*cel mai spectaculos show*" (A, 30.10.1993, p. 8); „*bani cash*" (A, 10.06.1993, p. 3); „*bordul de conducere* [a societăţii comerciale]" (CR, 30.09.1994, p. 4); „*conducerea managerială* [a unităţii]" (R Act, 15.12.1994); „*blugi albaştri*" (A, 14.06.1997, p. 8); „un *pub englezesc*" (A, 8.09.1997, p. 3); „*hobby-ul preferat*" (A, 1.07.1199, p. 6); „*story-uri povestite* de copii" (A, 31.08.1999, p. 3).

Un alt tip de pleonasm constă din utilizarea, în acelaşi enunţ, a unui anglicism şi a echivalentului său românesc: „*leadership-ul* american la *conducerea* treburilor parlamentare" (A, 10.10.1998, p. 9).

7.2. Într-o categorie aparte de improprietăţi semantice se înscriu „*falşii prieteni*" sau „*prietenii perfizi*" (engl. *false friends* sau *deceptive cognates*[68]), prin care sunt desemnaţi termeni străini cu formă identică sau foarte apropiată, dar cu semnificaţie distinctă faţă de corespondentele lor româneşti.

În ciuda ambiguităţii pe care o generează acest tip de omonimie totală, „falşii prieteni" par a exercita o atracţie specială asupra publiciştilor români, ceea ce reprezintă o evidentă formă de manifestare a anglomaniei.

Lăsând deoparte numeroasele greşeli de acest gen apărute în subtitrarea unor filme difuzate pe diverse canale TV[69], dar şi în alte ocazii, semnalăm aici câţiva asemenea termeni, frecvent întâlniţi în presa actuală[70]:

– *A acomoda* (engl. *to accomodate* „a asigura [cuiva] cazare", BBC, p. 7): „Organizaţiile umanitare încearcă *să*-i *acomodeze* pe refugiaţii din Kosovo" (Pro TV, 13.06.1998);

– *Agrement* (engl. *agreement* „acord [formal]"): „Dacă [primul ministru] nu are *agrementul* partidelor, nu este votat" (A, 1.04.1998, p. 2);

– *A aplica* (engl. *to apply* „a cere în scris, în mod formal [o bursă, un post]", BBC, p. 48): „Pot *aplica* studenţi de la profile tehnice şi umaniste" (A, 5.03.1998, p. 9). Sunt atestate şi derivatele *aplicaţie* şi *aplicant* („dischetele cu formularele de *aplicaţie*", A, 13.02.1998, p. 13; „vârsta maximă a *aplicanţilor*", A, 5.03.1998, p. 9) (exemplele citate provin din anunţuri publicitare ale Fundaţiei pentru o Societate Deschisă şi ale Ministerului Educaţiei Naţionale);

– *Audienţă* (engl. *audience* „public", BBC, p. 65): „Arbitrele au apreciat execuţia sa, la fel ca şi *audienţa*" (A, 9.11.1997, p. 9).

– *Barbarism* (engl. *barbarism* „comportament necivilizat, barbarie", BBC, p. 81): „Ambasadorul chinez a calificat bombardarea Ambasadei Chinei de către NATO ca un act de *barbarism*" (Pro TV, 8.05.1999).

– *Convenţie* (engl. *convention* „întrunire largă a unei organizaţii sau a unui grup politic", BBC, p. 238): „o *convenţie* a scriitorilor de asemenea cărţi cu subiecte pline de mister" (PTV, 22/1999, p. 30).

– *Determinat* (engl. *determined* „ferm, hotărât", BBC, p. 298): „Lionel Jospin a declarat că Franţa *este determinată* să sprijine politic România" (Ant. 1, 3.11.1998). Substantivul *determinare* (engl. *determination*, BBC, p. 298) pare a fi mai curând un derivat românesc de la verbul (neatestat)* *a determina*, decât o adaptare a termenului englezesc: „Premierul israelian a reafirmat *determinarea* sa de a relua convorbirile" (R. Act, 17.03.1997).

– *Educat* (engl. *educated* „instruit, învăţat", BBC, p. 347): „Aveţi oameni foarte bine *educaţi* în matematică" (R Act, 3.12.1998).

– *A observa* (engl. *to observe* „a respecta o lege, o tradiţie", BBC, p. 760): „Respectul faţă de familie şi superiori continuă *să fie observat* şi azi în Coreea de Sud" (TVR_1, 26.10.1997).

– *Promoţie* (engl. *promotion* „mod în care o firmă încearcă să-şi lanseze un produs sau să-şi mărească vânzările, de regulă prin publicitate", BBC, p. 884): „RL Raynolds Romania lansează, începând cu 2 iunie 1999, *o promoţie* originală a uneia dintre cele mai populare mărci ale sale" (A, 4.06.1999, p. 4).

– *Sever* (engl. *severe* „grav, de proporţii", BBC, p. 1024): „Chiar unghiile cu probleme *severe* pot fi tratate" (anunţ publicitar la Ant 1, 12.10.1997).

– *Suport* (engl. *support* „sprijin financiar, finanţare", BBC, p. 1137): „Împrumutul PSAL va oferi *suport* în următoarele domenii [...]" (A, 12.06.1999, p. 5). Utilizarea verbului *a suporta* cu sensul „a finanţa" duce la o omonimie totală: „Anumite programe *vor fi suportate* în măsura posibilităţilor bugetare" (R Act, 24.03.1998).

– *Taxă* (engl. *tax* „impozit", BBC, p. 1159) stă la baza derivatului abstract *taxare* (al unui verb neatestat): „Albanezii şi-au creat o structură administrativă proprie cu sisteme de *taxare*" (Pro TV, 12.10.1998).

– *Tribut* (engl. *tribute* „manifestare a admiraţiei şi respectului pentru cineva", BBC, p. 1207): „Preşedintelui Emil Constantinescu i s-a înmânat medalia ca *un tribut* adus eforturilor sale pentru democraţie" (Ant 1, 15.12.1998); „Diana: *un tribut* adus prinţesei poporului, un volum de 136 de pagini" (A, 11.09.1997, p. 9).

7.3. Utilizări contextuale improprii ale anglicismelor provin din:

– necunoaşterea exactă a semnificaţiei împrumutului care apare cu un sens imprecis, ambiguu („un program care *acomodează* pe studenţii străini cu limba română" R Act, 21.08.1996), cu un sens extins nemotivat („Îţi bagă *hit-ul* cu taxele şi impozitele", A, 9.08.1999) sau la fel de nemotivat restrâns („Procesul Naţional de *Screening (armonizare legislativă)* ", A, 7.09.1999, p. 1; *media* cu sensul „publicaţie", Prima TV, 22.07.1998);

– nepotrivirea de registru stilistico-funcţional dintre anglicism şi contextul lingvistic sau situaţional în care acesta apare: „târg de *job-uri*" (A, 26.03.1999, p. 3); „Rodica Gheorghe – *lidera* vrăjitoarelor din România" (Tele 7abc, 10.08.1999); „Conferinţa internaţională '*Input-uri*'[1] agricole – Comerţ şi tehnologie'" (A, 12.09.1997, p. 6); „*manager* de bloc" (A, 29.09.1995, p. 1); „realizarea *impeachement-ului* preşedintelui Elţîn" (R Act, 3.09.1998).

7.4. Din *categoria termenilor prost formaţi*, având ca bază anglicisme, pot fi citaţi: *stripteuz* (PRTV, 12/1998, p. 12), probabil derivat regresiv de la femininul *stripteuză* ca şi *stripter* (A, 31.08.1999, p. 2); *hipermarket* (A, 10.10.1998, p. 7) – inutil, deoarece dublează americanismul cu circulaţie internaţională *supermarket*; *winterizat* (în sintagma „ulei comestibil *winterizat*", adică „tratat pentru a se conserva în timpul iernii", R Act, 27.06.1999); *bişniţman* (A, 16.01.1997, p. 9) – calc lexical de structură după *businessman*, inutil, deoarece dublează derivatul *bişniţar*, deja impus în limba vorbită.

7.5. Încercarea de asimilare a unor împrumuturi englezeşti prin calchiere a dat naştere unor *formaţii lexicale hibride*, greu de acceptat, cu atât mai mult cu cât au echivalente româneşti convenabile: *capabilitate* (cf. engl. *capability* „capacitatea / abilitatea unei persoane de a face ceva", BBC, p. 158): „*capabilitatea* în domeniul laboratoarelor şi standurilor de încercări" (anunţ publicitar, A, 4.09.1999, p. 5); *dizabilitate* (cf. engl. *disability* „handicap fizic sau mental grav", BBC, p. 307) – „doi tineri cu *dizabilităţi*" (TVR_1, 11.10.1998); *mentenanţă* (cf. engl. *maintenance* „întreţinere a unei clădiri, a unui drum, vehicul sau a unei maşini", BBC, p. 676) apare cu sensul „întreţinere a calculatoarelor" (A, 15.03.1999, p. 6); *privacitate* (cf. engl. *privacy* „dreptul la intimitate, la viaţa particulară", BBC, p. 876) – „Dreptul la *privacitate* al persoanei trebuie apărat" (interviu la Pro TV, 9.04.1998); *suportiv* (cf. engl. *supportive* „care acordă sprijin, ajutor", BBC, p. 1137) – „Cei care au luat cuvântul au fost foarte *suportivi* pentru acordarea acestui împrumut" (interviu la R Act, 12.06.1999); *terifiat* (cf. engl. *terrified* „înspăimântat", BBC, p. 1168) – „Oamenii sunt *terifiaţi* de ideea că minerii s-ar putea să vină din nou la Bucureşti" (Pro TV, 17.01.1998).

7.6. În *plan morfologic*, construcţiile greşite reprezintă cazuri izolate în presă. Astfel, în îmbinarea „***o*** *one-woman-show* emoţionant" (A, 11.07.1999, p. 10), acordul articolului nehotărât se face – în mod eronat – cu substantivul *woman* (considerat feminin), iar acordul adjectivului se face cu substantivul *show* care s-a impus în română ca neutru (corect ar fi fost „*un* one-woman-show"). Într-un interviu al poetei Nina Cassian (A, 8.06.1999, p. 4) se întâlneşte forma aberantă *videogames-ul*, reprezentată de un plural englezesc asociat cu un articol hotărât de singular (termenul este glosat în text prin „acele jocuri electronice cu împuşcături, urmăriri, asasinate").

Principala problemă la acest nivel este *reducerea variantelor* prin impunerea normelor limbii române, ceea ce ar contribui la eliminarea situaţiilor în care coexistă

în presă forme duble sau triple de plural precum: *hamburgers* (A, 6.07.1998, p. 11) şi *hamburgeri* (A, 21.01.1999, p. 3); *singles* şi *single-uri* (A, 6.05.1998, p. 4); *hot-dogs* (A, 6.07.1998, p. 11), *hot-dogi* (A, 19.05.1999, p. 3) şi *hot-dog-uri* (PTV, 24/1999, p. 14).

8. În încheierea acestei prezentări consacrate anglicismelor din presa actuală, ne putem întreba care ar trebui să fie atitudinea lingviştilor, a oamenilor de cultură, în general, în faţa avalanşei de asemenea împrumuturi cu care se confruntă, în prezent, vorbitorii români (în calitatea lor de cititori de presă, telespectatori, cumpărători etc.).

În anii '60, pus în faţa alternativei *„Dirijism sau liberalism?"*, R. Étiemble opta – din perspectiva purismului lingvistic – pentru atitudinea autoritară, considerând că statul trebuie să intervină, prin organismele abilitate, în domeniul educaţiei şi învăţământului, în presă, în cultură, în industrie şi comerţ, pentru „apărarea limbii franceze", inclusiv prin mijloace coercitive. Reţine atenţia propunerea autorului citat privind înfiinţarea unui „Oficiu al vocabularului francez" (plasat sub egida Academiei) care să se ocupe – printre alte probleme de cultivare a limbii – de „naturalizarea împrumuturilor necesare".[72]

De pe o poziţie mai puţin radicală, Pierre Guiraud consideră că principalul pericol al masivei influenţe engleze din presă provine din autoritatea şi prestigiul de care se bucură mass-media în ochii publicului larg şi, îndeosebi, printre tinerii gata să preia fără discernământ – din spirit de imitaţie sau snobism – termenii străini inutili. Susţinând că atitudinea faţă de anglicisme depinde de motivaţia şi funcţionalitatea împrumutului, Guiraud precizează: „Ar fi, fără îndoială, mortal să ne baricadăm pe poziţiile unui şovinism steril, dar nici nu putem ignora marele pericol pe care îl reprezintă cantonarea într-o imitaţie pasivă".[73]

În ce ne priveşte, subscriem la acest punct de vedere echilibrat, considerând că lingviştii, cadrele didactice, oamenii de cultură şi publiciştii au datoria de a interveni în mod mai decis într-o problemă a cărei importanţă pentru destinele limbii naţionale nu poate fi neglijată.

O tentativă „oficială" în acest sens – din păcate, nefinalizată – este *Proiectul de lege pentru protejarea limbii române*[74], despre care, iniţiatorul său, senatorul George Pruteanu, preciza: „Aici este vorba de un fenomen mai larg decât incorectitudinea de morfologie sau ortografie. Este vorba de proliferarea în masă, uneori în detrimentul limbii române, a terminologiei străine, în cel mai larg sens. De la denumiri de produse banale la denumirile produselor industriale, nume de instituţii, terminologie economică, comercială, reclame" (A, 12.11.1997, p. 2).

În plan practic, al comunicării uzuale, un rol important în asimilarea corectă a împrumuturilor „necesare" ar putea reveni unui viitor dicţionar de anglicisme şi americanisme, cu caracter explicativ şi normativ, care ar elimina multe dintre abaterile discutate aici.[75] Alături de definiţii conforme uzului actual, un asemenea dicţionar ar trebui să cuprindă indicaţii de tip ortografic, ortoepic şi morfologic (menite să faciliteze asimilarea împrumutului), precum şi precizări de natură contextuală şi stilistică, însoţite – eventual – de contexte ilustrative. În cazul împrumuturilor „de lux", s-ar putea adopta soluţia aplicată în PL (menţiunea „nerecomandat" [fr. *déconseillé*] şi indicarea unui echivalent autohton).

Note

[1] Pentru prezentarea celor trei categorii lexicale, vezi Th. Hristea (coordonator), *Sinteze de limba română*, pp. 63–65.

[2] *Anglicismul* este definit în DN_3 (p. 68) ca „expresie proprie limbii engleze, cuvânt de origine engleză, împrumutat de o altă limbă, încă neintegrat în aceasta". Anglicismele din româna actuală – abordate dintr-o perspectivă funcţională, de tip pragmalingvistic – au constituit obiectul mai multor studii pe care le-am publicat după 1990 şi care constituie nucleul acestei secţiuni a cărţii: *Împrumuturi „necesare" şi împrumuturi „de lux" în limbajul publicistic actual*, în *Comunicările Hyperion*, I, Editura Hyperion XXI, Bucureşti, 1992, pp. 169–176; *Anglomania – o formă de snobism lingvistic*, în *Comunicările Hyperion*, II, 1993, pp. 270–280; *Observaţii privind influenţa engleză în limba română contemporană*, în volumul *Cursurile de vară şi colocviile ştiinţifice de limba, literatura, istoria şi arta poporului român. Conferinţe (1990–1993)*, TUB, Bucureşti, 1993, pp. 130–143; *Influenţa engleză în limbajul presei actuale: o perspectivă normativă*, în *Comunicările Hyperion*, VI, 1997, pp. 167–181; *Observaţii privind influenţa engleză în limbajul publicistic actual*, în LL, 1996, vol. 2, pp. 37–46 şi vol. 3–4, pp. 25–34.

[3] Deşi în epoca actuală influenţa limbii engleze se exercită mai ales din direcţia variantei sale americane, în cele ce urmează nu vom face tranşant diferenţa dintre americanisme şi anglicisme.

[4] Cf. DCR_2, p. 13. Cele trei categorii apar sub denumirile de *împrumut propriu-zis*, *peregrinism* şi *xenism* în Jean Dubois *et al. Dictionnaire de linguistique et des sciences du langage*, Larousse, Paris, 1994, p. 512.

[5] Sextil Puşcariu, *Limba română, I. Privire generală*, Editura Minerva, Bucureşti, 1976, p. 372.

[6] Mioara Avram, *Genul substantivelor străine întrebuinţate ca atare în limba română*, în „Analele Universităţii 'Al. I. Cuza'" din Iaşi, tom XXXVII/XXXVIII, 1991–1992, p. 171.

[7] Pierre Guiraud, *Les mots étrangers*, P.U.F., Paris, 1975, p. 7; Louis Guilbert (*La créativité lexicale*, Larousse, Paris, 1975, p. 93) precizează: „Nous avons désigné par *xénisme* un terme étranger qui reste toujours étranger".

[8] Vezi, de exemplu, proiectul legislativ promovat în Parlament de ministrul Culturii şi Francofoniei, Jacques Toubon, votat favorabil atât în Camera Deputaţilor, cât şi în Senat: „Textul legii impune utilizarea limbii franceze în domeniile publice, în vederea contracarării folosirii abuzive a limbii engleze" (A, 2.07.1994, p. 5). Deşi Consiliul Constituţional al Franţei nu a aprobat articolul referitor la interzicerea utilizării cuvintelor străine în mass-media şi reclame (A, 1.08.1994, p. 5), rămâne semnificativă preocuparea forului legislativ al ţării pentru protejarea limbii naţionale.

[9] R. Étiemble, *Parlez-vous franglais?*, Éditions Gallimard, Paris, 1967.

[10] Felix de Grand Combe, *De l'anglomanie en français*, în „Le français moderne", 1954, 22, no. 3 (pp. 187–200), no. 4 (pp. 267–276).

[11] René Georgin, *L'inflation du style*, Paris, 1963, p. 6.

[12] Jean Giraud, Pierre Pamart, Jean Riverain, *Les mots „dans le vent"*, Larousse, Paris, 1971.

[13] Bruno de Bessé, *Termes techniques nouveaux. Termes officiellement recomandés par le Gouvernement français*, Feutry Éditeur, Paris, 1962.

[14] Vezi, în acest sens, Rumiana Liutakova, *Trăsături specifice ale împrumuturilor englezeşti din limbile română şi bulgară*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XLIV, 1993, nr. 2, pp. 151–162, unde se discută elemente divergente, pornind de la marile asemănări existente între anglicismele din cele două limbi. Pentru situaţia din Polonia este semnificativă o ştire (publicată în A, 19.10. 1996, p. 9), conform căreia „Autorităţile poloneze se află în căutarea unei legislaţii care să prevină utilizarea în limba oficială a neologismelor provenite din *engleză* sau din alte limbi străine, în special în documentele oficiale şi materialele publicitare".

[15] „Soljeniţîn s-a arătat indignat de degradarea limbii ruse, invadată de cuvinte engleze precum *holding, briefing* sau *pressing*" (A, 30.05.1994, p. 1).

[16] Întrebându-se retoric „Mai vorbim noi astăzi româneşte?" [într-o conferinţă ţinută la sediul UNESCO din Bucureşti, cu prilejul „Zilei Mondiale a Culturii", 21.05.1997, *apud* A, 24.05.1997, p. 3], O. Paler răspunde: „Eu cred că nu. Eu cred că vorbim o limbă în care există nişte amestecuri foarte bizare, ba de rumeguş al limbii de lemn, ba de *jargon anglo-român* [subl. ns.], ba de preţiozităţi ridicole de tipul *antamăm, anvizajăm, implementăm*, prin care diverşi semidocţi au vrut să îşi dea un fel de lustru cultural după decembrie '89".

[17] Vezi insolita analogie făcută de poet între influenţa engleză actuală şi cea rusească, manifestată după al doilea război mondial: „Ele [limba lui Stalin şi aşa-zisa cultură sovietică] sufocau, zi şi noapte, toate lungimile de undă ale radioului român, cu o presiune oarbă, prostească, insuportabilă, determinând din ce în ce mai clar şi mai profund efecte cu totul contrarii celor scontate. Cam aşa cum a început să se întâmple acum (TV în plus!) cu engleza degradată şi miorlăită şi cu subcultura anexă de dincolo de gârla cea mare" (*apud* D, nr. 90, 1992, p. 2).

[18] Vezi *De la snobism la barbarism* (la rubrica *Redactorul-şef în dialog cu cititorii*, în A, 7.02.1994, p. 3): „Mai mulţi cititori semnalează un fapt preocupant: tendinţa tot mai evidentă de a împrumuta din alte limbi, îndeosebi engleza, termeni şi expresii care altfel îşi au echivalent în limba română. Aşa-numitele barbarisme. Dl. Nicolae Dan, din Bucureşti, scrie cu sarcasm că s-a resemnat deja cu ideea că, pentru a fi admişi în Europa, au fost necesare diverse sacrificii, dar îl revoltă faptul că pentru acelaşi nobil ţel ar trebui să renunţăm şi la limba română".

[19] „Cele aproape 4000 de cuvinte derivate, compuse şi frazeologisme în discuţie indică o situaţie similară celei din *franglais*" (Andrei Bantaş, *Aspects of Applied Semantics for Modernizing Bilingual Dictionaries*, în „Revue roumaine de linguistique", XXVII, 1982, nr. 3, p. 224).

[20] Vezi *bibliografiile* indicate de Mioara Avram (*Anglicismele în limba română actuală*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1997) şi Adriana Stoichiţoiu (*A Functional Approach to the Study of Recent English Borrowings in Romanian*, în AUBLLR, XXXV, 1986, pp. 84–92).

[21] Excepţii notabile în acest sens sunt substanţialul studiu de sinteză al Mioarei Avram (*Anglicismele în limba română actuală*) şi contribuţiile lui Th. Hristea, reunite în volumul *Probleme de cultivare şi de studiere a limbii române contemporane* (Academia Universitară „Athaeneum", Bucureşti, 1994), din care reţinem poziţia autorului: „În ceea ce ne priveşte considerăm că asimilarea corectă a anglicismelor (şi a altor neologisme) este mai importantă decât acceptarea sau respingerea acestora în numele unor principii care pot părea ori chiar sunt, uneori, cel puţin discutabile" (Th. Hristea, *Despre scrierea şi pronunţarea unor anglicisme*, în „România

literară", 1978, nr. 26, p. 5). Un punct de vedere similar este susţinut de Mioara Avram (*op. cit.*, p. 28): „Necesare şi chiar urgente sunt acţiunile de înregistrare şi de descriere a anglicismelor din punctul de vedere al limbii române, de normare şi de explicare pentru a se asigura utilizarea lor corectă şi unitară [...]".

[22] Vezi, în acest sens, opiniile lui Th. Hristea privind corelaţia dintre „aşa-numita 'explozie informaţională', care, împreună cu cea 'publicistică', explică şi, în mare măsură, justifică *explozia lexicală*" (Dezbaterea *Limba română actuală*, în „Caiete critice", 1991, vol. 8–9 (45–46), p. 46).

[23] *BBC English Dictionary. A Dictionary for the World*, Harper Collins Publishers Ltd, London, 1993 (abreviat aici BBC).

[24] Cf. Louis Guilbert, *Peut-on définir un concept de norme lexicale?*, în „Langue Française", 1972, no. 16, pp. 39–44.

[25] Un punct de vedere similar exprimă Jean-Pol Caput: „Mieux vaut comprendre les raisons qui parallelement expliquent l'introduction en français des termes anglo-saxons qu'anathémiser en bloc ceux qui, moitié par nécessité et moitié par un snobisme provocateur, se jettent dans le franglais. En bref, mieux vaudrait analyser le probléme et tenter ensuite de le résoudre que s'exclamer et laisser faire" (*Naissance et évolution de la notion de norme en français*, în „Langue Française", 1972, no. 16, p. 72).

[26] Cf. Sextil Puşcariu, *Limba română. I. Privire generală*, p. 371; vezi, de asemenea, Adriana Stoichiţoiu, *Împrumuturi „necesare" şi împrumuturi „de lux" în limbajul publicistic actual*, pp. 169–176.

[27] Pentru delimitarea celor două tipuri de motivaţii, vezi Pierre Guiraud, *Les mots, étrangers*, pp. 7–8.

[28] Acelaşi punct de vedere este susţinut de Mioara Avram, *Anglicismele* ..., p. 24–25.

[29] Vezi Pierre Guiraud, *Les mots étrangers*, p. 8 şi Dumitru Chiţoran, *Sensul cuvântului în teoria traducerii*, în *Semantică şi semiotică* (sub redacţia I. Coteanu şi Lucia Wald), Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981, pp. 142–147.

[30] Cf. DSL, p. 192.

[31] Acest punct de vedere este acceptat şi de Mioara Avram (*Anglicismele*..., p. 13), deşi autoarea îşi exprimă rezerve faţă de etichetarea unor anglicisme ca „inutile" sau „de lux", pe care o consideră „subiectivă şi riscantă în acelaşi timp" (*ibidem*).

[32] Cf. Valeria Guţu-Romalo, *Corectitudine şi greşeală*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1972, p. 161; în acelaşi sens se pronunţă André Goosse (*La néologie française aujourd'hui*, Conseil International de la Langue Française, Paris, 1975, p. 50), referindu-se la anglicismele care dublează cuvinte ale limbii franceze: „Les promoteurs des anglicismes, trouvant les termes français ou usés ou chargés de trop de sens ou moins nobles, proposent des termes anglais considérés comme neufs, vierges, univoques, plus nets aussi qu'une périphrase".

[33] DCR_2 (p. 167) înregistrează substantivul *nursing* „asistenţă medicală", considerat „cuvânt englezesc".

[34] *Shop* apare în DCR_2 (p. 211) cu un sens mai restrâns („magazin în care se vând mărfuri, de obicei de lux").

[35] Abuzul de anglicisme în acest domeniu este semnalat şi de ziarişti: „Dincolo de Coca-Cola, de hamburgeri, de pop-corn, de filme şi *firme (cu atât mai englezite la nume cu cât sunt mai băştinaşe)* [subl. ns.], iată că a început şi importul de reţete [economice]" (A, 27.09.1996, p. 1).

[36] În DCR_2 (p. 51) termenul apare numai cu sensul „reuniune de informare şi de lucru într-un minister, o întreprindere etc."

[37] DCR_2 (p. 172) îl înregistrează exclusiv cu sensul „masă rotundă televizată". Izolat, *panel* apare şi cu sensul „eşantion de populaţie" (în sociologie) – „persoane din *panelul* de anchetă" (A, 8.01.1998, p. 1) şi cu sensul „serie" (în domeniul financiar) – „monedele excluse din *panelul* euro" (A, 29.06.1998, p. 5).

[38] Termenul este frecvent în lucrări de pedagogie şi metodică.

[39] Anglicismul s-a impus prin utilizarea abuzivă în sintagma „*boardul* FMI", foarte rar înlocuită prin *consiliul directorilor executivi* (A, 31.10.1997, p. 1) sau *consiliu director* (TVR_1, 4.07.1999); cu sensul colectiv „de conducere" el apare în îmbinări ca „*board-ul* de acţionari" (A, 1.12.1995, p. 1) şi „*boardul* editorial" (A, 15.06.1999, p. 4).

[40] DCR_2 (p. 217) consemnează un sens mai restrâns („grup de persoane cu o misiune de conducere").

[41] *Soccer*, cu sensul „fotbal european" (consemnat în DCR_2, p 213, este un anglicism necesar în contexte unde intră în opoziţie cu *football* „fotbal american" (A, 1.07.1998, p. 10).

[42] Cf. Mariana Gruiţă, *Adaptarea cuvintelor de origine engleză la sistemul fonetic şi ortografic al limbii române actuale*, în LL, 1974, vol. 1, pp. 51–58; Th. Hristea, *Ortografia şi ortoepia neologismelor româneşti (cu specială referire la împrumuturile recente)*, în LL, 1995, vol. 2, pp. 36–53; Florica Băncilă, Dumitru Chiţoran, *Remarks on the Morphological Adaptation of English Loan Words in Romanian*, în „Analele Universităţii Bucureşti. Filologie", XXV, 1976, pp. 35–44; Maria Bota, *Observaţii asupra neologismelor de origine engleză în limba română literară*, în LL, 1978, vol. 1, pp. 34–38.

[43] În opinia noastră, punctul de vedere exprimat în acest sens de Mioara Avram („Fără frâna lucrărilor normative şi a cunoscătorilor limbii engleze anglicismele recente s-ar adapta la limba română la fel de uşor ca împrumuturile din alte straturi etimologice şi ca anglicismele mai vechi", *op. cit.*, p. 11) necesită o serie de nuanţări şi particularizări. În plus, „frâna lucrărilor normative" nu funcţionează întotdeauna ca atare, din moment ce DN_3 include anglicisme ortografiate fonetic (*brocăr* pentru *broker;baipas* pentru *by pass*; *fleş* şi *flaş* pentru *flash*; *hailaif* pentru *high life*, *taim-aut* pentru *time out*), care nu se regăsesc în presa actuală decât cu ortografia originară (etimologică).

[44] O situaţie similară este semnalată pentru limba franceză de André Goosse (*op. cit.*, p. 54): „Une solution préconisée ci-dessus, l'adaptation graphique et phonétique des mots anglais, risque de rencontrer une opposition sérieuse parmi ces techniciens: familiers avec la forme écrite ou orale du mot angalais, il leur paraîtra ridicule et absurde de le prononcer ou de l'écrire à la française".

[45] Dintr-o perspectivă cu tendinţă puristă, Pierre Guiraud (*op. cit.*, p. 103) precizează: „Je ne pense pas qu'il y ait intérêt à accélerer plus ou moins artificiellement l'assimilation de la seconde catégorie [les 'anglicismes' sémantiques ou stylistiques], comme le voudraient certains, sous le prétexte qu'ils défigurent notre langue. Je crois, pour ma part, qu'il est préférable que ces choses 'étrangères' conservent un nom étranger; le mot et la chose seront ainsi plus aisément repérés et plus vite éliminés".

[46] Vezi discuţia asupra variantelor acestui termen la Th. Hristea, *Ortografia şi ortoepia* p. 44.

[47] În varianta neîngrijită a limbii vorbite s-a impus forma *şprei*, utilizată, printr-o restrângere semantică de tip metonimic, aproape exclusiv cu sensul „deodorant".

[48] Reţinem poziţia tranşant exprimată de Mioara Avram (*Anglicismele* ..., p. 16): „Trebuie respinse grafiile hibride, semiromânizate [...] şi eliminate inconsecvenţele".

[49] Referindu-se la problemele puse de utilizarea cratimei în aceste situaţii, Mioara Avram (*Anglicismele* ..., p. 17) observă că „normele actuale sunt insuficient de clare şi par chiar inconsecvente".

[50] După BBC, a doua variantă prezentată este cea corectă.

[51] Cf. Mioara Avram, *Genul substantivelor* ..., p. 171.

[52] „A quantitative estimation of English nominal borrowings in Romanian reveals the following subdivision according to the category of gender: cca 70 per cent of the borrowings have been assimilated by the classes of neuter nouns, cca 21 per cent by the masculine classes, while only about 6 per cent have been incorporated by the inflectional classes of feminine nouns" (Florica Băncilă, Dumitru Chiţoran, *op. cit.*, p. 39).

[53] În mod paradoxal, compusul apare cu o formă de plural masculin în prezentarea unui film american (*Babysitters*, tradus *Guvernantele*): „După inedita experienţă, *babysitter-ii* de ocazie (de meserie chelneri faliţi) nu vor mai accepta această slujbă nici pentru un bacşiş zilnic garantat" (PRTV, 48/1998, p. 5).

[54] Vezi C. Gruiţă, *Adaptarea neologismului 'mass-media'*, în LLR, 1996, vol. 1, pp. 11–13.

[55] Forma de singular apare cu totul izolat, deşi este cea corectă: „Ziarul 'Adevărul' a criticat, poate ca nici un alt *mass medium* Parlamentul" (A, 15.02.1998, p. 1).

[56] „Împrumutul *mass-media* [...] devine periculos din momentul în care modificarea sa morfologică sub influenţa mai vechiului *medie* duce la confuzii cu acesta; mai periculoasă se dovedeşte folosirea anglicismului simplu *media*, devenit *medie*, pl. *medii*, cu acelaşi sens de 'presă'" (Mioara Avram, *Anglicismele* ..., p. 20).

[57] Fenomenul este semnalat de Mioara Avram (*Anglicismele* ..., p. 23), fără a se face diferenţierea între elipsă şi trunchiere.

[58] Vezi şi Mioara Avram, *Anglicismele*..., pp. 23–26.

[59] Termenul *bike* (înregistrat în BBC, p. 100 ca „informal") circulă în română cu ambele valori din engleză: „motocicletă" şi „bicicletă".

[60] *Ibidem*, p. 24.

[61] Procedeul – aflat astăzi în expansiune – a fost semnalat iniţial de Mioara Avram în studiul *Un tip recent de compuse cu sintaxă aparte în limba română*, în *Probleme ale exprimării corecte*, Editura Academiei, Bucureşti, 1987, pp. 249–259.

[62] Pentru grafia şi pronunţarea termenului, vezi Th. Hristea, *Ortografia şi ortoepia neologismelor româneşti (cu specială referire la împrumuturile recente)*, p. 44.

[63] Cf. Mioara Avram, *Cuvinte şi expresii interzise*, în LLR, 1990, vol. 1, p. 8–9.

[64] Vezi, în acest sens, comentariul unui ziarist privind relaţia dintre *bişniţar* şi *businessman*: „specialist în *marketing* – termen care posedă în originala noastră tranziţie o largheţe semantică ce poate începe cu *bişniţar* – traducerea autohtonă a *businessman-ului* – şi continuă cu alte grade ale escrocheriei camuflate" (A, 10.07.1993, p. 1).

[65] Valeria Guţu - Romalo, *Corectitudine şi greşeală*, p. 19–20.

[66] Vezi Mioara Avram, *Pleonasmul şi tautologia* (I), în LLR, 1996, vol. 3, pp. 3–6.

[67] Vezi Th. Hristea, *Un pleonasm intolerabil „Mijloace (de) mass-media"*, în „ECO", 44/1991, p. 6.

[68] Cf. Leon D. Leviţchi, *Îndrumar pentru traducători din limba engleză în limba română*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1975, p. 36–37.

[69] Dintr-o foarte bogată colecţie de asemenea „perle", selectăm: „M-am săturat de *argumentele* [corect *certurile*] tale pentru bani" (Ant 1, 6.01.1998); „Oamenii aceştia sunt *cruzi* [corect *necioplíţi*] (TVR$_1$, 20.04.1997); „Opinia publică este *devastată* [corect *şocată, îndurerată*] de ceea ce s-a întâmplat" (R Act, 31.08.1997); „Completaţi *formele*" [corect *formularele*] (Tele 7 abc, 6.11.1998). Reţinem, în acest sens, opinia unui publicist (Romulus Căplescu) privind traducerea greşită a titlului unui film: „În engleza vorbită «carnival» înseamnă «spectacol de bâlci», fiind încă unul din numeroşii «falşi prieteni» în capcana cărora cad traducătorii nepricepuţi, marea năpastă a canalelor noastre tv, fie ele particulare sau publice (subtitluri în română)" (A, 17.04.1996, p. 4).

[70] Vezi şi Mioara Avram, *Anglicismele*..., p. 18–19).

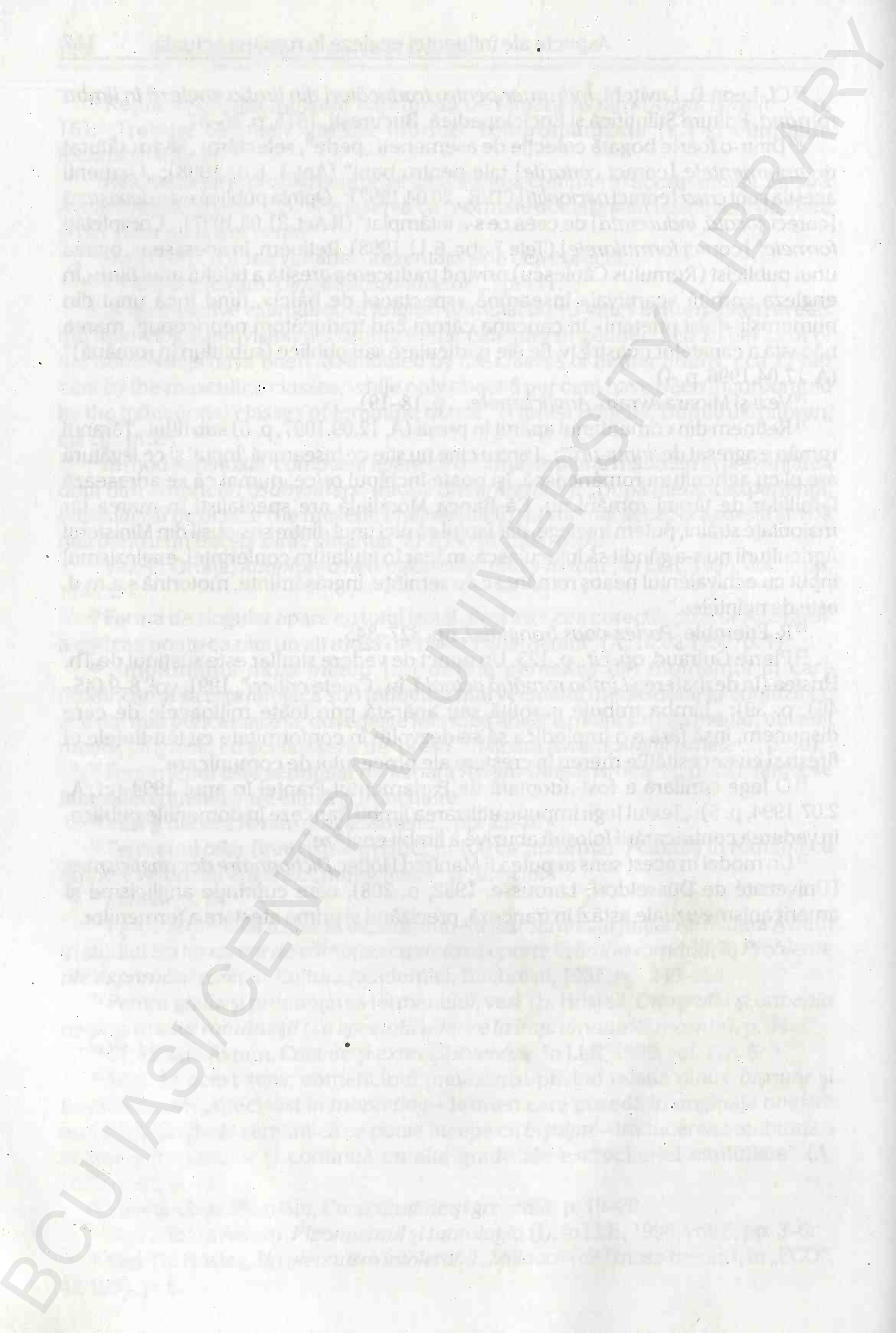
[71] Reţinem din comentariul apărut în presă (A, 12.09.1997, p. 6) sub titlul „Ţăranul român e agresat de '*input-uri*'": „Pentru cine nu ştie ce înseamnă 'input' şi ce legătură are el cu agricultura românească, îşi poate închipui orice, numai că se adresează familiilor de ţărani români nu. Că Banca Mondială are specialişti în marea lor majoritate străini, putem înţelege, dar faptul că nici unul dintre sus-puşii din Ministerul Agriculturii nu s-a gândit să înlocuiască, măcar în titulatura conferinţei, englezismul input cu echivalentul neaoş românesc de seminţe, îngrăşăminte, motorină ş.a.m.d. este de neînţeles."

[72] R. Étiemble, *Parlez-vous franglais?*, pp. 327–345.

[73] Pierre Guiraud, *op. cit.*, p. 123. Un punct de vedere similar este susţinut de Th. Hristea (în dezbaterea *Limba română actuală*, în „Caiete critice", 1991, vol. 8–9 (45–46), p. 39): „Limba trebuie ocrotită sau apărată prin toate mijloacele de care dispunem, însă fără a o împiedica să se dezvolte în conformitate cu tendinţele ei fireşti şi cu necesităţile mereu în creştere ale procesului de comunicare".

[74] O lege similară a fost adoptată de Parlamentul Franţei în anul 1994 (cf. A, 2.07.1994, p. 5): „Textul legii impune utilizarea limbii franceze în domeniile publice, în vederea contracarării folosirii abuzive a limbii engleze".

[75] Un model în acest sens ar putea fi Manfred Höfler, *Dictionnaire des anglicismes* (Université de Düsseldorf, Larousse, 1982, p. 308), care cuprinde anglicisme şi americanisme uzuale astăzi în franceză, precizând şi prima atestare a termenilor.



REDESCOPERIREA ARGOULUI

1. Unul dintre cele mai interesante fenomene înregistrate în lingvistică după 1989 este redeşteptarea interesului cercetătorilor pentru un registru funcţional periferic în raport cu limba literară – *argoul*. Stau mărturie în acest sens lucrări lexicografice unilingve[1] şi bilingve[2] care, dincolo de imperfecţiunile semnalate de recenzenţi, creează premise favorabile pentru investigarea (socio-)lingvistică a respectivului registru.

În opinia noastră, fenomenul semnalat nu se explică numai prin absenţa unor asemenea instrumente de lucru (foarte necesare filologilor, lexicografilor, traducătorilor, dar şi unui public mai larg, din perspectiva cultivării limbii), ci, mai ales, prin revirimentul înregistrat în româna actuală de limbajele neconvenţionale (argou, jargon, limbaj familiar). În condiţiile democratizării vieţii social-politice şi eliberării din chingile „limbii de lemn", proprii regimurilor totalitare, limbajele neconvenţionale câştigă teren, extinzându-se în zone ale comunicării publice care le erau, în mod tradiţional, interzise (de exemplu, în limbajul publicistic şi în cel politic).[3]

În raport cu abundenţa bibliografiei străine consacrate problematicii argoului, cercetarea românească în domeniu este mult mai săracă şi, în bună măsură, depăşită, mai ales dacă avem în vedere ritmul rapid de înnoire a acestui limbaj[4].

2. *Bibliografia românească* se rezumă la câteva articole publicate în perioada interbelică în *Buletinul Institutului de filologie română „Al. Philippide"* din Iaşi[5], în *Bulletin Linguistique* sau *Grai şi Suflet*, la care se adaugă cea mai completă caracterizare făcută argoului românesc până astăzi – cea realizată de Iorgu Iordan în *Stilistica* sa, a cărei primă ediţie a apărut în anul 1943[6].

O dată cu instalarea regimului comunist, cercetarea argoului a intrat într-un con de umbră, acesta devenind un subiect tabu, atât pentru lexicologi, cât şi pentru lexicografi. Dincolo de motivul obiectiv reprezentat de rigorile cenzurii, ignorarea timp de peste patru decenii a unei zone atât de dinamice a limbii se poate explica printr-o falsă (şi neavenită) pudoare a cercetătorului care refuza să ia cunoştinţă de o realitate sociolingvistică apreciată ca neconvenabilă şi degradantă. Mai mult chiar, în flagrantă contradicţie cu realitatea vie a limbii, s-au făcut previziuni – total eronate – referitoare la iminenta dispariţie a argoului, o dată cu „vechile mentalităţi" care l-ar fi generat.[7]

Or, cea mai evidentă dovadă a vitalităţii argoului de-a lungul perioadei comuniste este seria de cuvinte şi expresii create în „Epoca de Aur". Dintre cele înregistrate în DAEF menţionăm: *adidas* „picior de porc (vândut în măcelării)"; *ceauşel* şi *decreţel*

„copil născut în perioada 1968–1990, când regimul comunist a interzis avorturile"; *circul foamei* „denumire generică dată complexelor comerciale agro-alimentare construite în epoca Ceauşescu"; *nechezol* „surogat de cafea"; *fraţii Petreuş* „pui de găină congelaţi, foarte mici, vânduţi câte doi în aceeaşi pungă"; *Şopârliţa* „Radio Europa Liberă"; *telejurnicu* „telejurnal". Acestora li s-ar putea adăuga o serie de sinonime cu evidentă coloratură argotic-familiară (înregistrate în DCR_2), prin care erau desemnaţi, în mod conspirativ, lucrătorii Securităţii (*băiat, băiat cu ochi albaştri/cenuşii, costumaş, stânjenel, urechelniţă*) sau instituţia însăşi (*cooperativa/întreprinderea Ochiul şi timpanul*).

Totuşi, cu titlu de excepţie pentru perioada totalitară, pot fi citate un studiu cu caracter teoretic al Elenei Slave (prin care se încearcă delimitarea argoului de jargon şi de limbajul popular, respectiv familiar)[8], câteva articole consacrate argoului studenţesc[9], precum şi secţiunile referitoare la lexicul argotic incluse în lucrări consacrate limbii române contemporane[10].

3. *Istoria argoului românesc* (atât sub aspectul înregistrării, cât şi al studierii sale) este mult mai recentă decât în cazul altor limbi[11].

De pildă, în Franţa, existenţa unui limbaj special (jargon) al pegrei este atestată încă din secolul al XIII-lea (cf. *Le jeu de Saint Nicolas* de Jean Bodel d'Arras), iar în literatură, argoul a pătruns începând din secolul al XV-lea, o dată cu baladele lui Villon, urmat de alţi mari scriitori ca Rabelais, Balzac, Victor Hugo etc.

În italiană, argoul răufăcătorilor este menţionat în Toscana şi Veneţia din secolul al XV-lea. În Spania, argoul hoţilor şi cel al ţiganilor sunt atestate din secolele XVI–XVII.

În spaţiul cultural anglofon, primele culegeri de termeni argotici au fost compilate în secolul al XVI-lea, iar primul dicţionar de argou a apărut în anul 1785, inaugurând o lungă serie de titluri care ilustrează lexicografia argotică engleză şi, ulterior, pe cea americană.

Argoul a trezit interesul lingviştilor europeni încă din Renaştere, dar un rol esenţial în impunerea lui ca obiect de studiu al lingvisticii l-a avut compatriotul nostru Lazăr Şăineanu[12], prin lucrările sale consacrate vechiului argou francez al răufăcătorilor şi argoului parizian din secolul trecut[13].

3.1. În limba română, pentru desemnarea argoului, s-au utilizat – în timp – diverse formule[14]: „dialectul puşcăriaşilor şi al cartoforilor de cafenele" (în publicaţia satirică *Coarnele lui Nichipercea*, 1860), „jargonul arestaţilor" (la N.T. Orăşanu, 1861), „limba cârâitorilor" (la G. Baronzi, 1872), „şmecherească" (la V. Scânţee, 1906).

În perioada interbelică, se impune termenul *argou* (împrumutat din franceză[15]), folosit iniţial sub forma neadaptată *argot* (cf. „*argot*-ul şcolarilor"). În paralel, circulă şi alte formule pitoreşti, precum „limbajul şmecherilor" (la V. Cota, 1934), „limbajul mahalalelor" (la V. Chelaru, 1937), iar în epoca actuală – „miştocărească" (la Th. Granser)[16] ori „limbajul infractorilor" (la T. Tandin).

3.2. Dificultăţile cu care se confruntă cercetătorul român al argoului sunt identice cu cele semnalate de autori străini. Ele privesc, în primul rând, definirea argoului, stabilirea caracteristicilor care îl individualizează în raport cu alte limbaje neconvenţionale şi precizarea poziţiei sale în ierarhia stilistică a limbii[17].

În lingvistica românească – la fel ca în cea străină[18] – se conturează mai multe accepţii ale termenului *argou*, sintetizate de Iorgu Iordan, care arăta că prin argou

se înţeleg „după împrejurări mai multe lucruri, şi anume: 1) limbajul răufăcătorilor, cerşetorilor şi al altor categorii similare de oameni [...]; 2) ceea ce se mai cheamă şi jargon, adică vorbirea specială a unor grupuri sociale determinate, precum soldaţi, lucrători, studenţi, artişti, şcolari; 3) tot ce intră în limba cultă din graiul popular şi se caracterizează prin naturaleţe, grosolănie, vulgaritate etc."[19]

3.2.1. În sensul cel mai larg al termenului, argoul (în care se include şi jargonul) se identifică fie cu limbajul popular, fie cu cel familiar, fie cu amândouă.

În ordine cronologică, acest punct de vedere a fost susţinut de Lazăr Şăineanu care, referindu-se la limbajul parizian, afirma că, începând de la mijlocul secolului al XIX-lea, distincţia dintre limbajul popular şi argoul claselor marginalizate ale societăţii s-a estompat treptat, cele două fuzionând finalmente într-un idiom unic.[20]

Această concepţie a fost preluată – în perioada interbelică – de şcoala lingvistică ieşeană, al cărei reprezentant de frunte – Iorgu Iordan – preciza: „Nu fac nici o deosebire între cuvintele propriu-zis argotice şi cele familiare sau populare. O separare a lor nu-i posibilă totdeauna şi nici nu este principial recomandabilă: toate sunt produsul afectului şi fanteziei. Afară de asta, conştiinţa subiectelor vorbitoare nu le distinge unele de altele, ci le pune pe acelaşi plan şi le tratează absolut la fel pe toate"[21].

Din această perspectivă cuprinzătoare asupra argoului au fost elaborate numeroase dicţionare, atât străine[22], cât şi româneşti[23]. Un exemplu în acest sens este DAEF, ai cărui autori enumeră în prefaţa lucrării (pp. 12–16) categoriile de termeni care constituie corpusul dicţionarului:

A. Termeni proveniţi din *limbajul infractorilor*, denotând mentalitatea lumii interlope: (a) termeni aparţinând unor jargoane ale infractorilor; (b) termeni din jargonul prostituatelor;

B. *Jargoane profesionale* aparţinând militarilor, poliţiştilor, sportivilor (îndeosebi fotbaliştilor), actorilor, frizerilor etc.;

C. *Vulgarisme*;

D. *Obscenităţi*;

E. *Argoul romilor* sau „ţigănismele";

F. *Jargonul adolescenţilor* (ilustrat, mai ales, de termeni proprii mediului şcolar);

G. *Jargonul copilăriei* (al vârstei preşcolare) „impus de adulţi celor mici";

H. *Expresii familiare*.

3.2.2. În sens restrâns, argoul a fost definit de Elena Slave ca „o ramificaţie socială a limbii, vorbit de o categorie de oameni care folosesc anumiţi termeni proprii, neînţeleşi de cei din afara grupului"[24]. Trăsătura definitorie care permite delimitarea argoului pe de o parte de limbajul popular, familiar şi vulgar, iar pe de altă parte, de limbajele profesionale, este caracterul secret, lipsit de transparenţă al termenilor argotici. În viziunea autoarei, această caracteristică explică şi ritmul rapid de înnoire a argoului.

Un punct de vedere asemănător este susţinut de Gh. Bulgăr în prefaţa la DALR[25].

O poziţie singulară a fost exprimată de Alphonse Juilland, pentru care singurele cuvinte cu valoare pur argotică din română sunt cele de origine ţigănească, întrucât ceilalţi termeni aşa-zis argotici se regăsesc în limbajul familiar, popular sau în dialecte[26].

4. În plan strict lingvistic, *delimitarea dintre argou şi jargon* rămâne o problemă dificilă, deoarece „ca limbaj specializat jargonul pune probleme similare cu argoul,

caracteristicile lingvistice manifestându-se mai ales la nivelul lexicului şi al pronunţării"[27].

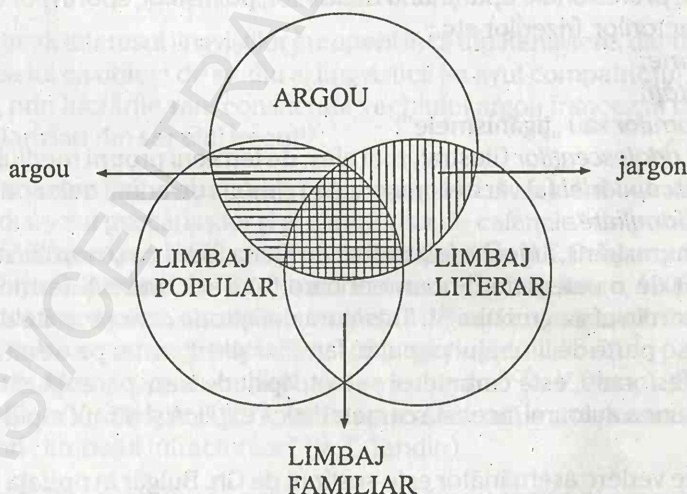
Această stare de fapt are drept consecinţă – în dicţionarele de profil – o anumită lipsă de rigoare terminologică.

De exemplu, în DALR nu apare marca diastratică *jargon*, termenii respectivi fiind, în consecinţă, asimilaţi argoului. Sporadic, apar precizări formulate cu ajutorul termenului generic *limbaj* („în limbajul elevilor / studenţilor / marinarilor" etc.) sau prin indicarea domeniului de referinţă („despre boxeri/ prostituate" etc.).

Ambiguitatea terminologică apare şi la Traian Tandin, care îşi intitulează glosarul *Limbajul infractorilor*, iar în prefaţa lucrării vorbeşte mai întâi despre „un anumit *jargon* [subl. ns.] cu ajutorul căruia infractorii se înţeleg de minune şi îşi conspiră acţiunile [sic!] şi intenţiile faţă de cei din jur" (p. 5), iar ulterior, se referă la „*argo-ul* [sic!] infractorilor noştri" (p. 6).

Dacă acceptăm ideea că argoul – spre deosebire de jargon – este, în primul rând, un limbaj secret, nu ni se par adecvate formulări din DAEF precum *jargonul deţinuţilor* şi *jargonul hoţilor* de *buzunare*, deoarece acestea reprezintă, de fapt, argouri. În DAEF apar şi tipuri discutabile de jargon, ilustrate prin exemple cu totul izolate: *jargonul nudiştilor* (p. 257), *jargonul stradal al bărbaţilor* (p. 105), *jargonul rutier* (p. 184). În sfârşit, sintagma *argoul romilor* (din DAEF), glosată prin sinonimul *ţigănisme* (p. 14), este impropriu folosită, în realitate fiind vorba nu de un argou al limbii ţigăneşti, ci chiar de limba în cauză (care a furnizat numeroşi termeni argoului românesc).

5. În opinia noastră, poziţia celor două variante informale (argou şi jargon) în structura stilistică a limbii române poate fi reprezentată conform schemei de mai jos:



Din examinarea schemei propuse rezultă câteva concluzii:

a) ARGOUL (în sens larg, corespunzând engl. *slang*[28]) reprezintă o sferă lexicală cuprinzătoare, în care se înscriu atât *argoul* (conceput în sens restrâns, ca limbaj criptic, propriu celor aflaţi în conflict cu legea), cât şi *jargoanele* unor grupuri sociale, profesionale, de vârstă etc. Această accepţiune a ARGOULUI (pe care o vom adopta

în descrierea fizionomiei sale lingvistice – vezi *infra*) derivă din caracteristicile de ordin pragmatic-funcţional comune argoului şi jargonului:

– ambele reprezintă limbaje ale unor grupuri sociale omogene şi relativ închise (infractori de diverse tipuri – hoţi de buzunare, spărgători, traficanţi, şmenari, deţinuţi, prostituate –, elevi, studenţi, militari, sportivi etc.);

– caracterul convenţional, codificat al celor două limbaje se explică prin intenţia vorbitorilor de a se izola de restul comunităţii; limbajul devine astfel pentru argotizant un mod de a-şi afirma identitatea de *insider*, apartenenţa la grup şi chiar un anumit sentiment de superioritate ţinând de statutul său de „iniţiat" (în termenii lui Pierre Guiraud[29], ARGOUL apare ca *signum de classe, signum d'adhésion* şi *signum de caste*).

b) *Argoul* (în sens restrâns) se intersectează cu unele jargoane profesionale care presupun – pe lângă terminologia „de specialitate" – şi o componentă secretă[30].

c) În afara zonei de suprapunere cu *argoul, jargonul* include termeni proprii, cu caracter profesional (specializat) şi cu o coloratură familiară, care îl deosebesc de terminologiile ştiinţifico-tehnice propriu-zise (în cazul medicilor, sportivilor, ziariştilor, avocaţilor, actorilor)[31].

6. Sub aspect pragmatic, argoul şi jargonul pot fi examinate ca entităţi distincte; din punct de vedere lingvistic ele prezintă numeroase trăsături pe care ne propunem, în continuare, să le inventariem pe baza celor trei dicţionare recente (DAEF, DALR, TTLI). Pentru simplificarea expunerii vom utiliza termenul *argou* în sens generic (incluzând diverse tipuri de argouri şi jargoane).

Deşi în definirea argoului se recurge frecvent ca gen proxim la termenul *limbaj* („limbaj social convenţional"[32], „limbaj codificat"[33]) sau la alte formule echivalente („ramificaţie socială a limbii"[34]), argoul se reduce, de fapt, la un *vocabular specific*, grefat pe structura morfo-sintactică a limbii comune.

Principalele trăsături prin care se individualizează lexicul argotic în cadrul vocabularului comun sunt: caracterul criptic, expresivitatea şi ritmul rapid de înnoire.

7. Argoul conţine un număr relativ redus de elemente lexicale proprii, care să-i aparţină în exclusivitate. În opinia lui Pierre Guiraud, acestea s-ar rezuma la termenii tehnici şi la cei expresivi[35].

Pentru a-şi alcătui un vocabular propriu şi a-i asigura permanenta înnoire în vederea păstrării caracterului secret, argotizanţii recurg la trei surse: (a) *termeni ai lexicului general*, cărora li se modifică – în mod deliberat – fie semnificantul, fie semnificatul; (b) *împrumuturi din limbi străine*; (c) *creaţii lexicale proprii*.

8. În argoul românesc, *deformările semnificantului* în scop criptologic sunt mai puţin frecvente decât în franceză, unde există tradiţia unor limbaje codificate de tipul *largonji* (cuvânt format prin anagramare din *le jargon*). Reţinem însă faptul că majoritatea procedeelor de codificare atestate în argoul francez[36] se întâlnesc şi în argoul românesc.

Noutatea şi expresivitatea termenilor argotici se asigură prin două procedee aparent contradictorii, semnalate de Iorgu Iordan[37] în limbajul afectiv: reducerea sau amplificarea expresiei.

8.1. *Reducerea expresiei* se realizează prin:

– *Trunchierea semnificantului* este frecvent întâlnită în exprimarea informală a elevilor şi a studenţilor, îndeosebi în cazul unor termeni „tehnici"[38], aparţinând

jargonului profesional: *bio*[logie], *geogra*[fie], *mate*[matică], *prof*[esor] (în DAEF), *dirig*[inte], *re-re*[examinare] (în DALR). La fel ca în franceză, procedeul se extinde în limba vorbită[39], unde caracterul criptic se estompează, în favoarea conotaţiilor familiare, glumeţe: *cas*[etofon], *naşpa*[rliu], *Secu*[ritate], *şme*[cher], *târş*[ală] (în DAEF).

– *Abrevierea prin iniţiale* este prezentă în argoul militarilor, al deţinuţilor, al infractorilor, al poliţiştilor: *V.S.D.* [vineri, sâmbătă, duminică] „sfârşit de săptămână petrecut în cazarmă"; A.M.R. [au mai rămas] „restul zilelor rămase spre efectuare dintr-o perioadă de detenţie sau din stagiul militar" (în DAEF); *p.p.c.* „poate pică ceva" (în TTLI); *aneu* „autor necunoscut al unei infracţiuni" (în DALR). La exemplele date se pot adăuga două expresii aparţinând azi limbajului familiar, dar având – probabil – origine argotică: *pe neve* „1. pe nevăzute, discret; 2. ilegal, ilicit, necinstit"; *safé!* „S-a făcut, e-n regulă!" (în DAEF).

– „Amputarea" determinantului dintr-o sintagmă cu caracter specializat reprezintă un tip de elipsă, prin care *element* [periculos] a căpătat sensul de „individ declasat", iar *organ* [de ordine] are sensul „poliţist".

8.2. Amplificarea expresiei se realizează prin:

– *Sufixare parazitară*[40] (adăugarea unor sufixe inutile din punct de vedere funcţional): *blă***tescu**; *străin***ar**/*străin***ez**; *Şes***tache**; **sexos**; *dili***man**/*diliman***dros**/*dili***mache**.

– *Adăugarea* – la termeni consideraţi uzaţi sau banalizaţi – *a unor determinanţi* având, de regulă, caracter superfluu şi conotaţii glumeţe, peiorative: *fraier* ***cu cioc*** (în DAEF); *fraier* ***oxidat/coclit*** (în DALR) „prost la culme, nerod"; *şmecher* ***cu legitimaţie*** „infractor recunoscut" (în DALR); *rahat* ***cu mac/cu perje/ în ploaie/pe băţ*** „lucru de calitate inferioară"; *pitecantrop* ***cu diodă*** „bădăran, brută"; *a unge (pe cineva)* ***cu miere*** „a mitui"; *sufletul* ***lui Avram Iancu!*** „ba deloc! ei aş! ioc!" (în DAEF).

În mod intenţionat, pentru a sublinia ideea, se adaugă determinanţi care duc la apariţia unor construcţii redundante, pleonastice: *miroase* ***a pute*** „se spune când un lucru este dubios, când este pericol" (în DALR).

9. S-a observat, cu justeţe, că majoritatea termenilor argotici reprezintă *cuvinte ale lexicului comun*, cărora li se atribuie sensuri modificate[41], mergând de la simple „deviaţii" semantice sau dezvoltări de sensuri conotative (*solist* „infractor care acţionează singur"; *vad* „loc convenabil pentru o lovitură, pentru comiterea unei infracţiuni"; *încopciat* „încătuşat"), până la răsturnări totale ale semnificaţiei, de tipul antifrazei (ca în cazul termenilor *bestial, demenţial, mortal, de comă/crimă*, care au dobândit – în special în argoul adolescenţilor – valori de superlativ pozitiv „extraordinar, nemaipomenit, formidabil" – cf. DAEF).

Principala cauză a modificărilor semantice – responsabile, în mare măsură, pentru „fluiditatea" argoului[42] – a fost considerată uzura rapidă a termenilor, care îşi pierd caracterul criptic şi expresivitatea pe măsură ce devin cunoscuţi în afara cercului de argotizanţi, pătrunzând în limbajul familiar.

Procedeul utilizării unor cuvinte comune cu sensuri argotice este la fel de productiv şi în alte limbi. De exemplu, în franceză sunt atestate frecvente „metaforizări" ale termenilor uzuali: *bétail* „totalitatea târfelor dintr-o casă de toleranţă"; *emballer* „a aresta, a băga la zdup"; *explorateur* „hoţ care operează prin hoteluri, furând bagajele

clienţilor"; *frigidaire* „celulă din arestul poliţiei"; *passeport* „mandat de arestare"; *promenade* „afacere uşor de realizat" (Constantin Frosin, *Dicţionar de argou francez-român*). Exemple similare se pot da din argoul limbii engleze: *chicken* „1. tânără atrăgătoare; 2. victimă (a unui jaf/răpiri/joc de noroc)"; *pudding* „bani, lovele, piţule, parale"; *soap* „bani (folosiţi pentru mită)"; *to sing* „1. a turna pe cineva poliţiei, a trăda; 2. a mărturisi (implicând şi pe alţii)"; *to sugar* „a mitui"; *wooden kimono/overcoat* „sicriu" (Ştefan Nimara, *Dicţionar de argou englez-român).*

9.1. Modificările de sens afectează cuvinte preluate de argotizanţi din toate straturile lexicului românesc. În mod evident sunt însă preferate pentru „împrospătarea" argoului cuvintele care prin *raritatea* sau *noutatea* lor[13] satisfac atât cerinţele obiective ale argotizanţilor (asigurând caracterul criptic), cât şi pe cele subiective (necesitatea unei exprimări originale şi pitoreşti, opuse banalităţii şi rutinei din limbajul curent[44]).

În consecinţă, în argoul românesc figurează:

– termeni cu caracter *arhaic*: *pisanie* „anchetă"; *pisar* „poliţist din serviciul judiciar"; *răboj* „cazier judiciar, antecedente penale" (în DAEF); *agealâc* „casă de toleranţă"; *pravilă* (în expresia – referitoare la infractori – *a se purta după pravilă* „a nu mărturisi, a nu deconspira, a nu face delaţiuni") (în DALR);

– cuvinte *populare* şi/sau *învechite*: *a globi* „a tâlhări, a jefui"; *gloabă* „1. sportiv ineficient din cauza vârstei înaintate; 2. individ decrepit; 3. prostituată"; *poteră* (denumire generică dată poliţiei) (în DAEF);

– *regionalisme*: *govie* „gură"; *glajă* „sticlă de vin"; *potloagă* „prostituată" (în DAEF);

– *neologisme* (în limbajul literar standard, nespecializat): *achizitor* „hoţ"; *a achiziţiona* „1. a fura; 2. a aresta"; *alpinist* „hoţ de locuinţe"; *incubator* „arest, închisoare"; *intervenţie* „spargere, furt"; *ilegalist* „infractor, delicvent"; *vacanţă* „perioadă de detenţie" (în DAEF);

– *termeni specializaţi*, aparţinând diverselor terminologii: juridic-administrativă (*a aboli* „1. a bate (pe cineva) foarte tare; 2. a asasina, a omorî"; *penalistă* „prostituată de duzină"; *sigiliu* „1. cătuşe; 2. amprente"; *senat* „restaurant de lux" – în DALR), tehnică (*polizor* „anchetă, cercetare, interogare"; *ială* „gură"; *rotisor* „metodă de anchetă" – în DALR), medicală (*carantină* „1. infractor nou-venit într-o bandă; 2. deţinut proaspăt internat într-un penitenciar"; *doctorie*, *dezinfectant* „băutură spirtoasă"; *streptomicină* „coniac"; *termometru* „baston de poliţist" – în DAEF); comercială (*decont* în expresia *a face cuiva decontul* „a se răzbuna, a pedepsi pe cineva"; *inventar* în expresia *a face (cuiva) inventarul* „a ancheta pe cineva"; *importat* „(obiect) provenit din furt" – în DALR); muzicală (*capelmaistru* „1. şeful unei bande de hoţi; 2. infractor temut"; *serenadă* „rechizitoriu"; *taraf* „gaşcă de hoţi care operează împreună" – în DAEF), militară (*aghiotant* „1. hoţ începător; 2. complice la o crimă"; *escortă* „complice al unui infractor"; *sergent* „chiştoc de ţigară de dimensiuni mici" – în DAEF).

În această ultimă categorie se înscriu şi expresii proprii unor stiluri funcţionale, care au fost preluate şi utilizate în argou în manieră ironică, glumeaţă sau peiorativă: *a face muncă de teren* „ a merge la furat în altă localitate decât cea de domiciliu"; *a fi în renovare capitală* „a-şi face toate analizele medicale"; *a pleca în misiune* (despre infractori) „a merge într-o acţiune interzisă de lege"; *a lua (cuiva) grupa sanguină*

„a tăia pe cineva, a cresta, a spinteca"; *a face (cuiva) monetarul* „a jefui pe cineva" (în DALR).

9.2. Principalele căi prin care se creează *sensuri noi* în argou sunt:

– *îngustarea sferei semantice* prin raportarea la un referent şi un context specific: *a extrage* „a fura din buzunar"; *externă* „buzunar lateral"; *donator* „deţinut care împarte cu ceilalţi alimentele primite de acasă"; *iarbă* „marijuana, haşiş" (în DAEF);

– *extinderi de sens* (asociate, de regulă, cu valori conotative), evidente prin sensul secund şi următoarele: *mafie* „1. orice tip de organizaţie criminală specializată în operaţiuni ilicite; 2. corupţia existentă la diferite niveluri în rândul funcţionarilor publici"; *gaşcă* „1. grup de elemente declasate, de derbedei; 2. grup de adolescenţi, de liceeni, grup de tineri"; *căprar* „1. (învechit) caporal; 2. supraveghetor de noapte (în închisori); 3. şef foarte sever; 4. femeie dură, cu comportament şi aspect fizic masculin" (în DAEF);

– *elipsa*: *înainte* [de decembrie 1989]; *după* [decembrie 1989]; *element* „individ declasat" (în argoul poliţiştilor); *buton* „cuţit cu buton"; *dincolo* „1. la închisoare; 2. (în perioada comunistă) în Occident" (în DAEF).

O modalitate aparte prin care cuvinte din lexicul general dezvoltă sensuri argotice este *condiţionarea gramaticală (morfo-sintactică)* prezentă în următoarele cazuri:

– substantive cu semnificaţii distincte, după cum sunt utilizate ca *singularia tantum* (*boală* „invidie, ciudă, motiv de supărare"; *labă* (vulgar) „masturbare, onanie" – în DAEF) sau ca *pluralia tantum* (*fildeşi* „dinţi"; *jargoane* în expresiile *a arunca jargoane* „a folosi cuvinte potrivite pentru a convinge pe cineva sau pentru a reuşi într-o acţiune; *jargoane de popă de ţară* „povestiri sau întâmplări ştiute"; *texte* „1. minciuni, 2. conversaţie, gargară" – în DALR);

– cuvinte cu sensuri diferite în funcţie de partea de vorbire căreia îi aparţin: *mişto* 1. (ca substantiv neutru, plural) „ironie, batjocură"; 2. (ca adjectiv invariabil) „bun, frumos"; 3. (ca adverb) „frumos, excelent"; *marfă* 1. (ca substantiv) „prostituată"; 2. (*idem*) „obiect de contrabandă"; 3. (*idem*) „obiect furat, destinat vânzării ilicite"; 4. (ca adjectiv invariabil) „foarte bun, de calitate superioară" (în DAEF);

– verbe cu sens diferit, în funcţie de tranzitivitate şi/sau diateză: *a turna* (tranzitiv) „1. a pârî, a denunţa pe cineva; 2. a duce pe cineva la închisoare, a închide"; (intranzitiv) „a ploua torenţial"; *a ciupi* (tranzitiv) „1. a-şi însuşi în mod repetat mici sume de bani; 2. a afla de la cineva informaţii"; (reflexiv) „a se îmbăta uşor" (în DAEF).

Numeroase sensuri argotice au la bază tropi de natură semantică (metafore, metonimii, sinecdoce) (vezi *infra* 16.1).

9.3. Faptul că acelaşi cuvânt circulă în argou cu mai multe sensuri reprezintă un tip special de polisemie, desemnată de Iorgu Iordan prin sintagma *pletoră semantică*[45]. Fenomenul (bazat pe analogie) se întâlneşte atât într-un singur argou, cât şi în argouri diferite. De exemplu, *rechin* circulă în argoul lumii interlope cu cinci sensuri („1. poliţist; 2. procuror; 3. recidivist lipsit de scrupule; 4. persoană cu autoritate în mediul de detenţie prin vechimea sa în închisoare; 5. om de afaceri influent şi veros"), iar *eclipsă* are în argoul prostituatelor trei sensuri („1. impotenţă, tendinţă de impotenţă; 2. concediu autoimpus al unei prostituate, cauzat de boală, accident etc.; 3. perioadă nefastă") (în DAEF).

Zarzavat are în argoul hoţilor de buzunare sensul „bani mărunţi, mărunţiş", iar între prostituate „lipsă de câştiguri, jenă financiară a stabilimentului"; *a trânti* se foloseşte în limbajul lumii interlope cu sensul „a trăda, a vinde", iar în argoul elevilor şi studenţilor cu sensul „a pica un candidat" (în DAEF).

9.4. Asemănător la prima vedere cu pletora semantică este un alt procedeu prin care argoul îşi creează termeni cu caracter secret, apelând la *omonimii ad-hoc*, prin care este exploatat mecanismul psihologic care stă la baza etimologiei populare şi a jocurilor de cuvinte[46]. Procedeul constă în utilizarea unor cuvinte al căror semnificant trimite simultan la doi semnificaţi – unul comun şi altul argotic –, creându-se în acest fel o ambiguitate derutantă şi, de aceea, generatoare de conotaţii glumeţe.

În această categorie se înscriu:

– *derivate sufixale*: *budist* (în argoul militarilor) „soldat însărcinat cu curăţenia la WC"; *cabanier* „gazdă de hoţi"; *flautistă* „prostituată care practică felaţia"; *pontator* „persoană care informează hoţii unde anume pot da o lovitură"; *sticlar* „beţiv, alcoolic"; *toboşar* „informator, denunţător, trădător"; *botanist* „fraier" (în argoul adolescenţilor, unde expresia *a pune botul* are sensul „a se păcăli, a se fraieri") (în DAEF);

– *compuse prin abreviere*: *P.C.R.* („pile, cunoştinţe, relaţii"); *T.B.C.* („tutun, băutură, cafea"); *O.Z.N.* („o zeamă neidentificată – cafea slabă, cafea preparată din surogat") (în DAEF).

10. A doua sursă a lexicului argotic este reprezentată de *împrumuturile din limbi străine*, care prezintă pentru argotizanţi un dublu avantaj: al noutăţii şi al expresivităţii[47].

Caracterul eterogen sub aspect etimologic al argoului românesc a fost evidenţiat nu numai de cercetători autohtoni[48], ci şi de cei străini. Unul dintre aceştia este Albert Dauzat, care cita limbajul răufăcătorilor români ca un caz tipic de intersectare a unor influenţe diverse (slavă, maghiară, idiş, ţigănească)[49].

10.1. Majoritatea împrumuturilor din argoul românesc sunt de *origine ţigănească*. Prin număr şi frecvenţă, ele reprezintă una dintre caracteristicile cele mai frapante ale argoului românesc[50].

Lista ţigănismelor prezentată de Iorgu Iordan trebuie completată cu împrumuturi mai noi din limba ţigănească, înregistrate în DAEF şi TTLI.

Din raţiuni explicabile în plan social, cele mai multe dintre acestea aparţin argoului răufăcătorilor, unde funcţia lor este esenţialmente criptică. Ele denumesc „codificat" diverse tipuri de infracţiuni (*solovast* „furt din buzunare"; *ciorimos* „furt"; *şinimos* „tâlhărie cu lovituri de cuţit"; *hohaiseală* „escrocherie cu aur sau cu alte metale preţioase false"), obiectul acestora (*somnacai, şumracai* „aur"; *phirnitor* „ceas"; *grast* „cal"; *balo* „porc"), organele de ordine (*harcumar, ţifler* „poliţist") şi închisoarea (*hândeali* „puşcărie"). O serie de expresii sau cuvinte ţigăneşti reprezintă formule de avertizare în limbajul infractorilor: *avelo caralo*! „vine poliţistul!"; *avelo cago*! „vine românul!"; *avelo mannus*! „vine omul!"; *garău*! „ascunde!"; *siles*! „loveşte cu cuţitul!".

În categoria ţigănismelor cu caracter vulgar sau obscen se înscriu cuvinte utilizate în argou ca denumiri ale organelor genitale (*belengher, carici, cocar, mandaras*

„penis"; *mingeacă* „vulvă, vagin") sau ale actului sexual (*a buli* „a avea contact sexual cu o femeie").

De la unii termeni de origine ţigănească s-au creat în argou derivate cu acelaşi tip de conotaţii (vulgare şi peiorative). De exemplu, de la *bulan* „picior" s-au format *a bulăni* „a lovi în picior"; *bulănoasă* „1. (femeie) cu picioare lungi şi frumoase; 2. (femeie) cu picioare groase"; *bulangiu* „1. homosexual pasiv; 2. (om) norocos; 3. (om) ipocrit". De la *muie* „1. gură; 2. contact sexual oral" s-a format numele de agent *muist* („1. bărbat care practică contactul sexual oral; 2. informator al poliţiei") cu femininul *muistă* şi derivatul *muian* „faţă, figură omenească") (în DAEF).

În perioada interbelică, Iorgu Iordan acorda împrumuturilor ţigăneşti şanse reduse de a pătrunde în vorbirea familiară din cauza „caracterului lor argotic foarte accentuat, care se complică adesea cu sensuri sau nuanţe obscene"[51]. Cu toate acestea, în ultimele decenii, dinamica internă a lexicului şi „permeabilizarea" graniţelor dintre registrele stilistice au avut drept consecinţă asimilarea a numeroase „ţigănisme" în varianta familiară, informală a limbii române. De pildă, în DEX, cuvinte de origine ţigănească precum *benga, candriu, a ciordi, ditai, a hali, a se pili* sunt considerate *familiare*, iar *baftă* este marcat ca *argotic* şi *familiar*. În schimb, sunt consideraţi, în continuare, *argotici* termeni de aceeaşi origine, ca *gagiu, mişto, nasol*. În DAEF, ultimii doi, ca şi *a şuti, a (se) şucări, a soili, a (se) uşchi, zbanghiu, baftă, a (se) gini* nu mai sunt însoţiţi de menţiunea *ţig.* (ţigănism), ceea ce – în concepţia autorilor – semnifică faptul că ele „au penetrat fondul lexical al limbii române vorbite, fiind însuşite şi întrebuinţate de un mare număr de vorbitori" (DAEF, p. 14). În opinia noastră, în aceeaşi situaţie se află şi termenii *gagiu* „persoană, individ, tip" şi *gagică* „femeie", „tipă", pe care DAEF continuă să îi considere – în mod eronat – elemente din varianta românească a limbii ţigăneşti (alături de cuvinte ţigăneşti total neinteligibile pentru vorbitorul român din afara cercului argotizanţilor, cum sunt *foro* „oraş", *chaină* „grădină", *mas* „carne, hrană", *tulei* „ţigări").

10.2. Un număr relativ însemnat de termeni argotici reprezintă împrumuturi vechi, de tip popular, din *turcă* şi *greacă*, pe care argotizanţii le utilizează cu sensuri modificate, asigurându-le în acest fel caracterul criptic. Păstrarea acestor cuvinte (cu statut de arhaisme şi/sau regionalisme în raport cu limba actuală), în ciuda ritmului rapid de înnoire a argoului, se explică nu numai prin expresivitatea lor fonetică şi printr-o lipsă de transparenţă aproape totală pentru vorbitorul contemporan, ci şi prin prezenţa conotaţiilor evocatoare[52]. În afara turcismelor şi grecismelor reţinute de Iorgu Iordan, DAEF şi DEX înregistrează şi alţi termeni cu aceleaşi origini. Îi enumerăm, în continuare, prezentând atât sensul lor etimologic, uzual (conform DEX), cât şi sensul dobândit în argou, pentru a evidenţia mecanismul psihologic care stă la baza modificărilor semantice.

Din categoria turcismelor, la care sensului argotic i se poate găsi o minimă motivare (de tip denotativ şi/sau conotativ), fac parte: *gealat* „1. poliţist; 2. prieten" (în DEX: „călău, gâde; om voinic, zdravăn şi violent"); *ghiaur* „ţigan" (în DEX: „denumire dispreţuitoare dată în trecut de turci persoanelor de altă religie decât cea mahomedană"); *hogeag* „1. loc de tăinuire a obiectelor furate de hoţi; 2. garsonieră, cameră sau apartament pus la dispoziţia unor cupluri pentru întreţinerea de relaţii sexuale" (în DEX: „coş (la o casă); numele unui corp de trupă; loc sau local unde stătea acest corp"); *parlagiu* „scandalagiu, bătăuş, vagabond" (în DEX:

„măcelar care taie vitele de consum la abator"); *paşă* „şeful unei bande de infractori" (în DEX: „guvernator al unei provincii din Imperiul Otoman").

Dintre grecisme, putem găsi o motivaţie semantică pentru: *chitră* „persoană avară" (în DEX: „fructul chitrului, cu aspectul unei lămâi mari"); *marafeţi* „bani" (în DEX: la pl. „podoabă pretenţioasă; meşteşug, dibăcie; iscusinţă, pricepere, măiestrie").

În cazul altor turcisme, sensurile argotice apar ca imprevizibile în raport cu cele etimologice: *caimacam* „bişniţar" (în DEX: „locţiitor al domnitorului"); *martalog* „molâu, lent, greoi în mişcări" (în DEX: „slujitor domnesc însărcinat cu paza graniţelor şi cu supravegherea punctelor vamale"); *meterhanea* „grup de infractori" (în DEX: „muzică turcească în care predominau tobele").

10.3. Din *maghiară*, pot fi semnalaţi în DAEF termeni argotici ca *gabor* „1. poliţist; 2. subofiţer de penitenciar, gardian; 3. ţigan ungur" şi *ilău* „pat" (în argoul prostituatelor) (în DEX: „nicovală").

10.4. Din *germană*, argoul a împrumutat un număr mai mare de termeni[53], care au fost supuşi atât modificărilor semantice, cât şi celor fonetice. Dintre germanismele cu forme corupte, Iorgu Iordan semnala[54]: *ţuhaus* „închisoare"; *oagăr* (învechit, conform DAEF) „1. poliţist; 2. militar; 3. ardelean"; *blat* „1. folosirea unui mijloc de transport în comun fără achitarea costului călătoriei; 2. vizionarea unui spectacol fără achitarea biletului de intrare; 3. operaţiune ilicită (în general)". Alţi termeni argotici de origine germană, prezenţi în DAEF sunt: *herţog* „client cu dare de mână şi comportament nobil, respectuos cu femeile" (în argoul prostituatelor) (în DEX: „duce, voievod"); *holoangăr* „traficant, speculant de aur" (în DEX: „persoană care se ocupa odinioară cu extragerea clandestină a aurului din mine"); *şpil* „aranjament (incorect), plan necinstit; şmecherie" (cu acelaşi sens în DEX, marcat ca termen argotic); *ştangă* „1. minciună; 2. relaţie" (în DEX: „bară de fier; drug, rangă"); *ştift* „rebut, lucru de calitate inferioară" (în DEX: „cui mic, de lemn, fără cap, folosit în cizmărie pentru a fixa talpa încălţămintei").

10.5. În cazul unor termeni de argou cu vechime în română, se poate vorbi despre *etimologie multiplă* (*şpagă* < rusă sau sârbă) sau *împrumut printr-o limbă intermediară* (cuvintele de origine germană *blat* şi *şperţ* au intrat în română prin idiş)[55].

10.6. Împrumuturile cu *caracter neologic* prezente în argoul actual provin din:

– *franceză*: *bonjur* (în argoul hoţilor de buzunare) „ buzunarul din spate al pantalonilor"; *mal*! (în jargonul cartoforilor) „cărţile au fost distribuite în mod eronat"; *paspártu* „şperaclu" (în DAEF); *amploiar* „funcţionar"; *tapeur* „profitor"; *tapeză* „1. prostituată; 2. amantă, iubită"; *(de) pamplezir* „de şmecherie; de formă, de amuzament" (în TTLI);

– *italiană*: *bambină* „fetişcană, femeie tânără"; *giorno* „de calitate superioară, excelent" (în DAEF); *fidanţă* „amantă, iubită" (în TTLI);

– *engleză*: *henţ*! „e interzis! nu pune mâna!"; *moni* „1. bani; 2. valută forte"; 3. *şadap*! „taci!" (în DAEF)[56].

De la unele împrumuturi de tip neologic s-au creat derivate şi compuse cu caracter glumeţ, la a căror expresivitate contribuie şi aspectul fonetic neobişnuit: *a drincui* (< engl. *to drink*) „a bea alcool"; *goldeanu* (< engl. *gold*) „aur"; *manfişism* „indolenţă, nepăsare" şi *manfişist* „indolent, nepăsător" (< fr. *(je) m'en fiche*) (în DAEF).

11. Dintre *procedeele de formare a cuvintelor*, argoul românesc – asemeni celui francez[57] – recurge cu predilecţie la *derivarea sufixală*.

11.1. Această trăsătură structurală este pusă în evidenţă de inventarul de sufixe (caracterizat prin bogăţie şi diversitate), precum şi de existenţa unor perechi de sinonime, formate de la aceeaşi bază, cu sufixe diferite. De exemplu, în DALR apar *scârţan – scârţar* „avar", *labagiu – lăbar* „onanist", *zvonac – zvoner* „persoană care răspândeşte zvonuri; în DAEF sunt înregistrate perechile de sinonime *mocamete – mocangiu* „naiv, credul, fraier", *pilaci – pilangiu* „beţiv", *ţuicar – ţuicangiu* „băutor de ţuică, beţiv", *verzitură – verdeaţă* „dolari", *vrăbiuţă – vrăbioară* „prostituată tânără".

Derivatele sufixale din argou sunt formate de la trei tipuri de baze:

– cuvinte ale lexicului general, utilizate cu sensul lor comun: *boschetar* „beţiv care doarme în parcuri"; *tomberonist* „om necăjit care adună resturi de mâncare din tomberoane"; *vieţaş* „deţinut condamnat la închisoare pe viaţă" (în DALR);

– cuvinte ale lexicului general, utilizate cu sensuri proprii argoului: *căţelar* „soldat mitralior" (cf. *căţea* „mitralieră" – în argoul militar); *maimuţar* „hoţ de serviete, genţi, valize" (cf. *maimuţă* „servietă, geantă, valiză ca obiect al unui furt"); *foiţar* „cartofor" (cf. *foiţă* „carte de joc") (în DAEF);

– cuvinte argotice propriu-zise: *bahausist* „deţinut condamnat pentru tulburarea ordinii publice" (cf. *bahaus* „gălăgie, zgomot"); *panacotist/ panacotar* „hoţ de buzunare" (cf. *panacota* „furt din buzunar comis în mijloacele de transport în comun") (în DAEF).

11.2. Cele mai productive sufixe se dovedesc a fi cele *vechi* şi *populare*. Ele apar în componenţa unor termeni argotici (îndeosebi substantive şi verbe) având conotaţii peiorative, depreciative sau ironice[58], datorate, în majoritatea cazurilor, sensului temei[59].

Pe primul loc, prin numărul lor şi al derivatelor rezultate se situează sufixele care formează *nume de agent*:

– *ar*: *băbar* „bărbat căsătorit"; *chichiţar* „hoţ de buzunare"; *colivar* „persoană care umblă după pomeni, după mici avantaje nemeritate"; *lăbar* „1. onanist; 2. persoană abjectă, care prin comportament atrage dispreţul celor din jur"; *pleşcar* „persoană profitoare"; *presar* „poliţist"; *sifonar* „informator"; *zdrenţar* „hoţ care fură de pe culmile de rufe" (în DAEF);

– *aş*: *pârnăiaş* „deţinut"; *meseriaş* „1. om iscusit, priceput, îndemânatic într-un domeniu de activitate; 2. delincvent de mare clasă"; *spărgaş* „hoţ de locuinţe" (în DAEF);

– *(an)giu*: *caftangiu* „bătăuş"; *caramangiu* „hoţ de buzunare"; *pilangiu* „beţiv"; *şustangiu* „complice care asigură paza şmenului în timpul unei tranzacţii valutare ilicite"; *tablagiu* „subofiţer de armată sau poliţie" (în DAEF); *bulangiu* „1. homosexual pasiv; 2. individ rău"; *drogangiu* „toxicoman"; *tirangiu* „complice al hoţului de buzunar care îl însoţeşte şi îi facilitează acţiunea" (în DALR);

– *ac*: *răspândac, zvonac* „persoană care răspândeşte zvonuri" (în DALR); *aplaudac* „persoană care aprobă fără discernământ tot ceea ce vine din partea autorităţilor" (DAEF);

– *-tor/-toare*: *agăţătoare* „femeie posesivă şi profitoare"; *bingănitor, ciripitor* „denunţător, informator"; *gonitor, invadator* „poliţist"; *pocnitoare, prăjitoare, răpitoare, taxatoare* „prostituată"; *paraditor* „hoţ care fură din case, spărgător" (în DAEF);

– **-ete**: *trupete* „militar în termen"; *turcalete* „1. turc; 2. homosexual, pederast" (în DAEF).

Numeroase derivate substantivale cu valoare peiorativă sunt formate cu două sufixe care îşi actualizează în argou numai valenţele semantice concrete[60]:

– **eală**: *abureală, bărbiereală* „minciună"; *opăreală* „anchetă desfăşurată de poliţie şi procuratură cu inculpatul în stare de libertate"; *primeneală* „sfârşitul perioadei de detenţie" (în DAEF).

– **ură**: *sărătură* „om cu multă experienţă, descurcăreţ"; *umplutură* „1. poliţist infiltrat printre deţinuţi; 2. lucrător SRI, urmăritor, coadă" (în DALR).

Dintre sufixele *adjectivale*, cel mai productiv este **-os** (*bengos* „excelent, formidabil, grozav"; *chitros*" „avar"; *haios* „1. simpatic, nostim; 2. glumeţ"; *matrapazlâcos* „ilegal, ilicit, fraudulos, necurat" – în DAEF; *duhos* „1. supărat, enervat, irascibil; 2. nespălat, murdar"; *scămos* (despre infractori) „neatent, neexperimentat"; *uleios* „1. perfid; 2. experimentat, isteţ" – în DALR).

Din categoria derivatelor *verbale*, cele mai multe conţin sufixul vechi, popular **-ui**, ataşat – de regulă – unor teme substantivale din argou:[61] *a blătui* „1. ascunde; 2. a tăcea; 3. a fura; 4. a mitui"; *a flitui* „a mustra, a dojeni cu asprime; 2. a goni, a alunga"; *a sfănţui* „1. a mitui; 2. a lua mită; 3. a înşela pe cineva"; *a şmenui* „a escroca, a înşela, a păcăli pe cineva în timpul unei tranzacţii valutare, substituind banii cu hârtii"; *a ţepui* „a escroca, a înşela, a fraieri" (în DAEF).

Asemeni limbajului popular[62], argoul recurge frecvent – pentru a exprima conotaţii afective – la sufixe augmentative şi diminutivale.

Sufixele augmentative, care imprimă în toate cazurile conotaţii peiorative sau depreciative, sunt:

-an (şi compusul său **-ovan**):*burtan* „persoană cu o situaţie materială bună"; *târlan* „1. om de la ţară, provincial; 2. persoană credulă, uşor de înşelat; fraier; 3. persoană lipsită de bună creştere; mitocan"; *porcovan* „porc" (în DAEF); *muian* „faţă, figură omenească"; *şulfan* „lepădătură, şmecher, jigodie" (în DALR);

-oi/-oaică: *cioroi/cioroaică* „ţigan/ţigancă" (în DAEF); *goriloi* „bărbat masiv şi urât; zdrahon, hăndrălău, malac"; *şmardoi* „1. bătăuş; persoană temută; 2. deţinut şmecher" (în DALR);

-ău: *chiulău* „chiulangiu"; *clănţău* „1. informator; 2. om care vorbeşte mult, adesea pe un ton violent şi agresiv; 3. avocat; 4. ziarist" (în DAEF).

Derivatele *diminutivale* exprimă, în general, simpatia, afecţiunea sau admiraţia (reale sau simulate):

-uţă: *copiuţă* „fiţuică"; *breteluţă* „deţinut cu vârsta de 14–18 ani"; *puicuţă* „homosexual" (în DALR); *feliuţă* „tânără frumoasă, cu nuri, care merită să fie acostată"; *gagicuţă* „puştoaică, fetişcană" (în DAEF);

-iţă: *guriţă* (folosit ca apelativ) „tip simpatic, şmecher"; *lăchiţă* „1. om prost, nedescurcăreţ; 2. homosexual pasiv" (în DAEF);

-el: *ceauşel, decreţel* „copil născut în perioada 1968–1990, când regimul comunist a interzis avorturile"; *lăstărel* „băieţandru lipsit de experienţă sexuală"; *bobocel* „hoţ tânăr lipsit de experienţă" (în DAEF);

-aş: *iepuraş* „informator"; *piperaş* „heroină" (în DAEF).

Mai rar, derivatele diminutivale pot exprima conotaţii negative (depreciative, peiorative)[63]: *ofiţeraş* „ofiţer"; *flecăraş* „vorbăreţ"; *oiţă* „femeie naivă, credulă, uşor de păcălit" (în DAEF).

11.3. *Sufixele neologice* apar cu totul izolat în argou. O posibilă explicaţie ar fi caracterul lor predominant abstract şi lipsa de expresivitate.

Principalele sufixe neologice sunt ***-ist*** (care formează nume de agent) şi corelativul său ***-ism*** (specializat – în limba literară – pentru a forma derivate care denumesc curente, doctrine, concepţii filozofice, politice etc.).

Câteva nume de agent în *-ist* au caracter neutru din punct de vedere stilistic: *notist* „care ştie să cânte după note, după partitură"; *terist* „soldat care efectuează serviciul militar cu termen redus" (în DAEF); *tupeist* „impertinent, obraznic, îndrăzneţ" (în DALR). Majoritatea derivatelor în *-ist* au caracter figurat, dezvoltând conotaţii glumeţe (*concertist* „infractor care acţionează singur"; *hornist* „fumător"; *carmolist* „beţiv care consumă orice fel de băutură"; *microbist* „persoană pasionată de întrecerile sportive (mai ales de fotbal)"; *ochist* „poliţist care execută o misiune de filaj"; *urechist* „1. agent de poliţie; 2. interpret muzical care nu ştie să citească o partitură; 3. diletant, amator într-un anumit domeniu" – în DAEF), peiorative sau depreciative (*ciolănist*, *farfurist*, *fripturist*, cu sensul generic de „profitor", primul şi ultimul având şi sensul particular „om politic oportunist, lipsit de orice fel de scrupule" – în DAEF). Nu lipsesc derivatele cu caracter obscen sau vulgar: *curist* „homosexual"; *limbist* „1. persoană linguşitoare; 2. persoană care practică anilitia sau cunilitia"; *muist* „1. bărbat care practică contactul sexual oral; 2. informator al poliţiei" (în DAEF).

Sufixul *-ism* se ataşează la teme cu caracter argotic sau familiar, dezvoltând conotaţii peiorative (*limbism* „atitudine slugarnică, linguşitoare") sau glumeţe şi ironice, în cazul unor derivate parasintetice (*manfişism* şi termenul românesc echivalent *miserupism* „indolenţă, nepăsare"; *pupincurism* „linguşeală, servilism, slugărnicie" – în DAEF).

Alte sufixe neologice conotate ironic apar cu totul izolat în DAEF: ***-esă*** (*tipesă* „femeie cu relaţii şi comportări dubioase"); ***-ită*** (*lenevită* „boală imaginară, inventată ca scuză pentru absenţe"); ***-ez*** (*bordelez* „proxenet"; *maidanez* „denumire generică dată câinilor şi pisicilor vagaboande").

12. *Compunerea* de tip „tradiţional", din cuvinte întregi este mai slab reprezentată în DAEF decât compunerea „savantă". Din prima categorie pot fi citate *alba-neagra* „joc de noroc ilegal"; *neica nimeni* „individ insignifiant".

Compunerea de tip „savant" (cu sufixoide), specifică stilului ştiinţific, dă naştere unor creaţii expresive, cu caracter glumeţ, construite prin analogie cu termeni literari: *alconaut* „beţiv, alcoolic"; *poponaut* „pederast, homosexual" (după modelul *argonaut*); *pastiloman* „persoană care se droghează"; *târfoman* „bărbat afemeiat" – în DALR (după modelul *vitezoman*). Din aceeaşi categorie fac parte termeni precum *ochiometru* şi *ochioscop* (în expresia „a măsura cu aproximaţie, din ochi"); *moftologie* „şmecherie, tertip"; *cleptoclatură* „persoane corupte din vârful ierarhiei politice" (în DAEF).

Tiparul de compunere specific numelor de firme se regăseşte într-o creaţie cu caracter glumeţ, cum este *Priponex SRL* („închisoare").

13. Forţa creatoare a argoului este evidenţiată de numeroasele familii lexicale formate de la teme argotice: *şucăr*, *şucăreală*, *a (se) şucări*, *şucărit*; *şmen*, *şmenar*, *şmenit* (în DAEF); *a (se) roi*, *roială*, *roire*, *roit*, *roiu!* (în TTLI).

14. În problema *expresivității argoului*, în bibliografia de specialitate s-au conturat două puncte de vedere opuse.

Primul dintre ele, susţinut de un număr mic de cercetători, afirmă că termenii argotici nu sunt percepuţi ca expresivi decât în afara cercului argotizanţilor (respectiv, când pătrund în limbajul familiar sau în cel comun)[64].

Impresia de pitoresc pe care o degajă argoul s-ar datora, în principal, manierei directe de exprimare şi caracterului inedit al termenilor sau al expresiilor[65].

Pentru cei mai mulţi lingvişti români şi străini, expresivitatea argoului este rezultatul unei opţiuni (mai mult sau mai puţin conştientizate) a argotizanţilor. În opinia lui Iorgu Iordan, psihologia specială a vorbitorilor – dominată de afectivitate şi fantezie – constituie principala explicaţie a forţei expresive care caracterizează argoul[66]. Un punct de vedere similar este susţinut de Pierre Guiraud care consideră argoul francez drept o ramură a limbii populare, fiind caracterizat printr-o „hipertrofie" a formaţiilor expresive[67].

Dacă ne referim la argoul românesc actual (aşa cum apare el în dicţionarele de profil), vom constata că, dincolo de procedeele comune la care recurg în scop criptologic, diversele argouri dezvoltă tipuri diferite de expresivitate.

De pildă, argoul elevilor şi studenţilor, al adolescenţilor, în general, se caracterizează printr-un pitoresc aparte, în care funcţia criptologică este pusă în umbră de creativitatea lingvistică, fantezia şi umorul prin care se exprimă spiritul de frondă propriu vârstei[68]. Pot fi citate, în acest sens, formaţii lexicale cu conotaţii glumeţe sau ironice precum *lenevită* „boală imaginară, inventată ca scuză pentru absenţe", *fumiclub* „WC sau alt loc în care se adună elevii în recreaţie pentru a fuma", *sadomasopsihopupu*, *sadomasoscaunodulapo* „sado-masochist" (în DAEF); *fomist* „gurmand, mâncăcios", *holist* „student care îşi pierde timpul mai mult în holul facultăţii, decât în sălile de cursuri", *miştocar* „şmecher, ironic"[69]. La acestea se adaugă un mare număr de termeni şi expresii metaforice: *cui* „examenul cel mai greu al anului şcolar", *vampir* „profesor exigent la examene" (în DALR); *pieptănat cu grenada* „cu părul vâlvoi, ciufulit", *pinguin glazurat* „om foarte prost", *a-i fi cald cu dinţii în gură* „a căuta motiv de ceartă" (în DAEF); *a avea o boabă* „a avea o restanţă", *a avea înfăţişare* „a avea examen", *a da clasă cuiva*, *a trimite pe cineva după ţigări* „a fi superior cuiva"[70].

La polul opus, se situează argoul infractorilor şi al deţinuţilor, în care funcţia de „camuflare" a sensului este dublată de un alt fel de expresivitate, dominată de conotaţii depreciative şi exagerări. Acest tip de expresivitate – şocantă prin duritatea limbajului, din care nu lipsesc elemente vulgare sau obscene – a fost explicat prin faptul că argoul este o creaţie exclusiv masculină şi, ca atare, reflectă interese şi caracteristici psiho-temperamentale ale argotizanţilor[71]. Exemple în acest sens sunt termeni metaforici precum *greaţă* „persoană dezgustătoare", *putred* „deţinut cu condamnare mare", *hârdău*, *calea putreziciunii* „închisoare", *a borî*, *a scuipa*, *a vomita* „a denunţa", *a da cep* „a înjunghia pe cineva", *a face (cuiva) capul drojdie* „a zdrobi capul cuiva" (în DAEF), ca şi seria foarte bogată a sinonimelor prin care se desemnează în argou organele genitale, relaţiile şi perversiunile sexuale[72].

15. În *plan fonetic*, argoul relevă o varietate de procedee expresive, dintre care, cele mai multe se regăsesc în limbajul popular şi familiar[73].

15.1. Predilecţia argotizanţilor pentru sonorităţi aparte se concretizează prin *prezenţa onomatopeelor* şi a cuvintelor caracterizate prin *simbolism fonetic*. Nu ne propunem aici o delimitare precisă a celor două categorii de termeni, deoarece în argou ambele provoacă – prin structura lor sonoră, de regulă, neplăcută, cacofonică – acelaşi efect psihologic, concretizat în asocieri de idei sau imagini dezagreabile.

Onomatopeele apar independent (*puf* „ţigară", în argoul deţinuţilor – în DAEF) sau în expresii proprii argoului, ca *a umbla cu hau-hau* „a denunţa, a trăda", *i-a luat câful* „i-a luat răsuflarea" (în TTLI). Efecte sonore similare se obţin prin utilizarea – în cadrul unor expresii argotice – a interjecţiilor: *a da câş* „1. a gafa, a greşi; 2. a denatura", *du-te-n zbanţ!* „du-te dracului!" (în DALR), *a lua oful cuiva* „a omorî, a ucide", *a se face hăis* „a fugi, a dispărea, a se ascunde" (în TTLI).

Expresivitatea fonetică se realizează şi prin reduplicarea silabelor în cadrul unor termeni caracterizaţi prin simbolism fonetic: *bla-bla*, *dâra-dâra* „vorbe goale, palavre" (în DALR); *ciuciu* „nimic, deloc", *cacamaca* „lucru lipsit de valoare sau de sens, fleac, aiureală", *sisi* „sifilitic, nebun" (în DAEF).

Efectele sonore expresive sunt prezente şi în cazul derivatelor cu bază onomatopeică: *zdrăngălău*, *zdrăngănitor*, *zdrângar* „lăutar (ţigan)" (în TTLI); *clămpău* „individ care vorbeşte mult", *clănţău* „1. ziarist; 2. denunţător, trădător, informator", *măcănitor* „informator al poliţiei" (în DALR).

Dintr-o listă foarte bogată de cuvinte caracterizate prin *simbolism fonetic* citām: *chilibaleală*, *chilibaneală* „discuţie, vorbărie", *fleoarţă*, *fleorţotină*, *floştină*, *fufă*, *ştroamflă*, *ştioalfă* „prostituată" (în DAEF); *a o bilibiştroci* „a o da în bară, a o încurca", *a vorbi în zbribanţuri* „a vorbi aiurea, a pălăvrăgi" (în DALR).

15.2. Prezenţa diverselor tipuri de *metaplasme* (*figuri de sunet*)[74] poate fi pusă în legătură cu latura comico-ludică a argoului, deoarece alterarea deliberată a semnificantului are efect de surpriză şi amuzament asupra receptorului.

Cele mai frecvente metaplasme din argou sunt cele realizate prin:

a) *suprimare*: afereza (*şto* <*mişto* „1. ironie, bătaie de joc; 2. minciuni, poveşti, vrăjeli"; *ştocar* <*miştocar* „şmecher, persoană care persiflează"; *ţian* <*miliţian* „unitate de măsură pentru inteligenţă" – în DAEF); apocopa (*caft* <*cafteală* „bătaie, încăierare"; *şme* <*şmecher* „delincvent, infractor" – în DAEF)[75];

b) *adăugare* (*şestache* < *şest* „pe furiş, în mod fraudulos"; *blătescu* < *blat* „gratuit" – în DALR)[76];

c) *permutare (metateză)* (*gifu!* „fugi !" – în DAEF; *mute fuşte* „a pierde timpul, a temporiza" – în DALR);

d) *calambur*[77] (*câmpul luncii* „câmpul muncii"; *genital* „genial"; *căznicie* „căsnicie"; *umflaţie* „inflaţie"; *gigel* „gigolo" – în DAEF)[78].

Efectul comic este sporit când calamburul antrenează termeni străini care, prin alterarea semnificantului intră în raport de omonimie cu termeni româneşti: *badeangard* „bodyguard"; *o cheie, două chei* „O. K., în regulă"; *zăvoi* „postul de radio Vocea Americii" (< *The Voice* [...]).

15.3. Expresivitatea fonetică este prezentă şi în cazul *formulelor rimate* sau realizate pe baza *asonanţei*: *mare sculă de basculă* „grozav, teribil, formidabil (despre oameni)"; *de chichi, de michi, de trei lei ridichi* „de-aia, pentru că aşa vreau eu"; *oglindeală la nicovală* „priveşte în spate cu discreţie!" (în DAEF).

16. În *plan lexical*, expresivitatea argoului se realizează printr-o varietate de mijloace, care pot fi grupate în două categorii: figuri semantice şi procedee de formare a cuvintelor.

16. 1. Figurile semantice la care recurg argotizanţii sunt: metafora, metonimia, sinecdoca, antonomaza.

16.1.1. Sub aspectul frecvenţei şi al forţei expresive, întâietatea absolută revine *metaforei* (trop prin intermediul căruia se prezintă ca echivalenţi doi termeni distincţi, între care se stabileşte o analogie)[79].

Metafora din argou – ca şi cea din limbajul popular – este de tipul *implicaţiei* (metaforă *in absentia* sau *implicită*), fiind realizată prin înlocuirea termenului metaforizat cu cel metaforic. Cele mai frecvente sunt metaforele *nominale* şi cele *verbale*, care nu se reduc la un termen unic, ci constau, în multe cazuri, din sintagme, locuţiuni, expresii. De exemplu, în lista de sinonime din DAEF (p. 290), pentru *a bate* sunt indicate atât verbe, cât şi locuţiuni cu valoare metaforică. Din prima categorie, cităm: *a afâna*, *a demola*, *a desfrunzi*, *a pisa*, *a raşcheta*, *a şifona*, *a tatua*, *a tăbăci*. Dintre locuţiuni, putem menţiona: *a băga în fabrica de pumni, a face afiş/arşice/ făraş/nod de cravată/pastramă/ piftie/surcele, a-i lua cuiva vopseaua, a umple de borş*.

Preferinţa argotizanţilor pentru această figură semantică a fost explicată de majoritatea cercetătorilor prin capacitatea ei de a transpune elemente ale realităţii imediate în imagini plastice, sugestive[80].

În realitate, abundenţa metaforelor se explică prin disponibilitatea respectivului trop de a satisface ambele cerinţe fundamentale ale argoului – cea *criptologică* şi cea *expresivă*.

În raport cu tipul de argou/jargon, una sau alta dintre cele două funcţii se află în prim-plan.

Astfel, în *argourile cu caracter secret* (ale diverselor categorii de infractori, deţinuţi etc.), metafora funcţionează ca termen „tehnic"[81], asigurând codificarea expresiei printr-o deliberată lipsă de transparenţă. Caracterul secret al metaforei şi, implicit, expresivitatea ei cresc direct proporţional cu distanţa semantică dintre termenul substituit (metaforizat) şi termenul substituent (metaforic). Cu cât zona de intersectare a sferelor semantice ale celor doi termeni (baza semică comună) este mai redusă, cu atât decodarea metaforei este mai dificilă, iar efectul stilistic – produs de imprevizibilul asocierii – este mai puternic.

Selectăm, în continuare, din mulţimea termenilor de acest tip din DAEF, exemple din:

– *argoul deţinuţilor*: *breteluţă* „deţinut minor"; *balenă* „dubă de transport al deţinuţilor"; *mortu'* „obiect interzis, introdus ilicit într-un penitenciar"; *picior de urs* „deţinut condamnat pentru fapte deosebit de grave";

– *argoul hoţilor de buzunare*: *a avea cărămidă/flotă/lozul pe el* „a avea bani"; *bufet lustruit* „persoană bine îmbrăcată"; *magnet* „mână"; *moară galbenă* „ceas de aur"; *pisică* „poşetă de damă de dimensiuni reduse"; *vărsătură* „victimă cu bancnote de mică valoare";

– *argoul spărgătorilor*: *alpinist*, *hârciog* „hoţ de locuinţe"; *gură* „instrument folosit la deschiderea caselor de bani"; *spion* „unealtă în formă de V cu care se forţează o uşă încuiată atunci când cheia este în broască"; *ursoaică* „casă de bani";

– *argoul lumii interlope*: *abţibild* „hoţ mărunt, găinar"; *evanghelie* „cazier judiciar, antecedente penale"; *extemporal* „furt mărunt"; *maioneză* „pericol, primejdie"; *mătreaţă* „hoţ de lucruri mărunte"; *păcură* „trădare"; *regizor* „şef al unei bande de răufăcători"; *păpădie* „anchetator fără experienţă"; *a schimba aerul*, *a scoate capul* „a ieşi la furat"; *a usca leşia* „a pleca, a fugi, a se ascunde, a-şi pierde urma".

Funcţia expresivă este, în aceste cazuri, secundară în raport cu cea criptologică, dar nu poate fi ignorată. Ea se realizează prin imagini sugestive, având, de regulă, conotaţii ironice, peiorative: *mumie cu coviltir* (în argoul hoţilor de buzunare) „persoană care poartă pălărie"; *pardesiu/palton de scânduri* „sicriu"; *a zugrăvi în calciu smuls* „a sparge o casă"; *lacrimă* „om naiv şi credul, victimă uşor de păcălit".

În *argoul prostituatelor* şi, în general, în ceea ce s-ar putea numi „argou erotic" (al relaţiilor sexuale), metafora poate apărea cu un rol similar celui al eufemismului, vizând evitarea unor expresii triviale, vulgare sau obscene. De pildă, DAEF consemnează în lista de sinonime un mare număr de termeni metaforici cu sensul „prostituată", a căror expresivitate nu poate fi contestată: *acadea*, *amazoană*, *boarfă*, *bufniţă*, *buleandră*, *chiftea*, *focă*, *gloabă*, *libarcă*, *libelulă*, *lipitoare*, *maimuţă*, *pacientă*, *paraşută*, *pasăre de noapte*, *pârjoală*, *pocnitoare*, *pupăză*, *răpitoare*, *rufă*, *scabie*, *vrăbiuţă*.

Din argoul prostituatelor, acelaşi dicţionar consemnează termeni şi expresii metaforice cu funcţie eufemistică precum: *delicatesă* „orice practică sexuală aberantă, costisitoare, greu de obţinut de către un client"; *eclipsă* „1. impotenţă, tendinţă de impotenţă; 2. concediu autoimpus al unei prostituate cauzat de boală, accident etc."; *a avea vocea groasă* „a practica sexul oral"; *a face tot tacâmul* „a-l satisface pe client cu procedee pline de imaginaţie"; *a intra în vamă* „a ajunge la orgasm".

Din „argoul erotic", DAEF (p. 299) prezintă o serie de sinonime pentru „sâni de femeie", care pot fi considerate simultan eufemisme (sub aspect funcţional) şi metafore (sub aspect stilistic): *amortizoare*, *balcoane*, *baloane*, *bidoane*, *boxe*, *bretele*, *coşuri*, *lăptării*, *mere*, *pectorali*, *pere*, *piersici*, *ugere*. Pentru „contact sexual", DAEF (p. 292) înregistrează metaforele: *aspirina săracului*, *ciocăneală*, *gimnastică de dormitor*, *injecţie*, *masaj*.

Funcţia expresivă este dominantă în raport cu cea criptologică în argouri (mai exact, jargoane) aparţinând unor grupuri profesionale sau de vârstă care, nefiind în conflict cu legea, nu şi-au construit un limbaj secret, conspirativ, ci doar unul distinct de cel uzual (cu funcţie de *signe différenciateur*).

În aceste argouri/jargoane, metafora este, de regulă, transparentă, funcţionând pentru membrii grupului ca termen tehnic, „colorat" afectiv.

Din *jargonul fotbaliştilor*, DAEF înregistrează: *beton* (despre apărare) „impenetrabil, de nedepăşit"; *lumânare* „minge şutată cu stângăcie, pe verticală"; *pomanagiu* „fotbalist care joacă doar în zona din faţa porţii adverse" (vezi şi expresia *a sta la pomană*); *a croşeta* „a dribla în zig-zag"; *păianjen* „locul de îmbinare a stâlpului cu bara transversală a unei porţi de fotbal, handbal etc."; *urechi* „minge strecurată printre picioarele adversarilor". Alte metafore din lumea sportului sunt: *a fura din caşcaval* „1. a fura startul; 2. a nu păstra distanţa dictată de arbitru; 3. a muta locul de execuţie a unei lovituri libere acordate de arbitru"; *puntea suspinelor* (în gimnastică) „bârnă; proba de bârnă".

Jargonul frizerilor este reprezentat în DAEF de metafore cu conotaţii glumeţe: *bidinea* „pămătuf"; *lipici* „produs al industriei cosmetice"; *paracliser* „frizer care îşi

termină lucrul cu urări de bine adresate clientului în aşteptarea unui bacşiş"; *pogon* „barbă mare care trebuie rasă"; *sorcovă* „măturică de scuturat hainele clientului".

Din *jargonul elevilor şi al studenţilor*, DAEF reţine o serie de termeni şi expresii care desemnează metaforic diversele note, exploatând analogii legate de forma cifrelor (*baston* „nota unu"; *nouă cu talpă* „nota doi"; *cocoşat* „nota trei"; *scăunel* „nota patru"; *colac* „nota opt"[82]). Alte metafore din acelaşi limbaj sunt: *a pescui* „a copia"; *olimpiadă* „corigenţă"; *ţinta golanului* „nota cinci"; *vampir* „profesor foarte exigent"; *a zbura* „a exmatricula"; *boboc* „1. student în anul I; licean în clasa a IX-a".

Jargonul adolescenţilor este reprezentat în DAEF prin termeni şi, mai ales, expresii metaforice, marcate de conotaţii glumeţe, peiorative, vulgare sau chiar obscene, explicabile prin libertatea de exprimare, spiritul contestatar, fantezia şi umorul proprii vârstei tinere[83]: *aragaz* „băiat grăsuţ, sedentar, stângaci"; *bomboană fondantă* „tip antipatic"; *obosit* „de calitate inferioară, slab"; *pinguin glazurat* „om foarte prost"; *a sări din textile* „a se dezbrăca"; *a-i ieşi capul prin păr* „a fi tuns zero"; *a avea băşini/muci în cap* „a avea idei ciudate, extravagante"; *a avea muşchi/pitici pe creier* „a fi nebun"; *a băga pe ăla micu' la serviciu, a băga pe moşu-n beci, a băga ratonul la veveriţă* „a avea contact sexual cu o femeie".

În sfârşit, funcţia expresivă apare ca dominantă în multe alte expresii argotice, realizate prin metafore cu conotaţii care merg de la ironie la sarcasm şi de la poetic la trivial: *beton penal* „arpacaş"; *conducte penale* „macaroane"; *sclavul mozaicului* „deţinut de serviciu cu curăţenia în celulă" (în argoul deţinuţilor); *a avea o faţă de confort trei* „a fi urât, a avea o fizionomie neplăcută"; *a se pieptăna cu prosopul* „a fi chel"; *juma' de buletin* „persoană scundă şi slabă"; *a da afară muştele din Cişmigiu/Herăstrău* „a lenevi, a trândăvi"; *a-i intra beţele în fund* (despre femei) „a fi foarte slabă, a avea picioare subţiri"; *vrăbiuţă, trufanda* „prostituată tânără"; *lăstărel* „băieţandru lipsit de experienţă sexuală"; *a face cuiva boiangerie* „a umple de sânge în bătaie"; *jeg în gât* „informator, denunţător"; *mătreaţă-n fund* „individ care vrea să pară mai versat decât este în realitate" (din DAEF).

Dacă urmărim sursele metaforelor din argou, vom constata că româna, ca şi franceza şi engleza, selectează termenii respectivi cu precădere din vocabularul referitor la natură, tehnică[84] şi hrană[85].

În argoul românesc, la fel ca în cel american, termeni din domeniul alimentelor sunt utilizaţi metaforic pentru a desemna banii (*boabe, grăunţe, lapţi, lămâi, mălai, ovăz, zarzavat*), diverse părţi ale corpului (*bostan, gulie* „cap"; *mere, pere, piersici* „sâni de femeie"; *banană, cabanos, caltaboş, cârnat, lebăr, morcov, salam* „penis"; *grisină* „picior subţire"), tipuri umane (*cârnat, gutuie, leuştean, pătlăgea* „om naiv"; *gutuie, gulie* „persoană credulă, naivă"; *mandarină, pralină* „femeie frumoasă"; *acadea, chiftea, pârjoală* „prostituată") sau diverse situaţii, atitudini, materii (*castană* „lovitură dată în creştet cu articulaţiile oaselor metacarpiene"; *caşcaval* „femeie"; *covrig* „1. volan de automobil; 2. monedă"; *gogoaşă* „minciună, exagerare"; *gogoşari* „chiloţi de damă groşi, cu picior"; *iaurt* „lucru sau persoană neînsemnată, fleac"; *mălai* „1. meci de fotbal jucat de două echipe la o singură poartă; 2. bani"; *ruladă* „bătaie zdravănă"; *spanac* „lucru de calitate inferioară"; *sifon* „denunţ, pâră, informaţie dată poliţiei"; *ulei* „băutură alcoolică"; *varză* „1. pălărie de damă; 2. coafură nonconformistă, cu părul înfoiat şi dat cu fixativ; 3. carte sau caiet deteriorat, zdrenţuit; 4. harababură, încurcătură, încâlceală") (toate exemplele provin din DAEF).

Un gen aparte de expresivitate, evocatoare prin conotaţii de tip cultural, apare în cazul metaforelor „livreşti", care utilizează ca substituent metaforic titluri de opere artistice. Din categoria foarte restrânsă a acestor metafore – apărute, probabil, în exprimarea vorbitorilor instruiţi – DAEF înregistrează: *crai de curtea veche* „haimana"; *crimă şi pedeapsă* „formidabil, extraordinar"; *lup moralist* „persoană care critică la alţii propriile sale defecte"; *Twin Peaks* „Serviciul Român de Informaţii (S.R.I.)". În DALR găsim: *omul nostru din Havana* „persoană de încredere"; *sanie cu zurgălăi* „lanţuri cu bilă cu care este legat deţinutul periculos".

16.1.2. Metonimia – figură semantică prin care un nume de obiect este înlocuit cu altul, pe baza unei relaţii de contiguitate logică existente între acestea[86] – are în argou frecvenţă şi expresivitate mult reduse în raport cu metafora.

Funcţia ei principală este cea criptică, în exemple precum: *dungat* „deţinut, puşcăriaş"; *indigo* „infractor profilat pe acelaşi tip de delicte"; *iarbă* „marijuana; haşiş"; *unealtă* „cuţit, şiş"; *verdeaţă* „dolar" (în DAEF). În alte cazuri, în prim plan se află funcţia expresivă. De exemplu, conotaţiile glumeţe, ironice sunt evidente în expresiile *a pune în ghips* „a bate tare de tot (pe cineva)"; *a scoate (cuiva) plombele* „a lovi (pe cineva) peste gură"; *ochiul şi timpanul* „Serviciul Român de Informaţii" (în DAEF).

Tipurile de substituţii metonimice atestate în argou sunt:

– efectul pentru cauză: *greaţă* „persoană dezgustătoare, josnică"; *întristare* „1. notă de plată; 2. amendă";

– conţinătorul pentru conţinut: *plic* „mită";

– concretul pentru abstract: *a face o talpă* „a face o plimbare"; *a face tuşa* „a fi jucător de rezervă";

– semnul (simbolul) pentru obiectul desemnat: *avrămaş* „bancnotă de 5.000 lei" [având imprimată imaginea lui Avram Iancu]; *corăbioară* „vin de Murfatlar, îmbuteliat la sticle de 1 litru" [cu o corăbioară desenată pe etichetă]; *săniuţă* „vodcă indigenă de calitate inferioară" [purtând pe etichetă însemnul respectiv]; *aurolac* „copil vagabond" [care se droghează cu substanţa respectivă];

– generalul pentru particular: *sculă* „1. unealtă sau instrument folosit de un spărgător; 2. cuţit, şiş; 3. penis; 4. aparat electronic audiovizual".

16.1.3. Sinecdoca – figură semantică, constând din înlocuirea unui nume cu altul pe baza unei relaţii cantitative între cei doi termeni[87] – se realizează îndeosebi sub forma „partea pentru întreg" (*sinecdoca particularizantă*). De exemplu, în limbajul lumii interlope apar substituiri de genul *buton* „cuţit cu buton"; *trăgaci* „armă de foc"; *a pune geana pe ceva* „a observa cu atenţie obiectivul unei acţiuni viitoare"; *a-şi arunca retina peste umăr* „a observa ce se întâmplă în jur; a se asigura că nu este urmărit".

16.1.4. Deşi *antonomaza* este considerată, în general, o figură livrescă[88], ea funcţionează şi în argou, ca figură semantică realizată prin înlocuirea unui nume comun (de clasă, specie) prin numele propriu al unui individ considerat reprezentativ pentru clasa respectivă. Din categoria antonomazelor cu circulaţie internaţională, DAEF înregistrează: *dalilă* „prostituată"; *donjuan* „bărbat afemeiat, seducător"; *friţ* „persoană de naţionalitate germană"; *julietă* „iubită, amantă"; *Sing-Sing* „penitenciar cu regim sever". În acelaşi dicţionar apar şi „creaţii româneşti" realizate prin antonomază, purtătoare ale unor sensuri, de regulă, ironice sau peiorative: *ivan* „rus"; *iudă* „poliţist" (învechit); *tândală* „om prost, tâmpit"; *Stan-Păţitul* „persoană care a trecut prin multe întâmplări neplăcute, trăgând învăţăminte din acestea".

Efectul comic al antonomazei este sporit prin asocierea unor determinanţi: *Gică Contra* „epitet atribuit unei persoane care adoptă întotdeauna puncte de vedere diferite de cele ale majorităţii"; *Gigi Muşchea* „bărbat solid, care face paradă de forţa sa fizică" (în DAEF).

Reversul acestui procedeu constă în crearea de pseudo-nume proprii cu valoare generică. În acest scop, argotizanţii recurg la modele de formare a cuvintelor specifice numelor proprii. Cuvintele-bază aparţin argoului sau lexicului comun, iar termenii derivaţi au conotaţii glumeţe: *blătescu* (în expresia *a merge cu blătescu* „a călători gratuit"); *Laberman* „onanist"; *Lachenson* „homosexual" (în DAEF).

Într-un număr mic de cazuri, unde modul de formare a termenilor este mai puţin transparent, expresivitatea numelor proprii create prin antonomază provine din impresia acustică dezagreabilă, de tip cacofonic. De exemplu, DALR înregistrează termenii *Căcâcea* şi *Cantea* „nume generice date infractorilor renumiţi în lumea interlopă"; *Mascoale* „nume generic dat deţinuţilor periculoşi care au săvârşit infracţiuni şi în timpul detenţiei şi sunt respectaţi de ceilalţi din aceeaşi tagmă".

16.2. *Expresivitatea derivatelor* din argou provine – în multe cazuri – din contrastul existent, în plan stilistic, între bază şi afix:

– cuvânt-bază uzual, popular sau regional şi sufix neologic, livresc sau specializat: *budist* (< reg. *budă* „WC") „soldat însărcinat cu curăţenia la WC"; *ciochist* „pederast sau femeie care practică felaţia"; *lenevită* „boală imaginară, inventată ca scuză pentru absenţe"; *nechezol* „cafea în amestec cu înlocuitori; surogat de cafea"; *ţăcănist* „jucător (de tenis) care practică un joc de uzură, cu mingi lungi, trimise de pe fundul terenului";

– bază neologică şi sufix vechi, popular: *aplaudac* „persoană care aprobă fără discernământ tot ceea ce vine din partea autorităţilor"; *bombagiu* „individ lăudăros, mincinos"; *drogangiu* „toxicoman, drogat"; neologismele pot fi reprezentate şi de cuvinte străine, recent împrumutate (*bişniţar*, *buticar*).

Creaţii expresive, cu conotaţii ironice, rezultă şi din ataşarea unor sufixe populare la nume proprii: *Bulache* „nume generic dat proştilor şi tâmpiţilor"; *fanache* „fraier, analfabet"; *lăchiţă* „homosexual şmecher"; *hălăicuţă* „groapă de pe străzile Bucureştiului" (de la numele ex-primarului Halaicu) (în DALR).

Dintre *derivatele parasintetice* cu caracter glumeţ, a căror expresivitate provine din modul de formare şi aspectul rebarbativ, reţinem *împielegolat* „în pielea goală, nud"; *nemaiîncoţopenit* „nemaipomenit, nemaivăzut, formidabil"; *înţitirizat* „dichisit, şic, elegant, îmbrăcat bine (pentru derutarea viitoarelor victime)".

Latura comico-ludică a argoului este pusă în evidenţă şi de aşa-numitele *cuvinte-valiză*[89], formate printr-o contaminare voită a două cuvinte distincte. Acestea pot fi sinonime (*a se intimifâstâci* „a se intimida, a se zăpăci") sau numai apropiate semantic (*cioropişniţă* „ţigan"). Procesul de amalgamare poate antrena cuvinte din limbi diferite: *ţuischi* (< *ţuică* + *whisky*); *la revedoar* (< *la revedere* + *au revoir*).

Expresivitatea termenilor astfel creaţi este mai puternică în cazul când cuvintele implicate fac parte din sfere semantice logic incompatibile: *ţuicomicină* (*ţuică* + *streptomicină*); *ofiţăran* (< *ofiţer* + *ţăran*); *intelectocan* (< *intelectual* + *mitocan*). În toate exemplele prezentate (care provin din DAEF), efectul stilistic ţine de surpriza produsă receptorului (asemănătoare cu cea oferită de jocurile de cuvinte) şi de conotaţiile umoristice degajate.

17. Categoria *figurilor de gândire* (logice), numite şi *metalogisme*[90] este reprezentată în argou prin:

– tautologie: *băiat de băiat* „şmecher, băiat beton, adevărat, 'cel mai tare din parcare'"; *lumea de pe lume* „foarte mulţi oameni, aglomeraţie umană" (în DAEF);

– pleonasm stilistic: *a avea un tupeu obraznic*; *a face pulberea praf*; *a spune două vorbe ş-un cuvânt* (în DAEF);

– hiperbolă[91] : *a avea o foame cât China* „a fi foarte/extrem de înfometat"; *a hali carte cu polonicul* „a învăţa foarte mult" (în DALR);

– antiteză: *ciocu' mic şi pasu' mare!* „taci şi pleacă!"; *a fi la largul tău şi la strâmtul altuia* „a-ţi lua libertăţi excesive, stingherind pe altul" (în DAEF);

– antifrază[92] – cel mai des întâlnită figură logică – este preferată de argotizanţi datorită ironiei şi efectului de surpriză, derutant pentru *outsideri*, care o caracterizează (vezi, de exemplu, argoul infractorilor, care include numeroşi termeni din sfera învăţământului şi a religiei: *absolvent* „infractor cu o singură condamnare la activ"; *cancelarie* „sediul poliţiei"; *colegiu* „închisoare"; *decan* „deţinutul cu cea mai grea condamnare; deţinutul cu cele mai multe condamnări"; *facultate*, *vacanţă* „perioadă de detenţie"; *diplomă* „sentinţă de condamnare"; *studenţie* „prima condamnare penală a unui infractor"; *botez* „primul furt reuşit al unui infractor"; *îngeraş* „poliţist"; *parohie* „zonă de acţiune a unei bande de hoţi" – în DAEF; *strană* „boxa acuzaţilor"; *evanghelie* „cazier" – în DALR);

– eufemism: *cameristă*, *calmant*, *Lady Mary* „prostituată"; *meseriaşă* „prostituată de mare clasă, în stare să satisfacă orice clientelă"; *colorat* „1. ţigan; 2. negru"; *caramea*, *mirandolină* „ţigancă"; *vecinul Costică* „WC"; *Cine pălăria/pielea mea?* „Cine naiba?" (în DAEF); *a trimite (pe cineva) la origine* „a înjura (pe cineva) de mamă" (în DALR).

18. În *plan sintactic*, expresivitatea argoului rezidă în ineditul unor îmbinări lexicale (sintagme, locuţiuni, expresii) din categoria celor desemnate de Iorgu Iordan (după Al. Philippide) drept *izolări*[93] .

Ca şi în cazul expresiilor idiomatice din limbajul popular, majoritatea construcţiilor sintactice fixe din argou se bazează pe o imagine plastică, sugestivă[94] (ceea ce demonstrează o dată în plus că expresivitatea argoului nu este în totalitate involuntară): *a avea farmece în labă* „a fi foarte îndemânatic la furtul din buzunare"; *a avea muşchi pe creier/o lampă arsă* „a fi nebun"; *a avea o faţă de dat la-ntors/la remaiat/de confort trei* „a fi urât, a avea o fizionomie neplăcută"; *a da colţul* „a muri"; *a intra la compresor/la seceră* „a fi interogat, a fi anchetat"; *merg şi eu o staţie* „1. vreau să trag şi eu din ţigară; 2. contribui şi eu cu ceva (la cheltuială); 3. stau şi eu puţin" (în DAEF).

Componenta ludică a argoului este evidentă în cazul unor expresii şocante prin caracterul lor ilogic sau absurd, generator de conotaţii glumeţe, ironice: *a face frecţie la piciorul de lemn* „a face lucruri inutile"; *fugi cu pianul că se varsă clapele!* „pleacă!"; *a se îmbolnăvi de deces* „a muri"; *a mânca pâine cu sos de limbă* „a mânca pâine goală"; *a toarce pisicii* „a divulga un secret" (în DAEF); *doi la metru, trei la kil* „individ scund şi slab"; *a-şi da cu stângu-n dreptul* „1. a se dezavantaja; 2. a fi neîndemânatic"; *a-i fi* (cuiva) *perpendicular* „a nu-i păsa, a-i fi indiferent" (în DALR). Acelaşi efect stilistic se realizează prin construcţii sintactice aberante, de felul celor care prezintă – în mod deliberat – greşeli de acord (*aşa vrea muşchii mei!* „aşa

vreau eu!" – în DALR) sau pleonasme (*miroase a pute* „se spune când un lucru este dubios, când este pericol" – în DALR).

Un tipar sintactic propriu argoului şi limbajului popular/familiar este cel al locuţiunilor verbale (mai rar, al verbelor) însoţite de pronume personale atone, în acuzativ, pers. a III-a singular feminin (fără funcţie sintactică): *a o da cotită* „a se eschiva de la un răspuns concret; a se dezice de o afirmaţie anterioară"; *a o da în bară* „a comite o greşeală, a face o gafă"; *a o da în tango* (cu cineva) „a minţi, a păcăli (pe cineva)"; *a o lua în barbă/bâză* „1. a fi bătut, a fi învins; 2. a da de necaz, a avea neplăceri; 3. a suferi o decepţie" (în DAEF); *a arde-o cu tupeu* „a avea îndrăzneală, a fi tupeist"; *a o lua pe ulei* „a bea, a se îmbăta" (în DALR).

Alte structuri sintactice frecvent întâlnite în argou, sunt cele construite într-o manieră neuzuală sub aspectul diatezei sau al tranzitivităţii.

Din prima categorie, se pot cita exemple ca: *a se da rotund/lebădă*, *a-şi da talente* „a fi infatuat" (în DALR); *a se da artist/artizanat* „a-şi da aere" (în DAEF). Din cea de-a doua, menţionăm construcţii în care verbul *a face* (dublu tranzitiv) are sensul „a invita (pe cineva) la [...]": *a face* (pe cineva) *un dans*; *a face* (pe cineva) *un film*; *a face* (pe cineva) *o spumă* „a invita la o bere"; *a face* (pe cineva) *o talpă* „a invita la o plimbare" (în DAEF) (se remarcă aici şi prezenţa metonimiei şi a sinecdocei).

19. *Dinamica argoului* se traduce printr-un proces de înnoire mult mai rapid decât cel înregistrat în alte stiluri ale limbii.

Deşi în opinia lui Iorgu Iordan, principala motivaţie a acestui proces este „uzura" termenilor în planul expresivităţii[95], nu poate fi ignorată nici nevoia argotizanţilor de a păstra caracterul secret al acestui limbaj.

Examinarea *Glosarului analogic şi de sinonime* inclus în DAEF (pp. 289–300) relevă faptul că cele mai bogate serii sinonimice corespund unor noţiuni care presupun exprimarea codificată („a fura", „a denunţa", „închisoare", „informator", „poliţist" , „prostituată") sau care implică participarea afectivă a vorbitorilor („a minţi", „a muri", „contact sexual").

Comparând seriile sinonimice prezentate de Iorgu Iordan[96] cu cele oferite de DAEF, vom remarca un număr însemnat de termeni noi. De exemplu, pentru „închisoare", Iorgu Iordan înregistrează 18 termeni, iar DAEF – 46. Printre termenii şi expresiile recente din DAEF se înscriu: neologisme cu sens modificat (*colegiu*, *fermă de stat*, *incubator*, *labirint*), creaţii interne (*fereală*, *Priponex SRL*) sau nume proprii utilizate ca substantive comune (*macarenco*, *tarom*).

19.1. *Înnoirea lexicală* se realizează prin apariţia de termeni, expresii şi sensuri proprii argoului.

S-a observat că procedeul cel mai productiv de îmbogăţire a lexicului argotic este *derivarea sinonimică*[97], prin care se stabileşte o relaţie de echivalenţă între sensurile figurate ale unor cuvinte aparţinând, de regulă, aceluiaşi câmp lexico-semantic. De exemplu, între sinonimele indicate în DAEF (p. 297) pentru *ochi*, se pot distinge trei serii obţinute prin derivare sinonimică. Prima (*alunecări*, *aruncători*) prezintă substituiri de tip metonimic, iar celelalte două (*binoclu*, *lanterne*, *lentile*, *ocheane*; *faruri*, *felinare*, *lămpi*, *semafoare*), de tip metaforic.

În mod similar, pentru *a denunţa* s-a format seria metaforică *a ciripi*, *a cloncăni*, *a guiţa*, *a lătra*, *a mârâi* (p. 292), iar pentru sensul *gură*, două serii sinonimice: *bot*, *cioc*, *clonţ*, *cioclonţ*, *plisc*, *pupătoare*, *rât* şi *cobză*, *flaşnetă*, *flaut*, *goarnă*, *ocarină* (p. 294).

O modalitate de (pseudo-)înnoire lexicală constă în utilizarea unui semnificant vechi pentru desemnarea unui referent nou (de regulă, aflat în contiguitate cu primul). De exemplu, *bătrână* a desemnat iniţial „bancnota de 100 lei" (TTLI), ulterior „bancnota de 10.000 lei" şi „bancnota de 100 dolari" (în DAEF); *băiat cu ochi albaştri* a avut sensul „lucrător al Securităţii din anii dictaturii ceauşiste", iar în prezent este utilizat cu sensul „lucrător S.R.I." (în DAEF).

Argotismele „de ultimă oră"[98] – încă neînregistrate în dicţionarele de profil – se înscriu în tipologia stabilită. De pildă, pentru a exprima mai convingător superlativul cu sens pozitiv, pe lângă termenii argotici cunoscuţi (*bestial*, *mortal*, *marfă* etc.), consideraţi „tociţi" sub aspectul expresivităţii, a început să fie utilizat cu sens metaforic – în limbajul tinerilor – *beton* (se poate avea în vedere aici şi analogia semantică stabilită cu adjectivul/adverbul *tare*, având în limbajul familiar valoare apreciativă). În cazul superlativului negativ, „înnoirea" s-a realizat prin adăugarea unui determinant la termenul argotic existent, rezultând expresia *naşpa cu spume* („foarte rău").

În ceea ce priveşte creaţia propriu-zisă, se remarcă expresiile de tip metaforic, cu frecvente conotaţii glumeţe, ironice: *a se prăji la lumânare* „a muri"; *a rupe* (cuiva) *noada* „a impresiona (pe cineva)"; *a-i cădea* (cuiva) *părul din nas* „a fi uimit"; *a face cezariană prin autobuze* „a fura din poşete prin tăiere". Conotaţiile apreciative – mult mai puţin numeroase – sunt tot de tip metaforic (*a avea mansarda bine mobilată* „a fi deştept/cult").

19.2. Un alt aspect al dinamicii argoului este reprezentat de *învechirea* şi *ieşirea din uz* a unor termeni şi expresii.

Acest fenomen se poate explica prin dispariţia referentului. Este cazul unor tipuri de bancnote (*albastră/albăstrioară* „o mie de lei"; *ţărancă/ţărăncuţă* şi *verzioară* „cinci sute de lei"[99]; *bălcesc* „o sută de lei" – în DAEF), ale căror denumiri (create prin metonimie) au dispărut odată cu ieşirea din uz a respectivelor însemne monetare.

Dispariţia unor termeni sau sensuri care aparţin argoului infractorilor se poate explica prin pierderea caracterului lor conspirativ. Se află în această situaţie – conform DAEF – termenii *gros* şi *prinsoare* „închisoare"; *marcoavă* şi *fârţă* „prostituată"; *spital* „palton, pardesiu"; *a iordăni* „a minţi"; *iudă*, *lingabăr*, *oagăr* „poliţist"; *mutu* „lacăt, uşă încuiată"; *lovinci* „bani"; *scatiu* „sergent de stradă"; *ghină* „ghinion, neşansă".

În alte cazuri este afectat un singur sens, marcat ca învechit, celelalte rămânând în uz: *blat* „tăinuitor, gazdă de hoţi"; *extemporal* „informare dată Securităţii"; *gealat* „călău, gâde" (în DAEF).

Un fenomen interesant – semnalat şi în franceză[100] – este că, după o perioadă de câteva decenii, un cuvânt argotic abandonat datorită faptului că devenise prea transparent, poate fi repus în circulaţie de o altă generaţie de vorbitori. Un exemplu în acest sens este *şpagă* „mită, şperţ, bacşiş" (împrumutat din rusă sau sârbă), care a fost foarte răspândit după primul război mondial. În perioada interbelică, a fost înlocuit prin *şperţ* (împrumutat din germană, prin intermediul evreilor), iar acesta, la rândul lui, a fost înlăturat de turcismul *ciubuc*[101]. În prezent, cel dintâi dintre sinonimele menţionate (*şpagă*) a revenit pe prima poziţie, ca frecvenţă, atât în limba vorbită, cât şi în presă (fiind înregistrat în DEX cu menţiunea „familiar").

20. Un aspect interesant pentru dinamica limbii actuale este „permeabilizarea" tot mai accentuată a graniţei dintre ***argou*** şi ***limbajul familiar***[102].

Tendinţa de pătrundere a argotismelor cunoscute şi adoptate de masa vorbitorilor în varianta familiară (colocvială) a limbii fusese semnalată încă din perioada interbelică[103]; ea a continuat în anii '60–'70[104], extinzându-se – după 1989 – în sfera limbajului publicistic şi a celui politic[105].

Consecinţele acestui fapt sunt pierderea caracterului secret sau „tehnic" al termenului de argou (asociată uneori cu o extindere semantică sau cu dezvoltarea de sensuri figurate[106]), iar pe de altă parte, îmbogăţirea limbajului familiar, atât din punct de vedere cantitativ, cât şi calitativ (printr-un spor de culoare şi expresivitate).

Modul în care dicţionarele limbii actuale reflectă procesul respectiv este, în unele cazuri, discutabil, tocmai din cauza interpretărilor diverse date mărcii stilistice *familiar*[107].

De pildă, DEX menţine în categoria argotismelor termeni larg cunoscuţi şi utilizaţi (*gagiu*, *gagică*, *mişto*, *nasol*, *pârnaie*, *sictir*) care, în opinia noastră, aparţin astăzi limbajului familiar (cu coloratură vulgară)[108]. Acelaşi dicţionar consideră ca termeni ai limbajului familiar foste argotisme precum *bişniţă*, *a ciordi*, *gheşeft*, *pirandă*, *(la) răcoare*, *sanchi*, *şpagă*, *trombonist*, *a unge* (pe cineva). Termenii *baftă* şi *baban* sunt dublu marcaţi, ca argotici şi familiari.

În DCR_2, termenii *şmen* şi *şuşanist* nu au nici o marcă stilistică, în timp ce pentru argotismele intrate în uzul general se recurge la mărci eterogene: *familiar* (*ciripitor*), *familiar şi popular* (*urechelniţă* „persoană care trage cu urechea, securist"), *colocvial* (*bişniţar* şi familia sa lexicală), *limba vorbită* (*bac*), *peiorativ* (*boschetar*, *zvonac*, *zvoner*). În schimb, sunt consideraţi *argotici* termeni care aparţin, în mod evident, limbajului familiar (*bestial*, *de comă*, *fazan*, *haios*, *microbist*, *mortal*, *nasol*). În sfârşit, ne putem întreba de ce *bac* aparţine limbii vorbite iar *dirig*, *prof* şi *mate* sunt consideraţi în DCR_2 ca făcând parte din argoul elevilor.

21. În presa antedecembristă, marcată de rigiditatea, stereotipia şi sărăcia de vocabular care caracterizau aşa-numita „limbă de lemn", prezenţa argotismelor era aproape de neconceput[109]. Cu titlu de excepţie, termeni din această categorie (mai precis, aflaţi la graniţa dintre *argotic* şi *familiar*) puteau fi întâlniţi în cronici sau reportaje din domeniul sportului, cinematografiei, muzicii sau turismului, fiind utilizaţi ca „pată de culoare", pentru sugerarea unei anumite atmosfere sau a culorii locale.

După 1989, o dată cu câştigarea deplinei libertăţi de expresie a presei şi cu înlăturarea oricăror tabu-uri lingvistice, elementele de argou şi jargon au pătruns în cele mai diverse tipuri de publicaţii şi articole[110].

Înţelegerea adecvată a acestui proces, perceput la nivelul opiniei publice drept o formă de „corupere" sau „stricare" a limbii şi sancţionat ca atare din perspectivă didactic-normativă, presupune o analiză mai profundă, de tip sociolingvistic. Ea relevă faptul că, în condiţiile unei puternice presiuni a *oralului* asupra *scrisului* are loc „o transgresare a frontierei dintre *high* şi *low level*, realizată prin apelul excesiv la elemente marcate ca familiare, populare, nu rareori argotice"[111].

Nu vom insista aici asupra efectului de „model negativ" pe care îl oferă masei vorbitorilor, şi îndeosebi generaţiei tinere, această răsturnare a raportului dintre registrul inferior (*low level*) şi cel literar standard (*high level*), deşi subscriem la ideea că avem de-a face cu o realitate care trebuie să preocupe în mai mare măsură

nu numai şcoala ci şi alte organisme cu atribuţii în sfera cultivării limbii (precum forul academic, societăţi ştiinţifice cu profil filologic sau pedagogic, uniuni ale ziariştilor etc.).

În schimb, vom încerca să stabilim *motivaţia utilizării argotismelor în presa actuală*, pornind de la premisa că discursul publicistic se realizează prin împletirea funcţiilor referenţială, conativă (persuasivă) şi expresivă[112].

21.1. Elementele argotice motivate *referenţial* se caracterizează prin capacitatea de a transmite într-un mod economic şi lipsit de ambiguitate un anumit conţinut informaţional. Prin aceste trăsături, respectivele argotisme (între care se află şi termeni aparţinând unor jargoane profesionale) se apropie de terminologiile tehnice, faţă de care exprimă, în plus, o anumită orientare conativă, vizând influenţarea receptorului[113].

Preocuparea jurnalistului de a asigura glosarea în text a argotismelor considerate mai puţin cunoscute de masa vorbitorilor este o dovadă a priorităţii acordate componentei informaţionale (denotaţiei): „E musai ca în limbajul borfaşilor, alături de *'coajă'* (*portofel*), *'maimuţă'* (*geamantan*) să intre şi o denumire a parcului auto al Ministerului de Interne" (A, 7.02.1999, p. 9); „*Springarii* sau *spărgătorii de case* prinşi şi reţinuţi de poliţiştii Secţiei 20 au reuşit să pătrundă cu ajutorul levierului în mai multe apartamente" („Tineretul Liber", 2.02.1993, p. 2); „Fiind vorba de nişte *'jafuri'*, adică nişte *maşini aruncate la fier vechi*, pentru piesele comercializate nu erau oferite nici un fel de certificate de garanţie" (A, 2.09.1998, p. 10); „În lumea interlopă li se zice ***'picioristi'***[114], veriga mărginaşă dintre micii traficanţi şi mafia cu state grele de afaceri" (A, 11.04.1998, p. 12).

Alţi termeni din această categorie sunt: *valutist* sau *săgeată* „bişniţar de valută" (A, 7.04.1998, p. 10); *traseistă* „prostituată care jefuieşte şoferii în parcări" (A, 15.12.1998, p. 10); *maidanez* „câine vagabond" (A, 7.02. 1998, p. 2); *rutierist* „traficant care practică schimbul de valută pe stradă" (A, 11.01.1998, p. 5); *şmen* şi derivatele sale *şmenar* şi *a şmenui* (A, 19.08.1997, p. 14); *maradonist* (RL, 16.02.1996, p. 16) < *Maradona* „metodă de jaf constând în percheziţionarea victimei de către infractori deghizaţi în poliţişti" (în DAEF); *blat* „aranjament secret privind încheierea la egalitate a unui meci" (A, 27.01.1999, p. 11).

Termeni din categoria celor cu funcţie referenţială apar în toate tipurile de articole: ştiri, reportaje, cronici sportive sau cinematografice şi, sporadic, chiar în editoriale (de exemplu, *şmenuri* şi *şpăgari* în editorialul din A, 29.01.1999, p. 1; *panama*, în A, 12.12.1998, p. 1). Frecventa lor apariţie în titluri este menită să şocheze şi să reţină atenţia cititorului, edificându-l, totodată, asupra conţinutului textului: „Gara de Nord – raiul *şuţilor* de buzunare" (A, 24.07.1997, p. 8); „Cu Justiţia de la noi *'şmenarii'* şi *'maradoniştii'* pot dormi liniştiţi" (RL, 16.02.1996, p. 16); „*Punk-iştii*, *şuţii*, *aurolacii* şi *sataniştii* au transformat slujba de Înviere de la Mitropolie într-un bâlci grotesc" (A, 30.04.1997, p. 3).

Funcţia *referenţială* este dublată de cea *conativă* în cazul argotismelor utilizate ca *eufemisme*: „De după garduri, *bruneţii* [„ţiganii"] veniţi la furat o puseseră de-un miting de protest"; „Ciorditorii din Giuleşti căutau niscaiva găuri în gard pentru a merge *la produs*" [„la furat"] (A, 10.12.1998, p. 16). Într-o declaraţie a unui om politic, expresiile argotice de tip metaforic au rolul de a exprima eufemistic nemulţumiri şi critici severe: „Partidul Democrat practică de mai multă vreme *un joc la două capete*

[...]. *Mingea* e la PD şi noi nu ne vom mai face, ca până acum, a nu vedea *mingea trimisă* de ei *în afara terenului*" (A, 11.11.1998, p. 1).

Tot ca eufemisme, proprii de această dată argoului fotbalistic, pot fi considerate *cooperativă* şi *(meci) strategic* („meci trucat"), frecvent utilizate în presa sportivă şi în talk-show-uri cu tematică sportivă.

21.2. *Funcţia referenţială* este dominată de cea *expresivă* în cazul argotismelor care evocă o anumită „culoare locală", proprie unui mediu social, profesional, etnic etc. Ele apar cu precădere în reportaje şi, mai rar, în ştiri referitoare la grupuri închise în raport cu care argoul reprezintă un *signum social*.

O funcţie similară îndeplinesc argotismele în textele cântecelor unor formaţii rap (vezi, în acest sens, prezentarea în presă a albumului discografic al trupei BUG Mafia, semnificativ intitulat *De cartier*: „Temele abordate sunt aceleaşi: lupta dintre *'şmecheri'* şi *'gabori'*, modul în care trebuie jumuliţi *'fraierii'*, viaţa de *pârnaie* [...]. Prin jungla imaginată de BUG Mafia mişună *peştii*, *curvele*, borfaşii, *şmenarii*, *şuţii* şi drogaţii" – AP, 12.10.1998, p. 22).

În reportaje, argotismele sunt prezente atât în exprimarea „personajelor", cât şi în discursul publicistului, între cele două planuri stabilindu-se o consonanţă stilistică. Astfel, într-un text intitulat *Spovedania unui şmenar* (A, 16.11.1995, p. 3), „personajul" în cauză recurge la termeni precum *abureală* „minciună, păcăleală", *parai* şi *verzitură* „dolari", *guguştiuc* „fraier" şi expresii ca *a da adormiri proştilor* „a minţi, a înşela", *a merge pe burtă* „a acţiona pe ascuns". În exprimarea reporterului, se aglomerează termeni din acelaşi argou: „Mai mult, *'băieţii'* care manevrează *verzitura* [„dolarii"] şi *albăstreala* [„leii"] au făcut 'curat' la 'locurile' lor de muncă, punând pe goană *ţeparii*. Ca să afli ceva de la unul din ei, *crocodil* nu *guvide*, trebuie să-ţi iasă ca la carte 'probele hepatice' care să ateste că nu eşti 'stropitoare'"[115].

În reportaje privind evenimente din viaţa comunităţilor de ţigani se întâlnesc numeroşi termeni şi expresii argotice care asigură „culoarea locală": *bulibaşă*, *a ciordi*, *ciorditor*, *puradel*, *poteră*, *a da cu jula*, *a şmangli*, *a cafti* („Van Damme – omul care a furat tezaurul ţiganilor din Sinteşti – s-a predat la Poliţie" – A, 17.11.1998, p. 3); *a găbji*, *a se roi*, *parai*, *şucărit*, *ţeapă* („Comandourile ţiganilor din Sinteşti bat ţara în căutarea lui Van Damme şi a mahmudelelor furate", A, 28.09.1998, p. 16); *şpagă*, *stabor*, *balabustă*, *vrăjeală*, *a mărita* [o marfă], *parandărăt*, *a da ţeapă*, *ţepuitor*, *Merţ* [Mercedes], *a se roi* („Staborul – un tribunal fără avocaţi şi fără şpagă", A, 21.10.1998, p. 8); *cafteală*, *şuriu*, *ciumeţi*, *şiş*, *smardoi* („Justiţie ţigănească la Curtea Supremă", A, 14.08.1998, p. 3).

Cu rol stilistic similar apar termeni din argoul militarilor în termen: „Pe dealul Costeştilor, *trupeţii* şi-au înjurat superiorii"; „Se pare că în prima linie au fost împinşi *pifanii* fără pic de experienţă" (A, 22.01.1999, p. 3); „Ce vigoare poate avea o armată hrănită cu ceai, varză acră, *balast* (orez) şi *conducte* (macaroane) ?" (A, 3.12.1998, p. 1).

21.3. *Funcţia expresivă* este subordonată celei *conative* (*persuasive*) în trei situaţii:

– În *pamflete*, argotismele se justifică prin maniera directă, şocantă de exprimare şi prin forţa lor expresivă, pusă în slujba satirizării unor realităţi, concepţii, trăsături de caracter. Este ilustrativ, în acest sens, un fragment din pamfletul intitulat „Tipuri de parlamentari rupte din viaţă" (JN, 4.01.1999): „TIPUL JĂMANFIŞIST. Nume de cod: Geambo. E şmecher. Are privire de *ciumeg* şi mers de *şmenar*. [...] Lui nu-i

pasă: el are costum albastru şi pantofi albi, poa' să ningă, poa' să plouă – *i se rupe-n două*. E invariabil „ironic", în manieră proprie, adică *miştocar*".

– În *articole cu caracter critic* (cronici de film, muzicale, sportive) şi în *reportaje cu caracter monden*, prezenţa argotismelor exprimă într-o manieră „colorată" atitudinea zeflemitoare sau intenţia satirică pe care publicistul urmăreşte să o transmită cititorilor săi.

De pildă, în prezentarea filmului indian „Vagabondul" (A, 10.12.1994, p. 6), cu ajutorul termenilor argotici – care desemnează virtualii telespectatori – se exprimă, indirect, o judecată de valoare (critică!) într-un mod ironic – amuza(n)t: „Mare bucurie în rândul celor aproape două milioane de supuşi pe care şi-i revendică maiestăţile lor împăratul Iulian şi regele Cioabă: idolul *pirandelor* şi *puradeilor*, al tuturor *gagiilor*, *şmenarilor*, *şuţilor*, *şpringarilor*, buticarilor şi tarabagiilor, cel la picioarele căruia Fane Spoitoru ar fi gata să-şi depună, ca suprem omagiu, nelipsita-i sabie ninja, într-un cuvânt, neîntrecutul, neasemuitul Awaara Mu (Raj Kapoor) [...] revine, pentru câteva ore, prin intermediul micilor ecrane, printre cei ce-l iubesc".

Alte exemple de acelaşi tip sunt întâlnite în comentarii referitoare la lumea artistică sau sportivă: „Să transformi un festival de muzică uşoară într-o *panaramă* penibilă a acestui gen, e o dovadă nu numai de crasă imbecilitate, ci şi de o ofensă adusă marilor creatori ai muzicii uşoare româneşti" (RM, 18.09.1998, p. 5); „Printre *şuşaniştii* anunţaţi se numără şi O.S. Acum, n-o să spunem că fosta divă a liceenilor fuge de *şuşe* ca dracu' de tămâie, dimpotrivă, le cam caută cu lumânarea" (AP, 18.01.1999, p. 18); „Tricolorii între *şuşanea* şi *cacealma*" (AP, 29.05.1996, p. 1); „Oficialii români se străduiesc penibil să-i *scoată la vopsea* pe rugbiştii români" (A, 19.05.1998, p. 16); „*Mânăria* de la Polivalentă" (A, 28.11.1996, p. 7); „Moarte şi *muie*" (titlu de editorial privind violenţa fizică şi verbală de la meciurile de fotbal, A, 17.08.1999, p. 1).

Alte argotisme culese din rubricile sportive sunt: *a băga în ceaţă* (pe cineva) (N, 11.01.1999, p. 12); *a pune mâna* „a fura" (A, 19.05.1998, p. 16); *verzişori* „dolari" (A, 28.11.1996, p. 7); *parai* „dolari" (A, 9.12.1998, p. 10); *a pune batista pe ţambal* „a ascunde ceva"; *a produce* (de pe urma arbitrajului) „a câştiga în mod necinstit" (A, 16.12.1998, p. 9); *a se întrebuinţa* „a lupta serios cu adversarul" (A, 28 IX 1998, p. 6).

– În texte cu *tematică social-politică* (editoriale, ştiri, analize, comentarii), termenul argotic este utilizat în virtutea conotaţiilor sale ironice, peiorative. Efectul stilistic este direct proporţional cu surpriza produsă cititorului prin încălcarea deliberată a normelor privind adecvarea discursului la situaţia de comunicare[116].

Caracterul intenţionat al transgresării graniţei „*literar/neliterar*" este pus în evidenţă de unele comentarii metalingvistice introduse chiar în textul publicistic: „Politicienilor români nu pare să le fie familiar verbul 'a respecta', premisa oricărui acord între asociaţi. Altele, colorate de jargon, îi dinamizează: *'a fenta'*, *'a şunta'*, *'a da ţeapă'*, *'a trage în piept'* etc. " (A, 10.02.1998, p. 1); „*Frecţie la un picior de lemn* (cerem scuze cititorilor pentru vulgaritatea unor expresii, folosite azi în această pagină, dar la aşa afirmaţii – aşa replici), altfel nu poate fi numită declaraţia oficială a ministrului O." (A, 19.09.1995, p. 6).

Nu întâmplător, argotismele apar, frecvent, în titluri, „orientând" în acest fel lectura în sensul dorit de ziarist şi aducând în prim plan funcţia conativă (satirică) a termenilor respectivi: „*Bomboane pe coliva* privatizării" (A, 3.02.1996, p. 1); „După ce *s-a scăpat* cerând cenzurarea presei, Ministrul de Interne dă din explicaţii *în bâlbe*" (A, 9.06.1998, p. 2); „La afirmaţiile extrem de grave ale lui S. M. [...] PDSR răspunde cu o

'miştocăreală' cinică" (A, 23.09.1996, p. 1); „Curtea de Conturi acoperă *o gaşcă* de afacerişti cu ranguri ministeriale" (A, 9.06.1996, p. 3); „Ministrul A. patronează o penibilă *şuşanea* turistică" (A, 30.05.1995, p. 12); „Infracţiunea senatorilor-*şmenari* se pedepseşte de la 6 luni la 3 ani" (A, 21.11.1998, p. 2).

Argotismele sunt inserate şi în titluri construite pe baza unor jocuri de cuvinte sau parafraze care le sporesc expresivitatea: „Cu accize pe benzină, Guvernul *îşi dă foc la valiză*" (A, 24.11.1998, p. 5); „Industria naţională de încălţăminte *a luat o talpă* de 1 milion de dolari" (A, 14.03.1994, p. 3); „Unde-i lege, nu-i tocmeală: *e şpagă*" (A, 15.07.1998, p. 3). Reţinem aici şi un titlu de rubrică, realizat prin asocierea unor termeni argotici cvasi-sinonimi, care îşi potenţează reciproc efectul: *„Dume, ştouri şi miştouri"* – AP, 18.01.1999, p. 22 (*dumă* „citat sau poantă preluată de la altcineva şi prezentată drept originală" – în DAEF; *şto* „1. ironie, bătaie de joc; 2. minciuni, poveşti, vrăjeli" – în DALR; *mişto* – la plural – „ironie, batjocură" – în DAEF).

Dintre argotismele prezente în articole cu tematică politică selectăm: *mânărie* (A, 26.01.1999, p. 2); *panaramă* (A, 2.09.1998, p. 16; A, 22.01.1999, p. 2); *ţeapă, miştouri* (A, 2.02.1999, p. 2); *abureală* (A, 14.12.1998, p. 15); *panama* (A, 10.06.1995, p. 1); *amărăştean, şpăgar, parai* (A, 18.09.1998, p. 1); *a da cu jula, şpagă* (A, 6.07.1998, p. 1).

21.4. În numeroase cazuri, argotismele apar în presă *fără a fi motivate* referenţial, expresiv sau conativ. Prezenţa lor a fost explicată fie printr-o slăbire a exigenţei jurnalismului faţă de propria exprimare, fie printr-o opţiune conştientă, de tip „populist", menită să atragă un număr cât mai mare de cititori, fie prin adoptarea modului de exprimare informal[117], desemnat peiorativ prin sintagma „limbajul străzii".

Selectăm câteva enunţuri în sprijinul acestei aserţiuni: „Trecând prin piaţa 1 Mai, am văzut numai etichete *străineze* şi preţuri pe măsură [...]. În Piaţa Matache, ulei nu se găsea deloc, *de nici o culoare*" (A, 2.10.1997, p. 3); „Acum, *mingea se află în terenul* comisiei parlamentare" (A, 6.01.1996, p. 5); „Etica pedeseristă – fără *mişto* dar cu vrăjeli" (A, 5.08.1996, p. 1); „Ei [guvernanţii] fac şi desfac întreprinderi sau institute, *după cum vrea muşchii lor*" (A, 23.11.1996, p. 5); „Alinei P. *i se rupe* de ce debitează creditorii ei" (AP, 12.10.1998, p. 18); „N. A., şeful SPP va fi adus astăzi *să dea cu subsemnatul* la Parchet" (A, 29.04.1998, p. 7).

Într-o pagină consacrată noutăţilor din lumea modei (AP, 18.01.1999, p. 21), se aglomerează argotisme, frecvent întâlnite în argoul tinerilor: „Pentru o *ciumacă* treabă românească, n-a fost rău!"; „Pentru o colecţie din România, 'Ingrid Line' *a dat bine*"; „Am zis şi noi *la mişto*, să vedem care-i *fraier*"; „C.B. n-are voie *să se dea* un pic *în stamba* publicităţii, că toţi invidioşii *pun* imediat *botul*"; „Unii colegi de breaslă ne-au telefonat să ne întrebe dacă mariajul *e pe bune*".

Din rubrici culturale selectăm: „Caragiale într-o '*bestială*' întrupare" (PRTV, nr. 50/1998, p. 28); „Melodramă politică [...] cu o echipă *trăsnet* de interpreţi" (A, 19.10.1997, p. 9); „Cu ocazia respectivei competiţii, *şmenarul* de artişti şi festivaluri i-a păcălit pe A.R. şi pe cei de la TVR" (AP, 5.10.1998, p. 28); „Acelaşi canal [TV] *îşi dă cu stângul în dreptul*, prezentând 'Drumul spre Corint', pretins film de spionaj" (A, 23.01.1999, p. 10).

Într-un număr de cazuri, argotismele nu sunt numai nemotivate, ci chiar în contrast evident cu tipul de text şi cu tematica acestuia. De exemplu, într-o analiză cu subiect economic, nu-şi au locul termeni ca *bâlbe* şi *a o da cotită* (A, 17.11.1998, p. 5). De asemenea, forma trunchiată *bac* (pentru *bacalaureat*) proprie argoului elevilor, este inadecvată în titlul unor ştiri oficiale („*Bacul* se dă la patru materii" – A,

9.05.1998, p. 12; „Programarea *BAC-ului* 1999" – A, 28.08. 1998, p. 6) sau comentarii de presă („M.E.N. vrea ca toate probele orale la *bac* să se dea într-o singură zi" – A, 8.10.1997, p. 9). Printr-un mimetism de tip populist, această formă a fost adoptată de cadre didactice şi de oficiali ai ministerului de resort intervievaţi în cadrul unor emisiuni de Radio şi TV, unde termenul colocvial apare ca total inadecvat în raport cu situaţia formală de comunicare.

În sfârşit, cele mai supărătoare din categoria argotismelor nemotivate sunt cele cu caracter vulgar sau trivial: *a trata cu sictir* (A, 23.11.1996, p. 5); *a da cu mucii în fasole* (AP, 5.10.1999, p. 10); *a merge la curve* (A, 16.05.1997, p. 20).

22. În încheierea acestui excurs – a cărui amploare se justifică prin sărăcia bibliografiei consacrate argoului actual – se pune în mod firesc întrebarea: *cui prodest?*

În opinia noastră, aprofundarea investigării argoului (eventual, pe baza unor cercetări de teren, desfăşurate în diverse medii sociale, după metodologia sociolingvistică) din două perspective complementare – lingvistică (descriptivă) şi funcţională (pragmatică) – ar fi benefică din mai multe puncte de vedere.

22.1. Din perspectiva unor discipline lingvistice cu caracter teoretic (lexicologie, semantică, stilistică funcţională) argoul reprezintă o sursă inepuizabilă de reflecţii asupra dinamicii lexicale, a mecanismelor dezvoltării polisemiei şi sinonimiei, a valorificării resurselor de fantezie şi de creativitate proprii limbii vorbite.

22.2. Din punct de vedere practic (aplicativ), cercetarea argoului şi înregistrarea ultimelor „noutăţi" în domeniu sunt utile pentru lexicografi, traducători, dar şi pentru acele categorii de specialişti implicate, prin natura profesiei, în medii cu potenţial infracţional (jurişti, poliţişti, asistenţi sociali etc.). În opinia lui Traian Tandin, înţelegerea limbajului infractorilor (hoţi de buzunare, şmenari etc.) ar reprezenta o modalitate de autoprotecţie pentru virtualele victime[118].

22.3. În sfârşit, dată fiind atracţia pe care argoul o exercită asupra generaţiilor tinere (copii, adolescenţi, chiar şi studenţi)[119], dar şi a unor categorii de publicişti (din presa scrisă şi audio-vizuală), considerăm că se impune o schimbare a atitudinii şcolii faţă de acest registru al limbii, înzestrat cu o vitalitate şi o capacitate de înnoire remarcabile.

Ignorarea (reală sau mimată) a existenţei argoului (la nivelul programelor şi manualelor şcolare, dar şi al profesorilor de limba română) sau condamnarea sa „de principiu", fără o analiză argumentată, sunt la fel de păgubitoare în planul cultivării limbii. Consecinţa acestor atitudini este stimularea interesului elevilor pentru „fructul interzis" şi tendinţa de a utiliza argoul ca expresie a nonconformismului şi a emancipării.

Din contră, „exorcizarea" acestui registru stilistic şi tratarea lui în cadrul variantelor neliterare (alături de limbajul popular şi de cel familiar/colocvial) ar asigura o ameliorare a competenţei comunicative, dar şi a performanţei lingvistice a elevilor.

În mod evident, din perspectiva obiectivelor majore ale studierii limbii materne în şcoală – asigurarea corectitudinii şi a adecvării exprimării la diversitatea situaţiilor de comunicare – se impune semnalarea „riscurilor" la care se expun cei care abuzează de argotisme: în plan comunicaţional – sărăcirea şi uniformizarea exprimării, iar în plan social – conturarea unei imagini neconvenabile, fixate în mentalul colectiv, conform căreia argotizanţii aparţin, de regulă, zonelor marginale ale societăţii.

Note

[1] Traian Tandin, *Limbajul infractorilor*, Editura PACO, Bucureşti, 1993 [abreviat TTLI]; Nina Croitoru Bobârniche, *Dicţionar de argou al limbii române*, Editura Arnina, Slobozia, 1996 (recenzat de Liviu Groza, în LL, 1998, vol. 1, pp. 120–122) [abreviat DALR]; Anca Volceanov, George Volceanov, *Dicţionar de argou şi expresii familiare ale limbii române*, Livpress, Bucureşti, 1998 recenzat de Coman Lupu în LLR, 1998, vol. 3, p. 62–63 şi Adriana Stoichiţoiu Ichim în LL, 1998, vol. 3–4, p. 122–127) [abreviat DAEF].

[2] Ştefan Nimară, *Dicţionar de argou englez-român*, Editura PACO, Bucureşti, 1993; George Volceanov, Ana-Dolores Doca, *Dicţionar de argou al limbii engleze*, Editura Nemira, Bucureşti, 1995; Ioan Lăzărescu, *Dicţionar de argou şi limbaj colocvial german-român*, Editura Niculescu, Bucureşti, 1997.

[3] „Specifică perioadei actuale este pătrunderea unor cuvinte şi sensuri din *limbajul familiar şi chiar argotic* [subl. ns.] în limbajul publicistic şi în cel politic: de exemplu, cuvinte ca *bulibăşeală, mânărie, şmen,* sensuri ca ale substantivelor *gaură, tun, ţeapă* (în combinaţie cu verbele *a da, a trage*) sau al verbului *a şunta* (Mioara Avram, *Vocabularul actual al limbii române,* în LLR, 1997, vol. 3, p. 5).

[4] Vezi, în acest sens, şi opinia lui Alphonse Juilland (autorul unor studii despre vocabularul argotic de origine ţigănească din română), care afirma în anul 1952 că argoul românesc este *practic necunoscut* [subl. ns.], iar puţinele cercetări – articole, reportaje şi culegeri de amatori – publicate în cotidiane şi reviste ilustrate, la care se adaugă câteva studii de specialitate publicate în „Buletinul Philippide" şi în „Bulletin Linguistique" – reprezintă abia un început (*apud* Theodor Granser, *„Miştocăreasca". Materialen zum Rumänischen Argot*, Institüt für Romanistik, Salzburg, 1992, p. 22–23).

[5] Lista acestor lucrări este prezentată de Iorgu Iordan în *Stilistica limbii române*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1975, pp. 310–311.

[6] *Ibidem*, pp. 307–321.

[7] „Apariţia unor asemenea elemente [de argou] în vorbirea cuiva degradează, înjoseşte persoana [...]. Acţiunea de cultivare a limbii române îngustează tot mai mult aria de răspândire a acestor elemente, obligându-le în cele din urmă să dispară o dată cu vechile mentalităţi" (Gh. Constantinescu-Dobridor, *Mic dicţionar de terminologie lingvistică*, Albatros, Bucureşti, 1980, p. 38). Un punct de vedere similar a fost exprimat de Iorgu Iordan şi Vladimir Robu, în *Limba română contemporană*, E.D.P., Bucureşti, 1978, p. 320 („Datorită dispariţiei categoriilor sociale care foloseau argoul, astăzi putem spune că aceste varietăţi semantice sunt în descreştere în limba română").

[8] Elena Slave, *Delimitarea argoului*, în *Probleme de lingvistică generală* (red. resp. Al. Graur), vol. I, Editura Academiei, Bucureşti, 1959, pp. 109–111.

[9] Coman Lupu, *Observaţii asupra argoului studenţesc*, în LL, 1972, vol. 3, pp. 349–351; Petre Mihai, *Noi contribuţii la studiul argoului studenţesc*, în LR, XXVII, 1976, nr. 5, pp. 489–494.

[10] Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *op. cit.*, pp. 319–320; Valeria Guţu-Romalo, *Corectitudine şi greşeală (Limba română de azi)*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1972, pp. 188–195; Dumitru Irimia, *Structura stilistică a limbii române contemporane*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986, pp. 85–87.

[11] Pentru istoria argoului şi bibliografia problemei, vezi Albert Dauzat, *Les argots. Caractères, évolution, influence. Index alphabétique*, Librairie Delgrave, Paris, 1956; Pierre Guiraud, *L'argot* P.U.F., Paris, 1966; Theodor Granser, „*Miştocărească*". *Materialen zum Rumänischen Argot*, Institüt für Romanistik, Salzburg, 1992; *Argumentul autorilor* în DAEF.

[12] „C'est avec Lazare Sainéan, *père des études argotiques modernes* [subl. ns.], que l'argot, au début du siècle, conquiert ses lettres de noblesse linguistique" (Pierre Guiraud, *op. cit.*, p. 13).

[13] Lazare Sainéan, *Les sources de l'argot ancien* (2 vol.), Champion, Paris, 1912; *Le langage parisien au XIX-e siècle*, De Boccard, Paris, 1920.

[14] Vezi Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române* (p. 310) şi DAEF (pp. 10–11).

[15] Termenul francez *argot* provine din vechiul provensal *argaut*, având iniţial sensul de „vestmânt" şi, ulterior, de „haină veche, zdreanţă". El desemna iniţial nu un limbaj, ci o colectivitate de pungaşi şi cerşetori, aparţinând faimoaselor Curţi ale Miracolelor. Sensul de „limbaj al răufăcătorilor" datează de la sfârşitul secolului al XVII-lea (Albert Dauzat, *op. cit.*, pp. 10-12, 32 *şi urm.*; Pierre Guiraud, *op. cit.*, pp. 5, 9–13).

[16] Theodor Granser (*op. cit.*, p. 29) glosează termenul *miştocar* prin „vorbitor de argou"; ca sinonime pentru „a vorbi argotic" se indică expresiile *a vorbi la asuceală/ la caterincă/la ciorănie/la derută/la mişto/la şme[cherie]/la uşcheală/pe blat/pe unde scurte/pe bune.*

[17] Imprecizia terminologică (şi, implicit, conceptuală) este ilustrată şi de faptul că diverse dicţionare româneşti califică în mod diferit acelaşi termen: *dirig* aparţine argoului elevilor (în DCR_2) sau jargonului şcolarilor (în DAEF); *zdup* este considerat familiar în DEX şi argotic în DSin; *gherlă* aparţine limbajului lumii interlope (în DAEF) sau este considerat popular şi familiar (în DEX).

[18] Vezi, de exemplu, definiţia argoului din *Dictionnaire de linguistique* (sous la diréction de Georges Mounin), P.U.F., Paris, 1974, p. 40: „Ce terme qui, dans l'usage commun, peut désigner aussi bien des formes relâchées, familières, vulgaires, grossières etc., d'une langue donnée, a en linguistique un sens plus technique: il désigne exclusivement une forme de langue dont le lexique spécifique est lié à un groupe social, soit parce que le groupe a une vie fermée (l'argot de Polytechnique), soit parce qu'il a élaboré une langue secrète qui protège (l'argot des malfaiteurs, l'argot des maquignons).

[19] *Apud* Elena Slave, *op. cit.*, p. 109–110.

[20] Lazare Sainéan, *Le langage parisien au XIX-e siècle*, p. 482.

[21] Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, p. 311.

[22] Vezi, de exemplu, François Caradec, *Dictionnaire du français argotique et populaire*, Larousse, Paris, 1977; Victor Léon, *Diccionario de argot español y lenguaje popular*, Alianza Editorial, Madrid, 1980; Eric Partridge, *A Dictionary of Slang and Unconventional English Colloquialisms and Catch Phrases, Fossilised Jokes and Puns, General Nick-names, Vulgarisms and such Americanisms as have been naturalized*, Hg. V. Paul Beale, London, Melbourne Henley (8^{th} édition), 1984.

[23] Deşi nu este enunţată explicit în titlu, asimilarea argoului cu limbajul popular şi familiar se regăseşte în DALR şi în DAEF; autorii DAEF îşi caracterizează în prefaţă (p. 9) lucrarea ca fiind un dicţionar al *limbajelor neconvenţionale* [subl. ns.], realizat după modele similare din lexicografia engleză şi cea americană.

[24] Elena Slave, *op. cit.*, p. 110.

[25] Gh. Bulgăr, *Fantezie şi conotaţie în argoul actual*, în DAEF, p. 6.

[26] *Apud* Th. Granser, *op. cit.*, p. 195.

[27] DSL, p. 267.

[28] Cf. Stuart Berg Flexner, *Preface to the „Dictionary of American Slang"*, în Gary Goshgarian (ed.), *Exploring Language*, Little, Brown & Company, Boston–Toronto, 1980, p. 228.

[29] Pierre Guiraud, *op. cit.*, pp. 97–107 (*passim*); un punct de vedere similar apare la Stuart Berg Flexner (*op. cit.*, p. 232): „Cant and jargon terms become part of the permanent, personal vocabulary of the group members, giving prestige to the users by proving their acceptance and status in the group".

[30] Albert Dauzat (*op. cit.*, pp. 46–51) se referă la *argoul* [subl. ns.] şcolarilor, militarilor, medicilor şi farmaciştilor etc.; Pierre Guiraud (*op. cit.*, p. 9) observă că argoul răufăcătorilor se suprapune parţial cu *argourile* [subl. ns.] profesionale (al cazărmilor, al tipografilor, al curselor de cai, al teatrului) şi şcolare.

[31] Precizăm că nu avem în vedere aici componenta jargonului reprezentată de împrumuturi din limbi străine, la care vorbitorii sau grupurile sociale recurg din snobism, conformându-se mimetic „modei" lingvistice a epocii.

[32] Cf. Gh. Constantinescu-Dobridor, *op. cit.*, p. 39.

[33] Cf. DSL, p. 63.

[34] Cf. Elena Slave, *op. cit.*, p. 110.

[35] „À l'intérieur de ce langage populaire qui est le sien et dont il partage les tendances et les modes de formation linguistique, l'apport original de l'argot est constitué d'une part par ses mots techniques désignant des catégories, des activités qui lui sont propres, d'autre part par ses mots expressifs traduisant sa vision particulière du monde et de son milieu" (Pierre Guiraud, *op. cit.*, p. 31).

[36] Pierre Guiraud, *op. cit.*, pp. 66–76.

[37] Iorgu Iordan, *Note şi observaţii la articolele precedente*, în „Buletinul Institutului de Filologie Română Al. Philippide", 1937, vol. IV, p. 172.

[38] Pierre Guiraud (*op. cit.*, p. 83) observa că în argoul francez modern este dificil de precizat dacă trunchierile reprezintă termeni tehnici sau cuvinte cu caracter secret.

[39] „La troncation est à la mode dans le plus récent argot du boulevard qui dit *c'est sympa*, *il est impec*; c'est ici un jeu où regne la plus libre faintaisie" (*ibidem*, p. 76).

[40] Observând că „hipertrofia sufixelor" este o trăsătură a argoului francez modern, Pierre Guiraud (*op. cit.*, pp. 70–71) afirmă că „sufixarea parazitară" este cel mai simplu mod de codificare.

[41] Referindu-se la lexicul argotic, Iorgu Iordan (*Stilistica limbii române, p. 308)* preciza: „Aproape totdeauna avem a face cu termeni şi expresii aparţinând limbii comune, care capătă în argou accepţii sau nuanţe semantice noi. Se poate spune că activitatea lexicală a argotizanţilor se reduce, în marea majoritate a cazurilor, la modificarea înţelesului cuvintelor din vorbirea curentă. Şi aceasta, sub imperiul afectului şi al fanteziei". Acelaşi punct de vedere apare la Dumitru Irimia (*op. cit.*, p. 85) şi Gh. Bulgăr (prefaţa la DALR, p. 6).

[42] Vezi Albert Dauzat, *op. cit.*, p. 52.

[43] Cf. Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, p. 313.

[44] „Sometimes slang is used to escape the dull familiarity of standard words, to suggest an escape from the established routine of everyday life. When slang is used,

our life seems a little frasher and a little more personal" (Stuart Berg Flexner, *op. cit.*, p. 235).

[45] „*Pletora semantică* se explică prin faptul că un obiect are mai multe particularităţi caracteristice, şi atunci diversele subiecte vorbitoare pornesc ba de la una, ba de la alta când simt nevoia să utilizeze cu valoare metaforică numele obiectului în discuţie" (Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, p. 313).

[46] *Ibidem*, p. 83.

[47] „Cuvintele străine prezintă avantajul noutăţii, care contribuie la creşterea expresivităţii şi, totodată, satisfac nevoia de evadare lingvistică a argotizanţilor, nu mai puţin puternică decât aceea a evaziunii sociale" (*ibidem*, p. 308).

[48] I. Iordan, *Stilistica limbii române*, p. 312; Dumitru Irimia, *op. cit.*, p. 87; Elena Slave, *op. cit.*, p. 115.

[49] Albert Dauzat, *op. cit.*, p. 18; Theodor Granser, *„Miştocărească"*, pp. 77 *şi urm.*

[50] Cf. Alphonse Juilland, *apud* Theodor Granser, *op. cit.*, p. 194–195.

[51] Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, p. 312.

[52] „Originea străină a unui termen poate evoca o anumită atmosferă spirituală, caracteristică pentru o epocă din viaţa poporului nostru, sau pentru o categorie socială care, în ipoteza dispariţiei din limba comună a termenului respectiv, continuă să-l păstreze şi să-l utilizeze. Este – mi se pare – cazul elementelor turceşti şi greceşti [...]" (*Stilistica limbii române*, p. 313).

[53] Vezi Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, p. 311.

[54] *Ibidem*, pp. 319, 320, 324.

[55] *Ibidem*, pp. 338, 324.

[56] În opinia noastră, numărul împrumuturilor de origine engleză este mai mare decât cel înregistrat în dicţionarele de argou; de exemplu, termeni de uz general precum *boss* „şef, căpetenie"; *cash* „bani gheaţă", *full* „plin, aglomerat" sau elemente din argoul tinerilor, cum ar fi formule de salut (*hi*! *bye-bye*!) sau termeni vulgari, obsceni care apar în limba vorbită sau sub formă de grafitti (*fuck, shit, bitch*).

[57] În opinia lui Pierre Guiraud (*op. cit.*, p. 71), „hipertrofia sufixelor este o caracteristică a argoului modern".

[58] O situaţie similară este descrisă pentru limba franceză de Pierre Guiraud (*op. cit.*, pp. 82–83), care observă că în argou se regăsesc, într-o formă hipertrofiată, caracteristici ale limbajului popular („L'ironie et la dégradation des valeurs est le trait essentiel de l'affectivité populaire").

[59] „Sufixele a căror valoare peiorativă e determinată de valoarea lor principală sunt sufixele augmentative, diminutivale şi unele colective, iar în categoria sufixelor a căror valoare peiorativă e dobândită de la teme sunt sufixe care formează nume de agent, sufixe care formează numele purtătorului unei calităţi şi, mai rar, sufixe care formează nume de obiecte sau de acţiuni" (Zorela Creţa, *Sufixele peiorative*, în SMFC, IV, p. 191).

[60] Zorela Creţa (*op. cit.*, p. 191) observa că „preferinţa cuvintelor depreciative pentru *concret* este foarte accentuată. [...] Chiar unele sufixe care de obicei formează şi abstracte nu au derivate peiorative abstracte".

[61] Precizând că „aportul semantic al sufixului *-ui* nu este decât acela de a conferi conţinut verbal numelui", Laura Vasiliu (care nu discută derivatele argotice) semnalează „slăbirea sufixului în limba română modernă şi mai ales contemporană" (*Derivarea verbală*, în FCLR, III, pp. 120,122).

[62] „Se ştie că tot ce iese din comun, datorită dimensiunilor exagerate în plus ori în minus, face să intervină afectul cu nuanţe multiple şi variate: admiraţie, uimire, simpatie, dezmierdare etc. Dacă depăşirea limitelor permise de obişnuinţa noastră întrece orice aşteptare, reacţia se manifestă printr-o atitudine de dispreţ (şi pentru obiectele prea mari şi pentru cele prea mici). De aici înţelesul peiorativ nu numai al augmentativelor, ci şi al diminutivelor" (Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, p. 18).

[63] Numărul redus al diminutivelor cu sens depreciativ din argou confirmă opinia lui Sextil Puşcariu, care explica acest tip de conotaţii printr-o influenţă cărturărească a limbilor romanice apusene (*apud* Zorela Creţa, *op. cit.*, p. 182).

[64] „Pentru cei care întrebuinţează argoul e important în primul rând ca termenii folosiţi de ei să aibă un caracter secret, nu să fie expresivi. Aceşti termeni capătă expresivitate numai când sunt folosiţi de vorbitori din afara grupului care i-a creat" (Elena Slave, *op. cit.*, p. 114).

[65] „Many people erroneously believe that a fundamental of slang is that it is intentionally picturesque, strained in metaphor, or jocular [...]. The picturesque or metaphorical aspect of slang is often due to its direct honesty or to its newness" (Stuart Berg Flexner, *op. cit.*, p. 240).

[66] „Vocabularul [argotizanţilor] este emanaţia unor stări sufleteşti dominate de afect şi fantezie. De aceea, caracteristica lui principală o constituie o mare forţă expresivă: admiraţia, revolta, ironia, tendinţa dezinteresată către glumă şi jocuri de cuvinte, nevoia de a concretiza şi plasticiza ideile abstracte, toate acestea îşi găsesc expresia într-o serie de creaţii lexicale foarte asemănătoare cu producţiile lingvistice ale poeţilor" (*Limba română actuală. O gramatică a „greşelilor"*, p. 489).

[67] *L'argot*, p. 7.

[68] Pentru un punct de vedere similar, vezi Dumitru Irimia, *op. cit.*, p. 86.

[69] *Apud* Coman Lupu, *Observaţii asupra argoului studenţesc*, p. 348.

[70] *Ibidem*, p. 349.

[71] Deşi această constatare a fost formulată de Stuart Berg Flexner (*op. cit.*, pp. 236–237) cu referire la argoul din SUA, observaţiile lui sunt valabile şi pentru română.

[72] Vezi *Glosarul analogic şi de sinonime* (în DAEF) şi Th. Granser, *op. cit.*, pp. 129–145; 152-175; 176-191.

[73] Cf. Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, cap. VI (*Simbolismul fonetic*) şi capitolul VII (*Ritmul*).

[74] „Metaplasma este un procedeu care alterează continuitatea fonică şi/sau gramaticală a enunţului, de obicei la nivelul cuvântului; valoarea stilistică a operaţiilor global numite metaplasme – de multe ori asimilabile accidentelor fonetice – se bazează pe decalajul existent în conştiinţa vorbitorului între forma corectă/completă a cuvântului şi cea deviată prin metaplasmă" (DSL, p. 292). Pentru o definiţie similară, vezi Claude Peyroutet, *Style et rhétorique* (Éditions Nathan, Paris, 1994, pp. 24–25) unde se subliniază caracterul elaborat, conştient al metaplasmelor: „On appele métaplasme une alteration *volontaire* [subl. ns.] du signifiant, c'est-à-dire de la partie sonore (oral) ou scripturale (écrit) d'un signe. Le métaplasme porte sur les phonèmes, les lettres, les syllabes".

[75] Pentru alte exemple, vezi *supra* 8.1.

[76] Pentru exemple suplimentare, vezi *supra* 8.2.

[77] Considerat în DSL (p. 86) „formă de manifestare a funcţiei ludice a limbajului, calamburul se realizează prin exploatarea *intenţionată* [subl. ns.] a mai multor figuri

de stil." Calamburul este definit ca o „figură de stil, joc de cuvinte bazat pe echivocul rezultat din alăturarea/substituirea a două cuvinte asemănătoare sonor (omofone), dar având sensuri diferite, în scopul obţinerii unui efect comic" (*ibidem*).

[78] Pentru alte exemple de calambur, realizat pe baza unor compuse prin abreviere, vezi *supra* 9.4.

[79] Vezi Claude Peyroutet (*op. cit.*, p. 66): „La langue populaire et l'argot sont de remarquables fournisseurs de métaphores, souvent utilisées dans la presse et la publicité". Importanţa metaforei este acceptată şi de Elena Slave, care, în principiu, neagă expresivitatea argoului în raport cu cercul argotizanţilor: „Discutând lipsa de expresivitate a argoului, nu trebuie să se exagereze, afirmându-se că argotismele nu pot avea uneori o nuanţă expresivă rezultată din metafora folosită. Într-adevăr, mijlocul cel mai frecvent de îmbogăţire a vocabularului argotic îl formează metafora" (*op. cit.*, p. 117).

[80] Asemănarea argoului cu limbajul poetic stă în caracterul metaforic al celor mai multe dintre expresiile amândurora: „Şi într-un caz şi în celălalt avem a face cu produse ale unor stări sufleteşti dominate de afect şi fantezie" (Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greşelilor"*, p. 491). Pentru definirea, tipologia şi structura metaforei, vezi articolul respectiv din DSL (pp. 289–291).

[81] Cf. Pierre Guiraud, *op. cit.*, p. 105; Elena Slave, *op. cit.*, p. 116.

[82] Unele metafore din această categorie sunt discutate de Iorgu Iordan în *Stilistica limbii române*, pp. 335–336.

[83] „Many use slang just because it is not standard or polite [...]. For teenagers, entertainers, college students, beatniks, jazz fans, intellectuals, and other large groups, slang is often used in preference to standard words and expressions" (Stuart Berg Flexner, *op. cit.*, p. 236).

[84] Pierre Guiraud (*op. cit.*, p. 106) vede în aceste tendinţe adevărate „legi" ale creaţiei argotice.

[85] „Food is probably our most popular slang image. Food from the farm, kitchen, or table, and its shape, color and taste suggests many slang metaphors. This is because food can appeal to taste, smell, sight, and touch, four of our five senses; because food is a major, universal image to all people, all sub-groups; because men work to provide it and women devote much time to buying and preparing it; because food is before our eyes three times every day" (Stuart Berg Flexner, *op. cit.*, p. 238).

[86] Pentru definirea şi tipologia metonimiei, vezi DSL, p. 295.

[87] Vezi DSL, p. 454.

[88] *Ibidem*, pp. 57–58.

[89] Vezi Cl. Peyroutet, *op. cit.*, p. 33; creaţii de acest tip din limbajul presei actuale au fost discutate de Rodica Zafiu în „România Literară", 1995, nr. 11, p. 11.

[90] Vezi DSL, p. 200.

[91] Pentru importanţa acestei figuri în argou, vezi Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, (p. 314) şi Stuart Berg Flexner (*op. cit.*, p. 237).

[92] *Antifraza* este definită ca „figură de gândire, formă a ironiei, care constă în a atribui unui cuvânt/locuţiuni/propoziţii un sens contextual opus sensului său real" (DSL, p. 55).

[93] Referindu-se la *izolări*, Iorgu Iordan (*Stilistica limbii române*, p. 209) preciza: „Sunt tot 'construcţii', adică sintagme, dar valoarea lor stilistică nu izvorăşte din felul cum sunt construite, ci din legătura unor anumite elemente lingvistice. Seamănă

mai bine cu cuvintele decât cu grupurile sintactice: la ele interesează exclusiv înţelesul, şi acesta este unitar, întocmai ca la un cuvânt unic. Aşa se face că pot fi înlocuite, când există sinonimie, măcar aproximativă, printr-o singură unitate lexicală".

[94] Despre construcţiile sintactice la baza cărora se află o imagine (în sens larg), se afirmă că „joacă în limba vorbită un rol asemănător cu al figurilor de stil din limbajul poetic, căci satisfac nevoile de ordin afectiv şi dau vorbirii plasticitate, culoare, adică expresivitate" (*ibidem*, p. 209).

[95] „Afectul, mai puternic şi mai frecvent manifestat decât la subiectele vorbitoare obişnuite, cere necontenit mijloace noi de expresie, care să satisfacă nevoile afective, mari şi permanente, ale argotizanţilor. Asta însemnează [...] părăsirea cuvintelor care nu mai corespund acestor nevoi şi înlocuirea lor prin altele, neuzate încă, proaspete, pline de suc şi de savoare" (Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, p. 309).

[96] *Ibidem*, pp. 315–321.

[97] *Ibidem*, p. 313.

[98] Exemplele ne-au fost comunicate de studenţi din anul I al Facultăţii de Litere din Bucureşti. Ele învederează ritmul rapid în care se modifică argoul tinerilor şi confirmă valabilitatea constatării lui Stuart Berg Flexner (*op. cit.*, p. 229): „Each generation also seems to need some new words to describe the same old things".

[99] Cf. Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, p. 319.

[100] Cf. Pierre Guiraud, *op. cit.*, p. 65.

[101] *Apud* Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, pp. 338-339.

[102] Conceptul de *limbaj familiar* nu beneficiază de o definiţie precisă în lingvistica românească (el nu este nici măcar menţionat în DSL!). Pentru Valeria Guţu - Romalo (*Corectitudine şi greşeală*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1972, p. 191), varianta „familiară" reprezintă un nivel al limbii vorbite, situat între „vorbirea îngrijită" şi cea „argotică". Această perspectivă pragmatic-normativă trebuie completată cu dimensiunea stilistică a limbajului respectiv, caracterizat prin spontaneitate şi afectivitate, ceea ce conduce la predominarea funcţiei expresive asupra celei referenţiale (cf. Dumitru Irimia, *op. cit.*, p. 82). În concepţia lui Stuart Berg Flexner (*op. cit.*, p. 228), *limbajul familiar* (*colocvial*) se delimitează de *limbajul standard (literar)* prin caracterul său informal, iar de *argou* prin faptul că este înţeles de marea majoritate a vorbitorilor.

[103] Vezi Gh. Agavriloaei, *Din argotul şcolarilor*, în „Buletinul Institutului de Filologie Română Al. Philippide", 1937, IV, p. 138; Al. Vasiliu, *Din argoul nostru*, în „Grai şi Suflet", 1937, VII, p. 95.

[104] Valeria Guţu - Romalo, *Corectitudine şi greşeală*, pp. 188–195.

[105] Valeria Guţu - Romalo, *Nou şi vechi în limba română actuală*, în LL, 1997, vol. 3–4, p. 9.

[106] Termenul argotic *şmen*, având sensul „escrocherie practicată de traficanţii de valută, constând în înlocuirea banilor cu hârtie de ziar în timpul unei tranzacţii" (în DAEF) este utilizat în presă cu sensul generic „escrocherie": „Strâns uniţi în jurul delapidatorului, deputaţii Puterii au inventat un *şmen* procedural ca să-l scape pe Gabriel Bivolaru (PDSR)" (A, 6.02.1998, p. 5).

[107] Gradele diferite sub care se manifestă marca *familiar* pot avea consecinţe diferite asupra respectării normelor limbii literare şi asupra expresivităţii comunicării lingvistice, impunând atenţie în folosirea acestei mărci" (Angela Bidu-Vrănceanu, *Mărcile stilistice (diastratice) în DEX şi importanţa lor normativ-didactică*, în LL, 1997, vol. 1, p. 32).

[108] Valeria Guţu - Romalo (*op. cit.*, la nota 104, pp. 192–193) considera (în anul 1972) că *gagiu* şi *mişto* sunt „termenii argotici cu cea mai mare răspândire în limba actuală", iar *nasol* era inclus între cuvintele „frecvente în vorbirea neîngrijită".

[109] „Elementele de argou afectează limba numai la nivelul exprimării familiare, vorbitorii fiind conştienţi de caracterul frondist, 'licenţios' din punctul de vedere al vorbirii îngrijite, al utilizării termenilor şi expresiilor de acest fel" (Valeria Guţu - Romalo, *Corectitudine şi greşeală*, p. 195).

[110] „Constatăm că publicaţiile actuale, cele mai multe, recurg fără inhibiţii la formulări ireverenţioase, triviale, argotice, în relatarea unor informaţii serioase, chiar grave şi angajante. Faptele de limbă 'orală', neliterare, stilistic neadecvate abundă în ziarele şi revistele noastre" (Valeria Guţu - Romalo, *Stilul „relaxat" în uzul limbii române actuale*, în LL, 1996, vol. 3–4, p. 23); vezi, într-un sens mai general, opiniile despre „ţigănirea limbii române", prin răspândirea unui „vocabular argotic foarte agresiv" (Dezbaterea *Limba română actuală*, în „Caiete critice", 1991, vol. 8–9 (45–46), p. 35).

[111] Valeria Guţu – Romalo, *art. cit,* p. 22.

[112] Dumitru Irimia, *op. cit.*, p. 185.

[113] „Alegerea semnului lingvistic este condiţionată de specificul raportului *conţinut informaţional – direcţie persuasivă* şi stă în legătură cu date extralingvistice [...]. Dintr-o serie de semne lingvistice şi structuri care au în comun acelaşi conţinut informaţional, este selectat semnul lingvistic care răspunde direcţiilor în care acţionează funcţia conativă" (*ibidem*, pp. 188–189).

[114] Scrierea cu aldine marchează cuvinte sau sensuri neînregistrate în DAEF şi DALR.

[115] Se observă că termenii din lexicul comun utilizaţi cu sensuri speciale în argou sunt marcaţi prin ghilimele.

[116] „În grila evaluativă a vorbitorului de limbă română discursul *public*, scris sau vorbit – articol de ziar, emisiune radiofonică sau de televiziune, cuvântare, conferinţă, disçuţie politică sau nu – aparţine nivelului 'înalt', chiar dacă, în interiorul acestei modalităţi stilistice, rigorile exigenţei de adecvare variază în funcţie de diverşi factori determinanţi în condiţiile unei situaţii de comunicare concrete" (Valeria Guţu - Romalo, *Stilul „relaxat" în uzul limbii române actuale*, p. 21).

[117] „Ca opţiune conştientă, e o atitudine (populistă) de captare, mai ales în scop lucrativ, a unei audienţe cât mai largi. (Formulările de acest fel au un rol analog cu acela al relatării preferenţiale, pe prima pagină, a crimelor şi violurilor etc.) (*ibidem*, p. 22). Ca o confirmare „din interiorul" profesiei jurnalistice a punctului de vedere exprimat de Valeria Guţu - Romalo, reţinem opinia lui Ion Cristoiu: „Pentru a-şi vinde ziarul, directorii şi redactorii şefi folosesc deseori instrumentul gâdilării cititorului. Adresându-se direct sau indirect posibililor lectori, ei se străduie să-i alinte, să le râzgâie orgoliile, să nu le contrazică. Vorba aia: Clientul nostru, stăpânul nostru" (EZ, 2.11.1995, p. 1).

[118] Vezi TTLI, p. 7.

[119] Vezi Valeria Guţu - Romalo, *Corectitudine şi greşeală*, p. 192.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

AVRAM Mioara, *Abrevieri din actualitate*, în LLR, 1995, vol. 1, pp. 3–5

AVRAM Mioara, *Anglicismele în limba română actuală*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1997

AVRAM Mioara, *Probleme ale exprimării corecte*, Editura Academiei, Bucureşti, 1987

AVRAM Mioara, *Vocabularul actual al limbii române*, în LLR, 1997, vol. 3, pp. 3–6

Bidu-Vrănceanu, Angela, *Dinamica sensurilor în româna actuală*, în LL, 1997, vol. 3–4, pp. 39–44

BIDU-VRĂNCEANU, Angela, *Dinamica vocabularului românesc după 1989. Sensuri „deviate" ale termenilor tehnico-ştiinţifici*, în LL, 1995, vol. 1, pp. 38–45

BIDU-VRĂNCEANU, Angela, *Lectura dicţionarelor*, Editura Metropol, Bucureşti, 1993

BIDU-VRĂNCEANU, Angela, *Mărcile stilistice (diastratice) în DEX şi importanţa lor normativ-didactică*, în LL, 1997, vol. 1, pp. 27–36

CALVET, Louis-Jean, *Les sigles*, P.U.F., Paris, 1980

DAUZAT, Albert, *Les argots. Caractères, évolution, influence. Index alphabétique*, Librairie Delgrave, Paris, 1956

DÉSIRAT, Claude, Tristan HORDÉ, *La language française au 20e siècle*, Bordas, Paris, 1988

DUBOIS, Jean, Mathée GIACOMO, Louis GUESPIN, Christiane MARCELLESI, Jean-Baptiste MARCELLESI, Jean Pierre MÉVEL, *Dictionnaire de linguistique et des sciences du langage*, Larousse, Paris, 1994

ETIEMBLE, R., *Parlez-vous franglais ?*, Éditions Gallimard, Paris, 1967

FLEXNER, Stuart Berg, *Preface to the „Dictionary of American Slang"*, în Gary Goshgarian (ed.), *Exploring Language*, second edition, Little, Brown & Company, Boston-Toronto, 1980, pp. 227–243

GOOSSE, André, *La néologie française aujourd'hui. Observations et réflexions*, Conseil International de la Langue Française, Paris, 1975

GRANSER, Theodor, *„Miştocăreasca". Materialen zum Rumänischen Argot*, Institüt für Romanistik, Salzburg, 1992

GUILBERT, Louis, *La créativité lexicale*, Librairie Larousse, Paris, 1975

GUIRAUD, Pierre, *L'argot*, P.U.F., Paris, 1966

GUIRAUD, Pierre, *Les mots étrangers*, P.U.F., Paris, 1965

GUŢU-ROMALO, Valeria, *Corectitudine şi greşeală (Limba română de azi)*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1972

GUŢU-ROMALO, Valeria, *Nou şi vechi în limba română actuală*, în LL, 1997, vol. 3–4, pp. 5–9

HRISTEA, Th., *Ortografia şi ortoepia neologismelor româneşti (cu specială referire la împrumuturile recente)*, în LL, 1995, vol. 2, pp. 36–53

HRISTEA, Th., *Romanian Vocabulary and Etymology*, în *Current Trends in Romanian Linguistics* (edited by A. Rosetti and Sanda Golopenţia Eretescu), în „Revue Roumaine de Linguistique", XXIII, 1978, nos. 1–4, pp. 203–254

HRISTEA, Th. (coord.), *Sinteze de limba română*, ediţia a treia, revăzută şi din nou îmbogăţită, Editura Albatros, Bucureşti, 1984

IORDAN, Iorgu, *Limba română actuală. O gramatică a „greşelilor"*, ediţia a doua, Editura Socec, Bucureşti, 1947

IORDAN, Iorgu, *Stilistica limbii române*, ediţia a doua, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1975

IRIMIA, Dumitru, *Structura stilistică a limbii române contemporane*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986

PEYROUTET, Claude, *Style et rhétorique*, Éditions Nathan, Paris, 1994

PREDA, Irina, *Îmbogăţirea lexico-semantică a limbii române actuale (cu privire specială la perioada post-decembristă)*, în LR, XLI, 1992, nr. 9, pp. 483–490; nr. 10, pp. 541–548

PUŞCARIU, Sextil, *Limba română. I. Privire generală*, Editura Minerva, Bucureşti, 1976

SLAVE, Elena, *Delimitarea argoului*, în *Probleme de lingvistică generală* (redactor responsabil Al. Graur), vol. I, Editura Academiei, 1959, pp. 109–118.

Adriana
STOICHIȚOIU-ICHIM
VOCABULARUL
LIMBII
ROMÂNE
ACTUALE
DINAMICĂ
INFLUENȚE
CREATIVITATE

DINAMICĂ
INFLUENȚE
CREATIVITATE

Bogăția faptelor lingvistice aduse în discuție extrase din presa scrisă și vorbită, pertinența distincțiilor și a comentariilor ne-o înfățișează pe autoarea lucrării drept un observator atent și subtil al schimbărilor din lexicul românesc. Privind cu luciditate avalanșa de inovații din limbajul publicistic, autoarea le evaluează șansele de supraviețuire prin comentarii și explicații, fără a se situa pe poziția rigidă a normatorului de limbă, care etichetează fiecare formă drept corectă sau incorectă.

Experiența didactică acumulată o ajută pe Adriana Stoichițoiu-Ichim să găsească o foarte bună cale de acces spre cititor, ocolind erudiția aridă și pretențioasă, fără a face însă concesii sub raportul rigorii științifice.

Prof. univ. *Liliana Ionescu-Ruxăndoiu*
Facultatea de Litere, Universitatea București

VOCABULARUL LIMBII ROMÂNE ACTUALE



Adriana Stoichițoiu-Ichim, doctor în filologie, este conferențiar la Facultatea de Litere a Universității din București.

A publicat peste 50 de studii și articole în domeniul lexicologiei, al semanticii și stilisticii funcționale, al didacticii limbii române.

A efectuat stagii de specializare în S.U.A. și Austria.

Este membră a Societății de Științe Filologice din România și a Societății Internaționale de Lingvistică Funcțională.

Este autoarea lucrării Semiotica discursului juridic.

Lucrarea surprinde dinamica vocabularului românesc, aşa cum se reflectă ea în presa postdecembristă, în limba vorbită şi în dicţionarele apărute după 1989.

Autoarea examinează descriptiv şi funcţional cele mai productive procedee interne de îmbogăţire a vocabularului, împrumuturile recente (îndeosebi din engleză şi franceză) şi principalele tipuri de mutaţii semantice. În centrul atenţiei se află cuvinte şi sintagme de ultimă oră (multe neînregistrate în dicţionare), specifice stilului publicistic sau preluate de acesta din alte registre ale limbii: din stilul tehnico-ştiinţific, din limbajul familiar sau din argou.

Cartea este utilă studenţilor şi candidaţilor la admiterea în învăţământul superior filologic, jurnalistic şi juridic, profesorilor de limbă română, specialiştilor în domeniul comunicării şi relaţiilor publice.



Adriana Stoichiţoiu-Ichim, doctor în filologie, este conferenţiar la Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti.

A publicat peste 50 de studii şi articole în domeniul lexicologiei, al semanticii şi stilisticii funcţionale, al didacticii limbii române.

A efectuat stagii de specializare în S.U.A. şi Austria.

Este membră a Societăţii de Ştiinţe Filologice din România şi a Societăţii Internaţionale de Lingvistică Funcţională.

Este autoarea lucrării *Semiotica discursului juridic.*

„Bogăţia faptelor lingvistice aduse în discuţie, extrase din presa scrisă şi vorbită, pertinenţa distincţiilor şi a comentariilor, ne-o înfăţişează pe autoarea lucrării drept un observator atent şi subtil al schimbărilor din lexicul românesc. Privind cu luciditate avalanşa de inovaţii din limbajul publicistic, autoarea le evaluează şansele de supravieţuire prin comentarii şi explicaţii, fără a se situa pe poziţia rigidă a normatorului de limbă, care etichetează fiecare formă drept fiind corectă sau incorectă.

Experienţa didactică acumulată o ajută pe Adriana Stoichiţoiu-Ichim să găsească o foarte bună cale de acces spre cititor, ocolind erudiţia aridă şi pretenţioasă, fără a face însă concesii sub raportul rigorii ştiinţifice".

Prof. univ. *Liliana Ionescu-Ruxăndoiu*
Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti

ISBN 973-571-600-3
9789735716004